THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LOS ANGELES

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

http://www.archive.org/details/shikandgumanikvi00mard

By Copyright law (...

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR

THE PÂZAND-SANSKRIT TEXT

TOGETHER WITH

A FRAGMENT OF THE PAHLAVI

EDITED

WITH A COMPARATIVE VOCABULARY OF THE THREE VERSIONS AND AN INTRODUCTION

BY

HÔSHANG DASTÛR JÂMÂSPJI JÂMÂSP-ÂSÂNÂ

AND

E. W. WEST

PUBLISHED BY ORDER OF THE GOVERNMENT OF BOMBAY

Bombay

GOVERNMENT CENTRAL BOOK DEPÔT

1887

PK
6197
M334s
1887a

CONTENTS.

PAGE

PREFACE vii

INTRODUCTION.

1. DESCRIPTION AND CONTENTS OF THE TEXT ix
2. ACCOUNT OF THE MANUSCRIPTS EXAMINED xix
3. RELATIONSHIP AND PECULIARITIES OF THE SEVERAL VERSIONS . . xxvii

ABBREVIATIONS USED IN THIS VOLUME xxxix

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR.

THE PÂZAND-SANSKRIT TEXT OF NÊRYÔSANG 1
THE PAHLAVI TEXT 179

COMPARATIVE VOCABULARY.

GRAMMATICAL NOTES 217
PÂZAND SUFFIXES 224
VOCABULARY 226

ERRATA 276

PREFACE.

TWENTY years ago the Pâzand and Pahlavi texts of this work, with a glossary of the latter, were prepared for publication by Dastûr Hôshangji Jâmâspji, being the first of the Pahlavi texts, after the two old Glossaries, which he was appointed to edit for the Government of Bombay, on the recommendation of the late Professor Martin Haug of Munich. The Dastûr's manuscript was retained for publication with the Sanskrit text in Bombay, while that of the Ar*d*â-Vîrâf Nâmak, which was completed a few months later, was sent to be printed in Europe. The latter text and its glossary were published in 1872 and 1874; the former is now, at length, in the reader's hands.

Ten years ago the manuscript was sent to Europe, with the view of arrangements being made for its publication; but the times were not then propitious for asking the assistance of Government in literary undertakings, and the work had to be laid aside for another six years. Even since the support of the Bombay Government was liberally granted, on the recommendation of their present Director of Public Instruction, prior engagements, ill-health, and the necessity of thorough revision have led to more delay than was then anticipated.

Owing to the progress that has been made of late years in Pahlavi studies, no scholar who valued his reputation could now venture to publish any Pahlavi or Pâzand work, which he had prepared twenty years ago, without entirely rewriting it. The necessity of doing this, while it has seriously increased the labour of the editors, has also afforded them the satisfaction of anticipating that their work will now be of more permanent value

than it could have been if published, in its original state, while Pahlavi studies were in their infancy.

Nêryôsang's Sanskrit translation has been added to his Pâzand version, which it always accompanies in the manuscripts, and a complete Pâzand-Pahlavi-Sanskrit-English vocabulary of the whole work has been substituted for the glossary of a fragment of the Pahlavi text. This has been done with the view of making the work complete in itself, as a class-book for Parsi students, to whom the completion of the Pahlavi text, from the materials supplied, would also afford some useful exercise. While the publication of a detailed index and etymological glossary has been reserved for a future opportunity, when it is hoped to include the words of all Pâzand texts in one exhaustive glossary. It may also be remarked that the use of the original characters for the Pâzand-Sanskrit text, though of little consequence to European Orientalists, is believed to be preferred by the Parsis.

An English translation of the work has already appeared in *The Sacred Books of the East*, vol. xxiv, but the minute analysis to which the texts have been subjected, in the final preparation of this edition, has suggested several improvements of that translation, most of which have been here introduced, either into the vocabulary, or the introduction.

Although the editors are quite aware of the impossibility of avoiding all errors, they venture to hope that their oversights have not been numerous, and that their work may be considered worthy of the liberality which the Government of Bombay has extended to it.

E. W. WEST.

München, December, 1886.

INTRODUCTION.

1. Description and Contents of the Text.

The Shikand-gûmânîk Vijâr[1], or 'doubt-dispelling explanation,' is a controversial work written, about a thousand years ago, by Mar*d*ân-farukh, son of Aûhar*m*az*d*-dâ*d*, for the purpose of showing that good and evil arise from two independent sources, as taught by the Mazda-worshipping religion. But, without fully considering all the difficulties of this doctrine, he soon proceeds to the easier task of pointing out the inconsistencies of other faiths which either teach an irrational atheism, or, by insisting on the unity of creation, seem to make the sacred being really responsible for the evil that he ought neither to occasion, nor permit, if possessed of all the attributes which they ascribe to him. The general character of this discussion, in which the doctrines and scriptures of the Muhammadans, Jews, Christians, and Mânichaeans are severely criticised, may be understood from the following summary.

The first chapter[2] ascribes (§§ 1–10) the creation of everything good and useful to Aûhar*m*az*d*, including the Mazda-worshipping religion, which is compared (§§ 11–19) to an immense tree branching out from 'agreement,' through 'performance and abstinence,' and by means of 'good thoughts, words, and deeds,' and of 'the four classes' of the community, to 'the five rulers,' over whom is the monarch. The body and capabilities of man are also apportioned (§§ 20–29) among 'the four classes.' Coexistent with this creation was the fiend, whose 'appliances' (§§ 30–34) are heterodox religions; and Mar*d*ân-farukh introduces himself (§§ 35–37) as an enquirer in search of the truth which he found at last in the writings of former high-priests, especially in those of Âtûr-pâ*d*îyâvandân, and from these he compiled the Shikand-gûmânîk Vijâr

---

[1] The Iranian names are usually given in their Pahlavi forms, unless it be otherwise stated.

[2] Readers should be careful not to base any arguments upon the length of chapters, either here or in the Ard*â*-Vîrâf Nâmak, because neither text is so divided in the original manuscripts.

(§ 38), which he then proceeds (§§ 39–57) to recommend as a compendium likely to be useful for dispelling the doubts of learners, but not to be too severely criticised by the learned.

In the second chapter, Mar*d*ân-farukh replies to the first of a series of questions propounded to him, in a friendly manner, by Mit*r*ô-ayâr, son of Mahmâ*d*, of Ispahân (§ 2). This sceptical enquirer first asks (§ 3) why Aharman rushed towards the light, when he first beheld it, although it was opposed to his own nature, and different natures generally shrink from each other. The reply (§§ 4–18) is that Aharman is a destroyer, and opposing natures can be mutually destructive only when they come in contact.

The third chapter is devoted to the second question, in which Mit*r*ô-ayâr asks (§§ 2, 3) why the omnipotent Aûha*r*ma*z*d does not prevent Aharman from doing harm. In reply, he is informed (§§ 4–21) that even the omnipotence and will of Aûha*r*ma*z*d are limited by what is possible, because the performance of a supposed impossibility proves that it is really possible, and to wish for an impossibility would be inconsistent with his wisdom. Also that the nature and will of Aharman are perpetually evil, and any change in them is therefore impossible and beyond the power of omnipotence. In other natures (§§ 22–37) good is mingled with evil, with a mingled result, but any good effect must not be attributed to an evil cause, nor an evil effect to a good cause.

In the fourth chapter, Mit*r*ô-ayâr observes (§§ 1–6) that everything happens as foreshown by the stars, and if these were created by the sacred being, he must be considered as producing both good and evil, as asserted by 'the believers' (the usual epithet of the Muhammadans). If Aharman created them, how could he produce the stars that portend good? And if both beings created them, Aûha*r*ma*z*d must be an accomplice of Aharman in producing the stars that portend evil. The reply to this trilemma is (§§ 7–10) that the celestial sphere is the seat of the just divinities of destiny, and below them are the seven planets of evil destiny, who are witches called gaêtha in the Avesta. When Aûha*r*ma*z*d had created everything good (§§ 11–27) the evil spirit and his fiends rushed in to produce evil, but this was foreseen by the stars who kept the planets enveloped in light, as a check upon their evil influence. Each of the five planets is opposed by a particular star (§§ 28–38), and is also bound to the sun and moon by two threads which allow each planet its own particular amount of motion (§§ 39–45). Two fiends (§ 46) oppose the sun and moon (occasioning eclipses), and

another (representing the comets) moves backwards and forwards between the sun and stars (§§ 47–49). While rain is produced by conflicts of Sirius and lightning with the demons of thunder and drought (§§ 50–54). Below these are mankind and animals, with good and bad propensities, of which the good are owing to the creator who has also furnished means for overcoming the bad (§§ 55–62).

Aûharmazd is then (§§ 63–80) compared to a wise gardener who protects his orchard from the wild beast Aharman, by setting the sky as a trap, in which the wild beast is captured and has to struggle till the end of time, and, when his strength is exhausted, he is thrown out of the trap which is repaired and rearranged for eternity. Moreover, the power of the fiend is limited (§§ 81–86), and death is not destruction, for the body is resolved into its elements (§§ 87, 88), and the soul goes to give an account of its deeds, being conducted to heaven or hell according as they have been good or bad (§§ 89–99), and, ultimately, even the bad are purified for eternity (§§ 100, 101). Hence it is concluded that Aûharmazd creates nothing but good (§ 102). And Mardânfarukh winds up his reply by stating (§§ 106, 107) that he has extracted this information from the writings of Âtûr-pâdîyâvandân which are contained in the Dînkard of Âtûr-frôbag, son of Farukh-zâd. He also mentions (§ 108) a further question of Mitrô-ayâr, 'about unlimitedness and limitation,' which he discusses later on (ch. xvi, 53–107).

The fifth chapter commences a refutation of atheism by pointing out (§§ 1–9) the necessity of understanding the nature of the sacred being, as well as of admitting his existence. The various modes of acquiring such knowledge are then detailed (§§ 10–45) in a general manner, and are, afterwards (§§ 46–91), applied to prove the existence of a wise and benevolent creator, from the evident existence of design in the creatures and their various organs and appliances. All which argument is again said (§§ 92–95) to be taken from the Dînkard, to which the reader is referred for further details.

In the sixth chapter the ideas of atheists and materialists are stated (§§ 1–8), and their refutation, by pointing out the evident design in the creation, is continued (§§ 9–34); with a special rebuke (§§ 35–45) of the sophists who argue that there can be no certainty about spiritual matters, because our knowledge of them is merely subjective illusion.

The seventh chapter begins the arguments for the existence of an antagonist to the creator (§ 1), by showing (§§ 2–25) that the creation itself indicates a purpose of frustrating the designs of an antagonist.

In the eighth chapter the arguments are continued in detail, with

reference to the manifest coexistence of good and evil in creation (§§ 1–23, 35–38). The reality of the spiritual existence, as necessary for originating and terminating the worldly one, being shown (§§ 24–34) from the analogy of the birth of offspring from an invisible origin, and the final departure of life from the body. Further details are given (§§ 39–91) as to the existence of a purpose in creation for resisting an antagonist and for his final overthrow; while reasons are stated for believing in only one source of evil (§§ 92–101), which source must be distinct from the source of good (§§ 102–123), and is also the primary cause of even those evils that appear to be spontaneous (§§ 124–135).

The ninth chapter gives further information regarding the opponent, with evidence of his existence before the creation, and of his attacking the creatures after their creation, as stated in the writings of Âtûr-pâdîyâvandân in the Dînkard of Âtûr-frôbag, son of Farukh-zâd (§§ 1–4). The details of this evidence, which are much to the same effect as those previously cited, occupy the rest of the chapter.

The tenth chapter commences a discussion of the origin of evil, as illustrated by the traditions and doctrines of various religions, the consideration of which is continued to the end of the work. The object of all religion is to explain the nature and will of the creator, and to teach the means of preserving the soul from evil (§§ 2–24), which is in itself a proof that the source of the evil is distinct from the creator (§§ 25–32). It being necessary to understand the origin of good and evil (§§ 33–37), and having observed that some sects attribute them to a single source, and others to two (§§ 38–42), Mardân-farukh states (§§ 43–47) that he has enquired in many lands, even among the Hindûs, because he did not like the state religion (Muhammadanism), until he became fully convinced of the superiority of Zoroastrianism, by studying the writings of Âtûr-pâdîyâvandân and Rôshan, son of Âtûr-frôbag, as well as the Dînkard of Âtûr-frôbag, son of Farukh-zâd (§§ 48–63). This religion was taught by Zaratûsht to king Gushtâsp who adopted it, while the princes of his family, Spend-dâd, Zarîr, and others, propagated it in Arûm (Asia Minor) and India (§§ 64–68). Subsequently, it was handed down to 'the descendants of divinity' (the Sasanians), when Âtûr-pâd, son of Mâraspend, underwent the ordeal of melted metal (§§ 69–71). And the Arûmans (Byzantine Greeks) endeavoured to confute it, but in vain (§§ 72–74); while it has been easy to see that other creeds are full of delusion and inconsistency (§§ 75–80), as will be shown below.

In the eleventh chapter Mardân-farukh combats the opinions of

those who trace both good and evil to the will of the sacred being (§§ 3–5), with cautious reference to the Muhammadan religion. He argues that permission of evil is inconsistent with the omniscience, omnipotence, goodness, and mercifulness of the sacred being (§§ 6–19), as well as with his success, wisdom, and truth (§§ 20–33). If he be good, why does he permit evil (§§ 34–36)? If he be merciful, why does he punish those whom he renders wicked (§§ 37–44, quoting *Kurân* vii, 178)? If he be wise, why did he not make his first creations free from disobedience (§§ 45–79, quoting the fall of Iblîs, *Kurân* xv, 26–40, and the fall of man, *Kurân* vii, 17–24)? But men are still deluded into slaying his apostles, and the deluder triumphs and lives; is it wise to allow this (§§ 80–92)? After some further criticism (§§ 93–117), the conclusion arrived at is that a sacred being, who acts thus, must be either incapable, unmerciful, or unreasonable (§§ 118–124). Also, that salvation is hopeless, and it must even be uncertain whether he approves good or evil (§§ 125–132). While, with regard to physicians and almsgivers, it is pointed out (§§ 133–154) that they would be needless if disease and poverty had not been created.

The relation between the will of the sacred being and the origin of evil is then considered, and a series of dilemmas (§§ 155–176) leads to the conclusion that an opposing will exists. The possibility of evil arising from mankind is then debated (§§ 177–196), and whether evil may not have been produced to enhance the value of what is good (§§ 197–204). The idea that the sacred being, as an absolute ruler, has an undoubted right to inflict injury, is dismissed (§§ 205–216) with a parable quoted from Rôshan, son of Âtûr-frôbag; and leads to the question whether he is a friend or an enemy of his creatures (§§ 217–221), and whether he is a good or bad sovereign, or both alternately (§§ 222–244). If evil arise only from mankind, Aharman is innocent; but if Aharman be the source of evil, how can he be a creature of the sacred being (§§ 250–254)? In either case, as the sacred being would be the creator of the source of evil, he would himself be the origin of evil (§§ 255–259).

Passages are then quoted (§§ 260–272) from the *Kurân*, some of which (cited below) assert that the sacred being leads men either astray, or in the right way, just as he pleases. Questions are also put to the Mu'tazalî sect, as to the will of the sacred being, and his ability to perform it (§§ 280-308). It is likewise pointed out (§§ 309–317) that if the manager of the world were without an opponent and perfect in sagacity, goodness, and ability he could prevent evil; but, as evil

undoubtedly exists, he must be considered imperfect. And if he were not the origin of evil as well as good, he could not be the creator of Aharman, who must, therefore, be an existence of independent origin (§§ 318–351). The reasonableness of the command not to eat of the tree of knowledge in paradise (*Kurân* vii, 17) is then severely criticised (§§ 352–358), as well as the arbitrary conduct of the sacred being in leading men astray and then punishing them (§§ 359–373) as asserted (in the *Kurân* vi, 125; xiv, 4, 32–34; xvi, 95; xvii, 99; xxxii, 13, 14; xlii, 42–45; lxxiv, 34). And the chapter concludes by observing (§§ 374–383) that whatever is true, in the statements that have been enumerated, is derived from the source of truth, and whatever is false from the source of falsehood.

The twelfth chapter begins with a series of contradictory statements (§§ 1–31), regarding the omnipresence and actions of the sacred being, collected in the Dinka*rd* from the assertions of various sects which yet believe that dualism is derogatory to his character (§§ 32–34). Upon which Mar*d*ân-farukh enquires (§§ 35–63) which is less derogatory to his character, to believe that he does not protect his creatures from being led astray, and then punishes them eternally for temporary sin, or to believe that he is always beneficent and merciful, ready to forgive at once all sin that is atoned for, and delivering his creatures from the enemy and from all punishment in the end. He further points out that all good qualities are enabled to overcome the evil qualities opposed to them (§§ 64–70), and that the opponent, with all his efforts, is unable to produce any permanent destruction (§§ 71–81).

The thirteenth chapter begins (§§ 1–4) a criticism of the Jewish scriptures by pointing out apparent inconsistencies and absurdities in the first book of Moses. After quoting (§§ 5–47) many passages from the account of the creation and of the fall of man, contained in Genesis i, 1–5, 26, 27, 31; ii, 1, 2, 15–17; iii, 1–19, 23, 24, besides referring to Exodus xx, 10, 11, Mar*d*ân-farukh proceeds to criticise this account, especially with reference to the creation of light and the previous condition of the sacred being and the world (§§ 48–91), also as to why six days were necessary for the creation (§§ 92–99), how the days could have been formed before the sun (§§ 100, 101), why repose was requisite on the seventh day if the creation merely consisted of commands (§§ 102–105), why man was created disobedient, and why a command was given when it was known that he would not obey it (§§ 106–122), whether that command was not intended to maintain ignorance, so that man really owes his knowledge 'to the serpent and deceit' (§§ 123–131),

and whether other details of the statement regarding the fall of man are not inconsistent with the omniscience, truth, and power of the sacred being (§§ 135–147). It is further pointed out that the curse inflicted on Adam could not be justly extended to his posterity (§§ 148, 149).

The criticism of the Jewish scriptures is continued in the fourteenth chapter by quoting many passages that are inconsistent with the Zoroastrian idea of a sacred being. Thus Deuteronomy xxxii, 35; Isaiah xxx, 27, 28, 30; lxvi, 15; Psalms xviii, 11; xcvii, 2; Nahum i, 3 (§§ 4–17) seem inconsistent with his mercy and glory. Psalm xcv, 10, 11 (§§ 18–20) makes him too wrathful. Ezekiel viii, 16, 17 (§ 24) denounces all homage of the sun. Joshua viii, 21; Isaiah xxxvii, 36; Numbers xiv, 30, 32 (§§ 25–31) make him too merciless. And Genesis vi, 6 (§§ 32, 33) makes him despondent. Statements probably taken from Jewish traditional writings are also criticised, such as the daily sending of 90,000 angels or worshippers to hell (§§ 36–39), the Lord's visit of condolence to Abraham (§§ 40–57), the angel's offer to the poor man who was pious (§§ 58–74), and the answer to the angels who murmured at the slaughter of innumerable innocent persons (§§ 75–78). The conclusion drawn is that such statements represent the sacred being as quite as deficient in truth, mercy, and knowledge as the fiend himself (§§ 82–86).

In the fifteenth chapter the Christian scriptures are similarly criticised. In §§ 5–8 the birth of Jesus is detailed, and the statements regarding it are minutely criticised in §§ 9–39. The idea that his death was necessary to demonstrate the resurrection is disputed in §§ 40–45. And the doctrine of the trinity is discussed in §§ 46–62. It is then argued (§§ 63–70) that if the adversary be a creature of the Almighty he ought to be saved like other creatures. And it is shown (§§ 77–90) that, even if mankind can do evil of their own free will, the same cannot be asserted of noxious creatures and poisonous plants, for whose evil effects their producer must be responsible. Moreover, in §§ 91–96 Paul is quoted (Romans vii, 19, 20, 23) as testifying against freedom of will. Several passages, such as Matthew xiii, 25, 39; xv, 13; John viii, 37, 38, 42–45, 47, are also quoted (§§ 108–110, 117–131, 144, 145) to show that the Messiah really admitted that the world had two originators. And the Lord's prayer likewise occurs in §§ 148, 149.

The sixteenth chapter is devoted to an account of 'the delusion of Mânî and the Mânichaeans,' which is also denounced in ch. x, 59, 60. It is asserted (§§ 4–7) that Mânî published three statements:—one about the unlimitedness of the original evolutions, one about their

mingling, and one about the distinction of light from darkness. Also (§§ 8–19, 24) that this lesser world was produced by Aharman, in imitation of the greater world, from the body of his general, the demon Kûnd, who was killed after the second conflict with the angels; the duty of the sun and moon (§§ 21–23), and the cause and effect of rain (§§ 28–37) are likewise described. As Aharman is the producer of bodies it is wicked to assist him by propagating lineage, or cultivating the land (§§ 39–41); and, as he is destructive to life, it is also wicked to kill any creature (§§ 42–45). Eventually this world is destroyed and the sacred being triumphant, but there is no resurrection (§§ 46–50); while the two original evolutions remain in contact for eternity (§§ 51, 52). Mar*d*ân-farukh then proceeds to discuss the question of unlimitedness and limitation, as he had promised at the end of the fourth chapter. After premising that nothing is unlimited except space and time (§§ 53–55), and showing that neither unity nor duality can exist without limitation (§§ 56–65), he argues (§§ 66–78) that unlimitedness is beyond the comprehension of even a sacred being; also that light and life cannot arise (§§ 79–93) from a mere subdivision of unlimited time, because unlimitedness cannot be subdivided, nor can it be disturbed (§§ 94–101), because there is no further space for it to move into; so that, if the two original evolutions were unlimited and, therefore, undisturbable, there could be no room for the creatures, unless (§§ 102–104) these be a mere transformation of the unlimited evolutions; but in such arguments one is apt to lose one's way in a wilderness of words (§§ 105–107). While further arguing that nothing can be understood without complete knowledge (§§ 108–111) the manuscripts break off in the middle of the subject, the remainder of the work being lost.

Regarding the author of this work, and the age in which he lived, nothing further is known than can be gathered from the work itself. That Mar*d*ân-farukh, son of Aûharma*zd*-dâ*d*, was a Zoroastrian is evident, both from his name and his opinions; that he was a layman is probable, both from his deprecating the criticism of the learned in ch. i, 42–44, and from a remark he makes in ch. xiv, 80, with reference to Jewish statements, that he is only 'an investigator, on which account representations of these statements should be by a high-priest.' His questioner, Mitrô-ayâr, son of Mahmâ*d*, of Ispahân (ch. ii, 2), also appears to have been a Zoroastrian layman, although his father's name seems to be Muhammadan; this might be explained by supposing that the father had changed his name on being converted to Muhammadanism after his son had grown up.

That the work was written long after the Muhammadan conquest of Persia in A.D. 651 is evident, especially from the contents of the eleventh chapter, for although the allusions to Muhammadanism are always of a very guarded character, as is usual in Pahlavi writings, they are still sufficiently clear. Thus, besides many vaguer references to passages in the Kurân in ch. xi, 4, 5, 39, 61–77, 265–267, 269–272, 352, 359, 360, we have a particular legend of the fall of the disobedient angel in ch. xi, 52–60 from the same source. In ch. iv, 3 the Pz. vîrôd-dînîâ is undoubtedly a misreading of an original Pl. vîrôyishnîkân, 'the believers,' a favourite appellation of the Muhammadans, which occurs on several of their early coins from Persian mints (A.D. 673–692) in the Khalîfah's title Amîr-î vîrôyishnîkân[1], a Pahlavi translation of the Ar. Amîru-l-mûminîn, 'prince of the believers, or commander of the faithful.' Again, the remark of Mardân-farukh in ch. x, 45, that he did not admire the religion that was in supremacy, would not have been made by a Zoroastrian till after the Muhammadan conquest. And the Pz. muthzarî in ch. xi, 280, which evidently stands for an original Pl. mûtazalîk, can be considered only as a Persian form of the Ar. Mu'tazalah, the name of some Muhammadan sectarians.

Whether the date of the work can be safely fixed, with greater precision, is less certain; as we have only the names of certain commentators and their writings, mentioned by the author, to guide us. Of these names, Âtûr-pâdîyâvandân, mentioned in ch. i, 38; iv, 106; ix, 2; x, 52, is evidently the oldest, as his teachings were recorded in a manuscript of Âtûr-frôbag (see ch. iv, 107), but his name has not yet been found elsewhere, and its form is suspicious. According to its termination it must be either a patronymic, meaning 'the son of Âtûr-pâdîyâvand,' or, more probably, a misreading of an original Pl. Âtûr-pâd-î 𐭠𐭯𐭣, 'Âtûr-pâd son of 𐭯𐭣,' in which the father's name is too ambiguous to be read with certainty. The name of Âtûr-frôbag, son of Farukh-zâd, mentioned in ch. iv, 107; ix, 3; x, 55, is better known. In the last paragraphs of the third book of the Dînkard[2] he is said to have edited that work; and his selections from various religious treatises are found in its fourth and fifth books. The age in which he lived can also be determined with tolerable certainty, from the peroration of a Pahlavi tale, in which a blessing is invoked upon Âtûr-frôbag, son of

[1] See *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain*, vol. 13, pp. 409–413, where the title is misinterpreted.

[2] See *Zand-Pahlavi Glossary*, pp. xxxiii, xxxvii, in which the name Âtûr-pâd is introduced probably by mistake, as the Kopenhagen MS. K43 omits it.

Farukh-zâd, on account of his discomfiting the accursed Abâlish in a religious disputation before the Khalîfah Al-Mâmûn (A.D. 813–833). A third name, mentioned by Mardân-farukh in ch. x, 53; xi, 213, is that of Rôshan, son of Âtûr-frôbag, who wrote the Rôshan commentary (ch. x, 54) which is often quoted in the Pahlavi versions of the Avesta[1]. If he were a son of the Âtûr-frôbag previously mentioned, as seems most probable, he could hardly have completed his Rôshan commentary before A.D. 850; and the date of the Shikand-gûmânîk Vijâr, which mentions that commentary, must be still later.

As Mardân-farukh used Âtûr-frôbag's edition of the Dînkard (see ch. iv, 107; x, 57) it is reasonable to suppose that the later edition, prepared by Âtûr-pâd, son of Hêmîd, (as stated in the passage already cited from its third book) was not completed in his time. But it appears from the Bundahish, ch. xxxiii, 10, 11[2], that Âtûr-pâd, son of Hêmîd, was a contemporary of Zâd-sparam, son of Yûdân-Yim, who was living in A.D. 881[3]. Âtûr-pâd's edition of the Dînkard must, therefore, have been prepared about the end of the ninth century; and the date of the Shikand-gûmânîk Vijâr, whose author did not use that edition, may be fairly placed near the end of the ninth century, or about a thousand years ago.

It should, however, be remarked that none of the passages, ascribed by Mardân-farukh to the Dînkard, have been distinctly recognised in any of the seven books of that work now extant; they must, therefore, be attributed to the first and second books, which have not been yet discovered. But, as it appears, from the colophons of the Dînkard, that the last seven books were separated from these first two some considerable time before A.D. 1020, it is just possible that Âtûr-pâd's edition may not have included the earlier portion of the Dînkard, which was that consulted by Mardân-farukh.

That the Shikand-gûmânîk Vijâr was written in Persia may be gathered from its author's statements, that he had 'wandered to the region without and the land of the Hindûs (ch. x, 44),' because he did not admire the religion (Muhammadanism) which was in supremacy (ch. x, 45), and that his questioner, Mitrô-ayâr, was a native of Ispahân

---

[1] In Pl. Yas. ix, 5, 14; Pl. Vend. iii, 48; v, 112, 134, 176; vii, 93; xvii, 11; also in Sls. ii, 39, 86, 107; Byt. iii, 3; and eleven times in the Nirangistân. The occurrence of this name in the Pahlavi translations of the Avesta implies that those translations underwent some revision after the middle of the ninth century.

[2] See *Sacred Books of the East*, vol. v, pp. 147, 148.

[3] See *Sacred Books of the East* vol. xviii. pp. 360, 365.

(ch. ii, 2). How and when the work was brought to India, and whether the original Pahlavi text, which has disappeared in India, can still be found in Persia are matters that are still unknown.

2. Account of the Manuscripts examined.

The manuscripts of the Shikand-gûmânîk Vijâr are of several classes, and, so far as they have been examined, they are all evidently derived from a single original, of which the earlier half still exists. None of them are quite complete, and most of them are fragments of varying length. Fortunately, the latter half of the work, so far as it is extant, is preserved in an old manuscript derived from an early copy of the single existing original, from which copies two later manuscripts have also descended. From these facts, ascertained by careful collation and observation of blunders and peculiarities, it appears that only two of the manuscripts can be considered as authorities, and these are the single original for the first half of the work, and the other old manuscript for the remainder of the text. Both these manuscripts contain the Pâzand-Sanskrit version prepared by the celebrated high-priest Nêryô-sang, son of Dhaval, who is supposed to have lived early in the fourteenth century[1]. No traces of the original Pahlavi text have been discovered, but there are several incomplete manuscripts in which a somewhat corrupt Pahlavi text has been reproduced from the Pâzand, and is sometimes accompanied by the Pâzand, the Persian, the Pâzand-Sanskrit,

[1] In a very old Khurdah Avesta, belonging to Dastûr Dr. Jâmâspji Minocheherji, Nêryôsang's Sanskrit translation of the Marriage Blessing gives the date to be recited as fourteen hundred and so many years of the Samvat era. This implies that Nêryôsang could not have made the translation *later* than the fifteenth century of that era (A. D. 1343-1442); but he may have made it *earlier*, because this date varies in different versions and different manuscripts, in which dates corresponding to A. D. 1398, 1495, 1731–1830 have been found. The name of Nêryôsang is also found in the colophon appended to the Ardâ-Vîrâf Nâmak and the tale of Yôsht-i Fryânô in MH6, where, however, he is said to have been a son of Shâh-mard. If he could be identified with Nêryôsang, son of Dhaval, the celebrated translator of Parsi books into Sanskrit, it would be easy to determine the age in which the latter lived. Thus, the writer of the colophon in MH6 was Pêshyôtan, son of Râm, son of Kâmdin, son of Shatrôyâr, son of Nêryôsang, and he wrote the colophon in A. D. 1397; his father, Râm, also copied manuscripts, one of which (MH18) he wrote as late as A. D. 1410. Now, allowing twenty-four years for a generation, as can be deduced from the genealogy of another family of those times, we can calculate that the Nêryôsang of this family must have been in A. D. 1301 as young as Pêshyôtan was when he wrote MH6, and in A. D. 1338 as old as Râm was when he wrote MH18. In other words, this Nêryôsang must have flourished during the first half of the fourteenth century, but his identity with Nêryôsang, son of Dhaval, is uncertain.

or the Pâzand-Sanskrit-Persian version; while a fragmentary Gujarâti version is also found in combination with the Pâzand. Instances of all these classes of manuscripts will be found in the following detailed account of the manuscripts that have been examined.

The single original manuscript belongs to Dastûr Dr. Hôshangji Jâmâspji of Poona, and has been called AK because it was supposed to have been written by Âsadîn, son of Kâkâ, in A.D. 1569, as recorded in a Sanskrit colophon preserved in some later copies. But it now seems more probable that this colophon belongs to AK2, as stated below, and that AK was written at the latter end of the fifteenth century, or fully 150 years after the time of Nêryôsang. In its present state AK consists of 77 folios (9½ in. by 7¼ in.) of very old Indian paper of a uniform brown colour, written sixteen lines to the page, and containing the Pâzand version in short sentences, alternating with a word-for-word Sanskrit translation of each sentence; the Sanskrit being written upside down, for the sake of forming continuous lines with the reversely-written Avesta characters of the Pâzand. The first three folios and the latter half of the manuscript are missing, and the first and last pair of the remaining folios are rather damaged, but the rest are in good order, and the writing is distinct and legible throughout. In the Sanskrit text the medial vowels 'e, o, ai, au' are written in the old style which is still used in Bangâlî, and the old forms of the initial 'i, î' (resembling those in the Gupta and Kutila inscriptions) are used in the proportion of 135 to 20 of the modern forms. In ch. v, 6, 7, 9–11, 14–20, 24–28; vi, 32; vii, 20; viii, 6, 9, 10, 12–14 corrupt Pahlavi is substituted for the Pâzand, which is also partly the case in ch. v, 12, 13, 21–23, 34, 35; vii, 3, and a few isolated Pahlavi words occur in other places; while in ch. v, 81, 95; vi, 2, 14, 27, 37, 38, 40; viii, 2, 3, 15–21, 23–31 both Pahlavi and Pâzand are given, one below the other. In nearly all cases these Pahlavi fragments (which are undoubtedly mere reproductions from the Pâzand) occur on folios where the handwriting seems to differ slightly from that of the rest of the manuscript, and in which nearly all the modern forms of the Sanskrit initial 'i, î' are found. Two or three omissions, either in Pâzand or Sanskrit, have been noticed in AK by later copyists, and corrected in accordance with the version which has not been omitted. Thus, a blank space was originally left for the Sanskrit of ch. iii, 10, which was imperfectly supplied by a later hand, and afterwards corrected by subsequent copyists; again, a considerable portion of ch. iv, 17, 18 was altogether omitted, and must have required some ingenuity, on the part of later copyists, to restore, unless the first

one who noticed the omission had some independent manuscript to guide him; and, lastly, the restoration of ch. vii, 24 is a somewhat similar case, where, however, if it were not for the Sanskrit ablative *kritatvât*, the restoration would not be necessary, as the Pâzand of § 25 could be translated in connection with § 23 as follows:—'and, should the work be a purposed work, there is manifested the existence of an injurer from without.' With regard to the missing half of AK it is probable that it was separated from the rest at the time of some division of family property, and has been either destroyed, or lies unrecognised in some inaccessible library.

As this edition was passing through the press, a manuscript derived from an early copy of AK, made while that manuscript was still nearly complete, was kindly sent to Munich for examination by Dastûr Dr. Jâmâspji Minocheherji from his library in Bombay. It came too late for its variants to be included in the foot-notes to the Pâzand-Sanskrit text, but attention has been given to them in correcting the proof-sheets of the latter half of that text, where they sometimes settle readings left in doubt by the disagreement of the later copies JJ and JE. This manuscript may be called AK2, because it ends with the colophon of Âsadîn, son of Kâkâ, which has been supposed to belong to AK. It contains 357 folios (8½ in. by 6 in.) of old Indian paper of a light-brown colour, written thirteen lines to the page, and very much darkened by damp in many places, especially in the earlier half of the manuscript, where the centre of each folio is often broken into holes. The text is Pâzand-Sanskrit, written as in AK, but of the same extent as in this edition, commencing with Nêryôsang's Sanskrit introduction, and containing no Pahlavi except in ch. i, 1–30, where many Pahlavi glosses have been interlined by a later hand. A Gujarâti translation of each section in ch. i, 1–ix, 18; ix, 42–x, 43; xi, 94–135 (with a few exceptions) has also been added in the margin by another later hand. The writing is very distinct, but, like the paper, it is certainly more modern than that of AK, the chief difference being that the old forms of the Sanskrit initial vowels 'i, î' are used in the proportion of only 20 to 443 of the modern forms. And careful collation of the two manuscripts has shown that several blunders and peculiarities of AK are repeated in AK2, indicating that the latter manuscript was derived from the former; but it has also shown that AK2 contains a few variations, such as the substitution of *sâkabhûttebhyaḥ* for *ekaratnebhyaḥ* in ch. i, 49, that must have originated in the illegibility of some intermediate manuscript.

Appended to AK2 is the following colophon in corrupt Sanskrit:—

'Sañvat 1625 varshe, Śâke 1491[1] pravṛittamâne, roja-Sahirevara-mâha-Bahmana-adahe śrî-Nâgamandalakarṇe pâdaśâha-śrî-Śulatâna-Majaphra-śâh-vyajyarâye Amalashâna-śrî-Cîngajashân-vyâpâre ai.-Kâkâsuta-e.-Âsadîna-likhitam Skanda-gumânîñ Gujâranâmapustikam. Śubham bhavatu! Kalyâṇamastu!' Which may perhaps be translated as follows:—'In the Samvat year 1625, in the current Śâka 1491, on the present day (?), the day Shahrîvar of the month Bahman, in the district (?) of Nausârî, in the invincible reign of king Sulṭân Muzaffar-shâh, the book named Shikand-gûmânîk Vijâr is written, for the use of Amalshâh Cingizshâh[2], by the priest Âsadîn, son of the priest Kâkâ. May it become auspicious! May it be beneficial!' The date given in this colophon corresponds to the 23rd September, 1569, but it is not absolutely certain that this is the date of AK2, because the colophon extends into the last line of the last page of that manuscript, and it is just possible that the next folio, which is lost, may have contained a later colophon. This, however, is the only reason for doubting that AK2 was written in 1569, and the doubt can be fully dispelled only by comparing the handwriting of AK2 with some undoubted manuscript of Âsadîn Kâkâ, for which comparison there has been as yet no opportunity. In the mean time it should be noticed that Âsadîn's colophon does not occur in JJ which seems to be derived from the same intermediate copy as AK2, although it is from this copy that AK2 must have obtained the colophon if it belonged to AK. If Âsadîn's colophon were copied from AK, we must assume either that that manuscript was originally as incomplete as AK2, or that some of its later folios had been lost before a copy was made, while the last folio, containing the colophon, was still preserved. At present the balance of probability is in favour of supposing that Âsadîn wrote AK2, in which case we must further suppose AK to be at least 80 years older, to allow for its evidently more ancient appearance, and for the existence of an intermediate copy, as mentioned above, which copy must have been old enough, before AK2 was written, to have lost part of a word in ch. xvi, 106, as stated below in describing JJ. On this supposition we must ascribe AK to the latter end of the fifteenth century.

---

[1] The last cipher is illegible, though it looks something like 4 altered into 1, but there can be no doubt that the latter cipher is correct.

[2] Amalshâh's father, Cingizshâh, was probably a son of the Mânekshâh Cangashâh who was the chief of the Parsi laymen in Nausârî in 1531, when he was 70 years old, as stated in the Hâdesâ Nâmu (Bombay, 1831); and his great grandfather was, most likely, the Cangashâh who is mentioned in the correspondence between the Parsis in India and those in Persia in 1478-81, which is still preserved in the Persian Rivâyats.

Another manuscript of the Pâzand-Sanskrit text, as complete as in this edition, is JJ, so called because its colophons, in Persian, Sanskrit, and Pahlavi, state that it was written, in Nausârî, by Dastûr Jamshêd, son of the celebrated Jâmâsp, son of Âsâ, son of Frêdûn, and was finished on the day Srôsh of the month Bahman A.Y. 1137 (corresponding to the 28th August, 1768). It belongs to Dastûr Khurshêdji Jamshêdji of Nausârî, and consists of 182 folios (8¾ in. by 7½ in.) of glazed Indian paper, written fourteen to eighteen lines to the page, but the Sanskrit is not inverted, and it contains no Pahlavi. Its text is closely related to that of AK2, the Sanskrit being a little more corrupt, while the Pâzand orthography is rather different. As it contains the same variations from AK as are found in AK2, including the erroneous *sâkabhûttebhyaḥ* in ch. i, 49, it must be derived from the same intermediate manuscript; but, as it also supplies the Pz. a*khv*araidihâ in ch. xvi, 106, where only ..... ihâ is given in AK2, it was probably derived from an earlier copy of that intermediate manuscript than AK2 is, one that was written before that word became illegible in the intermediate manuscript. The fact that Âsadîn's colophon is not copied in JJ tends to confirm the opinion, not only that JJ is not a copy of AK2, but also that Âsadîn's colophon belongs to AK2 rather than to AK.

A third manuscript of the complete Pâzand-Sanskrit text is JE, so called because its Persian colophon states that it was copied, in Bombay, from the manuscript of Âsadîn Kâkâ, by Dastûr Jamshêdji Edalji Bahmanji Jamâspji Jâmâspji Âsâji Frêdûnji (a great grandson of the writer of JJ), and was finished on the day Hôrmazd of the month Bahman A.Y. 1211 (corresponding to the 26th July, 1842). It belongs to Dastûr Dr. Hôshangji Jâmâspji of Poona, and consists of 132 folios (12 in. by 8¼ in.) succeeding each other from left to right, as in European books, and written eighteen lines to the page, but the Sanskrit is not inverted, nor does the text contain any Pahlavi. Another copy of ch. xi, 125–196, more closely written by the same writer, is bound in the same volume. The Pâzand text very closely corresponds to that of AK2, though the Sanskrit is much more corrupted. And, as there are a few erroneous interlineations and alterations made by a later hand in AK2, in ch. iv, 13, 17, 18, 77, 78, which correspond with faulty readings in JE, but are in a different handwriting, it is probable that JE was copied from some copy of AK2, which also accounts for the fact that JE contains a copy of Âsadîn's colophon, between the end of the text and its own colophon.

Derived from a copy of AK, but independent of AK2 and its prede-

cessor, is the incomplete manuscript PB3 (No. 3 of the Burnouf Collection in the National Library at Paris), which is undated, but is certainly more than a century old. It was given to Burnouf by Seth Mânekji Khurshêdji of Bombay, and consists of 125 folios (7 in. by 4½ in.) of Indian paper, written twelve to sixteen lines to the page, with the Sanskrit inverted. It contains the Pâzand-Sanskrit text of ch. i, 5–53; ii, 5–x, 66, and the same quantity of corrupt Pahlavi as in AK. The absence of Nêryôsang's Sanskrit introduction and ch. i, 1–4 of the text indicates that the first folio of AK was already missing when the original of PB3 was copied from that manuscript, and several lacunae in the earlier folios, which have been filled up in red ink from some other source (probably the predecessor of JJ), indicate the torn condition of the earlier folios of AK. The absence of ch. i, 54–ii, 4 is due to the loss of two folios in PB3, and after ch. x, 66 all further folios are missing. In some sections in ch. vi, viii, where the Pâzand is written above its Pahlavi equivalent in AK, much confusion has been occasioned in PB3 by reading the Pâzand and Pahlavi versions as two successive lines of text; and it is evident that this confusion originated in some intermediate copy between AK and PB3, though it may have been increased by further blundering on the part of the writer of PB3 itself. This intermediate copy was not the predecessor of AK2 and JJ, but must have been written at a later date, because AK was then defective, and PB3 does not contain the emendations of ch. iii, 10; iv, 17, 18; vii, 24, and the erroneous reading pa*n*jâmî (ch. iv, 71) which are all found in the AK2 class of manuscripts.

In MH19 (No. 19 of the Haug Collection in the State Library at Munich) the Pâzand text alternates with a Gujarâti translation, which takes the place that the Sanskrit version occupies in the copies already described. This manuscript, which appears to be fully 150 years old, was given to Haug by Dastûr Kaî-Khusrô at Surat in January, 1864. It consists of 124 folios (8 in. by 6 in.) of old Indian paper, of which the first 110 folios contain the Pâzand-Gujarâti version of ch. i, 1–xi, 201, written thirteen to nineteen lines to the page; but in many places, especially towards the end, blank spaces are left for the Gujarâti translation; and the only sections written in corrupt Pahlavi are ch. vii, 20; viii, 6, 9, 10, 12–14. The Pâzand text of MH19 very closely resembles that of AK, and must have been derived from some copy of that manuscript made before AK was mutilated, probably the early copy which was a predecessor of both AK2 and JJ, because MH19 prefixes p to a*n*jâmî in ch. iv, 71, a peculiarity of AK2, JJ, JE, PA18, K28, L15,

and R, but it does not contain some other peculiarities of the AK2 class of manuscripts.

A portion of the Pâzand text occurs alone in L23 (No. 23 of the Zand and Pahlavi manuscripts in the India Office Library at London) which was brought from India by Dr. Samuel Guise, who was head-surgeon of the general hospital at Surat from 1788 to 1795, and obtained several manuscripts from the widow of Dastûr Dârâb, the instructor of Anquetil Duperron. The text occupies 79 folios (8 in. by $5\frac{1}{2}$ in.) of Indian paper, written ten to twelve lines to the page, in the same handwriting as another manuscript (L26) which is dated A.Y. 1106 (on fol. 62), corresponding to A. D. 1737. It begins with the words hamâî ez yak bun (ch. i, 34) and extends to the end of ch. viii, 23, to which are added the words ca mainyô khîr (ch. viii, 35); but the greater part of ch. iv, 62–65 is omitted. Like AK it has corrupt Pahlavi for ch. v, 6, 7, 9–11, 14–20, 24–28; vi, 27, 32; vii, 20; viii, 6, 9, 10, 12–14, and for portions of ch. v, 12, 13, 21–23, 34, 35; vi, 14; while it also contains many other peculiarities of AK, so that it must have been derived from some incomplete copy of that manuscript, containing several of the defects of PB3.

Part of the Pâzand text, underwritten throughout with corrupt Pahlavi, also occurs in PA18 (No. 18 of the Anquetil Collection in the National Library at Paris). This manuscript is in the form of a roll, and only a copy of it (No. 23 of the Müller Collection in the State Library at Munich) has been examined, in which its Gujarâti colophon is practically illegible. The text begins with the words vîspã yazdã (ch. i, 4) and extends to the end of ch. v, the point where most of the manuscripts of the reproduced Pahlavi text, examined in India, terminate. In its peculiarities it agrees very closely with L15, which begins with the same words; and, in some cases, it resembles R; both which manuscripts are described below.

In K28 (No. 28 of the Iranian manuscripts in the University Library at Kopenhagen) we have the fragments of a much more extensive copy of Neryôsang's Pâzand text, underwritten with Pahlavi and alternating with his Sanskrit version. Only 66 folios (9 in. by 6 in.) of Indian paper remain out of the first 136, written eleven lines to the page, and containing Neryôsang's Sanskrit introduction with ch. i, 1–ii, 8; iii, 1–25; iii, 36–iv, 106; viii, 103–ix, 16; ix, 30–x, 13; x, 71–xi, 28; xi, 55–61 of the text. The Pâzand agrees very closely with that of AK, but contains the passage omitted by that manuscript in ch. iv, 17, 18, which, with the occurrence of the erroneous Sanskrit śâkabhûttebhyaḥ in ch. i, 49.

connects K28 with the early predecessor of AK2 and JJ. The Pahlavi is of the usual corrupt character, indicating that it is a mere reproduction from the Pâzand. As the end of the manuscript is lost, it is undated, but appears to be fully 150 years old.

A more recent fragment of a somewhat similar character is contained in X, which consists of 22 folios (9½ in. by 7¼ in.) of modern Indian paper, written thirteen to sixteen lines to the page, and bound up in the same volume as AK. This copy commences with Nêryôsang's Sanskrit introduction, after which the writer has intended to copy the Pahlavi, Pâzand, Sanskrit, and Gujarâti versions in successive sentences, but soon begins to omit all but the Pahlavi. The result is that he has written the Pahlavi of ch. i, 1–32, 34–57; ii, 1–iii, 11; iii, 13–iv, 8; iv, 10–48, 50–70, 72–100; x, 71–xi, 47; the Pâzand of ch. i, 1–22, 30–32, 34, 38, 43; iv, 14; the Sanskrit of ch. i, 1–22, 30, 31, 33, 34, 38, 43; and the Gujarâti of ch. i, 1–6, 8, 9, 11–16, 30, 31, 33, 38; iv, 14, 55, 56. The Pahlavi is much the same as that of K28, but a few of the corruptions are corrected; and, after omitting ch. iv, 101–x, 70, the writer has finally discontinued his work at ch. xi, 47.

In the last 36 folios (8 in. by 6 in.) of Indian paper in L15 (No. 15 of the Zand and Pahlavi manuscripts in the India Office Library at London) we have ch. i, 4–v, 71 of the usual Pahlavi text, written eleven to twelve lines to the page, in the same handwriting as that of L23, described above, which is about 150 years old. It agrees in many particulars with PA18, but is carelessly written and does not correspond very closely with L23. Like L23 this manuscript was brought from India by Dr. Samuel Guise.

An imperfect polyglot manuscript, R, which was given to the late Mr. J. Romer by a Dastûr in Surat, contains four versions written on old foolscap paper in parallel columns. These versions are the usual reproduced Pahlavi with a Persian transliteration interlined, the Pâzand with an interlined Persian transliteration, the Sanskrit, and a Persian paraphrase; the first two being on one page, and the last two on the adjacent page of the next folio, so that all four versions of any particular passage can be seen at once. Of this manuscript Mr. Romer sent pp. 16–31 (with the first fifteen pages of a Pahlavi-Persian Bundahish) to the late Professor M. J. Müller; he also sent pp. 32–63, 82–93 to the late Professor H. H. Wilson on 3rd December, 1836, who afterwards transferred them to Professor Max Müller; and he gave pp. 64–81, 94–143 to the late Mr. Norris. The first of these fragments, together with that of the Bundahish, now constitutes No. 10 of the Müller Collection in the

State Library at Munich; the next two fragments were presented to the India Office Library at London, and the last two were purchased by it, in 1876. It is most probable that the first fifteen pages of this manuscript were not given to Mr. Romer, but the first fifteen pages of the Bundahish were accidentally substituted for them. The portion of it (pp. 16–143) now in Europe contains all four versions of ch. i, 28–v, 57, with the Sanskrit and Persian versions of ch. i, 25–27, and the Pahlavi and Pâzand versions of ch. v, 58–62. This manuscript is carefully written, and its Pahlavi-Pâzand texts resemble those of PA18.

In Bm, contained in folios 9–16 of No. 22,378 of the Additional Oriental Manuscripts in the British Museum Library, we have a modern fragment (ch. i, 1–31) of the reproduced Pahlavi text, interlined with a Persian transliteration, and alternating with a Persian paraphrase.

The facts that have been ascertained by careful collation of all these manuscripts, and the inferences that may be drawn from them, can be briefly stated. Of the original Pahlavi text no fragment has been discovered, although distinct traces of its former existence can be detected in the Pâzand, as will be shown below. The manuscript AK is the ancestor of all the other manuscripts examined. It contains the Pâzand-Sanskrit text prepared by Nêryôsang, and, if not the work of Âsadîn Kâkâ, it was probably written at the latter end of the fifteenth century, or fully 150 years after Nêryôsang's edition had been completed. From an early copy of AK appear to have descended the original of JJ, and, at later dates, AK2, MH19, K28, with the original of PA18, L15, and a predecessor of R. From a later copy of AK have descended PB3 and L23. While JE is evidently derived from some copy of AK2; and X and Bm may have come from a copy of K28.

3. Relationship and Peculiarities of the several Versions.

That the so-called Pahlavi text of the Shikand-gûmânîk Vijâr is not the original composition of any Pahlavi author is manifest in every page: and, in many parts of the work, nearly every sentence contains some blunder that can be explained only as a misapprehension of the Pâzand. Thus, the Pz. suf. -î is nearly always expressed by ـه-, although it more usually stands for ـې-; the Pz. vash, being often written vas, is then expressed by وَژ 'much,' instead of وَش 'and by him;' the Pz. ne is usually expressed by ـس, instead of ـن, as if it were considered a compound of na and s; similarly, the Pz. aware is taken as a compound

and expressed by ; and all the Pâzand misreadings of original Pahlavi words (as detailed on pp. xxx–xxxii) are carefully reproduced in Pahlavi characters, so as to produce new words that are unintelligible. The effect of these blunders has been to produce a pseudo-Pahlavi text from the Pâzand of Nêryôsang, in which, although the bulk of the text may be fairly correct, the reader is constantly meeting with some barbarism manufactured by a copyist in India. As the few Pahlavi passages given in AK are likewise written in this style, it would seem that the original Pahlavi text had already disappeared in the fifteenth century, and had been replaced by this pseudo-Pahlavi.

From these facts it might be rashly argued that the Pâzand was the original text of the work, but such an assumption would be altogether inconsistent with the general character and peculiarities of the Pâzand text. In the first place, we have the distinct statement of Nêryôsang, in his Sanskrit introduction, that he had translated the work 'from the Pahlavi language into the Sanskrit language, and written it with Avesta letters from the difficult Parsi letters,' which is an exact description of the process of preparing a Pâzand version from a Pahlavi text. Then, we find about a hundred words, in the Pâzand version, which can be explained only as misreadings of legitimate Pahlavi originals. As a complete list of these misreadings will be given in pp. xxx–xxxii, when describing the peculiarities of the Pâzand version, it will be sufficient here to mention a few of them. Thus, it is known, from the recently-discovered Pahlavi text of the Mainyô-i Khard, that the Pz. ôca ôi (ch. x, 67; xv, 40, 43) ought to be ô gardan; the original Pl. va*l* *c*avarman, 'for the neck,' having been taken as va*l*-*ic* valman. And that the Pz. ainâ (iv, 81; v, 46; xi, 14; &c.) and ainâsh (viii, 127; x, 11) ought to be aiginash and aiginashash, being misreadings of Pl. *a*dînash and *a*dînashash. Other undoubted misreadings, peculiar to this work, are ardium (ix, 4), which ought to be *c*ihârum, for Pl. arbâûm; brîshaa (i, 12, 18) for barggâs; dawur (v, 61) for spûr; and deshaa (i, 12, 16) for shâk; with the names Asarâsarã (xiv, 19, 20, 30) for Asrâyîlân, 'Israelites;' Sparagar (xv, 8, 9) for Gêprêl, 'Gabriel;' and Spudâkht (x, 67) for Spend-dâ*d*. If these Pâzand terms are not misreadings of original Pahlavi words, as here indicated, they are inexplicable.

In this edition the pseudo-Pahlavi text of the manuscripts has been either corrected in accordance with the true meaning of the Pâzand version, or its errors, so far as they have been detected, have been

pointed out, so that a close approximation to the original Pahlavi text can be easily obtained. But, since Nêryôsang may have omitted some passages and altered others, as he has done in the Mainyô-i Khard, it is impossible to reproduce the original Pahlavi with absolute certainty; it has, therefore, not been considered desirable to publish more of the Pahlavi text than is usually found in the manuscripts.

In the transliteration of the Pahlavi the same general rules have been followed as were laid down in the introduction (pp. xxii–liv) to the Ardâ-Vîrâf Nâmak, with a few alterations in details due to various considerations. Thus, further identifications of words in the Sasanian and later inscriptions have settled the readings of such words as 𐭥𐭩𐭫 bîrakh, 'month;' 𐭠𐭩𐭥𐭪 dîvâk[1] (Sas. zîvâk), 'a place;' 𐭱𐭲𐭥𐭥𐭥𐭭𐭲𐭠𐭭𐭪 shedruntanŏ = 𐭱𐭲𐭥𐭥𐭥𐭭𐭲𐭠𐭭𐭪 shedruntanŏ = 𐭱𐭲𐭥𐭥𐭥𐭭𐭲𐭠𐭭𐭪 shedrûntanŏ, 'to send;' 𐭥𐭠𐭣𐭩𐭣𐭥𐭭𐭲𐭠𐭭𐭪 vadîdûntanŏ (Sas. vabîdûn), 'to do;' 𐭣𐭩𐭭 dên (Sas. bên), 'within.' The recognition of the fact that 𐭠𐭩 often stands for aî or aê, instead of ad, leads also to a few alterations; while the reading yashar for 𐭠𐭱𐭫 ahar, ahl, is laid aside, merely because the alternative reading is quite as likely. The final 𐭭 in many Huzvârish[2] words undoubtedly stands generally for 𐭠, though occasionally for 𐭣 or 𐭢, and its descent from a *single* Sasanian letter can be distinctly traced. It ought to be represented by -â, but, until a complete reinvestigation of Huzvârish readings has been made by some scholar as thoroughly conversant with the Semitic languages as with Pahlavi, it seems better to adhere to the traditional reading -man.

Some other alterations in transliteration have been adopted for the purpose of distinguishing between certain Pahlavi letters and compounds when used for the same sound, with the view of being able to dispense with the original characters when their use is inconvenient. This is done by using italics, not only for 𐭪 *c*, which is merely a simplification, but also for 𐭬 *d*, 𐭣 *j*, 𐭤 *l*, *r*, 𐭮 *l*, *r*, 𐭥 *v*, 𐭦 *v*, *z*, 𐭪 *z*, 𐭬𐭣 *zd*, to distinguish them from 𐭠 d, 𐭪 j, 𐭮 l, r, 𐭤 v, 𐭯 z, 𐭠𐭯 zd, respectively. Similarly, such abbreviated forms as 𐭥, 𐭰, 𐭫, 𐭧, 𐭨, 𐭩 are distinguished from the corresponding unabbreviated letters 𐭥𐭭 or 𐭦𐭭, 𐭰𐭭, 𐭫 or 𐭪𐭫, 𐭧𐭭 or 𐭦𐭣𐭭, 𐭨𐭭 or 𐭦𐭱𐭭, 𐭩 or 𐭦𐭬 by italicising the representative of the abbreviated letter; or, if that be already an italic, or represents another Pahlavi letter when italic, the preceding vowel is italicised, and if there be no intervening vowel the two consonants are separated by an apostrophe, to indicate

[1] More probable than jivâk, because we find Pers. damân, damîk for zamân, zamî.

[2] Properly aûzvârishn, or zvârish, 'obsoleteness, decrepitude.'

that the compound is abbreviated. Thus, *ac*, *âc*, *af*, *âf*, *aj*, *âj*, *ap*, *âp*, *av*, *âv*, *az*, *âz*, *haf*, *hap*, *haz*, *khz* are all frequent readings of ; *adîn* of ; *laj*, *raf*, *raz*, *r'c*, *r'j*, *r'z* of ; *saz*, *sij*, *sp* of ; *dâz*, *gâv*, *shav*, *sh'c*, *yâf*, *yâv*, *yâz* of ; *dez*, *dic*, *êc*, *êf*, *êz*, *gac*, *gaj*, *gaz*, *îc*, *îv*, *îz*, *yaz*, *yez* of ; and the same principle can be extended to other readings and abbreviations, so as to represent the original Pahlavi orthography with precision.

As the original Pahlavi text has not been discovered, it is to the Pâzand version we have to turn, as the best authority for the author's exact words. It has been shown (pp. xx–xxii) that we are still able to consult a manuscript (AK) of the first half of this version, which was probably written about 150 years after the Pâzand had been transcribed from the original Pahlavi by Nêryôsang, and that we have AK2, an early descendant of the same manuscript, probably written in A.D. 1569, for the whole work, with the exception of a final paragraph, or two, which have been lost. As the text of these two manuscripts is practically the same in the portion common to both, we may reasonably assume that the latter half of AK2 does not essentially differ from the missing text of AK; and in Nêryôsang's word-for-word Sanskrit translation we have an additional means of detecting the errors of all copyists of his work. But to detect Nêryôsang's own misreadings is a work of greater difficulty and uncertainty, especially when they give a plausible meaning to the text, and do not produce barbarous words.

In addition to his frequent confusion of vash and azash, for , which is corrected in the text and mentioned in the foot-notes, the following is a fairly complete list of Nêryôsang's important misreadings, detected during the preparation of this edition[1]:—ainâ (see p. xxviii) for aiginash[2]; ainâsh (see p. xxviii) for aiginashash; ainâum (ch. viii, 39) for aiginasham; ã (ch. i, 35; iii, 17; ix, 39; xi, 96, 142, 258; xv, 26) rarely for aigin (); ãsh (iv, 93, 95; v, 4; viii, 108; xi, 9–11, 17, 19, 21, 25, &c.) for aiginash (), rarely (iii, 9; iv, 16; x, 30; xi, 258; xiv, 80) for yash (); ãshã (iv, 88; xiii, 58; xv, 3, 69) for aiginshã (); ãtã (xv, 122, 125) for aigintã (); anyé (viii, 95, 125) for aigin é ( ) or aiginash (); aomen (xi, 271; xiv, 77) for anman (=); ardium (see p. xxviii) for cihârum; arg (vi, 3) for alag; arôvînâ

[1] For the system adopted for the transliteration of Pâzand words see p. 217.

[2] Nêryôsang writes aigish, but he uses the form aigin both alone and in other compounds. It might be argued that this aigin, or aigi, is also a misreading for adîn, the original Huz. form, but this is uncertain, as it is very possible that aigin stands for aegun or egun 'the letter i being used for u, as in awadim and fradim', and this would be a translation of adîn, meaning 'this manner, then.'

(xiv, 12) probably for arva*n*d nâ (𐬀𐬭𐬎𐬌𐬥 𐬀𐬊𐬱); aspî*d* (xiii, 93) for khuspî*d*; aspîma*n*d (xiii, 14) for khuspîma*n*d; aspîn (xiii, 13, 102, 104) for khuspîn; atû (iii, 30, 32; v, 50, 53; xi, 266, 318; xv, 11, 132) for atang (𐬀𐬙𐬀𐬥 = 𐬀𐬙𐬀𐬌); avâhar (v, 77) for afâhal; avamãn (xvi, 94) probably a copyist's blunder for asâmãn (see xvi, 96); avanâme*d* (xiii, 63) for apanâme*d*; awã (i, 49; ii, 3, 11; &c.) for ângûn (𐬀𐬀𐬌); âw-khûn (xiii, 6, 49, 64) probably for afâm (𐬀𐬯 written 𐬀𐬰); ba*z*agã (iv, 12, 16) for ba*z*aa-âîn; brâdarôdî (ii, 17, 18) for brâdarvadî; brîshaa (see p. xxviii) for barg-gâh; bunyasht, bunyashtaa (iv, 73, 103; vi, 6; vii, 13; viii, 1, 94, 101; &c.) for bungasht, bungashtaa; dâramaa, dâramaihâ (viii, 137; x, 3, 79) correct reading uncertain; dawur (see p. xxviii) for spur; deshaa (see p. xxviii) for shâk; farahîdaa (viii, 74) for parkhîdaa; farawa*n*d, farawa*n*dihe*d* (ix, 14; xvi, 66, 68, 69, 77) for parwa*n*d, parwa*n*dihe*d*; farawarã (v, 78) for parwarã; farawast (iv, 12, 16; viii, 99; xi, 251) for fara*z*ast; farawastaa, farawastaî, farawastan (viii, 96; xvi, 56, 60, 67, 71–73, 108, 109, 111) for parwastaa, &c.; farnaft (i, 37; x, 42, 44, 68) for frôft; farwânaa (xi, 328) for parwânaa; farwarâ (viii, 60) for parwarâ; farwardâr (iv, 61, 102; viii, 64; xii, 60; xv, 32) for parwardâr; farwardârî (viii, 57; xv, 25) for parwardârî; fara*z*idashnigar (viii, 61) for para*z*asashnigar (𐬯𐬀𐬭𐬰𐬀𐬵𐬀𐬱𐬀𐬈𐬌𐬎𐬀𐬭); fara*z*înma*n*d (viii, 72) for para*z*înma*n*d (𐬯𐬀𐬭𐬰𐬀𐬌𐬈 𐬨𐬀𐬯𐬌); frâ (xiii, 54) for parâs; frîstagã (xiv, 24) for parastagã; gadashni (iii, 20; iv, 56; viii, 122, 123, 126; xii, 64, 79) for gu*z*inashni (reading 𐬌𐬵𐬌𐬀𐬱𐬌 for 𐬵𐬌𐬵𐬌𐬀𐬱𐬌); hame*kh*taa (xi, 158) for âme*kh*taa; hawast (xi, 39) for anbast (𐬀𐬥𐬎𐬎𐬌); hugâre*n*d, hugârihe*d* (xi, 138; xiii, 104) for ôkâle*n*d, ôkâlihe*d*; hupârd (xvi, 17, 22, 30) for ôpârd; huz*v*arãd, huz*v*ârd, huz*v*ârdan (x, 28; xiii, 144; xvi, 80) for hûzinhârãd, &c.; jâmine*d*, jâminîdan (iv, 101; xi, 145, 149, 192, 281, 359) for gâmine*d*, gâminîdan; jîk (iv, 39, 41, 43) for zîk[1]; jumé (iv, 101; xiv, 38, 39, 76) for jumb (جمب); kharg (xiv, 22) for khar-kun (𐬵𐬀𐬭𐬐𐬌𐬐); khshnû*d* (xiii, 81, 83) for ashnû*d*; khurg (xiv, 25) for khôr-kun (𐬵𐬎𐬭𐬐𐬌𐬐); *kh*vashkâr (iv, 103; x, 1, 51; xi, 3) for hûsikâl (𐬥𐬎𐬌𐬯𐬀𐬴); *kh*vashkârashnî (i, 35) for hûsikâlashnî; *kh*vashkârom (xi, 12, 196; xiii, 149) for hûsikâlom; *kh*veshã

[1] The manuscripts use j and z indifferently in many words, because j is the nearest *Gujarâti* sound to z, but this is not the case in *Persian*, for, though ز is often used for ژ in Pahlavi, this ز was not pronounced like j, but like d, as shown by the words damân and damîk for zamân and zamî in Persian. This confusion of j and z is an additional argument for the Indian origin of Pâzand.

sometimes (i, 7; iv, 61, 62; viii, 71) for *khve*sh-âîn (אי שכט); kîmâr (xiii, 40) perhaps for simâr, or dumâl; nig*e*inî*d* (xiv, 74) for niv*e*inî*d* (ואיסיא); nyârashni (xii, 79) for nihârashni (ואיטלאט); nyâwe*d* (xiii, 7) for nyâz*e*d; ô-*c*a ôi (see p. xxviii) for ô gardan; ôghãm (i, 7, 31, 35; ix, 16, 17; x, 72; xi, 81, 97; xiii, 148) for hangãm (קטס); par*e*kht (xvi, 95, 102) for fir*e*kht; pâsh (xiii, 17) for pâs (טיפ); rasûnâ, rasûnâî, rasûnâihâ (xv, 41, 42, 60) for ras*v*â, &c.; shê (xiv, 46, 49) for gâh-ê (טיט); Sparagar (see p. xxviii) for G*e*prel; Spudâkht (see p. xxviii) for Spe*n*d-dâ*d*; sûca (v, 38) for sûcan; tãn (xiii, 6, 49, 64) for tahân (איסא); tâwãnaa (xiii, 113) for tâzãnaa; tharaa (iv, 65, 66, 70, 72, 77, 79, 80) for talaa; this (iv, 2, 4, 22, 26; &c.) for *c*ish (טפ); uuh or *v*h (v, 88) for ahu (אט); vada*n*g, vada*n*gihâ (vi, 34; xv, 33, 42) for u ta*n*g (ואיסו), &c.; vâhar (xv, 39; xvi, 69, 76, 101, 107) for nâhar (ואיטל); vakhsh (xiii, 7, 49; xiv, 12) for vâyâ (ואיפ); vasã (i, 41; iv, 22, 26; vi, 13; x, 44, 47, 77; xi, 48, 51, 61, 80, 81; xii, 39; xv, 85; xvi, 18, 96) for vas-âîn (אי שכג); vazîhashni (iii, 20) for uzdahishni (ואיפטאיו); viãmãnî (xvi, 31) for vahmãnî (ואיסקיפ); vînâkhta (iv, 59) for nîvâkhta; vînârashni (i, 30; iv, 20; viii, 127; ix, 14, 44; x, 1) for nîvârashni; vînârastan (v, 74) for nîvârastan; vînârd, vînârdaa, vînârdan, vînârdârî (iv, 80, 103; vi, 20; xvi, 21) for nîvârd, &c.; vîrô*d*-dînîã (iv, 3) for vîrôishnîã (ואיכלאיסא); vîrôshaa (xi, 8) for vîrôyâ (ואיכלאיפ); vîspã (i, 4; xv, 25, 105) for vîsp-âîn (אי שכס); zarîgã (xiv, 33) for zardagã (קלאס); zaspã (v, 45; xi, 78, 306) for zîfân (ישכס).

These misreadings are left uncorrected in the Pâzand text of this edition, as blunders of Nêryôsang, the author of that text; but they are sometimes noticed in the foot-notes, and always mentioned in the vocabulary. More liberty has been taken with the orthography, which has been made uniform, because most of its variations may be reasonably ascribed to copyists. This uniformity is based upon the prevailing orthography of AK and a nearly contemporary manuscript (L19) of the Mainyô-i Khard, both of which may have descended, through a single intermediate copy, from the original writings of Nêryôsang, and must therefore retain more of his system of orthography than is likely to be found in later copies. When a word occurs frequently and its spelling seldom varies, this usual orthography may be reasonably attributed to Nêryôsang, even if it be inconsistent with that of cognate words; thus, we have to accept the inconsistent forms of nyak and nekî, because nyak occurs twelve times in AK and nek only once, while nekî occurs

35 times and nyakî not at all. On the other hand, although the plural form dâmãn occurs thirteen times, dãmãn five times, and dâmã only twice in AK, yet the almost constant use of ã for the plural suffix of other words in that manuscript, and 34 occurrences of dãm, with only four of dâm, have been considered sufficient reasons for adopting the regular plural form dãmã throughout the text. When, however, a word occurs only once or twice, or when the occurrences of one form only slightly exceed in number those of another, there is much less certainty as to the correct orthography, and more latitude is allowed for the assimilation of cognate forms.

Some of the peculiarities of Nêryôsang's orthography are detailed in p. 218, and it is also noticed that when the initial 𐬭 is used as a *radical* medial it seems to be merely a substitute for 𐬯; but an initial 𐬭 also often becomes *apparently* medial after the prefixes a-, awe-, dush-, ham-, hû-, &c.; while the medial 𐬹 is nearly always preceded by a radical consonant, and occurs in only a few words, such as àstr*ã*nihast, br*a*shni, dar*a*nd, dushr*â*r, huz*a**ã*, huz*a*r*â*rdan, h*a*rsht, h*a*raspîn, j*a**ã*nî, nakhr*â*re*d*, r*a**ã*, t*a**ã*, zur*a*n, and their derivatives. Exceptional occurrences of 𐬹 are in Ha*a**â*ê, where a vowel precedes it, and in the strange form 𐬫𐬹 *a*h, where it seems to be initial; but this latter word can also be read uuh, and is perhaps a copyist's miswriting of ahu.

In dealing with the Sanskrit version the editors have limited their revision to a careful correction of orthographical errors, most of which may be reasonably attributed to copyists, even in the older manuscripts, although these are much freer from blunders than the later copies. Grammatical irregularities, whether euphonic or inflectional, have been treated with more reserve; it being no part of an editor's duty to alter the general characteristics of an author's language.

Any serious attempt to convert Nêryôsang's translation into classical Sanskrit would destroy its usefulness, which chiefly consists in its being a word-for-word translation, preserving the grammatical construction of the original Pahlavi by giving the Sanskrit equivalent of every word in its original place, so as to dispense with all need of a glossary. This system of translation is no invention of Nêryôsang himself, but is merely an imitation of the plan adopted by the Pahlavi translators of the Avesta; and, in carrying out this system, Nêryôsang has been nearly always careful to make his Sanskrit quite intelligible, although it must be somewhat barbarous to Hindû ears. For this purpose he has found Sanskrit a much more pliable material than the Pahlavi translators had to deal with, as the meaning of Sanskrit is too well

indicated by its inflections to be ever much obscured by displacement of its words, whereas the meaning of Pahlavi depends to a great extent upon the position of the words. In a few cases, no doubt, the reader will find the Sanskrit hardly intelligible until it is compared with the Pâzand.

In the older manuscripts the orthographical errors are chiefly those to which a writer of Gujarâti would be specially liable, such as the interchange of i and î, u and û, *s* and ṣ, and the use of sh for ksh and kh. Such errors, and the invariable use of san-, for sam-, before m, have been corrected in this edition of the text. But the constant use of n, instead of *n*, in Âharmmana has been tolerated, because a foreign name might claim exemption from Sanskrit rules of euphony; where, however, the n occurs in a Sanskrit inflection of a foreign name, the manuscripts themselves usually enforce the Sanskrit rule, as in Mâjandarâ*n*âm.

With regard to the doubling of Sanskrit consonants after r, which is considered optional, but is by no means equally optional in all cases, it has been thought desirable to ascertain the prevailing practice in AK, and to adhere to it throughout. When two separate words are connected in writing, any final r of the former word is not allowed to double the initial consonant of the latter word, because AK has only seven instances of such duplication against 34 cases of non-duplication. A compound consonant preceded by r remains unaltered, in accordance with seven internal and six external cases of such contact in AK. In the middle of a word r never occasions the doubling of the following consonants:—gh which occurs seven times after r, th 37 times, b four times, bh five times, y 104 times, *s* 31 times, and sh eight times in AK. The consonants which are doubled after r are k in two cases against one, g in 25 cases against four, *c* in all three cases, j in seven cases against three, *n* in all 51 cases, t in 71 cases against five, d in all 19 cases, dh (becoming ddh) in all five cases, p in six cases against two, m in 99 cases against eleven, and v in 132 cases against twelve in AK. Of the consonants remaining unmentioned no instances with r prefixed occur in AK. The mode of doubling *n*, by drawing a stroke across the single letter, as in र्ण r*nn*a, is well known; but the somewhat similar mode of doubling g, by means of a cross stroke like the suffixed r, as in ग्र rgga, has not been generally noticed; it occurs 23 times in AK, and is commonly used in manuscripts of that age; the letter j is also occasionally doubled in the same way, as in र्ज rjja, which has been found in an old Khurdah Avesta with Sanskrit translation.

Euphonic changes, due to external contact of separate Sanskrit words, are so often neglected in this work, even in the older manuscripts, that no attempt has been made to amend the text, in this particular, except in the case of final -a*ḥ* = -as, which has been uniformly changed into -o before a sonant consonant or an evanescent 'a,' whenever the two words are closely connected in the same phrase and the 'a' is not followed by 'n' in combination with a consonant. This is the practice of AK in a small majority of instances, and is here made general; but, in other cases, external modification is admitted only in the particular instances actually occurring in the older manuscripts. Most of the external euphonic changes that occur in manuscripts of this work are evidently intended to facilitate the writing of separate words in a connected form, and their use is, therefore, a question more of style than of grammar.

With regard to the arbitrary connection, in writing, of Sanskrit words that are grammatically separate, the peculiarities of the older manuscripts have been strictly attended to. The enclitic conjunction *ca* is also always attached to the word to which it belongs, in the same manner as its equivalents, -*c*a and -q u e, are treated in the Avesta and Latin languages. This attachment is not only justifiable from these analogous cases and from the mutual dependence of the words, but is also imperative in about two-fifths of the occurrences of this conjunction, when its initial *c* combines with the final consonant of the word to which it is appended. A few other enclitics, such as *cit* and vâ, are similarly treated; but, as the habits of language are far too arbitrary to be confined by rules without exception, it has not been thought necessary to extend this treatment to all particles that may be called enclitics, unless other reasons render it desirable.

Occasionally, Nêryôsang uses a noun in a different gender, or a verb in a different class of conjugation, from that which is generally employed. Thus, he makes m a d h u always masculine, and r o *c* i s usually feminine; while he conjugates â r a *c* generally as a verb of the first class. Such variations, if repeated, are tolerated, as being within the possible bounds of grammatical license. And a similar latitude has been allowed in dealing with his compound adjectives, in which the final component often retains a final letter that ought to have been altered.

Regarding the P e r s i a n and G u j a r â t i versions very little information has been collected. The Persian translation is undoubtedly modern, and has been found only in the fragmentary manuscripts R and Bm, which contain the Persian version of ch. i. 25–v. 57 and of ch. i. 1–31,

respectively. This version is a translation of the Pâzand interspersed with explanatory clauses, some of which are of considerable length, so as to produce a text resembling, in character, the Pahlavi translations of the Avesta. The Gujarâti translation may be older, since it is found in MH19 and as a marginal addition to AK2, as described in pp. xxi, xxiv; it is probably derived from the Sanskrit version, but has not been fully examined.

The general nature of the longer explanations, interpolated in the Persian version, will be seen from the following examples of commentary appended to the several sections here cited:—

(Persian commentary on ch. i, 32):—'And all people are brought into the true religion, because it is declared in the religion that, in the days of king Gushtâsp, one part of the world accepted the religion of Zaratusht; and, after this, in the days of the apostle Hushêdar, who will come, the religion of Zaratusht becomes current in two parts of the world; in the time of the apostle Hushêdar-mâh the religion of Zaratusht is accepted by three parts of the world; and in the time of the apostle Syôshânsh the whole world turns to the one religion of the truth of Ormazd, and then the resurrection and future existence occur. These four are the apostles of the one religion of Ormazd.'

(On ch. ii, 18):—'Because it is declared in the religion that, in the days of king Gushtâsp, the righteous apostle Zaratusht brought a fire from the court of Ormazd, the lord, which was always alight without fuel, and in the king's court every one touched it without being burnt. In the days of Alexander that fire went back to the spiritual existence; and in that heavenly fire, which is warm and luminous, there was no burning. The fire of hell is owing to drought, and its burning is out of smoke, for there is no light in it. And in this world the two kinds are united, the fire of drought with the fire of warmth, and, therefore, burning becomes manifest; what is light is from Ormazd, and what is smoke is from Âhrîman.'

(On ch. iv, 52):—'Every time rain is about to fall, the demon Spôzgar becomes terrible and restrains it, so that rain may not fall in the world till the creatures die. And the star Tishtar, who is superintendent over the rain, for the sake of making rain fall in this world, fights with the demon Spôzgar, and exhibits him beaten and defeated, so that rain begins to fall in the world, and it makes the world become prosperous.'

(On ch. iv, 53):—'And their conflict was in such a way that the fire Vâjist, which they call the fire of lightning, at once becomes flashing

and luminous, and, owing to his weapons of awful brightness, such as sword, club, and others, he exhibits those demons beaten and defeated, till they become exhausted and flee; then that flashing weapon falls upon the backs of the demons, while, wherever that weapon, the lightning, falls, the whole place is burnt; then the rain begins to fall well. Always in this way were the conflicts with the demon Âv-ush.'

In conclusion, the editors wish to remind the Parsi community of the impossibility of preparing satisfactory editions of the few Pahlavi and Pâzand texts that still survive, until a descriptive catalogue of all existing manuscripts of such works has been prepared, as a first step towards making their contents accessible to scholars. So far as public libraries are concerned, this information can be usually obtained with more or less trouble; but the contents of private libraries are practically unknown to scholars, and are often little understood by the owners themselves. At present every editor of such texts has to regret much time and labour wasted in the study of inferior manuscripts, when others of much greater importance could have been made available if he had been aware of their existence. And, what is of far greater consequence, the Parsi community have to be content with incorrect editions of their texts prepared from the inferior manuscripts which were alone accessible to the editors.

In public libraries unique and valuable manuscripts are tolerably safe, and may continue so for many generations; but private libraries have to pass through a period of loss and destruction at every change of ownership, which must occur at least once in every generation, so that many of the really valuable manuscripts, now existing in private hands, may possibly be lost in the next fifty years. Supposing, however, that complete manuscripts may be comparatively safe from wilful destruction, the same cannot be assumed with respect to unrecognised fragments, which are too apt to be considered as rubbish, merely because they contain some portion of a text unknown to their owner. So long as such fragments remain unrecognised, it is possible that their contents may be unique, and they should be carefully preserved for examination by more competent scholars, until they are recognised, and their value is properly ascertained.

[Postscript.] Since this Introduction has been in type, an opportunity has occurred for comparing the handwriting of AK and AK2 with that of a third manuscript which may be attributed to Âsadîn

Kâkâ with almost absolute certainty. This is a manuscript of the Khurdah Avesta (called F1 in Geldner's new edition of the Avesta Texts), whose original colophon, having become nearly illegible, was afterwards copied on an additional folio by a later hand. Only the beginning of the original Pâzand colophon is now legible, but, as all the peculiarities of orthography in this portion have been accurately copied by the later writer, no doubt of the accuracy of the remainder of the copy, containing the date and names, can be reasonably entertained. It appears, from this copy of the colophon, that F1 was completed in the evening of a day corresponding to the 11th January, 1591 (O. S.), and that the writer of the manuscript was Âsadîn Kâkâ Danpâl Lakhmîdar of the family of Hôrmazyâr Râmyâr.

The comparison of handwriting has shown that the writing of the oldest manuscript, AK, is altogether different from that of F1; whereas the writing of AK2 very closely resembles that of F1, which was written some twenty-one years later. The chief difference is that AK2 has always for initial y, while F1 has always ; but this variation was, no doubt, owing to the writer copying the peculiarities of his originals in each case, and only proves that he did not consider that the two forms ought to be used indifferently.

From these observations it will be seen that we may now safely conclude that AK2 was written by Âsadîn Kâkâ, and that the respective ages of AK and AK2 have been correctly assumed in p. xxii.

ABBREVIATIONS USED IN THIS VOLUME.

Abl. for ablative case; abst. for abstract; acc. for accusative case; act. for active voice; adj. for adjective; adv. for adverb; AK for the oldest MS. of this work (see p. xx); AK2 for MS. written by Âsadîn Kâkâ (see pp. xxi, xxii); Ar. for Arabic; aux. for auxiliary verb; AV. for Ardâ-Vîrâf Nâmak; Bm for No. 22,378 of the Additional Oriental Manuscripts in the British Museum Library (see p. xxvii); Byt. for Bahman Yasht in *Sacred Books of the East*, vol. v; caus. for causative; cond. for conditional mood; conj. for conjunctive mood; cons. for consonant; Ch. for Chaldee; ch. for chapter; dat. for dative case; denom. for denominative; Far. Oîm. for Farhaug-î Oîm-aêvak; fem. for feminine; 1st for first person; fol. for folio; fut. for future; gen. for genitive case; GF. for Gôsht-î Fryânô; glos. for glossary; Guj. for Gujarâti; Huz. for Huzvârish; impv. for imperative mood; ind. for indicative mood; inf. for infinitive mood; ins. for instrumental case; JE for MS. written by Jamshêd Edal (see p. xxiii); JJ for MS. written by Jamshêd Jâmâsp (see p. xxiii); K28, K43 for MSS. Nos. 28, 43 of the University Library in Kopenhagen (see pp. xxv, xvii); L15, L19, L23, L26 for MSS. Nos. 15, 19, 23, 26 of the India Office Library in London (see pp. xxvi, xxxii, xxv); loc. for locative case; mas. for masculine; MH6, MH18, MH19 for MSS. Nos. 6, 18, 19 of the Haug Collection in the State Library in Munich (see pp. xix, xxiv); Mkh. for Mainyô-i Khard, ed. West; MS. for manuscript; n. for noun; neg. for negative; Nêr. for Nêryôsang; nom. for nominative case; om. for omit, or omits; p. for page, or participle; PA18 for MS. No. 18 of the Anquetil Collection in the National Library in Paris (see p. xxv); Pahl. for Pahlavi; pas. for passive voice: patron. for patronymical; Pâz. for Pâzand; PB3 for MS. No. 3 of the Burnouf Collection in the National Library at Paris (see p. xxiv); perf. for perfect tense; Pers. for Persian; Pl. for Pahlavi, or plural; pl., plu. for plural number; pos. for possessive; pot. for potential mood; pp. for pages; p. p. for past participle; pr., pres. for present tense; prep. for preposition; pron. for pronominal; prph. for periphrastic; Pz. for Pâzand; R for MS. brought from Surat by Mr. Romer (see p. xxvi); S for Sanskrit text; s., sing. for singular number; Sans. for Sanskrit; Sas. for Sasanian; 2d for second person; Sls. for Shâyast-lâ-shâyast in *Sacred Books of the East*, vol. v; suf. for suffix; 3d for third person; Vd., Vend. for Vendidâd; vol. for volume; W. for Westergaard; X for a fragmentary polyglot MS. bound up with AK (see p. xxvi); Yas. for Yasna.

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR.

THE PÂZAND-SANSKRIT TEXT

OF

NÊRYÔSANG.

OBSERVATIONS.

1. For the division into chapters the editors are responsible, but the sections are divided according to the text attributed to Nêryôsang, in which the two versions alternate.

2. The spelling of the Pâzand is rendered uniform, adhering as closely as possible to the prevailing orthography of AK; and hyphens are inserted between the components of compound terms.

3. The Sanskrit orthography is corrected, so far as *internal* combination is concerned, without noticing any variations in spelling, except in doubtful cases. But optional forms and *external* modifications are either given as they occur in AK, or treated in the manner most prevalent in that manuscript. Sanskrit scholars must observe that the construction of the sentences is that of the Pâzand text.

4. The manuscripts, mentioned in the foot-notes, are fully described in the Introduction. Their extent, age, and relative importance, so far as they each extend, are as follows:—

AK (probably written A.D. 1568) Pâz.-Sans., I, 16—XI, 145.

PB3 (more than a century old) Pâz.-Sans., I, 5—X, 66.

MH19 (about 150 years old) Pâz.-Guj., I, 1—XI, 201.

L23 (written about A.D. 1737) Pâzand, I, 34—VIII, 23.

PA18 (more than a century old) Pâz.-Pahl., I, 4—V, 95.

JJ (written A.D. 1768) Pâz.-Sans., complete.

JE (written A.D. 1842) Pâz.-Sans., complete.

K28 (about 150 years old) Pahl.-Pâz.-Sans., I, 1—II, 8; III, 1–25; III, 36—IV, 106; VIII, 103—IX, 16; IX, 30—X, 13; X, 71—XI, 28; XI, 55–61.

R (more than 50 years old) Pahl.-Pâz.-Sans.-Pers., I, 25—V, 57.

S, the Sanskrit version, is so literal, and has so few real variants, that it is nearly equivalent to an additional Pâz.-Sans. manuscript of the time of Nêryôsang, about the fifteenth century.

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR.

CHAPTER I.

1 [illegible][1] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible][2] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible

ददौ मनुष्यं आधिपत्येन सृष्टीनां कामप्रवृत्तित्वेन[9] ॥ 7 असौ आयायते[10] युगे युगे स्वीयया करुणया पालनाकरः स्वीयानां सृष्टीनां दीनेश्च ज्ञानस्यच यत् निर्म्मलतायाः समलतायाः रूपस्य कामस्य ॥ 8 एवंच चैतन्यस्य स्मृतेश्च[11] बुद्धेश्च ज्ञानस्यच जीवस्यच वृद्धेश्च यानि संति आत्मनः शस्त्राणि यानिच संति अवगतिं अभिलाषुकानि अमीषां शस्त्राणां अदृश्यानां पंचानां यानि संति निरीक्षणंच श्रवणंच आघ्राणंच आस्वादनंच स्पर्शनंच ॥ 9 पंचभिश्च शस्त्रैः दृश्यैः यानि संति चक्षुश्च श्रोत्रंच नासिकाच मुखंच समग्राच तनोः त्वक् ॥ 10 असौ अमीभिः शस्त्रैः सम्मिश्रं[12] मनुष्यं ददौ प्रवृत्तिकारितायै सृष्टीनां ॥ ॥

11 असौ ददौ दीनिं सर्व्वज्ञानिनों महावृक्षस्य समानां ॥ 12 यस्याः एकः प्रकांडः द्वौ स्कंधविकाशौ तिस्रः शाखाः चतस्रो जटाः पंच

---

[1] Should perhaps be ⵙⵔⵔⵙⵔⵔ, as both words are alike in Huz. [2] JJ, JE prefix ›. [3] JJ, JE om. [4] MH19, JJ, JE om. [5] JJ, JE ⵙⵔⵔⵙⵔⵔⵙⵔⵔ. [6] So PB3, S. [7] MH19 ⵙⵔⵔ. [8] JE prefixes ›. [9] All कामप्रवर्त्तयेन. [10] All आयाते. [11] So also in ch. v, 5, 84, 85; but ch. iv, 58, viii, 113, 114 reverse the two words, as in Mkh. [12] Always सन्मिश्रं in the MSS.

मूलानि ॥ 13 अस्याः एकः प्रकांडः प्रमाणं ॥ 14 द्वौ स्कंधविकाशौ कर्म्मच प्रतियत्नश्च ॥ 15 तिस्रः शाखाः सुमतं सूक्तं सुकृतं यदस्ति सुमनसः सुवचसः सुकर्म्मणः ॥ 16 चतस्रो जटाः चतस्रो विद्या दीनेः याभिश्च भूसंभूतिः दीनिश्च सम्मार्ज्यते[6] ॥ 17 या अस्ति[7] आचार्यता क्षत्रियता कुटुंबिकता प्रकृतिव्यवसायता ॥ 18 पंच मूलानि पंच पतयो येषां दीनेर्नामानि गृहपतिः वीसपतिः जंदपतिः ग्रामपतिः जरयुस्त्रोतिमश्च ॥ 19 एकश्च शिरसां शिरो योऽस्ति राज्ञां राजा स्वामी पृथिव्याः ॥ 20 अस्य अंतर्भूमौ कीर्त्तनं यदस्ति मनुष्यं प्रकटीकृतं प्रतिरूपतया एतासां चतसृणां विद्यानां याः पृथिव्याः ॥ 21 यथा उपरि शिरसि आचार्यता ॥ 22 उपरि हस्तयोः क्षत्रियता ॥ 23 उपरि उदरे कुटुंबिकता ॥ 24 उपरि पादयोः प्रकृतिव्यवसायता ॥ 25 एवंच चत्वारो गुणाः ये अंतर्मनुष्येषु

---

[1] JJ, JE om. [2] MH19 om. [3] All prefix ›. [4] MH19 ...ग्रामपतिः. [5] JJ, JE ...श्चेति. [6] The MSS. always have सन् for सम् in this word. [7] AK, PB3 ऽस्ति.

. ૯૬૭ . ૧૭૮૬ 26 ૐ [2]૭૭૮૬૭૮૬ . ૬૭૮૬ . ૭૮૬[1] . ૭૮૬ . ૯૬૭ . ૭૮૬૭૮૬

. ૨ . ૯૬૭ . ૪૮ . ૭૮૬૭૮૬૭૮૬ . ૨ . ૭૮૬૭૮૬૭૮૬૭૮૬ . ૯૬૭ . ૪૮ . ૭૮૬૭૮૬

. ૧૭૮૬ 27 ૐ ૬૭૮૬૭૮૬ . ૬ . ૯૬૭૮૬ . ૭૮ . ૯૬૭ . ૨ . ૯૬૭૮૬૭૮૬ . ૭૮૬૭૮૬૭૮૬૭૮૬[4] . ૬૭૮૬ . ૭૮૬૭૮૬૭૮૬૭૮૬

[illegible] 32 [illegible] [illegible][1] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible][2] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible

[illegible] . [illegible] . [illegible] . [illegible][1] . [illegible] . [illegible] . [illegible

प्राक्तनायाः ज्ञानिनां निरीक्षेध्वं ॥ 44 यतोऽहं यः आरचिता[5] अस्मि[6] नो पदं शिक्षापनायाः[7] किंतु तच्च यत् शिक्षायाः दधामि ॥ ॥

45 अहं दानमानसतया वाचं तस्याः दीनेः ज्ञानिन्याः नूतनशिक्षावद्भ्यो विभक्तवान् कारणंच अभीप्सितवान् ॥ 46 यतो यः स्वल्पतरादपि ज्ञानात् यदस्य अस्ति योग्यतरेभ्यो विभजते प्रतिकरणीयतरः तस्मात् यः प्रभूततरं जानाति योग्यतराणां यस्मादलाभोऽसहायताच ॥ 47 यथा नैर्विचारितं प्राक्तनैः ज्ञानिभिः ॥ 48 यत्[8] दक्षिणा त्रिप्रकारा मनसा वचसा कर्म्मणा ॥ 49 मनसा दक्षिणा सा यत् केभ्यश्चित् एकरत्नेभ्यः[9] शुभं अभिवांछ्यते एवं यथा आत्मने ॥ 50 दक्षिणाच या वचसा सा[10] यत् सर्व्वस्मादपि सद्व्यापारतज्ज्ञानात् परिचयात् यदस्य प्राप्तमस्ति योग्यतरान् शिक्षापयति ॥ 51 यथा

---

[1] So S, but all Pz. om. [2] All ɔ except MH19, PA18. [3] So AK, PB3, MH19, L23. [4] AK, PB3, MH19, L23 ɔ. [5] AK has ता altered into नो by later hand, which latter is copied by all others; compare ch. xi, 51, note. [6] All ऽस्मि. [7] So all; perhaps शिक्षापयतायाः. [8] AK om. [9] JJ, JE शाकभूतेभ्यः. [10] All om.

CHAPTER II.

तत् यत् ज्ञानिभिः समुदीरितं ॥ 52 यत् कामयामः किल विप्रः समग्रां अवगतिं लाभस्यच फलस्यच शिक्षापयामश्च मित्राणां प्राप्नुमः फलं अवबोधतायाः ॥ 53 दक्षिणाच या कर्म्मणा सा यत् शुभात् यदस्य प्राप्नमस्ति केषांचित् योग्यतराणां शुभं ॥ ॥

54 द्वितीयाच स्मरणकारिता उत्तमानां शुद्धात्मतायां ॥ 55 इति हेतोः अहं आरचितवान् यत् मां यावत् ज्ञानिनः स्वीयया करुणया सुचक्षुर्निरीक्षणतया अनश्वरात्मतायां संसरंति ॥ 56 यतः उक्तमास्ते यत् यः समग्रां सृष्टिं उत्तमां सुलोचनतया निरीक्षते लोचनं अस्य लोचनं यत् सूर्यस्य आस्ते ॥ 57 यतः सूर्योऽपि समग्रायाः सृष्टेः सुलोचनतया निरीक्षिता द्योतयिताच ॥ ॥

CHAPTER II.

1 पादः आद्यः ॥ 2 उपरि प्रश्नेषु यत् कियतो यां सदाविजयी मिहिरइश्वारो महमादस्य पुत्रोऽस्याहनात्

---

[1] JJ, JE om. [2] AK, PB3, L23 ...ऽ. [3] So S, but all Pz. om.

उत्तममनसा नच ग्रहिलेच्छया अपृच्छत् प्रत्युत्तरं ॥ ॥

3 तत् यत् अपृच्छत् यत् आहर्म्मनः किमर्थं तेजसि विक्रांतः कथं अशक्नोत् अभूत् यदि न एकरत्नः यतो वयं सदैव पश्यामो यत् सर्व्वं किंचित् यत् न एकरत्नं विभिन्नरत्नात् एवं प्रयत्नीयति यथा जलं ज्वलनात् ॥ 4 प्रत्युत्तरंच इदं यत् आहर्म्मनस्य विक्रांतेः यत् तेजसि स्वयं कारणं विभिन्नरत्नत्वं ॥ 5 विघातकामत्वं यदस्य सदैव रत्नेन अभूत् अतो विभिन्नरत्नतायाः हंता ॥ ॥

6 विरोधता विक्रांतिः सर्व्वा यथा भवति विभिन्ना विभिन्नरत्नत्वात् विभिन्नरत्नेभ्यश्च अन्यथा न भवति ॥ 7 यतः एकरत्नानां अन्योन्यं एककामत्वं एकारचनत्वं भवति नच विक्रांतिः विरोधता ॥ 8 विभिन्नरत्नाश्च प्रतिद्वंद्विरत्नत्वात् सर्व्वे यथैव एकत्व प्राप्नुवंति अन्योन्यं हंतारो विरोधयितारश्च भवंति ॥

---

[1] So S; JE, R ꠇꠥꠞꠣ · ꠇꠣꠞꠥꠞꠣꠇꠣ; all others merely ꠇꠣꠞꠥꠞꠣꠇꠣ. [2] JJ, JE prefix ꠇ. [3] MH19 inserts ꠱. [4] JJ inserts ꠇꠥ꠆. [5] JJ, R insert ꠇ.

9 ekaratvāch ekāratvāt ekaratvāt yadi ekatva prāpnuvanti jīvīyanti kāryīyanti sarve sahāyīyanti ॥ 10 vināśatvaṁ vibhinnatvaṁ yat ekaratvānāṁ anaikyāt vibhinnaratvānāṁ ॥ 11 evaṁ yathā uṣṇaṁch śītaṁch yat pratidvaṁdvitaratvāt sadaivaratnatayā anyonyaṁ nihaṁtṛtaraṁ virodhitaraṁ kalahitaraṁ vināśitaraṁch asti ॥ 12 yataḥ sarvvamapi vināśatvaṁ śaityāt rūkshatvāch uṣṇe sārdraṁch saṁvāsinaṁ ॥ 13 anyonyaṁ nihaṁtṛtā virodhitā pratidvaṁdvatā ॥ 14 yato vināśatvaṁ yat tanūnāṁ sadaiva yuddhāt uṣṇatvasya śaityasya rūkshatvasya sārdratvasyach ॥ 15 yuddhāch tepāṁ anyonyaṁ vapūṁpi vinaśyaṁti vilinaṁti ॥ 16 jalasya jvalanasyach svaratnatayā kāchidapi virodhitā na prakaṭā ॥ 17 kiṁtu śaityaṁ yat bādarodasya sārdratvena jalasya saṁyojitamāste pratidvaṁdvitaraṁ uṣṇatāyāḥ agneḥ ॥

---

[1] Perhaps Nêr. read ›. [2] AK, PB3, JJ ›; MH19, L23 om. [3] PB3, MH19, R om. [4] All om. [5] MH19, R insert ...

18 ॥ ॥ ॥

ꬹꬱꬹꬱꬹꬱ

20 ये परीक्षायाः रत्नस्य अंतः कर्म्मणि चलनेच अज्ञातारः ॥ 21 दुष्टश्वापदान् क्षुद्रजंतून् शुभतया गणयंति ॥ 22 यथा अन्यायो निकृष्टत्वं यत् मनुष्येभ्यो गोजातिभ्यो नच स्त्रीयरत्नतया किंतु विध्वंसनात् विप्रतारणात् नास्तिक्यात् व्यामोहनात् दूनस्य ॥ 23 सर्व्वस्माच्च निकृष्टत्वात् अपरेषां दूनानां यथा द्वेषश्च क्रोधश्च कामश्च सम्मिश्रितो मनुष्येषु ॥ 24 यथा खादनं यत् औषधस्य कटुकतरस्य विषावलिप्तस्य नच शुभस्य विस्फोतये किंतु प्रच्छादनाय दुःखस्य मांद्यस्य यत् विभिन्नरत्नात् ॥ 25 यथा वचः सत्यंच अनृतंच ॥ 26 यदिचास्ति समग्रं तनुः वचसा अनृतेन मुक्तात्मनो मनुष्यस्य प्रभूततरात् अन्यायात् शुध्यति तेनैवच सत्येन अशुध्यति ॥ 27 प्रभूतं तत् शुभं नच अनृतात् वचसः किंतु प्रच्छादनात् विघातस्य निकृष्टत्वस्य यत् सम्मिश्रितं निकृष्टेषु ॥ 28 सच अन्यायो नच सत्यात् वचसः किंतु निकृष्टत्वात् यत् सम्मिश्रितं निकृष्टेषु ॥॥

---

[1] MH19, JJ, R have ৯৯ for ১৫, which is better. [2] AK, PB3, MH19, L23 om.
[3] PB3, MH19, R ১৮৯; AK has ৯ above ৮.

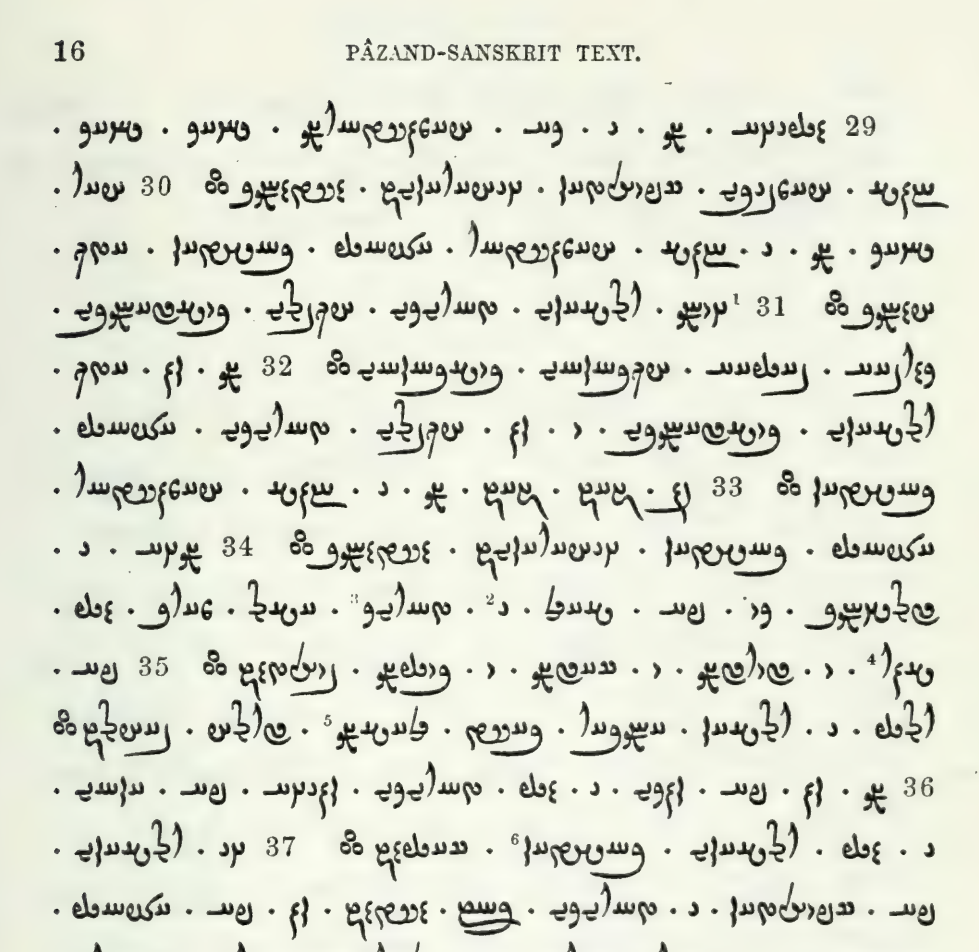

29 तस्माच्च यत् प्रतिडंडिनः एकैकशः स्वीयं प्रतिडंडिनं प्रच्छादनाय रूपिताः संति ॥ 30 सर्व्वे एकं[8] तं यं स्वीयं प्रतिडंडिनं अन्यथा धर्त्तुं शक्ताः संति ॥ 31 यथा तेजश्च तमश्च सुगंधश्च दुर्गंधश्च पुण्यंच पापंच शुभज्ञानंच दुष्टज्ञानंच ॥ 32 तत् न शक्तं तेजो दुर्गंधेः नच सुगंधः तमसोऽन्यथा धर्त्तुं ॥ 33 किंतु विभिन्नं विभिन्नं तं यं स्वीयं प्रतिडंडिनं अन्यथा धर्त्तुं रूपिताः संति ॥ 34 तच्च यत् ब्रुवंति यत् निशया तमस्विन्या मुक्तात्मा मनुष्यो व्याघ्रेभ्यो दुष्टश्वापदेभ्यः शुनकेभ्यः चौरेभ्यः शुध्यति ॥ 35 दिनेनच तेजस्विना अंतः हस्तेषु तेषां ग्राह्यो भवति ॥ 36 तत् न शुभेन यत् तिमिरात् नच अन्यायेन यः उद्द्योतात् परिज्ञातुं उपयुज्यते ॥ 37 यतस्तेजः प्रच्छादनेन तिमिरस्य दत्तमास्ते नच अन्यथा विधानेन व्याघ्राणां दुष्टश्वापदानां क्षुद्रजंतूनां अपरेषांच

---

[1] JJ, JE insert ۱۷۷. [2] All om., but AK, PB3, L23 have ۱۷۷۷. [3] MH19 adds ۷. [4] So all, but S is pl. [5] JJ, JE ۴۷. [6] JE ۱۷۷۷۷, which S also seems to indicate; but see ch. xv, 9, 15, 81. [7] L23, JE, R prefix ›. [8] So all.

प्रभूतानां ये अमीभिः प्रतिमाः ॥ 38 दीर्घत्वात् संक्षिप्तत्वं निदर्शितं युष्माकं विजयिनां शुभं परिज्ञानाय ॥ 39 एवं किल दीनित्वात् प्रभूततरं निरीक्षेत ॥ ॥

CHAPTER IV.

1 तच्च यत् अपृच्छत् ॥ 2 यत् किल सदैव पश्यामो यत् सर्व्वं किंचित् चक्रात् तारकाभ्यश्च सदैव भवति ॥ 3 इदं चक्रं यो ददौ पश्चात् सर्व्वं तत् अस्ति यत् ग्वीरोदहीनीयाः ब्रुवंति यत् शुभंच अशुभंच स ददौ ॥ 4 चेत् आहर्म्मनो ददौ इदं महत्तरं किंचित् कार्यं असौ कथं शक्तोऽभूत् दातुं ॥ 5 किमर्थं यत् संति तारकाः याभिश्च शुभं सम्मिश्रं[3] सदैव विभज्यते ॥ 6 यदिच होर्म्मिज्दः आहर्म्मनश्च अन्योन्यप्रश्नतया ददतुः पश्चात् एवं परिस्फुटमेव यत् होर्म्मिज्दः पापेन निकृष्टत्वेनच यत् चक्रात् सदैव भवति समं आहर्म्मनेन समग्रस्य पापस्य

[1] JE, JJ, R om. [2] AK, PB3, MH19, L23 om. [3] JE inserts तस्मात्.

समभागी॥ 7 प्रत्युत्तरंच इदं॥ 8 यत् चक्रं स्यानं दातृणां शुभविभक्तृणां ये समग्रां शुभविभजनतां[3] अस्मात् सदैव विभजंते सत्यतया॥ 9 सप्तच ताराकलेवराः दुष्टग्रहाः अधस्तेषां दुर्गच्छंति अपहर्त्तारो विभिन्नविभक्तारः॥ 10 येषां दोनेनीम गदूगा इति॥ 11 दाताच होर्म्मिज्दः विवेकतया निर्द्धारणज्ञतया आरचयिता अस्याः सृष्टेः दातेश्च प्रवर्त्तयिताच अक्षयकृतेः॥॥

12 यथा गनामइनिओ अंतराकाशे संपृक्तः असौ दूजो दुष्टज्ञानतया निकृष्टमिन्योक्त्या समं प्रभूतजातिभिः पापिभिः दूजैः तमोवीजैः रोचिपि प्रसृमः[4] सम्मिलितः[5] यत् एनां सृष्टिं[6] होर्म्मिज्दस्य असतों करोमि अथवा स्वीयां शक्तोमि कर्त्तुं॥ 13 तेच रोचिष्मंतः अधिकतमोन्नमाः समग्रज्ञानत्वात् तस्याः दूजस्य दुष्टकार्यतायाः[7] निकृष्टमिन्योक्तेः ज्ञातारो वभूवुः॥ 14 इदंच यत्

[1] AK, PB3, L23 om. ✱. [2] AK, PB3, MH19, L23 om. [3] All have नां for नतां.
[4] All प्रसर्प्पितः. [5] All सम्मिलितः. [6] दातिंच wanting. [7] Doubtful; so made legible in AK by later hand, but see § 14.

षयं प्राणो योऽस्य अस्याः दुष्टकारितायाः हानिकारितायाः एतस्मात् अपयास्यति यत् कियानपि ॥ 15 एवं यत् तस्मादूर्ध्वं कश्चिदपि प्राणः पुनरारचनतया संपूर्णमार्ज्जनात् बंधस्य दुःखस्य संपर्कस्यच यः अंतराकाशे न भविष्यति ॥ ॥

16 ततो निर्द्वीणज्ञानतया यथासौ दूजो रोचिषि प्रविष्टः संपृक्तः तथैव[6] समग्रान् प्राणान् शस्त्राणिच तेषां पापिनां दूजानां ये प्रभूतजातयः विभिन्नविभिन्नाः स्वेच्छाचारतया न विमोक्तुं अस्ति पंक्तिश्च रोचिष्मतां समाश्लिष्टाः ॥ [3][17 यथा दूजीयानि विषाणि क्षुद्रजंतूनां[7] यानि चतुर्भिः संभूतिभिः होर्म्मिज्दीयैः परिवेष्टितानि दधति[8] ॥] 18 यतो यदि इमानि दूजीयानि विषाणि क्षुद्रजंतूनां चतुर्भिः संभूतिभिः ततुकृद्भिः होर्म्मिज्दीयैः यदस्ति जलं ज्वलनश्च मृत्तिकाच पवनश्च संपृक्तानि नासन् तत् तथैव

---

[1] AK, PB3, L23 ـسٓ; JE ـ above ـسٓ. [2] JE has * for ـ. [3] AK, PB3, L23 om. text in brackets. [4] MH19, JJ, R have ـ for *. [5] So all. [6] AK om. [7] So JJ, JE; but probably क्षुद्रजंत्वीयानि originally. [8] Always दधंति.

आकाशे अदृश्यतायां संप्राप्ता अभूवन् ॥ 19 यदिच अदृश्यतया अतनुतया संजाता आसन् ततः सृष्टियौ होर्म्मिज्दीया प्रयतितुं शोढुं तस्मात् यत् तेषां विषं देवीयं नाशक्नोत् ॥ 20 अंतः ग्राहे पवनेच एवं समाश्रिष्टमासिष्यत् यत् मनुष्याणां अपरासांच सृष्टीनां श्वासाकृष्टिः विमुक्तिश्च वृद्धिश्च विस्फोतिश्च भवितुं नाशक्ष्यिष्यत् ॥ ॥

21 एवंच तान् दुष्टग्रहान् रोचिषा परिवेष्टितान् दधति यथा दूनीयं विषं यत् क्षुद्रजंतूनां अंतः पंक्षिपु रोचिष्मतां ॥ 22 तेन हेतुना सर्व्वजातिभ्यो विषवर्षिणीभ्योऽपरेभ्यश्च श्वापदेभ्यः क्षुद्रजंतुभ्यः प्रभूतेभ्यो लाभः किंचिदस्ति प्रकटः ॥ 23 एवंच दुष्टग्रहेभ्यः सहसंपर्कात् अधो रोचिषो रोचिष्मतां शुभं तेभ्यः प्रकटायते ॥ 24 निदर्शनमेतेषां दुष्टग्रहाणां शुभं यत् ते[2] सदैव विभजंते ॥ 25 एवं यथा क्रूराः मार्गरक्षकाः ये अंतर्वाणिज्येषु वाणिज्यकृतां मार्गं छिंदंति ॥ 26 प्रभूतानांच

[1] All ـअश्क, but see S. [2] All have ते before यत.

किंचित् संचितार्थं अपहरंति ॥ 27 नच सत्कार्यिभ्यो योग्यतरेभ्यः किंतु पापकर्म्मिभ्योऽसत्कार्यिभ्यः परदारेभ्यो[5] विटेभ्योऽयोग्यतरेभ्यश्च विभजंते ददतिच[6] ॥ ॥

28 इदंच यत् एनां पुण्यकृतिं यां तारागणकाः तेभ्यो ग्रहेभ्यो गणयंति ब्रुवंतिच इति हेतोः ॥ 29 यत् तैः यथास्थत्वं यत् दातृतायाः शुभविभजनायाः ताश्च पंच तारकाः होर्म्मिज्दीयाः याः संति महत्यः उच्चैस्तराः दूरयतराः हप्तोइरिंगमज्ददातवनंतसतवएशतिस्तरतारकाः अंतर्ग्रहेषु अन्यायविभक्तृषु न विविक्ताः संति ॥ 30 तेच पंच ग्रहाः ये तारकाकलेवरतया अधसि तेषां दृग्गोच्छंति रोचिषाच[7] परिवेष्टितां दधति ये संति शनैश्चरबृहस्पतिमंगलशुक्रबुधाः ॥ 31 यचा तारकाः उच्चैस्तराः महत्यः अवास्तरिणां[8] प्रतीपाः ॥ 32 हप्तोइरिंगः प्रतीपः शनैश्चरस्य ॥ 33 हप्तोइरिंगः मज्ददातिश्च प्रतीपौ बृहस्पतेः ॥

[1] So all; perhaps ८१३, as in S. [2] MH19, L23, JJ, JE om. [3] So all.
[4] MH19 omits § 32. [5] AK has रि for रे. [6] Always ददंतिच.
[7] All रोचिषंच, but see § 21. [8] S always पत for खत.

अवाक्षतरिणौ प्रतिलोमतया अधो रोचिषो द्वयोः रोचिष्मतोः प्रचरतः ॥ 47 अन्याच्च सा या आकार्यते उत्तमत्वात् या अस्ति तारका गद्गा समं अधः[3] तेजसा[4] सूर्यस्य निवद्धा आस्ते ॥ 48 यदिच वंधात् दूरे भवति तस्मिन् नक्षत्रे यस्यांतः प्रयाति प्रदेशेच तस्मिन् यत्र तत् नक्षत्रं सत्कार्यतायाः हानिं अन्यायंच कुरुते ॥ 49 यावत् पुनः व्यावृत्य वंधग्राहे सूर्यस्य भवति ॥ 50 वचश्च तं प्रति उदीरितं ॥ 51 अयं अस्ति संग्रामः उपरिष्टानां अंतस्तारापदे ॥ 52 अधस्ताच्च तेषां संग्रामः तिस्तरतारस्य स्येनजग्रदेवस्य ॥ 53 अग्नेश्च वाजिस्तस्य अवाङ्शदेवस्य ॥ 54 अपरेषांच उत्तमानां अदृश्यानां समं तमिस्रीयैः वृष्टिकारितया लाभविभक्ततया सृष्टिभ्यः ॥ ॥

55 अधस्ताच्च तेषां मनुष्याणां गोपशूनां क्षुद्रजंतूनां नृशंसानां अपरासांच सृष्टीनां उत्तमानां निकृष्टानां ॥ 56 यतो लोलता समं मनुष्यैः संश्लिष्टा आस्ते ॥ 57 या अस्ति[5]

---

[1] L23 omits § 53. [2] MH19, JJ, JE, R [illegible]; but see S. [3] So all.
[4] So AK. [5] All योऽस्ति.

[illegible] 58 [illegible]

[illegible] 59 [illegible]

[illegible] 60 [illegible]

[illegible] 61 [illegible]

[illegible] 62 [illegible]

63 [illegible]

[illegible] 64 [illegible]

लोभश्च कामश्च द्वेषश्च कोपश्च वृशिआस्यश्च ॥ 58 बुद्धिश्च सत्यंच शौर्यंच ज्ञानंच चेतनाच स्मृतिश्च ॥ 59 यथा गुणाः उत्तमाः गुणाः निकृष्टाश्च उच्यंते ये हेतवः संति पुण्यस्य पापस्यच ॥ 60 इयं समग्रा शुभता सृष्टीनां प्रचुरतरा दातुः सृष्टेः ॥ 61 योऽस्ति स्वयं वैद्यः आरोग्यपतिः पाता धर्त्ता प्रतिपालयिता प्रयत्नयिता शोधयिता स्वीयानां सृष्टीनां ॥ 62 अनेन स्वीयाभ्यः सृष्टिभ्यः उपायं अन्यायात् शोद्धुं शस्त्रंच पापात् प्रयत्नयितुं संपूर्णतया दत्तं शिक्षापितमास्ते[5] ॥ ॥

63 अस्यच निदर्शनमेव यथा आरामस्वामी आरामपाता ज्ञानी यस्य श्वापदः पक्षीवा यः पापकर्म्मा हंता विलोपनेन फलानां वृक्षाणां आरामं अपेक्षेत विध्वंसितुं ॥ 64 असौच आरामपाता ज्ञानी सानुरूपं स्वल्पक्लेशस्य स्वीयस्य अन्यथा

---

[1] PB3, MH19, R [illegible]; AK has [illegible] above [illegible]. [2] All om. [3] JE prefixes [illegible].

[4] MH19, R prefix [illegible]. [5] So all: perhaps शिक्षापयितमास्ते.

धर्तुं तं श्वापदं पापकर्म्माणं स्वीयात् आरामात् शस्त्रं येन ग्रहीतुं शक्यते तं श्वापदं आरचयति[7] ॥ 65 यथा कीलका वागुरा चीनकश्च पञ्चवानां[8] ॥ 66 यदिच श्वापदः चीनकं पश्यति असौ आयासतया समीहते समुन्नंतुं अनवबोधतया कीलकानां वागुरायाश्च अंतर्ग्राहीयते ॥ 67 इदं परिस्फुटमेव यत् श्वापदो यदि वागुरायां निपतति नच उत्कटप्राणता वागुरायाः किंतु वागुरायाः आरचयितुः ॥ 68 तेन श्वापदः अंतः वागुरायां ग्राहीयते ॥ 69 मुख्यश्च आरामस्वामी वागुरारचयिता ज्ञानतया वेत्ति यत् तस्य श्वापदस्य प्राणो यावत् कियन्मर्यादो यत्[9] कियत् कालं ॥ 70 तस्य श्वापदस्य[10] बलं प्राणो यः अंतस्तनौ युद्धकारितया अक्षमायते रिक्तायते यावत् शक्तो वागुरोत्खननेन कीलकानां विमर्द्दनेन विलोपनेन युद्धं कर्त्तुं ॥ 71 यदिच अपूर्णप्राणत्वात् प्राणो

---

[1] So all in §§ 79, 80, for ; but here and elsewhere the has become . [2] AK, PB3, L23 have , all others , for . [3] Only in JJ, JE, R. [4] JE . [5] So all but S. [6] JJ, JE, R prefix . [7] All om. . [8] So all; perhaps . [9] So all, as if Nêr. read for . [10] JJ, JE add .

युद्धेन व्यथति विलिनाति पश्चात् स आरामघाता ज्ञानी स्वीयेच्छया परिपाकाय फलानां स्वीयानां ज्ञानतया तं श्वापदं वागुरायाः बहिरवकिरति रत्नसत्तया विलीनप्राणतया ॥ 72 स्वीयां वागुरां कीलकांश्च पुनरारचनतया अहानितया व्याघुट्य गंजे संपादयति ॥ ॥

73 अनेन प्रतिमो[5]ऽस्ति दाता होर्म्मिज्दः सृष्टीनां[6] शोधयिता वागुरायाः[7] आरचयिता निकृष्टमूलस्थानस्य अश्मयिता आरामंच स्वीयं विध्वंसयितुः पाता ॥ 74 श्वापदश्च पापकर्म्मा आरामविलोपयिता[8] निकृष्टः आहर्म्मनः सृष्टीनां संतापयिता प्रतिघातयिता ॥ 75 वागुरा उत्तमा आकाशं यस्य उत्तमाः सृष्टयः अंतः अभ्यागताः संति ॥ 76 यस्य गनामइनिओ दुष्टसृष्टिप्रभृतयश्च अंतर्ग्राहे संति ॥ 77 स्तंभाः वागुराच श्वापदस्य पापकर्म्मणः स्वेच्छाचारित्वात्

---

[1] So MH19, JJ, JE, K28, R, S; originally omitted in AK, but afterwards inserted before the preceding word, where it also occurs in PB3, L23. [2] MH19, JJ, JE, K28, R prefix ʊ or ⁓ʊ. [3] All but JE, S have ⁓ʊ. [4] MH19, K28, R om.; JJ erases. [5] So AK, JJ. [6] Better दातीनां, see § 11. [7] Should be सृष्टीनां. [8] स wanting.

अक्षमयित्वा ॥ 78 कालश्च युद्धकारितया आहर्म्मनस्य अस्य प्राणानां शस्त्राणांच दीर्घराजः ॥ 79 येन युद्धकारितया श्वापदस्य अंतः स्तंभेषु वागुरायांच विलिनाति योऽस्य प्राणः ॥ 80 दाताच सृष्टीनां संशुद्ध प्रतिघातात् अनंतकालं शुभप्रवृत्तिं संघटयन् पुनरारचयति असौ आरामस्वामी ज्ञानी स्त्रीयां वागुरां स्तंभांश्च ॥ ॥

81 अन्यथा नु स्वल्पप्राणता असत्वता अस्य दूनस्य अंतर्युद्धे रोचिष्मत्सु एतस्मात् प्रकटा ॥ 82 यत् यथा निकृष्टमित्योक्त्या अमंस्त यत् एनं आकाशं पृथ्वींच होम्मिज्दस्य सृष्टिं असतीं करोमि अथवा स्त्रीयात् रत्नात् व्यत्ययामि स्त्रीयत्वेनयामि ॥ 83 तत् सहापि दूनप्राणतया विघातकामतया सदैवयुद्धतया शक्तिमर्यादं काचिदपि न विमर्हेना देवानां अस्ति अस्याः पृथिव्याः आकाशस्यच अस्याश्च सृष्टेः ॥ 84 स्वल्पात् प्रभूतोपचितिर्यया

---

[1] JJ, JE om. [2] JE, R, S add [illegible]. [3] MH19. JE, K28, R om. [4] K28, S om.; others [illegible].

प्रकटा ॥ 85 अनेकानांच तेन प्रत्ययः ॥ 86 यतो यदि अस्य अंतर्युद्धे काचिदपि उत्कटप्राणता प्रभूता आसिष्यत स्वत्यात् प्रभूतत्वे प्राप्तुं नाशकिष्यत् ॥ ॥

87 यदिच जननीनां जगत्याः प्रभूता तेन मृत्योः प्राप्तिः प्रकटा ततो दृश्यतेच यत् सा मरणता नच सत्तायाः संपूर्णि[4] विलयित्वी[5] किंतु दरिद्रत्वं यत् स्थानात् स्थाने कार्यात् कार्यं ॥ 88 यतो यथा सद्वीसां सृष्टीनां समुत्पत्तिः चतसृभ्यः संभूतिभ्यः तासांच भुवि ततोः व्यावृत्य चतसृषु संभूतिषु समाश्लेषणं दृश्यतरं परिस्फुटंच ॥ 89 अदृश्यानिच ततोः प्रवृत्तिकराणि जीवादीनि शस्त्राणि आत्मनि संयुंजंति ॥ 90 एकरूपत्वात् न विनश्यंति ॥ 91 आत्मानंच तस्मात् यत् स्वीयं कर्म्म गणयंति ॥ 92 अस्यच गंजफलानि यानि पुण्यपापयोः सहसमर्प्पितानि परलोके प्राप्नुवंति कलहकारितया ॥ 93 यदिच गंजफलानि

---

[1] So Pl. MSS. and S; all Pz. MSS. [illegible]. [2] Better [illegible]. [3] All omit *, but the context requires it here. [4] So AK, JJ. [5] So all.

पुण्यस्य महाबलानि ततः उत्कटप्राणतया विपक्षाणां हस्तात् शुध्यति महात्यानतां रोचिष्णतां सर्व्वसुखतामासादयति[5] ॥ 94 अनंतकालं शुभप्रवृत्या सहायीयते ॥ 95 यदिच गंजफलानि पापस्य महाबलानि ततः उत्कटप्राणतया सहायिनां हस्तात् आकृष्यते ॥ 96 स्यानेच तृषाक्षुधामये रोगिणि पीडाकरे संपाद्यते ॥ 97 अस्य तत्रापि स हस्ततरोऽपि धर्म्मो यः इहलोकतया समनुष्ठितो न विलिनाति ॥ 98 यतः इति हेतोः सा क्षुधा तृषाच निग्रहश्च पापमर्यादतया नच अन्यायतया ॥ 99 यतो निग्रहकरणस्य पाता ॥ 100 निर्व्वाणेच दयालुदाता सृष्टीनां रक्षाकर्त्ता कामपि सृष्टिं उत्तमां अंतः हस्तग्राहे दुष्टमनसो न विमुंचति ॥ 101 सच यः पापकारितरः समवाये मुक्तात्मनां शुद्धिकारितया पापस्य पवित्रतयाच

---

[1] L23, JJ ꣑ꣀꣁꣂꣃ꣄. [2] JE ꣅ꣆꣇꣈꣉꣊꣋. [3] All transfer this word back to § 97.
[4] MH19, K28, JJ, JE om. [5] Ends with -तामसादति in all.

आत्मनः पावनकर्त्रृणां हस्तात् शुध्यति शुभप्रवृत्तिं अनंतामारोहति ॥ ॥

102 संक्षेपात् इदं यत् दाता वैद्यः आरोग्यपतिः धर्त्ता प्रतिपालयिता पाता शोधयिता सृष्टीनां नच व्याधिकरो दुःखकर्त्ता निग्रहकरश्च स्वीयानां सृष्टीनां ॥ 103 अस्ति सुचक्रतरं अधस्ति लिखितं समं द्विमूलास्पदप्रकाशकारितया अंतर्नास्तिकर्त्तेति ब्रुवाणानां एकतासमालोचिनांच ॥ ॥

104 यथा युष्मभ्यं समादिष्टं समीहितं प्रकाशितमास्ते सुलोचनतया सनादिशेत पश्येत ॥ 105 यतो यथाहं उपरि समालिखं नच पदं शिक्षापनायाः[6] किंतु तच्च यत् शिक्षायाः दधामि॥ 106 इयं दीनिशिक्षा अस्माभिः दीन्या बुद्धेः लिखितेभ्यश्च आदरपादिआवंदस्य सवाग्रा अत्रच साभिज्ञानिता ॥ 107 इयं शिक्षावज्रः अंतर्दीनिकर्द्दलिखितेषु अग्रनिर्द्वाणज्ञस्य आदरफरोवगस्य फ्रोपजादपुत्रस्य यः उत्तमदीनिमतां

[1] MH19, JJ, JE, K28, R prefix ›; compare § 61. [2] See ch. v–x. [3] See ch. i, 44. [4] AK, PB3, JE ⁄; JJ ›; MH19, L23, K28, R, S om. [5] So S and ch. x, 56; all but JE here om. [6] So all; see ch. i, 44 n.

CHAPTER V.

पुरःसरोऽभूत् दोनेः ज्ञानत्वात् विविक्ता या अस्ति[4] सहस्रावंधा[5] ॥ 108 तच्च यत् यूयं उपरि निःसीमतायां सीमावत्तायां अपृच्छत अधसि संलिखानः स्वामिकामेन ॥ ॥

CHAPTER V.

1 अन्यश्च निबंधः अंतर्नास्तिकत्वेति ब्रुवाणानां उपरि सत्तायां कर्तुः इञ्जदस्य तस्य प्रतिपक्षस्य ॥ 2 सत्तायाः इञ्जदस्य तस्य विपक्षस्यच बुद्धिप्रतिकरणतया परिज्ञेया समाक्ष्यससीमवाक्येनच[6] ॥ 3 संक्षेपात् इदमेकं समादिष्टं ज्ञानीयात् यत् उत्कृष्टतरं आदौ सूक्ष्मतरं ज्ञानं इञ्जदावबोधनमस्ति ॥ 4 यस्य इदं ज्ञानं न पुरःसरं ज्ञानानां तस्य अपरं ज्ञानं असहायि ॥ 5 इञ्जदंच अवबोद्धुं स्मृत्या अनाविलया चैतन्येनच तीव्रतरेण बुद्धाच विविक्तया शक्यते ॥ ॥

---

[1] See ch. xvi, 53–107. [2] All om.; Nêr. read ... [3] All om.
[4] AK ऽस्ति. [5] So all; perhaps सहस्रनिबंधा. [6] Always साक्ष for साक्ष्य.

6 यतः इञ्जदावबोधने नच इदं एतावत् भूरि यत् जानाति किल इञ्जदोऽस्ति ॥ 7 यतो यो वर्त्तमानं किंचित् सत्तया वेत्ति तंच यथास्यत्वात् न वेत्ति इदं किल तत्किंचित् उत्तमं किंवा निकृष्टं शुभज्ञानि किंवा दुष्टज्ञानि अमृतं किंवा विषं शीतलं अविद्रवं किंवा उष्णं सद्रवं शुष्कं कर्कशं किंवा[4] मृदु[5] ॥ 8 यद्यसौ यथास्यत्वात् अवेत्ता ततोऽस्य अस्तीति केवलज्ञानेन अलाभः ॥ 9 यतः स्तुतिं निंदांच कस्यचित्[6] न सत्तया किंतु यथास्यतया शक्यते कर्त्तुं ॥ 10 इदंच ननु समादिष्टं जानीयात् यत् ज्ञानं[7] कस्यचित् वस्तुनः त्रिभिः प्रकारैः ॥ 11 अनुमानज्ञानतया अथवा दृष्टांतज्ञानतया अथवा शक्नोति युज्यते भवितुमित्यनेन ॥ ॥

12 अनुमानज्ञानताच एवं यथा एकविभागेन एकः

---

[1] AK, PB3, L23 have §§ 6, 7, 9–28, 34, 35 in Pl. only, except a few words. [2] So MH19, R, S; AK, PB3, L23 have Pl. ꣳ (=Pz. ꣳ); JJ, JE have Pz. ꣳ, which is also Pl. for ꣳ or ꣳ. [3] So all, but only interlined in AK; perhaps ꣳ, or ꣳ, or ꣳ (see S). [4] JJ, JE insert सार्द्रं for ꣳ. [5] So all, AK leaving one of the last two Pz. words untranslated. [6] Better insert वस्तुनो (see § 10). [7] AK om

[illegible]

एकेन[5] द्वौ विभागौ द्वाभ्यां चत्वारः ॥ 13 यतः अंतः सीमायां अनुमानस्य किं न शक्यते वक्तुं ॥ 14 यत् अभूत् भविष्यतीति कालैकः स्यानैकंवा द्वौ विभागौ द्वाभ्यां पंच अथवा त्रयः उच्यते ॥ ॥

15 दृष्टांतज्ञानताच सा यत् प्रकटत्वात् कस्माच्चित्[6] किंचित् यत् न प्रकटं प्रकटायते ॥ 16 दृश्याच्च कस्माच्चित् अदृश्यं किंचित् दृष्टांतेन हस्तौपरिन्यस्तेन समायाति समासत्रतां निरीक्षणस्य बुद्धेः ॥ 17 पूर्णोपमानेन उपमानेन उपमानविभागेन ॥ 18 पूर्णोपमानं एवं यथा मनुष्यः पारसीको मनुष्योऽन्यनगरस्य ॥ 19 उपमानंच एवं यथा पनीरः स्पेदकः[7] अंडकस्य ॥ 20 उपमानविभागश्च एवं यथा पनीरः सुधा ॥ 21 यतः इदं सीमायाः उपमानविभागस्य यथा पनीरः सुधा केवलं धवलत्वेन उपमानं ॥ 22 स्पेदकः

---

[1] All prefix ›. [2] All ‹›. [3] So all; better [illegible]. [4] MH19, JJ, R insert [illegible] again, because AK, L23 have Huz. [illegible] as a misplaced gloss to Pl. [illegible]. [5] All एकेनां. [6] All कस्मात्चित्. [7] Pers. words.

अंडकस्य धवलत्वेन खाद्येनच ॥ 23 अस्तिच यत् उपमानं उपमानतरं उपमानविभागः उपमानविभागतरश्च उच्यते ॥ 24 तस्यच यत् पूर्णोपमानतरप्रत्ययः उपरि नोदीर्यते ॥ 25 यतः पूर्णं पूर्णतरं न भवति ॥ ॥

26 एतस्मात् प्रकारात् विस्तीर्णं बहुतरं दीर्घत्वात् समुच्छ्रितं ॥ 27 दृश्याच्च कस्माच्चित् अदृश्यस्य दर्शनं एवं यथा कृतात् धृताच्च कस्माच्चित् यस्य कर्त्ता धर्त्ताच न सन्निधः ॥ 28 लिखिताच्च कस्माच्चित् यस्य लेखको न प्रकटः ॥ 29 प्रकटायते कर्त्ताच तस्य कृतस्य धर्त्ताच तस्य धृतस्य लेखकश्च तस्य लिखितस्य अनुमानेन ॥ 30 यथास्य[4] दृष्टं किंचित् यत् प्रकटं दृश्यंच सोऽपि योऽदृश्यो[5]ऽप्रकटश्च[5] ॥ ॥

31 तच्च यत् अंतः शक्नोति युज्यतेच भवितुमित्यस्य वार्त्ता संविज्ञिः ॥ 32 यथा कश्चित् वक्ति यदहं ददर्श मनुष्यमेकं येन व्याघ्रेकः अथवा व्याघ्रमेकं येन मनुष्यैको व्यापादितः ॥ 33 इदंच

[1] So R; PB3, L23 ; MH19, JJ om. · (originally interlined as Pl. in AK).
[2] Perhaps is wanting (see S and ch. iv, 85). [3] PB3, JJ, JE , having read Huz. , instead of , in AK. [4] AK, JE यथाऽस्य. [5] So all, but these two words should change places.

तत् यत् अंतः शक्नोति युज्यतेच भवितुमिति सीमायाः भवितुं शक्नोति अनृतं ॥ 34 यदिच तां वाचीं मनुष्यो वक्ति यः सत्यतया सुकीर्त्तिः वचोगुरुतयाच विख्यातः तत् अंतः सत्यस्य सत्तायाश्च सीमायाः ॥ 35 यदिच मनुष्यो वक्ति योऽनृतया दुष्टकीर्त्तिः अवचोगुरुतयाच विख्यातः तत् अंतः सीमायाः अनृतस्य असत्तायाश्च ॥ ॥

36 अन्यप्रकारं यत् एतस्मात् वहिः अंतः सीमायाः अनुमानस्य नाभूत् नाधिकरोति ॥ 37 यथा कश्चित् वक्ति यत् पृथ्वी गुप्ततया अंतः अंतराले अंडकैकस्य निक्षेपुं शक्यते ॥ 38 अथवा हस्ती अंतश्छिद्रे सूचिकायाः संक्रमितुं शक्नोति ॥ 39 एवं किल एकमपि न महत्तरं भवति नच ह्रस्वतरं ॥ 40 अथवा रत्नं किंचित् यत् निरामूलं ॥ 41 संग्रामश्च यो नावधिमत्तया[1] ॥ 42 सत्तास्थं किंचित् यत् न कालवत् नच स्थानवत् ॥ 43 अथवा स्थानवत् नच सीमावत् ॥

---

[1] All have न अव for नाव.

44 ‹ . ꣡ꣻꣻꣻ

[illegible] 52 [illegible]

[illegible] 53 [illegible]

[illegible] 54 [illegible]

[illegible] 55 [illegible]

[illegible] 56 [illegible]

[illegible] 57 [illegible]

[illegible] 58 [illegible]

[illegible] 59 [illegible]

[illegible] 60 [illegible]

[illegible] 61 [illegible]

एवं यदस्य कार्यं यत् पवनस्य पावकस्य पृथिव्या नहि ॥ 52 एवंच पवनस्य कार्यं यत् पावकस्य पयसः पृथिव्या नहि ॥ 53 एवंच पृथ्वीकार्यं एतेषां प्रचारयितुं न क्षमा ॥ 54 किंतु विभिन्नविभिन्नाः तेनैव यत् स्वीयं कार्यं यथा प्रकाशिता रूपिताः संति ॥ 55 एतस्मात् यो रूपयितारचयिता प्रकाशयिता निर्द्वीगज्ञतया विवेकज्ञतया[5] ॥ 56 यथा तस्मिन् कार्ये अभीप्सानुरूपारचिताः सम्माञ्जिताः रूपिताः प्रकाशिताश्च ॥ ॥

57 एवंच मनुष्याः अपराश्च सृष्टयो याः जननिमत्यः एतासां संभूतीनां ॥ 58 यासां आरचितत्वं अस्थिमेदोमांससिराचर्म्मादीनां विभिन्नविभिन्नं ॥ 59 अन्योन्यं अनैक्यंच सम्मिलितानां[6] दृश्यतरं ॥ 60 एवंच प्रकाशितत्वं रूपितत्वं यत् अंगानां अंतर्गतानां ॥ 61 यथा जिगिरं कालखंडं वुक्कं औहरिका[7] पित्तं अंत्रं अपराणि[8] शस्त्राणि येभ्यः

---

[1] Only R inserts ›. [2] PB3, MH19, JE, R om. [3] AK, PB3, L23 om.

[4] For Pl. ١٧٥, Pers. سُپُرز. [5] All विवेजनतया. [6] All सम्मिलितानां.

[7] So all; perhaps औरसं वृक्कं, or उरसो वृक्कं. [8] JJ, JE add च.

[illegible]

एकैकशः सत्कार्यता एका प्रकटा ॥ 62 सहैतानि प्रतिरूपकाणि रूपितानि प्रकाशितानि संति तेन यदमूना स्वीयं कार्यं ॥ ॥

63 एवंच चक्षुः श्रोतं नासिका जिह्वा मुखं दंताः हस्तौ पादौ अपराणि शस्त्राणि बहिर्गतानि येषां विभिन्नविभिन्नं सत्कार्यत्वं रूपितत्वं ॥ 64 दृश्यतरं तैः प्रकटं एवं यदि एकं एतेभ्यः अंगेभ्यो ऽक्षमं तत् यत् द्वितीयं कार्यं अस्य द्वितीयस्य यदर्थं न रूपितमस्ति नोपकरोति ॥ 65 यदिच केवलं आरचितत्वं एकस्य अंगेभ्यः तनोः निरीक्षते यत् यथा महानिर्द्वाणज्ञानतया विरचितमस्ति ॥ ॥

66 यथा चक्षुः यत् बहुप्रकारेभ्यो विभिन्ननाम विभिन्नकार्यं ॥ 67 यथा भ्रूच पुटेच[3] पक्ष्मच अंडकंच तारकाच विंवंच ॥ 68 एवं यत् पक्ष्म व्यजनं अस्ति ॥ 69 तारकाच जलं यत् सिरया वसाया

---

[1] MH19 om. [2] All om. [3] All dual.

एवं स्थितमस्ति यत् भ्रमणं चक्षुषः पक्षात् पक्षे तेन भवति ॥ 70 बिंबं स्वयं निरीक्षणं अस्ति यथा निरीक्षणं अंतर्जले ॥ 71 तारकाच सिरया पक्ष्मणः संतिष्ठति यथा स्थितिः पयसः सिरया वसायाः ॥ 72 बिंबं अंतस्तारकायां यथा निरीक्षणं कस्यचित् अंतर्निर्म्मले जले ॥ 73 स्तंभस्य कलेवरस्य अंतर्दर्पणे निर्म्मले ॥ 74 पक्ष्मणश्च उभयोः स्थानयोः विरचनं तेन हेतुना यत् पांशुभ्रमो यः शून्यात् यदिच चक्षुषि प्रायाति तं न प्रावृणोति ॥ 75 गोलकश्च चक्षुषः परिभ्रमति ॥ 76 निरीक्षणंच चक्षुषः न विनश्यति ॥ 77 एवं यथा सिरायाः श्रोत्रस्य वक्रतरं विरचनं तेन हेतुना ॥ 78 यत् पांशुभ्रमः उत्पतंतश्च क्षुद्रजंतवः सरलतया तत्वांतराले न संचरंति ॥ 79 स्वांगस्वेदो मलश्च यः श्रोत्रस्य विपंच यत् क्षुद्रजंतूनां अतः प्रकटं ॥ ॥

---

[1] JE, S ›.

80 ... 81 ... 82 ... 83 ... 84 ... 85 ... 86 ... 87 ... 88 ... 89 ... 90 ... 91 ... 92 ...

---

80 यदिच शस्त्राणि जीवस्य आत्मनो निरीक्ष्यंते ॥ 81 यथा आघ्राणं[7] श्रवणं निरीक्षणं आस्वादनंच स्पर्शनंच यत् अवबोधकरं जीवमतां ॥ 82 एवंच बुद्धिः या सर्वेषां गुर्ह्यो विचार्यतेच विवेजनकरा ॥ 83 ज्ञानंच अवलोकयितृ ॥ 84 चैतन्यंच ईप्सयितृ संपादयितृ ॥ 85 स्मृतिश्च गंजस्य फलस्यच रक्षाकरा ॥ 86 जीवश्च निजस्य निरीक्षणं आत्मनः ॥ 87 वृद्धिश्च निजरूपधात्री तनोः ॥ 88 प्रज्ञोन्मेषश्च निर्मलः ॥ 89 अपरे अदृश्या ये तनोधीतारो येषां विभिन्नविभिन्नं कार्यं सत्कार्यतायैच तेन प्रकारेण रूपिताः संति ॥ 90 सत्कार्यतया यथा प्रकाशिताः रूपिताः संति स्वीयेन कार्येण संपूर्णाः संति ॥ 91 तेन यत्र न रूपिताः संति नोपकुर्व्वते ॥ ॥

92 विस्तीर्णंच पृथक् पृथक् अंतः दीनिकर्हप्रबंधेषु यथा अग्यनिर्द्वाणज्ञस्य दीनेर्ज्ञानत्वात् विभक्तं

---

[1] JE om.; § 81 is Pz.-Pl. in AK, PB3. [2] JJ, JE om. [3] MH19, JJ, JE om. [4] MH19 om. [5] PB3 om. [6] So all, for ...ण्य. [7] JJ, JE add च.

[illegible]

CHAPTER VI.

[illegible]

अत्र दीर्घत्वात् परित्यक्तं ॥ 93 यस्य कामः किल महत्तां दीनेर्माञ्दङ्क्षस्या: पूर्ब्बन्यायवत्याश्च वाचः परिज्ञातुं ॥ 94 तेन महादृष्टांतलिखितेन तां पश्येत् ॥ 95 महत्तां सत्यतांच दीनेः अधिकतरं ज्ञास्यति ॥ ॥

CHAPTER VI.

1 अपराच विप्रतारणता[6] तेषां नास्तिकत्वेति ब्रुवाणानां ॥ 2 ये दिगंबरान् आकार्यंते ॥ 3 ये उत्कर्षात् दीनीयात् आयासाच्च यः पुण्यानुष्ठानेन भ्रष्टाः संति ॥ 4 प्रलापंच अमर्यादं प्राचुर्येण प्रजल्पंति ॥ 5 इदंच ननु निरीक्षतां ॥ 6 यत् अस्याः जगत्याः यत् समं बहुप्रकारपरिवर्त्तनेन आरचनायाश्च या[7] अंगानां शस्त्राणां प्रतिदंडतायाश्च या

---

[1] [illegible] seems wanting, see S and ch. x, 52. [2] AK, PB3, L23 ›; § 95 is Pz.-Pl. in AK, PB3. [3] § 2 is Pz.-Pl. in AK, PB3. [4] AK, PB3, L23 have this word in Pl. only. [5] All om. [6] AK विप्रतारणा; JJ, JE विप्रतारणा. [7] AK om.

अन्योन्यं समाश्रेपस्यच योऽन्योन्येन अनंतकाले[4] मूलास्पदं गणयंति ॥ 7 इदंच यत् नच पुण्यस्य प्रसादो नच पापस्य निग्रहो नच स्वर्गो नरकश्च नच प्रचारयिता पुण्यस्य पापस्यच अस्ति ॥ 8 इदंच यत् किंचित् केवलं पृथ्वी परलोको नास्ति ॥ ॥

9 यथा मया उपरि समालिखितं साभिज्ञानिनंच ॥ 10 यत् कृतं ऋते कर्त्तुः विविक्तं ऋते विविक्तुः भवितुं एवं न शक्नोति यथा लिखितं ऋते लेखकात् समारचनंच गृहस्य विना सूत्रधारेण धात्वाच ॥ 11 सर्व्वमपि कृतं किंचित् विना कर्त्रा भवितुं न शक्नोत्येव ॥ ॥

12 इदं जगत् समाश्रेपात् द्वयोः प्राणयोः प्रतिदंडिनोः ॥ 13 एवंच प्रभूताः संभूतयः विभिन्नरूपाः विभिन्नवर्णाः विभिन्नगंधाः विभिन्नचिह्नाः विभिन्नजातयः एवमारचिताः विविक्ताः कृताः संति यथाहं उपरिष्टात्

---

[1] Ch. v, 27–30. [2] S inserts ३. [3] Pl. in AK, MH19, L23. [4] All अनंतकालो.

उपरि वपुषि अवोचम् ॥ 14 यत् प्रभूतात् कस्माच्चित् यत् यथा अस्थि मेदश्च[8] मांसंच[8] सिराच चर्मच रक्तंच पवनश्च रसश्च निष्ठाच हस्तौच पादौच शिरश्च उदरंच अपरेभ्यश्च अंगेभ्यः अंतर्गतेभ्यो बहिर्गतेभ्यो रचितं कृतमास्ते ॥ 15 अंतर्द्वयोः स्तंभयोः यत् बहुप्रकारं किंचित् विभिन्नरत्नत्वात् विभिन्नप्राणत्वात् सदैव न कृतं ॥ 16 अथवा विना कर्त्रा भवितुं न शक्नोतीति सुनिश्चितमेव ॥ ॥

17 सप्तैप्रकाराः अपराश्च सृष्टयो वनस्पतयो वृक्षाश्च आपश्च अग्नयश्च भुवश्च वायवश्च एतेषां प्रवृत्तिर्नच स्वयमेव स्वीये कार्ये नच प्रवृत्तिकराः संति ॥ 18 किंतु तेषां प्रचारयिता धर्त्ता कर्त्राच अस्ति ॥ 19 हट्टव्यवहारश्च येषां प्रवृत्तेः प्रवृत्तौ वाक्यात् वाक्ये कालात् काले परिवर्त्तमानः प्रवर्त्तमानो न यथा कामो रुचितंच

---

[1] Ch. v, 57–63. [2] § 14 is Pl.-Pz. in AK, PB3; and, thus far, only Pl. in L23. [3] PB3, MH19 om.; in AK only Pz., which seems struck out, but see S. [4] PB3, L23 om.; only Pz. in AK. [5] AK, PB3, JJ, JE om. [6] JJ, JE insert ›. [7] Ends with ২ in all. [8] So all, but these two words should change places; see ch. v, 58.

કૃતાનાં કિંતુ યથા તસ્ય યઃ પ્રચારયિતા કર્ત્રાચ ॥ 20 એવંચ પરિવૃત્તિઃ યા સંવત્સરાણાં માસાનાં દિવસાનાં મુહૂર્ત્તાનાં ચિહ્નવતી ભ્રમણંચ ચક્રસ્ય તારકાશ્ચ આરચિતાઃ સૂર્યઃ ચંદ્રશ્ચ વિનિર્મ્મિતઃ[4] શોભનશ્ચ[5] પ્રચારિરૂપતયા પરિભ્રમી[6] ॥ 21 ઇદંચ દર્શયનાય યત્ સમગ્રાણ્યપિ રૂપચંચલાનિ રૂપયિતુઃ પુરુષાત્ યેનૈષા રૂપચંચલતા રૂપિતા ॥ ॥

22 અપરસ્માત્ વિભેદત્વાત્ વિભિન્નપ્રવૃત્તેઃ યદંતર્જગતિ ॥ 23 જગતશ્ચ મુહૂર્ત્તેન મુહૂર્ત્તેન કાલેન કાલેન શક્યતે પરિજ્ઞાતું યત્ ઇદં જગત્ ન વિના પ્રવૃત્તિકર્ત્રા[7] ॥ 24 અથ ચેત્ પ્રવૃત્તિકર્ત્રા નહિ ઇજ્યજદો યો નિર્ઘ્રીણજ્ઞઃ કારણકર્ત્રા અનંતપ્રાણઃ આકાશકર્ત્રા તત્કિમિતિ જગતઃ વૃદ્ધિમત્તા જરામૃત્યુશ્ચ એવં દૃશ્યતરં યત્ સર્ત્વેષાં મનુષ્યાણાં ગોપશૂનાં સર્ત્વેષાંચ રૂપાણાં વૃક્ષાણાં યુવત્વાત્ વાર્દ્ધક્યે વાર્દ્ધક્યાચ્ચ મૃત્યૌ સમાગંતું રૂપં ॥ 25 વાર્દ્ધક્યાત્

---

[1] Ends with ૮ in all. [2] MH19, L23 om. [3] PB3, MH19, L23 om. [4] So AK.
[5] All plural. [6] So all. [7] All પ્રવૃત્તિકર્ત્રા.

पुनः युवत्वे मरणाच्च पुनः जीवितत्वे समागतः कोऽपि न दृश्यते वक्तुंच न शक्यते ॥ 26 नच इदं मंतुं वक्तुं प्रतीतयितुं युज्यते ॥ 27 यत् प्रसादः पुण्यस्य निग्रहश्च पापस्य नास्ति ॥ 28 नच रूपस्य समग्रायाः सृष्टेः अवलोकता[6] दातुः विनाशकर्त्तुश्च विमार्ज्जयित्री ॥ ॥

29 इदंच यत् तेषां वात्सल्यं निर्द्दैनमपि मित्तरं कृद्धत्वात्[7] दुष्टनामनिकृष्टात् ॥ 30 यतस्ते शुभं तत्र कुर्व्वंति रथकाराश्च ॥ 31 यदिच उपद्रुतं पश्यंति क्रंदितारो भवंति ॥ 32 एतस्माच्च भाग्यात् दानात् यत् कृते अदृश्येभ्योऽदृश्यीयं भवितुं न शक्नोति ॥ 33 एवंच रूपेण सर्व्वेषां क्षुधातृषावतां ॥ 34 सर्व्वासु आपत्सु हानिषु[8] अभीष्टयाचना आशावृत्तिः ऊर्ध्वतरनिरोधश्चे

---

[1] Pl. in AK, PB3. [2] § 27 is Pl.-Pz. in AK, PB3, and Pl. in L23. [3] § 32 is Pl. in AK, L23, and partly so in MH19. [4] JE interlines ৭৩-২৩ to agree with S. [5] Probably ৩।৮। ৷৷৷৷৷ in Pl., see ch. xv, 33, 42. [6] Or अवलोकिता, as in JJ, JE; AK अवलोकना. [7] All रिद्धत्वात्. [8] AK om.

उपरि मनुष्याणां उपरिच मृगाणां पक्षिणां चतुष्पदानां प्रकटा ॥ ॥

35 इदंच यत् सुवस्तायीका ब्रुवंति ॥ 36 यत् केषांचित् एकापि सूत्रधारता नास्ति ॥ 37 यतः सर्व्वाण्यपि कटुकानि संति ॥ 38 यतः कश्चित् वक्ति यत् मधुः कटुः मधुश्च मधुरः द्वितयमपि तुल्यौ ॥ 39 यतः कटुः पित्तप्रकोपिपि मधुरश्च अपरेषु ॥ 40 धान्यं स्वादु धान्यंच अस्वादु द्वितयमपि तुल्यं ॥ 41 यतः स्वादु बुभुक्षितानां अस्वादु तृप्तानां ॥ 42 अपरंच प्रभूतं अनेनोपमं ॥ 43 तत्तेदं समुच्यते प्रत्युत्तरेण तेषां प्रलापं प्रतिसंक्षेपात् ॥ 44 यथा ते अवोचन्[6] ज्ञानिनः ॥ 45 यत् इदंच वाक्यं युष्माकं सुवस्तायीकानां उपरि कटुकत्वे यत् सर्व्वं किंचित् सर्व्वकटुकं अस्ति तस्य तुल्यता नास्ति ॥ 46 अपरंच प्रभूतं अंतस्तेषां समीरितमास्ते ॥ 47 अस्माभिरिदं यत् साभिज्ञानिनं

---

[1] All om. [2] § 37 is Pz.-Pl., and §§ 38, 40 are Pl.-Pz., in AK, PB3. [3] PB3, MH19, L23, JE om. [4] PB3, MH19 om. [5] AK has ’ above ·; PB3, MH19 have ’ · ·. [6] All have त् for न्.

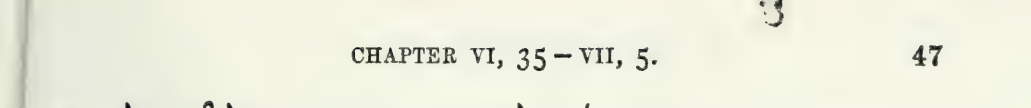

CHAPTER VII.

अनुरूपं परिज्ञानस्य युष्माकं विजयिनां ॥ 48 किल दीनित्वात् प्रभूतं पश्येत ॥ ॥

Chapter VII.

1 अपरंच उपरि सत्तायां विपक्षस्य विभिन्नरत्नस्य यथा उपरि निदर्शितं ॥ 2 यत् एवं निर्व्वाणज्ञतया आरचितत्वात् रूपितत्वात् प्रकाशितत्वात् केषांचित् पदार्थानां समृद्धिभ्यश्च संघटिताभ्यो निर्म्मलतरोऽनुमानेन हस्तौ परिन्यस्तः प्रकटः यदसौ कर्त्तारचयिता संघटयिता रूपयिता निर्व्वाणज्ञः ॥ 3 असौ निर्व्वाणज्ञतया आरचितत्वं विभिन्नविभिन्नात् स्वीये विभिन्नविभिन्ने कार्ये रूपयन् प्रकाशयन् प्रकटः ॥ 4 अस्य निर्व्वाणज्ञतया कर्म्मता दर्शयित्वो किलास्य कर्म्म अर्थीयं कारणीयंच ॥ 5 यतो निर्व्वाणज्ञेभ्यः

---

[1] Chs. iv, 11, 12; v, 54–56. [2] JJ, JE ›. [3] JJ adds ›; JE adds ‹.
[4] Pl. in AK, PB3; L23 om.

[illegible] 6 [illegible]
[illegible]
[illegible] 7
[illegible] 8 [illegible]
[illegible] 9 [illegible]
[illegible] 10 [illegible]
[illegible] 11 [illegible]
[illegible]
[illegible] 12 [illegible]
[illegible] 13 [illegible]
[illegible]
[illegible] 14
[illegible] 15
[illegible] 16 [illegible]
[illegible]
[illegible] 17 [illegible]

कर्म्म सर्व्वं अर्थीयं कारणीयंच संयुज्यते भवितुं ॥ 6 पूर्व्वं अर्थः कारणंच कर्म्मणो भवति पश्चात् कर्म्म ॥ ॥

7 वहुप्रकाराच्च अस्य कर्म्मणः प्रकटमेव[3] यदस्य कर्म्म कामीयं रुचितीयंच ॥ 8 यतः कर्म्मंच कर्त्तुः द्विप्रकारं भवति ॥ 9 अथवा कामीयं वहुप्रकारं यत् कामस्य ॥ 10 अथवा रूपीयं एकप्रकारं यत् यथा रूपीतमस्ति ॥ 11 वहुप्रकारात् कर्म्मणो दातुः प्रकटमेव यदस्य कर्म्म कामीयं रुचितीयं ॥ 12 अस्य कामो रुचितात् विभिन्नसीम्नः ॥ 13 यतः कामो वलेन मूलास्पदस्य रुचितस्य ॥ ॥

14 अर्थः कारणंच कर्म्मणः पूर्व्वं रुचितात् ॥ 15 यतो यावत् अर्थो रुचितस्य कर्म्मणो न प्राप्नोति रुचितं न भवति ॥ 16 अर्थश्च कर्म्मणः कारणात् भवति यस्य तत् कर्म्म रुचितंच सम्मुखं[4] विरोधीयति ॥ 17 रुचिः कामश्च

---

[1] Pl. in AK, PB3, L23.
[2] Ends with ॰ in AK, PB3, MH19, L23; but see S.
[3] AK प्रकनेच; JJ, JE प्रकटेनच; see § 11.
[4] Always सन्मुखं.

[illegible]

कस्यचित् वस्तुनः कारणेन भवति ॥ 18 कारणंच रुचेः कस्यचित् पदार्थस्य स्वत्वात् न सुरूपयते ॥ 19 यतो विभेदप्राप्तित्वात् कारणं भवति ॥ 20 यदर्थं दर्शयिता अर्थोयं कर्म्मत्वं निर्द्धारणज्ञः ॥ 21 अर्थश्च कारणात् कारणंच उद्वेगात् उद्वेगश्च विभेदात् विभेदश्च विरोधयितुः विरोधताच प्रतिपक्षात् अनुक्रापि ॥ ॥

22 अहं अनेन संबंधेन अदर्शयं अनुमानज्ञानतया उपमानतया कृतत्वं रूपितत्वं जगतः अस्य समृद्धीनां शस्त्राणांच ॥ 23 कृतत्वात् रूपितत्वात् जगतः प्रकटायते कर्त्री रूपयिताच ॥ [24[3] अर्थकर्म्मतया कृतत्वं निर्द्धारणज्ञस्य दातुः ॥] 25 अर्थकर्म्मतया कृतत्वात् प्रकटायते सत्ता विरोधयितुः यो विभेदात् ॥ ॥

---

[1] § 20 is Pl. in AK, PB3, MH19, L23. [2] Pz.-Pl. in AK. [3] AK, PB3, MH19, L23 omit the passage in brackets; JE inserts -ष.

CHAPTER VIII.

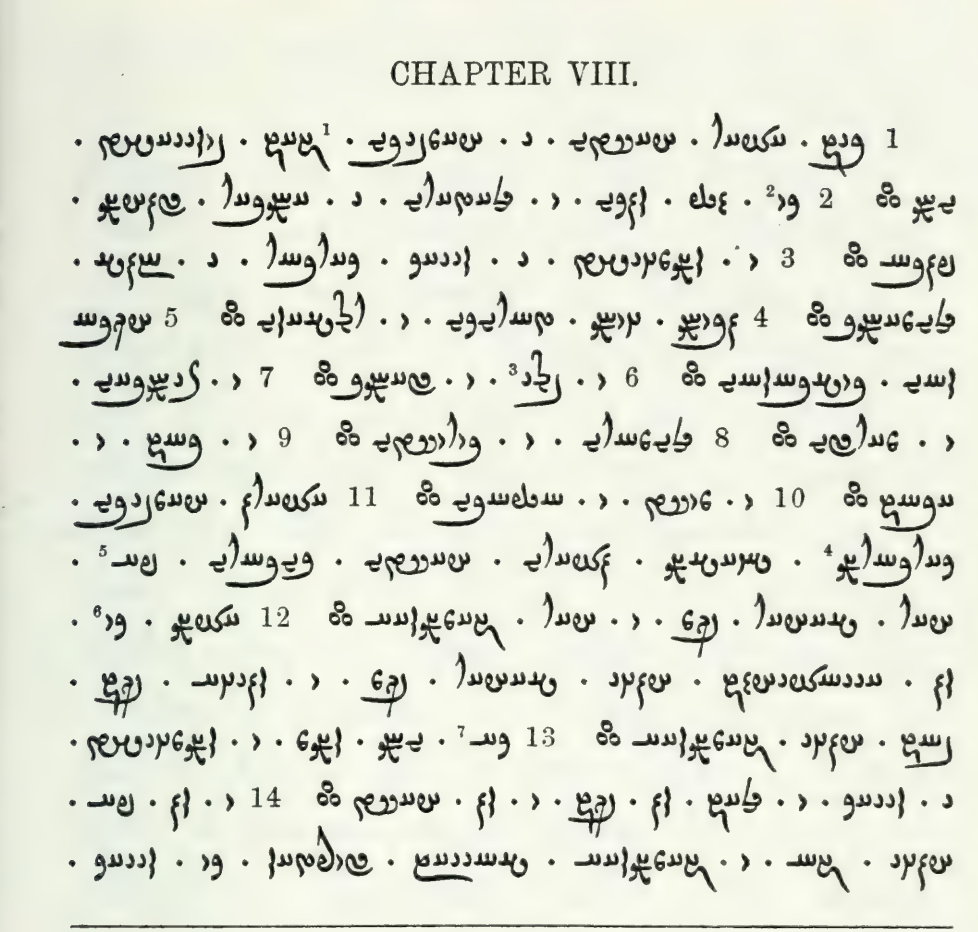

Chapter VIII.

1 द्वितीयंच उपरि सत्तायां विपक्षस्य विभिन्नमूलास्पदस्य इदं ॥ 2 यत् शुभात् अशुभाच्च यदंतर्जगति प्रकटं ॥ 3 नामांकिताश्च शुभकर्तुः स्वीयसीम्नः ॥ 4 एवं यथा तिमिरंच तेजश्च ॥ 5 शुभज्ञानंच दुष्टज्ञानंच ॥ 6 सुगंधिश्च दुर्गंधिश्च ॥ 7 जीवितंच मरणंच ॥ 8 मांद्यंच आरोग्यंच ॥ 9 न्यायश्च अन्यायश्च ॥ 10 विपत्तिश्च संपत्तिश्च ॥ 11 अपराणिच प्रतिदंडकराणि येषां सुनिश्चिता सत्ता दृश्यतरा समग्रेषु नगरेषु भूमिषु च समग्रेषु कालेषु ॥ 12 एवं यत् नावलोक्यते किमपि नगरं भूमिश्च नचाभूत् भविष्यतिच कोऽपि कालः ॥ 13 यदीदं नाम नामांकितंच शुभस्य अशुभस्य नाभूत् नचास्ति ॥ 14 नच केनापि स्थानेन कालेनवा शक्यते वक्तुं यत् शुभस्य

---

[1] JJ, JE insert ۶. [2] §§ 2, 3 are Pl.-Pz. in AK, PB3. [3] JE ۲۲۶۶۶; §§ 6, 9, 10, 12–14 are Pl. in AK, PB3, MH19, L23. [4] Pl. in PB3. [5] Pl. in AK, PB3, L23. [6] AK ۲ over ۶; MH19, L23 ۲ ۶; JJ, JE ۶ ۶۶. [7] JJ ۶۶.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अशुभस्यच स्वीययथास्थत्वात् स्वतया व्ययो भवति ॥ ॥

15 एवंच अपरेषां प्रतिद्वंद्विनां येषां विभिन्नत्वं न विभिन्नकार्यतया विभिन्नजातितया विभिन्नरूपतया ॥ 16 यथा विभिन्नत्वं एकरत्नानां अन्योन्यांतः एवं यथा नरत्वं नारीत्वं ॥ 17 गंधानां स्वादानां वर्णानां सूर्यचंद्रतारकाणां येषां विभिन्नत्वं न विभिन्नरत्नतया किंतु विभिन्नकार्यतया विभिन्नरूपिततया विभिन्नारचिततया यस्य यथा कार्ये कार्ये अभीप्सा ॥ 18 शुभस्य अशुभस्य तेजस्य[6] तमसश्च अपरेषांच विभिन्नरत्नानां तेषां विभिन्नता न विभिन्नकार्यतया किंतु विभिन्नरत्नतया ॥ 19 असंसर्गैरूपत्वं विरोधत्वं येषां अन्योन्यं प्रकटं ॥ 20 एवं यत्[7] यत्र शुभं तत्र अशुभस्य असत्ता असंदिग्धा ॥ 21 यदिच रोचिः[8] संप्राप्ता तमिस्रं प्रतिखल्यते ॥ 22 एवंच

---

[1] §§ 15–21 are Pl.-Pz. in AK, PB3. [2] AK, MH19, L23 om. [3] JJ, JE insert ›. [4] Perhaps [illegible], see ch. ix, 20, 24, and S. [5] JE inserts [illegible]. [6] So AK; तेजसम् in JJ, JE. [7] JJ om. [8] Always fem.

[illegible]

अपराणि प्रतिद्वंद्वीनि येषां असम्मार्ज्जनत्वं[7] विरोधत्वं अन्योन्यं विभिन्नरत्नत्वहेतोः ॥ 23 यथा अंतः पृथिव्यां प्रतिद्वंद्विरत्नत्वं विरोधत्वं पदार्थानां अन्योन्यं प्रकटं ॥ ॥

24 पृथ्वी फलं परलोकस्य अस्याः परलोको मूलं ॥ 25 यतः फलं अवाप्यते मूलेन ॥ 26 अमुना प्रकारेण संजातं साक्ष्यदायकं अंतर्ज्ञानिनां निर्म्मलतरं ॥ 27 पृथ्वी फलं परलोको मूलमिति संभूतेः प्रकटत्वं इदं ॥ 28 यत् समग्रस्य दृश्यस्य स्पृश्यस्य पदार्थस्य अप्रकटत्वात् प्रकटत्वे प्राप्तिः सुव्यक्ततरा प्रकटा ॥ 29 यथा मनुष्यस्य अपरायाश्च सृष्टेः दृश्यायाः स्पृश्यायाः परलोकात् अदृश्यात् अस्पृश्यात् संभूतिः परिस्फुटा एव ॥ 30 एवं यथा कलेवरं दर्प्पणे दैर्घ्येण पृथुलत्वेन पिंडेन स्वीयेन ॥ 31 तनोः मनुष्यस्य अपरायाश्च सृष्टेः प्रकटता अंतर्बीजे यत् धातृभ्यो ऽप्रकटा अदृश्याच अभूत् ॥

---

[1] Pl.-Pz. in AK. [2] §§ 23–31 are Pl.-Pz. in AK, PB3. [3] Only in Pl. of AK.
[4] Only Pl. in AK, PB3, MH19. [5] Pl. in MH19. [6] Only Pl. in AK, PB3, MH19; JJ [illegible]. [7] All म्मा for म्मा.

32 स्वयंच बीजं अंतस्तत्व यत् पितृणां चर्म्म प्रकटत्वे दृश्यत्वे स्पृश्यत्वेच संप्राप्तं ॥ 33 इदानीं अनुमानेनैव शक्यते परिज्ञातुं यत् इदं जगत् दृश्यं स्पृश्यं परलोकात् अदृश्यात् अस्पृश्यात् दत्तं संभूतंच आस्ते ॥ 34 अमुना प्रकारेण दृश्यत्वात् स्पृश्यत्वात् अदृश्यत्वे अस्पृश्यत्वे निजे परलोकीये भवितुं न संशयः ॥ ॥

35 यदहं ददर्श इहलोकतया प्रतिद्वंद्विरत्नत्वं संस्पर्द्धनत्वं विरोधत्वं अन्योन्यं परलोकीयैश्च द्रव्यैः ॥ 36 यो मूलं अस्ति इहलोकस्य ॥ 37 अस्य इहलोकीयद्रव्याणां फलस्य अमुना प्रकारेण संभूतौ नहि संदेहः ॥ 38 इदंच तत् यत् प्रतिद्वंद्विरत्नत्वात् प्रकटं ॥ 39 अन्यथाहं उपरि अदर्शयं अर्थः कारणंच निर्द्धारणज्ञतया कर्म्मणो दातुः ॥ 40 यो ददौ सृष्टिं[9] या दर्शयित्री अस्ति सत्तायाः[10] प्रतिपक्षस्य ॥ 41 यतः परिस्फुटमेव यत्

---

[1] So all and S, no doubt for ৮৬২৮. [2] All have ৫ for ৯. [3] MH19 ৯৫.
[4] JJ, JE insert ১. [5] Pl. in MH19. [6] Ch. vii, 4, 5, 19–21. [7] These first two words really belong to § 39. [8] So all but S. [9] Better यत् सृष्टिः.
[10] Better सत्ता.

કર્મ્મ કર્મ્મકર્ત્રુ: દ્વિપ્રકારં કામીયં અથવા રૂપીયં ॥ 42 તચ્ચ યત્ કામીયં ત્રિપ્રકારં ॥ 43 દ્વિધા જ્ઞાનિભ્યો નિર્વ્વાણજ્ઞેભ્ય: ॥ 44 અથવા આકાંક્ષયા સ્વીયકરણે લાભસ્ય શુભસ્યચ ॥ 45 અથવા પ્રતિસ્ખલિતું અન્યથા ધર્ત્તું હાનિં અન્યાયંચ યો વિભેદાત્ ॥ 46 એકંચ દુષ્ટજ્ઞાનિભ્યોઽજ્ઞાનિભ્ય: ॥ 47 ગ્રહિલતયા નિરર્થકતયા ॥ 48 જ્ઞાનિભ્યો નિર્વ્વાણજ્ઞેભ્ય: કર્મ્મ નિરર્થકં નિ:કારણં ન શક્નોતિ ભવિતું ॥ ॥

49 યથા દાતા નિર્વ્વાણજ્ઞ: સદ્ભાવગતિ: સંપૂર્ણશક્તિ: સ્વતયા સંપૂર્ણ: સંપન્ન: તચ્ચ યદસ્ય ન નિહીનં લાભે વૃદ્ધૌચ વિભેદાત્ ઇયેષ ॥ 50 પશ્ચાત્ શક્યતે પરિજ્ઞાતું યત્ અર્થસ્ય કારણાનાંચ યાનિ અસ્ય કર્મ્મણાં સ એક: પ્રકાર: ॥ 51 હાનિર્યોઽસ્ય પ્રતિપશ્ચાત્ વિરોધિનો યા વિભેદાત્ શક્નોતિ ભવિતું પ્રતિસ્ખલનં અન્યથા વિધાનં[3] અર્થ: કારણંચ સૃષ્ટિદાતે: ॥ 52 ઇદંચ યત્[4] અસૌ દાતા

[1] MH19 om. [2] MH19, JJ, JE om. [3] निज: wanting; see § 34. [4] All om., but see § 57.

निर्व्रीणज्ञः उत्तमकामी ॥ 53 अस्य कामः समग्रा उत्तमता ॥ 54 असौ ददौ सृष्टिं अनुरूपां स्वीयकामस्य ॥ 55 संपूर्णप्रवृत्तिकामी असौ उत्तमकामस्य निर्व्रीणज्ञः निरसनेन नास्तिकरणेन निकृष्टतायाः ॥ 56 यतो यावत् निकृष्टता न निहन्यते असौ उत्तमकामी न संपूर्णकामी ॥ 57 इदं यत् असौ दाता निर्व्रीणज्ञः उत्तमतायाः दातृत्वात् पालनत्वात् रक्षणत्वात् मार्गं अन्यायस्य अपनेतुं प्रतियत्नंच पापात् कर्तुं उपायं आदेशयन् शिक्षापयन् प्रकटः ॥ 58 रूपावयवेभ्यः प्राणेभ्यश्च तनोः यत् पीडया मांद्येनच वाह्यात् ॥ 59 कारणेनच तनोः ॥ 60 प्रतिपक्षस्य यो वपुषि प्राप्नोति प्रतिखलनेन अन्यथा धारणेन धारणं परिपाचनं विकाशनंच जीवमतां वनस्पतीनां धान्यानांच प्राणेन धाता प्रतिपालयिता रूपस्य सर्वेषु कार्येषु यो दोनीयेषु वृद्धिरिति आकार्यते ॥ 61 तैश्च चतुर्भिः

---

[1] JJ, JE om. [2] Altered into ⁂ in AK by a later hand; PB3, MH19, JJ, JE ⁂; PB3 adds ⁂ in the margin, and JJ, JE add it in the text.

. ꣳꣳꣳ

ज्ञानिनि युज्यते वक्तुं ॥ 69 यथा ज्ञानिभ्यो निर्व्वाणज्ञेभ्यः कर्म्म निःकारणं[3] निरर्थकं[3] न भवति ॥ 70 इत्येवं अज्ञानेभ्यो दुष्टावबोधेभ्योऽनिर्व्वाणदर्शिभ्यः कर्म्म समग्रं ग्रहिलं निरर्थकं निःकारणंच ॥ ॥

71 असौच निर्व्वाणज्ञः अन्यथा विधानेन तस्य ग्रहिलकर्म्मणोऽनिर्व्वाणज्ञानिनः स्वीयाभ्यः सृष्टिभ्यो निर्व्वाणज्ञतया विवेकतयाच कर्म्मणो दर्शयिता ॥ 72 एनंच ग्रहिलकर्म्मानं गुंफितं आवमर्हितं अंतः सृष्टौ आलेखी[4] चकार ॥ 73 यतः इदं परिस्फुटं यदेनं चंचलं जीवितरत्नं अंतः निःसीम्नि शून्ये एवं न शक्यते अन्यथा धर्त्तुं संकोचयितुं विरोधत्वात् निर्भयो भवितुं ॥ 74 यदिच आवमर्हितो गुंफितो ग्राही कृतो न स्यात् ॥ 75 अंतः आवमर्हनत्वे ग्राहेच दुःखस्य विमार्ज्जनं महतो निग्रहस्यच उपायः ॥ 76 किंतु यावत् संपूर्णविमार्ज्जिता या दुःखस्य संपूर्णावगतिश्च अस्य

---

[1] JE om. [2] JJ, JE have ब for व. [3] These two words should change places, see § 70. [4] AK, JE आलेपी.

ꬹꬱꬹꬱꬹꬱ · ꬹꬱꬹꬱꬹꬱ · ꬹꬱꬹꬱꬹꬱ ·

एकं नास्ति नाम स्यात् ॥ 88 परिज्ञानत्वं पदार्थानां एकस्य द्वितीयात् नामग्रहणत्वाच्च ॥ 89 अशुभानांच विभिन्नतया शुभेभ्यः सत्ता मूलास्पदतया एवं यत् एकमपि न अर्घाय अस्ति अस्य द्वितीयस्य ॥ 90 यतः एकैकशः स्वीयस्वतया स्थितानि संति ॥ 91 सदैव विरोधत्वात् प्रतिघातत्वं येषां अन्योन्यं प्रकटं ॥ ॥

92 चेत् कश्चित् वक्ति यत् यथा विरोधिनां विरोधत्वं प्रभूतं ॥ 93 यथा शुभस्य अशुभस्य तेजसस्तमसश्च सुगंधस्य दुर्गंधेश्च जीवितस्य मरणस्यच सांद्यस्य आरोग्यस्यच आनंदस्य विषादस्यच ॥ 94 अपराणि प्रभूतानि एवं मूलास्पदानि प्रभूतसंख्यानि प्रभूतजातीनि संवदंति भवितुं ॥ 95 अपरेच प्रत्युत्तरं ददति ॥ 96 यत् यद्यपि विरोधिनां प्रभूतानि नामानि प्रभूताश्च जातयः संति तथापि[3] अंतः समुन्नतानि द्वयोर्नाम्नोः ॥ 97 एतेषां इमे द्वे नाम्नी बीजं समुत्पत्तेः यदस्ति शुभंच अशुभंच ॥

---

[1] Better if these two words changed places, see S. [2] All but S om. [3] समग्राः wanting.

98 तानि विभिन्ननामानि विभिन्नजातीनि चिह्नानि संति एतयोर्द्वयोर्वोज्ञयोः ॥ 99 न किंचित् वस्तु यत् न प्रवर्त्तितं एतयोर्द्वयोर्नाम्नोः ॥ 100 नाभूत् न भविष्यतिच किंचित् यत् न शुभं अथवा अशुभं अथवा समाश्लिष्टं द्वाभ्यां ॥ 101 यस्मात् प्रकटं सुव्यक्ततरं यत् मूलास्पदं द्वितयमेव नहि बहु ॥ 102 इदंच यत् शुभं अशुभात् अशुभंच शुभात् भवितुं न शक्नोति ॥ ॥

103 एतस्माच्च शक्यते परिज्ञातुं ॥ 104 यत् तत् किंचित् यत् शुभेन संपूर्णं संपन्नं अशुभं अस्मात् भवितुं न शक्नोति ॥ 105 चेत् शक्नोति पश्चात् न संपूर्णं ॥ 106 यतः एकं किंचित् चेत् संपूर्णं उक्तं अपरस्य कस्यचित् स्थानं न भवति ॥ 107 चेत् स्थानं अपरस्य कस्यचित् न भवति अपरंच किंचित् एतस्मात् न प्रभवति ॥ 108 चेत् इअजदः उत्तमतया ज्ञानतयाच संपूर्णः ततोऽज्ञानत्वस्य निकृष्टत्वस्य एतस्मात् असंभूतिः

[1] MH19 [illegible]. [2] MH19 inserts [illegible]. [3] All om.

परिस्फुटा एव ॥ 109 चेत् एतस्मात् भवितुं शक्नोति पश्चात् न संपूर्णः ॥ 110 चेत् असंपूर्णः ततः इश्वजदत्वेन संपूर्णेन उत्तमेन स्तोतुं नाधिक्रियते ॥ 111 चेत् इश्वजदः उत्तमः निकृष्टंच एतस्मात् प्रभवति उत्तमतया असंपूर्णः ॥ 112 चेत् उत्तमतया असंपूर्णः उत्तमज्ञानतया असंपूर्णः ॥ 113 चेत् उत्तमज्ञानतया असंपूर्णः एवंच बुद्धा चैतन्येन अवबोधेन स्मृत्याच अपरैश्च विज्ञानशस्त्रैः असंपूर्णः ॥ 114 चेत् बुद्धा चैतन्येन स्मृत्या अवबोधेनच असंपूर्णः आरोग्येनच असंपूर्णः ॥ 115 चेत् आरोग्येन असंपूर्णः मांद्यवान् संवदति भवितुं ॥ 116 चेत् मांद्यवान् संवदति भवितुं जीवितेनच असंपूर्णः ॥ ॥

117 चेत् कश्चित् वक्ति किल सदैव पश्यामि यत् एकस्मात् रत्नात् यथा मनुष्यः सर्व्वं शुभं सर्व्वंच अशुभंच कर्म्मणा एतेभ्यः सदैव प्रभवति ॥ 118 तत् इति हेतोः यत् मनुष्यः एकेनापि[3] न संपूर्णः ॥

[1] Perhaps ৩৪ is wanting, see S. [2] MH19 om. [3] AK एकेनाऽपि.

119 ॐ [illegible] ॥ 120 ॐ [illegible] ॥ 121 ॐ [illegible] ॥ 122 ॐ [illegible] ॥ 123 ॐ [illegible] ॥ 124 [illegible][1] ॥ 125 ॐ [illegible] ॥ 126 ॐ [illegible] ॥ 127 ॐ [illegible] ॥ 128 ॐ [illegible] ॥ 129 ॐ [illegible] ॥ 130 [illegible][2] ॥

---

119 असंपूर्णतया शुभस्य अशुभं एतेभ्यः प्रभवति ॥ 120 असंपूर्णतयाच आरोग्यस्य मांद्योयंति ॥ 121 इति हेतोः म्रियंते ॥ 122 यतो हेतुः मृत्योः युद्धं यत् द्वयोः प्रतिद्वंद्विप्रचरयोः[3] अंतः एकरत्ने ॥ 123 तत्रच यस्मिन् द्वौ प्रतिद्वंद्विप्रचारौ[3] अंतः एकरत्ने स्यातां मांद्यस्य मृत्योश्च संभवः परिस्फुट एव ॥ ॥

124 चेत् कश्चित् वक्ति यत् शुभानि अशुभानि कर्म्माणि संति अन्यथा तु कारको नास्ति ॥ 125 अपरेच प्रत्युत्तरं ददति ॥ 126 यत् कर्म्म विना कर्तुः भवितुं एवं न शक्नोति यथा कोऽपि प्रचारो विना रत्नात् रत्नेनच ॥ 127 अन्यथा तु स्वतया स्वसंस्थितेः सम्मार्ज्जनायाश्च[4] असंभवः परिस्फुट एव ॥ 128 यतश्चेन्मनुष्यः क्रोधं करुते ग्वज्ञनः तस्मात् दूरे ॥ 129 चेत् ग्वज्ञनः स्यानं गृह्णाति क्रोधस्तत्र नहि ॥ 130 चेत् मनुष्योऽलीकं वक्ति सत्यं तस्मात्

---

[1] So all but S. [2] JJ, JE [illegible]. [3] So AK; JJ, JE have चा for च in § 122, and the reverse in § 123. [4] All have म्ना for म्मा; JJ, JE have ता for ना, but see ch. ix, 14.

दूरे सच पुमान् अलीकः आकार्यते[2] ॥ 131 चेत् सत्यं वक्ति अलीकंच तत्र स्थानं न गृह्णाति सच पुमान् सत्यः आकार्यते ॥ 132 एवंच चेत् व्याधिः संप्राप्तः[3] आरोग्यं तत्र नहि ॥ 133 चेत् आरोग्यं समागतं व्याधिः विप्रनष्टः[3] ॥ 134 यथा रत्नं यत् अचंचलं भवितुं शक्नोति ॥ 135 चंचलताच विना रत्नेन भवितुं न शक्नोति ॥ ॥

136 उपरि अयं निबंधः संपूर्णत्वे निदर्शितः ॥ 137 सूक्ष्मतया विवेक्तृतया तेन पश्येत समादिशेत ॥ ॥

CHAPTER IX.

1 अपरंच उपरि सत्तायां विषयस्य सर्व्वसाक्षितया दीनिकर्हप्रबंधेभ्योऽवबोधाय युष्माकं अत्र साभिज्ञानिनं शुद्धं ॥ 2 यतः इदंच उपरि समालिखितं तच्च यत् आलेखिष्यते सर्व्वं बीजात् समारूढं हूफरवर्हेन

---

[1] JE adds, in margin, ... [2] Pz. omits these four words. [3] So all.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

दुर्गतिहेतवः ॥ 14 अन्यच्च एताः[5] अंतस्तनोः प्रचारिण्यो[5] व्याधयः अंतरंगानां तनुसम्मार्ज्जनायाः[6] प्रतिपक्षाः तनोर्विनाशहेतवः ॥ ॥

15 अन्यच्च इदं अंतर्जननीनां शैत्यं उष्णस्य रूक्षं सार्द्रस्य अपराणि विनाशकराणि संभूतिकार्यैणां प्रतिपक्षाणि ॥ 16 अंतश्च युगे तस्मिन् तेजसः दुर्गंधिश्च सुगंधस्य दुष्टरूपंच सुरूपस्य दुःस्वादश्च सुस्वादस्य विषंच अमृतस्य क्षुद्रजंतवो दुष्टश्वापदाश्च उत्तमदानिनां गोपशूनां निकृष्टनराश्च उत्तमनराणां प्रतिपक्षाः ॥ 17 उपरिच युगे दुष्टग्रहाः दानविभक्तृणां कार्यस्य प्रतिपक्षाः ॥ ॥

18 उपरिच सर्व्वस्मिन् एतस्मिन् सैन्ये दृष्टिसंस्पृश्या ज्ञानावाप्याः तेच ये अंतः उपमानसोस्मि असंख्यानां संवित्तौ सुनिश्चितायां देवाः इज्यदानां प्रतिपक्षाः ॥ ॥

19 प्रतिपक्षस्य सत्ता या[7] पूर्व्वं सृष्टिदानात्

---

[1] K28 inserts ›. [2] JE ज्ञान. [3] JJ ज्ञयम. [4] All om. [5] So all.
[6] All have म्मा for म्मा. [7] All यां.

[illegible]

ज्ञस्य संप्राप्तिर्यो सृष्टौ ॥ 20 पश्चाच्च सृष्टिदानात् इयंच दाता ज्ञानेन कारणेनच अभीप्सायाः दानस्य उपायकर्म्मतयाच दत्ता सृष्टिः या कार्यं ॥ 21 इदंच एकं वाक्यं दधाति पंच सीमाः ॥ 22 एका ज्ञानेन ददौ ॥ 23 एकाच कारणेन ददौ ॥ 24 एकाच कारणं दानेप्सायाः सृष्टेः संजातं ॥ 25 एकाच उपायार्थं ददौ सृष्टिं ॥ 26 एकाच कार्यं ददौ दाता सृष्टिं ॥ 27 सत्ता या एतेषां पंचानां सीम्नां स्वयमेव दातिभिः सृष्टिभिश्च प्रकटा ॥ 28 ज्ञानेन दानं ज्ञानतया समारचनं सृष्टेः उपरि विपुलत्वे ॥ 29 कारणेन दत्तस्य सर्व्वज्ञानत्वात् प्रकटता ॥ 30 कारणंच अभीप्सायाः यत् सृष्टेः जातं ॥ 31 सहैवं विवेकतया समारचनत्वं सृष्टेः अभीप्सायाः सृष्टेः भवितुं संवदति ॥ 32 अभीप्साकारणस्य स्वयमेव सृष्टिः रूपेण दधाति साक्ष्यं ॥ 33 उपायेन दत्तस्य

---

[1] Doubtful; compare § 24. [2] AK has ज, MH19 », PB3, JJ, JE ज for ल; better ज्ञस्यल, as in § 32. [3] Ends with ज in all.

ज्ञानेन दातिः दर्शयित्वी ॥ 34 यतो ज्ञानं कामीयं कामश्च रूपीयो भवति ॥ 35 कार्यं दत्तं सत्कार्यतया सृष्टेः पृथक् पृथक् यथा कामिन्या यथा रूपिन्या प्रकटं ॥ ॥

36 सत्तायाः प्रतिपक्षस्य पूर्वं सृष्टिदानात् प्रकटताः प्रभूताः ॥ 37 अस्य एका तावत् अभीप्सा या सृष्टिदानस्य ॥ 38 यथा सीमा अभीप्सायाः न सुरूपायते[2] वस्तुनि क्वचे निम्नत्वात् ॥ 39 ततो ऽभीप्सायाः निम्नत्वं निम्नत्वाच्च उद्वेगः उद्वेगाच्च प्रतिपक्षस्य सत्ता पूर्वं अभीप्साकार्यात् यदस्ति सृष्टेः ॥ ॥

40 संप्राप्तेः प्रतिपक्षस्य सृष्टौ पश्चात् सृष्टिदानात् प्रकटत्वे शस्त्रारचनं यत् दातुः प्रत्यभिमुखं प्रतिपक्षस्य प्रागेव प्रतिपक्षप्राप्तेः ॥ 41 यत् सर्वज्ञानतया प्राक् सृष्टेः दातुः अनुरूपं ॥ 42 समग्राणिच शस्त्राणि सृष्टेः दर्शयिता

[1] Ends with ः in AK, PB3, MH19, K28. [2] All have गे for ते.

CHAPTER X.

अस्ति यानि समारचितानि प्रतिपक्षाभिमुखं युद्धये रूपारचनतया ॥ 43 कार्यंच सृष्टीनां रूपस्य तुल्यं कष्टावलोपितेन[3] ॥ 44 आसां समारचनं सैन्यं यत् प्रत्यभिमुखं प्रतिपक्षस्य शत्रोः सेनारचनोपमं ॥ 45 आसांच कार्यं रूपीयं कामीयं सर्व्वोपतापप्रतिस्खलनं अस्ति ॥ ॥

CHAPTER X.

1 अन्यश्च निबंधः उपरि समालोचे एकत्वसमालोचिनां यस्मात् समारचनंच द्वित्वस्य प्रकटायते ॥ 2 अहो ज्ञायते यत् यो दातारं समीहते समाज्ञातुं यदिच आयासं निजे जीवे ददाति ॥ 3 सूक्ष्मतया ननु चिंतेत[4] ॥ 4 आदौ तनुं आत्मानंच निजं अवलोकेत ॥ 5 यत् कः कस्मात् केनच कार्येण दत्तः ॥

---

[1] So all, but S indicates final ३. [2] So K28; AK, MH19, JJ, JE om. ॥ ; PB3 adds ३. [3] Ends with लोसतेन in AK, and with लोसतेन् in JJ, JE. [4] So AK.

6 अस्य प्रतिपक्षः प्रतिघातीच कः ॥ 7 अस्य मित्रः सहायीच कः ॥ 8 एनंच कस्मुखं[4] कर्तुं कः क्षिपति ॥ 9 कस्माच्च रत्नात् ॥ 10 असौ शोद्धुं कथं शक्नोति ॥ ॥

11 अन्यथा न समर्थो दातारं यथास्थतया परिज्ञातुं अस्यच स्वीयत्वे समागंतुं ॥ 12 यतो यदि दातेति नाम निहितं ततोऽस्य इमानि त्रीणि नामानि सममेव सन्निहितानि ॥ 13 दानं दीनिश्च आत्माच ॥ 14 यतो दाता नाम दानात् भवतीति परिस्फुटमेव ॥ 15 इदंच यत् दाता सृष्टेः सृष्टीः सत्कार्यैत्वे ददौ ॥ 16 ऋते सत्कार्यैत्वात् न विमुंचति ॥ 17 सत्कार्यैताच सृष्टीनां कामं दातुः परिज्ञाय विधेया ॥ 18 अकामाच्च परिरक्षणीया ॥ 19 कामात् दातुः समाचरणं अस्य अकामाच्च परिरक्षणं आत्मनः शोधनं ॥ 20 कामंच दातुः ऋते दीनेर्दातुर्न परिज्ञायते ॥ 21 दीनिश्च दाता विनिर्म्मितेति निर्व्विकल्पमेव ॥ ॥

---

[1] S indicates ৮৩(৪. [2] Probably ৬৪৩; both words being alike in Pl. [3] Pl. in AK. [4] Perhaps for कल्मषं.

22 इदानीं शक्यते परिज्ञातुं यत् इञ्जदो निर्म्मितवान् दीनिं परिज्ञानाय अस्य कामं ॥ 23 परिज्ञानात् अस्य कामस्य शुद्धौ आत्मनः प्रकटायते दयालुत्वं पालनत्वं इञ्जदस्य ॥ 24 शुद्धेश्च दीनेः आत्मनि प्रकटायते महत्त्वं मूल्यमत्त्वं दीनेः ॥ 25 संशोधनात् समीहनाच्च आत्मनः प्रकटायते विप्रतारणं विमोहनंच आत्मनः ॥ 26 विप्रतारणात् विमोहनाच्च आत्मनां[2] प्रकटायते विप्रतारको विमोहकश्च मनसां वचसां कर्म्मणां मनुष्याणां ॥ 27 सर्व्वत्र प्रकटायते विध्वंसकर्त्री आत्मनां ॥ ॥

28 अस्माकं इह युज्यते संशोधयितुं परिज्ञातुंच यत् स विप्रतारकः आत्मनां विध्वंसकर्त्री कस्मात् रत्नात् ॥ 29 यतो यदि एकरत्नात् दानं अपहारश्च इञ्जदस्य उदीर्यते[3] ततः कथं इञ्जदो दीनिं शुद्धये आत्मनो विनिर्म्मितवान् ॥

---

[1] AK, PB3 ›, perhaps for ३. [2] All आत्मना. [3] JJ, JE interline भवितुं.

30 तस्मात् न युज्यते विप्रतारकं विमोह आत्मनां[3] स्वीयेन ज्ञानेन कामेन उदाहर्त्तुं ॥ 31 यदिचासौ स्वयं अस्ति दाता स्वयंच विप्रतारको विध्वंसयिताच आत्मनां कृते कामात् अस्य किमपि न भवति ॥ 32 ततश्च यदि मे इञ्जदात् शुद्धिं संयुज्यते समालिखितुं रक्षकं क्व करोमि ॥ ॥

33 इदानीं सर्व्वेषां सुचेतनानां मनुष्याणां इदं एतावत् संयुज्यते समवलोकितुं समाज्ञातुं ॥ 34 यत् मे कस्मात् प्रनष्टुं परिरक्षितुंच योग्यं ॥ 35 मेच रक्षकः क्व आशाच क्व धर्त्तव्या ॥ 36 उपायोऽस्य कार्यस्य अपरः कोऽपि नास्ति इञ्जदं यथास्यतया परिज्ञातुं ॥ 37 यतो यथाहं उपरि समालिखं यत् न केवलं सत्तां परिज्ञातुं किंतु यथास्यत्वं अस्य कामंच उपयुज्यते अवलोकितुं ॥ 38 अहं आलोकयं अंतर्जगति सर्व्वेषां दर्शनधारिणां दर्शनप्रबोधं यं दधति मूले इमे द्वे एव ॥

---

[1] Ch. v, 6–9. [2] JE adds ... in margin, to agree with S. [3] AK om.

39 ... 40 ... 41 ... 42 ... 43 ... 44 ... 45 ... 46 ... 47 ...

---

39 एकंच तत् यत् ब्रुवंति यत् समग्रं शुभं अन्यायश्च पृथिव्यां इञ्जदात् ॥ 40 एकंच तत् यत् ब्रुवंति यत् समग्रं शुभं पृथिव्याः आशाच आत्मशुद्धौ इञ्जदात् ॥ 41 समग्रश्च अन्यायस्तनोः भयंच आत्मनः आहर्म्मनहेतोः ॥ 42 सर्व्वेऽपि विभक्तित्वात् अनयोर्द्वयोर्मूलयोः खंडं खंडं भेदं भेदं प्रसारिताः संति ॥ ॥

43 इहाहं सर्व्वेषु स्थानेषु इञ्जदपरिज्ञानेन यथा उपरि समालिखितं उष्णतरमनः संशोधनतया अस्य दोनेः कामस्यच प्रष्ठ समभवं ॥ 44 इत्येवं संशोधनाय द्वीपे हिंदूस्थाने भूमौच बहुषु विभिन्नजातिषु पर्यटितोऽहं ॥ 45 यतोऽहं दोनिं न तां या पारंपर्येण मैत्री चकार ॥ 46 किंतु तां अभीप्सां या[3] बुद्धा साक्षितयाच विवेकितरा प्रतिकरणीयतरा ॥ 47 संसर्गत्वे प्रभूतानां विभिन्नजातीनां[4] गतोऽहं ॥

---

[1] Ch. i, 36, 37. [2] JJ, JE ...। [3] So JJ; AK, JE ...। [4] AK om. ...

48 यावत् एकवारं ॥ 49 यदहं तस्याः स्वामिनो रक्षायाः दीनेः उत्तमायाः शक्रेः स्त्रियश्च प्राणाच्च प्रभूतेभ्यो दुष्टागमेभ्यः तमस्विभ्यः संदिग्धेभ्यो दुष्टविचारेभ्यः शुद्धोऽभूवं ॥ 50 सर्व्वप्राणात् दीनिज्ञानस्य ॥ 51 प्रबंधसमालोचाच्च ज्ञानिनां ॥ 52 महादृष्टांतेभ्यः प्रबंधेभ्यो निर्व्वाणज्ञस्य आदरपादिज्ञावंदस्य ॥ 53 तस्माच्च निबंधात् यः कृतो हूफरवर्हेन रोशनेन आदरफरोवगपुत्रेण ॥ 54 यस्य निर्म्मलनिबंधः इति नाम निहितं ॥ 55 तस्माच्च योऽस्य अग्र्यनिर्व्वाणज्ञस्य मुक्तात्मनः आदरफरोवगस्य फ्रोपजादपुत्रस्य ॥ 56 उत्तमदीनिमतामग्रेसरस्य ॥ 57 दीनेर्विविच्य दीनिकर्हनिबंधः इति नाम निहितं ॥ 58 शुद्धोऽभूवं बहुभ्यः संदेहेभ्योऽजयेभ्यः छन्नभ्यो दुष्टत्वेभ्यो दर्शनानां ॥ 59 नामांकिताच्च तस्मात् यत् विप्रतारकाणां महत्तरस्य मुख्यतरस्य दुष्टशिक्षातरस्य गुरोः मस्तग्र्गमानस्य ॥ 60 यस्य दर्शनं राक्षसीयं दीनिश्च विप्रतारका शिक्षाच्च विदुष्टा वेषश्च गुप्तप्रचारो ॥ ॥

[illegible]

[illegible]

---

[1] Better insert ›. [2] AK, PB3, MH19 [illegible]; but see S.

61 ... 62 ... 63 ... 64 ... 65 ... 66 ... 67 ... 68 ...

---

61 सुनिश्चितो यातोऽहं[3] तेन बुद्धिप्राणेन दीनिज्ञानबलेन ॥ 62 नच निबिडप्रवाहतया किंतु निर्म्मलया भिन्नदेवया[4] दीन्या होर्म्मिंज्दन्यायिन्या ॥ 63 यां दाता होर्म्मिंज्दः पुण्यात्मने जरथुस्त्राय समास्वादयत् ॥ 64 जरथुस्त्रश्च सत्यदूततया एकाकी द्वारे कलावतो राज्ञो गुस्तास्पस्य समाजगाम ॥ 65 असौच बलवत्या जिह्वया बुद्धिसाक्षितया हस्तोपरिविन्यस्ततया ससीमवाक्यतया बहुसंदेहविभेदनतया अभिशास्त्रिंतानां परिस्फुटसाक्षिदातृतया दीनिं राज्ञो गुस्तास्पस्य निर्द्वीण-ज्ञानिनांच समास्वादयत् समं प्रभूतमहत्त्वेन ॥ 66 महत्त्वंच अंतः शक्तेः शरीरिणां न विध्वस्तं येऽस्य गाढतरां वृद्धिं ददृशुः ॥ 67 राजा स्पुदाख्तो[5] जरथुस्त्रश्च अपरेच द्वीपीयाः बहुषु युद्धावलंबेषु रक्तप्रवाहेषु जातेषु[6] दीनिं एतत्तात् प्रत्यकुर्द्धन् ॥ 68 यावच्च रूमस्थानं

---

[1] Pl. in MH19. [2] JJ, JE add ॰. [3] ज्ञानतया wanting. [4] JJ, JE prefix वि. [5] S always पत for खत. [6] All यातेषु.

हिंदूस्थानं[5] द्वीपे दीनेः प्रवृत्तिकारितायै पर्यटिताः संति ॥ 69 अनंतरंच आम्नायेन महत्सु राजसु राजबीजेषु क्रियावत्सु संप्राप्ता ॥ 70 यावच्च यावच्च महादिव्यं यत् उत्तमधातुना उपरि हृदये रेचितेन अस्य हूफरवर्द्दस्य आदरपादस्य मारस्पिंदानपुत्रस्य अंतः राज्ये अस्य दातुः साहपूरस्य राज्ञां राज्ञो होर्म्मिज्दपुत्रस्य संवादेन समं प्रभूतजातिभिः विभिन्नजातीयैः आश्मोगैः ॥ 71 तेभ्यो मुख्यतमेभ्यः आश्मोगेभ्यो ये अभीप्सुभिः आकारिताः संति शुद्धश्च ॥ ॥

72 रूमीयाश्च ये युगे युगे नास्तिकनामानो याताः संति बहून् प्रश्नान् दुष्टविचारान् एतस्याः दीनेः पप्रच्छुः ॥ 73 नाभूत् कस्मिनपि प्रश्ने भ्रांतिः यः[6] एतस्याः दीनेः विभेदितः[6] ॥ 74 निर्ब्रह्मणाश्च एरांनगराणां सदैव अंतस्तेषां विजयधर्ज्वारो बभूवुः ॥ 75 न यथा अपरे दर्शनीयाः येषां दीनिः

---

[1] All ✱|✱₁₁₁; but compare ₹₁₁ in § 70. [2] All have ₁₀ for ₁₁₁. [3] All om. ✱. [4] JE ₁₀₁₀₁₀₁₁. [5] बहिर् seems wanting. [6] So all.

गुह्यप्रचारतया विप्रतारकतया विप्रतारितानांच विमोहकारितया असत्कार्यतया अंतः वर्णेषु वृंदेषु किंचिज्ज्ञानां[4] अप्रबुद्धानां देवरूपिणां येषु ज्ञानात् बुद्धेश्च अवबोधाच्च कापि परिचितिर्न बभूव ॥ 76 ततश्च कियतांचित् वृंदो यो बहुगुह्यतया विप्रतारितो विमोहितः ततुं प्रकटत्वे न ददौ ॥ 77 पश्चात् प्रभूतेभ्यश्च समुदायः किंचिज्ज्ञानो[5]ऽपरिचितन्यायोऽभीभिः विप्रतारितः परिस्फुटो बभूव समं बह्वबद्धवाक्यतया अनृततया विभिन्नतया एतेषां दर्शनस्य ॥ 78 यथा बह्वबद्धत्वात् विभिन्नत्वात् न्यायपरिचितये नूतनशिक्षावश्योऽत्र चिह्नयामः ॥ 79 तस्मात् हेतोः यत् निबंधात् निष्क्रीणज्ञानां पूर्वपुरुषाणां प्राप्तवारीकैः[6] दारमोयैः[6] दुष्टज्ञानत्वे वाचितात् उन्नमज्ञानत्वे प्रतिपादनाय ॥ 80 सुलोचनतया समादिष्टं पश्येत ॥ ॥

---

[1] Perhaps › wanting, to agree with S. [2] JE adds ⟨illegible⟩ to agree with S. [3] All ⟨illegible⟩. [4] JJ, JE किंचितज्ज्ञानां; AK om. ज्ञ. [5] All किंचित्ज्ञानः. [6] Nêr.'s transcription of his own imperfect Pz.

CHAPTER XI.

CHAPTER XI.

1 इतः संलिखामोऽवद्यत्वं एतेषां प्रलापस्य सत्यनिरीक्षणत्वंच ॥ 2 अहो पश्येत तेन ज्ञानलोचनेन ॥ 3 आदौ अभूत् ये एकमूलास्पदसमालोचिनः ॥ 4 येच प्रलपंति यत् एकोऽस्ति इश्वजदो यः पुण्यकरो ज्ञानी शक्तिमान् रक्षकः क्षमापरश्च ॥ 5 यत् पुण्यं पापं सत्यं अनृतं जीवितं मरणंच उन्नमत्वंच निकृष्टत्वंच सर्व्वं एतस्मात् ॥ ॥

6 इह एतेभ्यः पृच्छेत ॥ 7 यत् इश्वजदः सदैव रक्षकः क्षमापरः पुण्यकरो न्यायी सर्व्वं वर्त्तमानं अतीतं भाव्यंच वेत्ति सकलेन केनचित् कारेन कामचरः तत् क्व न्यायत्वं माध्यस्थं अथवा यत् एवं एवं नो ॥ 8 यतश्चेत् रक्षकः पुण्यकरः क्षमापरश्च ततः आहर्म्मनं

[1] JE inserts ⸗ to agree with S. [2] Pl.-Pz. in AK.

देवान् नरकंच एनं सकलमपि निकृष्टमाम्नायं स्वीयया रक्षया पुण्यकारितया क्षमापरतया स्वीयासु सृष्टिषु किमिति अवाकिरत् ॥ 9 चेत् न विज्ञातवान् ततोऽस्य ज्ञानत्वं सर्व्ववबोधत्वं कुतः ॥ 10 चेत् न समीहितवान् अन्यायं निकृष्टत्वंच सृष्टिभ्यो विना कर्त्तुं सर्व्वस्मै कस्मैचित् केवलं शुभं दातुं ततोऽस्य न्यायत्वं माध्यस्यं कुतः ॥ 11 चेत् नाशक्नोत् यत् न दत्तमास्ते ततोऽस्य सर्व्वशक्तित्वं कस्मात् ॥ 12 यत् सर्व्वं यथा निरीक्षामहे समालोचामः ॥ ॥

13 सदैव यदि सर्व्वं शुभं अन्यायंच इञ्जदात् यातं वदंति ततश्चेत् अमून् चतुरो गुणान् ये इञ्जदत्वेन अंतः संयुज्यते यदस्ति सर्व्वज्ञानत्वं सर्व्वशक्तित्वं उत्तमत्वं क्षमावत्त्वं एतस्मात् पृथक् कुर्व्वंति ॥ 14 अन्यथा उपायो नास्ति ॥ 15 चेच्च एकमपि एतेभ्यः चतुर्भ्यो गुणेभ्यः एतस्मात् पृथक् कुर्व्वंति तथापि इञ्जदत्वेन न संपूर्णः ॥ 16 यतश्चेत्

---

[1] AK, MH19 ›. [2] So K28, S; but in AK, MH19, JJ, JE both verbs end with ✱, which may, perhaps, stand for Pl. ✱ of 3rd person optative. [3] All om.

इश्वरः स भवति यः सर्व्वज्ञानी सर्व्वशक्तिश्च उत्तमश्च क्षमापरश्च ततोऽसौ यो न सर्व्वज्ञानी न सर्व्वशक्तिः नोत्तमो न क्षमापरो न इश्वरः ॥ ॥

17 द्वितीयंच इदं यत् चेत् सर्व्वेषु केषुचित् पदार्थेषुच कामचरः स्वामी ततोऽसौ नगरं राज्यंच स्वीयं समग्रेभ्यः शत्रुभ्यः प्रतिघातेभ्यो ये स्वीयात् कर्म्मणः किमिति एवं निरुपायं न दधौ यत् कस्यापि अंतः राज्ये कोऽपि उपद्रवो बलात्कारोऽन्यायश्च आक्रंदश्च न भवेत् ॥ 18 यतः स्वामी राजाच नरः स्वामित्वे राज्येच ततः श्राव्यो यदि स्वीयं नगरं राज्यंच स्वीयया बुद्धा एवं पातुं धर्त्तुंच क्षमो यथा स्वीयात् कर्म्मणः शत्रवः कदर्थयितुं पापं हानिंच कर्त्तुं न समर्थोयंति ॥ 19 अथचेत् स्वीयात् कर्म्मणो दुष्टान् क्षीणयति ततोऽसौ स्वतो मनोमित्तान् विना निधाय सर्व्वं कमपि निरुपद्रवं कर्त्तुं समर्थोयंति ॥ ॥

20 ... 21 ... 22 ... 23 ... 24 ... 25 ... 26 ... 27 ... 28 ... 29 ...

---

20 द्वितीयंच इदं यत् चेत् अधिकशक्तिः बलिष्ठः प्रधानतरः ॥ 21 ततोऽस्य अधिकशक्तित्वं बलिष्ठत्वं प्रधानत्वं उपरि कस्मिन् ॥ 22 यतोऽधिकशक्तित्वं बलिष्ठत्वं उपरि शत्रुषु प्रतिद्वंद्वि भवति ॥ 23 प्रतिद्वंद्वी शत्रुश्च स्वयं न स्वीये संयुज्यते[5] भवितुं ॥ 24 यावत् चेत् शत्रुः प्रतिपक्षो नास्ति कस्योपरि अधिकशक्तिः बलिष्ठश्च भवति ॥ 25 ततोऽस्य अधिकशक्तित्वं बलिष्ठत्वं उपरि न समुदीर्यं ॥ 26 यतः उपरि स्वीये वपुषि गावः पशवश्च येषां प्रतिपक्षो विरोधी नास्ति बलिष्ठाः अधिकशक्तयः संति ॥ ॥

27 द्वितीयंच इदं यत् इच्छजदत्वेन महत्त्वेन निजेन ज्ञानी संतोषी किंवा नो ॥ 28 चेत् ज्ञानी संतोषी ततो निजेन ज्ञानेन कामेन शत्रून् पापकर्म्मिणः कुर्व्वन् समग्रानपि नगरांतः विध्वंसिनो ऽचकिरन् शुभेन नगरस्य सृष्टीणांच संतोषी बभूव ॥ 29 पापं अन्यायंच एषामाकांक्षा

---

[1] K28 adds ..., and JE ..., having misunderstood AK's correction in S.

[2] So all, but S indicates ....

[3] K28, JJ, JE insert ›.

[4] K28 inserts ....

[5] Interlined above शक्नोति, as a *correction*, in AK; JJ, JE, taking it as an *insertion*, add शक्नोति in the text.

स्वयंच उपर्येषां शत्रोः शापकरस्य संजातस्य अस्य मनुष्यान् अन्यायरतान् नरकीयान् कर्तुं कथं संयुज्यते ॥ ॥

30 द्वितीयंच इदं किल सर्व्वं यत् वक्ति सत्यतया शुद्धंच वक्ति किंवा नो ॥ 31 चेत् सत्यतया शुद्धंच वक्ति तच्च यत् वक्ति किल पुण्ये मित्रः पापे शत्रुरस्ति ॥ 32 सदैव पापं पापकर्म्मिभ्यः प्रभूतं ददाति पुण्येभ्यः पुण्यकर्म्मिणां ॥ 33 ततोऽस्य सत्या वाक् छ ॥ ॥

34 द्वितीयंच इदं यदस्य कामो निकृष्टत्वे किंवा उन्नमत्वे ॥ 35 चेत् अस्य कामो निकृष्टत्वे ततोऽस्य इञ्जदत्वं कुतः ॥ 36 चेत् कामः उन्नमत्वे ततः किमिति निकृष्टाः निकृष्टताश्च प्रभूताः संति उन्नमेभ्यः उन्नमताभ्यश्च ॥ ॥

37 द्वितीयंच इदं यत् क्षमाधरोऽस्ति किंवा नो ॥ 38 चेत् न क्षमाकरः ततोऽस्य इञ्जदत्वं कुतः ॥ 39 अथ चेत् क्षमाकरः ततः किमिति

---

[1] So all; perhaps ⟨illegible⟩ or ⟨illegible⟩; S indicates ⟨illegible⟩. [2] These two words change places in S, which suits the context better. [3] All ⟨illegible⟩.

[illegible]

वक्ति यदहं हृदयं श्रोत्रं लोचनेच मनुष्याणां[3] विमुद्रितवान् यथैते न शक्नुवंति श्रवमंतुं वक्तुं कर्तुंच विना तेन यन्मे रोचते ॥ 40 संति केचित् अनिस्नत्वेन महाढ्याः कृताः ॥ 41 संति केचित् प्रचुरप्रकारेण मृत्युना निहताः श्रवशीर्णाः नरकेच दीर्घकालं निक्षिप्ताः ॥ 42 किल यावत् ते यान् पृथक् करोमि सुंदरं पुण्यकारितराः भवंति ॥ 43 इह तेच ये पृथक् [illegible] अपकारं कुर्वंति ॥ 44 तस्मात् प्राक्तनीयात् प्रचुरं दोषकरतराः पापकारितराश्च संति

45 द्वितीयंच इदं चेत् सर्वं यत् कुरुते ज्ञानतया कारणेनच कुरुते ॥ 46 तत [illegible] प्रतिपक्षः प्रतिघातो नाभूत् किमिति सृष्टयः प्राक्तनीयाः याः समारचिताः समाराधकाः देवीये अकृतादेशत्वे यदंतः मनुष्येषु दुर्गतित्वे नरकीये विपर्ययिताः संति ॥ 47 अथ चेत् असौ न विज्ञातवान् यत् विपर्ययिष्यंति ततोऽस्य कार्यं विमृश्य संयुज्यते समादेष्टुं ॥ 48 यत इह बहवः

---

[1] All [illegible]; but corrected in JE. [2] Better [illegible]. [3] All मनुष्यां.

सहस्रधाच लक्षधाच ये विनिर्म्मिताः किल अर्च्चिष्यंति तेच राज्येन माद्यंति सर्व्वेऽपि अकृतादेशाः अशुभोपदेष्टारः संयाताः संति ॥ 49 यतः समं तेन किंचिज्ज्ञानेन येन मनुष्यो न एवं समारच्यते विनिर्म्मीयते यथा मनुष्यस्य कामः ॥ 50 अथ चेत् भविष्यति किंचित् यत् समारचिष्यति निर्म्मास्यति यत् न एवं उपरि आयाति भवति यथैषां कामः द्वितीयेच पुनः समारचने तस्य कस्यचित् न स्यास्यति तस्माच्च रक्षिष्यति ॥ ॥

51 तदसौ स्वामी सर्व्वशक्तिः सर्व्वज्ञानी यावत् इदानीं बहून् असंख्यान् कांश्चित्[3] आरचत्[4] एकोऽपि न एवं उपरि आयाति भवति यथास्य[5] कामः तथापि आरचनात् दानात् नवनवस्य सदैव न परिरक्षति[6] ॥ 52 यथा यदि तान् प्राक्तनीयान् गणान् दाता प्रियत्वाय पावकात् समारचत्[7] किर्यंतिचित् वर्षसहस्राणि ॥ 53 यत् यथा वदंति

[1] AK, MH19 ध्रुवम्भव; but see S and § 51. [2] S om. [3] All कान् चित्.
[4] So all always (see §§ 52, 65, 197; ch. xii, 15; xiii, 12, 92, 121, 141); possibly for आरच्चत्, but compare §§ 50, 93, 221; ch. i, 44; xii, 74; xiv, 36, 70. [5] AK यथाऽस्य. [6] All परिरक्षति. [7] So all.

किल पूजा अस्य सदैव चक्रिरे ॥ 54 निदाने एकेनैव आदेशेन अकृतेन यं ददौ यत् प्रणामं एतस्मै मनुष्याय प्राक्तनाय अस्माभिः कर्हिमात् समारचिताय कुरुत ॥ 55 असौ शुद्धिं अयोग्यकरणेन किमित्यवोचत् ॥ 56 ततश्च कर्हिमेन शापेन कोपेन हीनान् लघून् चकार ॥ 57 देवत्वे दूजत्वेच व्यावर्त्तयत् स्वर्गलोकाच्च वहिश्चकार ॥ 58 सहस्रतयाच जीवितं राज्यं दीर्घकालं ददौ ॥ 59 यत् प्रयामि दासान् आराधकान् मे अमार्गिणो विमोहितान् करोमि ॥ 60 असौ स्वीये कामे विरोधिनः प्रतिद्वंद्विनः चक्रे ॥ ॥

61 निर्द्वीणेच तस्य नरस्य यः प्रियत्वाय हितत्वाय अस्याराधको महान् समं वहुभिः आराधकैः प्रणामं कृतवान् समादिदेश ॥ 62 उद्यानेच स्वर्गभुवनस्य चक्रे ॥ 63 यत् विचरेः समग्राणिच फलानि भक्षेः ॥ 64 विना तेनैकेन वृक्षेण यः

---

[1] AK, MH19 om. च. [2] K28, JJ, JE [illegible], but corrected in JE. [3] All चमच. [4] Ends with [illegible] in all. [5] MH19 om.

समादिष्टो यत् मा भक्षेः ॥ 65 असौ समं तैश्च विप्रतारयितारं विमोहयितारंच समारचत्[2] ॥ 66 अंतश्च उद्याने सन्निहितवान् ॥ 67 यं कश्चित् सर्पं वक्ति कश्चित् आहर्म्मनं ॥ 68 असौ रूपंच खादनतायाः तृष्णायाः सङ्घं स्वयं एतस्मै मनुष्याय ददौ ॥ 69 पश्चात् तेन विमोहकर्त्रा विप्रतारिताः यत् तस्मात् वृक्षात् भक्षेत ॥ 70 अस्ति कश्चित् आदमं वक्ति ॥ 71 तेच तेन रूपेण खादनतायाः अखादन् ॥ 72 पश्चात् खादनात् एवं ज्ञानवंतो बभूवुः यदेतैः उत्तमं निकृष्टंच अवलोकितं परिज्ञातंच ॥ 73 तस्माच्च एवं प्रियत्वात् वात्सल्यात् तेनैकेनादेशेन ते विस्मृताः ॥ 74 तस्याश्च विस्मृतेः सङ्घं एतस्मात् कारणं ॥ 75 समं कलत्रैरमून् महाक्रोधेन अप्रियत्वेन स्वर्गोद्यानात् बहिश्चकार ॥ 76 हस्तेचास्य दुष्टमनसो विप्रतारकस्य विमोहकस्य समर्प्पितवान् ॥ 77 यदेषां कामः स्त्रीय उपरि प्रचारितः उपयेषांच कारितः ॥ ॥

[1] All om. [2] So all.

78 ननु किमस्ति अन्यायत्वं निःकारणादेशत्वं अनुतापिवुद्वित्वं किंचिज्ज्ञानत्वं[3] यदेतस्मात् निकृष्टतरं अन्यायितरंच ॥ 79 इदंच यत् तत् उद्यानं किमिति एवं सुप्राकारं सुदृश्यतरंच न चकार यत् स विमोहनाकरः अंतर्नागमिष्यत् ॥ 80 ननुच वहून् दासान् अर्च्चनाकरान् असौ विमुग्धान् चक्रे करोतिच ॥ 81 असौ तेन हेतुना प्रचुरान् आचार्यान् विदग्धान् युगे युगे जगति असृजत् ॥ 82 यत् दासान् मे हस्तात् अस्य विमोहयितुः शोधयंति ॥ 83 मार्गे प्रवाहेच सत्ये समानयंति ॥ 84 असौ तानपि अर्च्चकान् आचार्यान् स्त्रीयान् ये सत्कार्यत्वं मनुष्यंच मार्गे शिक्षायांच सदाचारिण्यां समानीतवंतः समग्रानपि निजेच्छया निकृष्टेन मृत्युना निजघान ननाशच ॥ 85 स यः आद्यो विमोहयिता अमार्गनेता अनंतकालं जीवन् विनिर्मुक्तः आस्ते ॥ 86 यावच्च इदानीं कामोऽस्य विमोह-

---

[1] Ends with ɔ in all, but see S. [2] So all, but S neglects it. [3] All have always तज्ञा for ज्ञा.

नतया अमार्गनयनतया अधिकशक्तितरः कामचरतरश्च तस्मात् यः इअजदस्य ॥ 87 यतो विमुग्धाः अमार्गिणः प्रभूताः स्फीततराः संति सत्यमार्गिभ्योऽमुग्धेभ्यः ॥ ॥

88 द्वितीयंच इदं किल सर्व्वं यत् कुरुते कारणेन कुरुते किंवा नो ॥ 89 चेत् अकारणं कुरुते पिशाचकर्म्मा ॥ 90 असौच यः पिशाचकर्म्मा इअजदत्वेन निर्व्वाणज्ञेन न युज्यते स्तोतुं ॥ 91 चेत् कारणेन कुरुते ॥ 92 ततश्चेत् अस्य कोऽपि प्रतिपक्षः प्रतिद्वंद्वी नाभूत् अस्याः समग्रायाः सृष्टेः या यथा देवाश्च मनुष्याश्च ये अकृतादेशाः प्रत्यभिमुखं कामस्यास्य योद्धारो विमोहयितारः असंख्यायाश्च सृष्टेः अलाभवत्याः आरचनेन किं ॥ ॥

93 द्वितीयंच इदं यत् चेत् सर्व्वं वर्त्तमानं अतीतं भाव्यंच वेत्ति तदस्य न युज्यते निजेन ज्ञानेन कामेनच किंचिदपि आरचितुं[2] यस्मात् पश्चात्तापः प्रतिकूलंचास्य कामस्य आदेशस्यच आस्ते ॥ 94 अस्यच आचार्याणां कामकर्तॄणां प्रतिघाति भवति ॥ 95 चेत् ब्रुवंति

[1] MH19 ৩৩।৩৩. [2] So all.

यत् इदं प्रतिद्वंद्वि मूलात् उत्तमं शुभंच समारचितं पश्चात् निकृष्टत्वे सृष्टीनां अमार्गीकारित्वे व्यत्ययितं ॥ 96 तदिदं प्रतिवदेत यत् चेत् असौ सर्व्वशक्तिः किमिति कामः प्रतिद्वंद्विनः व्यत्ययेन निकृष्टत्वे सृष्टीनां अमार्गीकारित्वे बलिष्ठतरः प्रधानतरश्च तस्मात् यः इज्यजदस्य ॥ 97 किमिति निकृष्टत्वं अंतर्पुगे बलिष्ठतरं उत्तमत्वात् ॥ ॥

98 द्वितीयंच इदं यत् चेत् पापकर्म्मिणः मर्त्तेऽपि कामेनास्य ॥ 99 असौ मनः पापकर्म्मिणां स्वयं व्यामोहयत् ॥ 100 असौ बीजं पापस्य स्वयं ववाप[5] ॥ 101 चेत् समारूढं कस्य मूले दधौ ॥ 102 एकेच[6] निहताः एकेच[6] प्रसादपूरिताः कस्मात् प्राणात् न्यायमज्ञायाः ॥ ॥

103 द्वितीयंच इदं यदसौ एनां[5] भूविभूतिं कारणेन आनंदाय निजाय समाधानाय शुभायच मनुष्याणां चक्रे ददौच किंवा निःकारणं विषादाय[7] निजाय

[1] All ›, but see S. [2] So all and S; perhaps ‹ is better. [3] So all, but S indicates ७२. [4] JJ, JE, S ३. [5] So all. [6] All एकाश्च. [7] AK has खा for षा.

उद्वेगाय अशुद्धये दुःखाय मरणायच मनुष्याणां ॥ 104 यतः चेत असौ निःकारणं चक्रे पिशाचकार्यो ॥ 105 निःकारणं किंचित् ज्ञानिनां अप्रतिकरणत्वात् ॥ 106 चेत् कारणेन चक्रे असौ आनंदाय निजाय समाधानाय शुभायच मनुष्याणां ददौ ॥ 107 ततोऽसौ सुनिवासां[1] संपूर्णशुभां[1] किमिति नाकरोत् ॥ 108 चेत् अस्य समारचनात् मनुष्याणां सृष्टेश्च आनंदः शुभंच ततोऽस्य अपघातात् विध्वंसात् लाभः कः ॥ 109 चेत् असौ मनः पापि न स्वयं मनुष्येषु ददौ ततः कोऽस्ति यः ऋते आदेशात् कामाच्च अस्य मनः पापि ददाति ॥ 110 चेत् असौ स्वयं ददौ अमीषामिह दोषं उपरि दधाति ततोऽस्य सत्यं माध्यस्थं कुतः ॥ 111 यतो यद्यपि मनुष्याः सम्यं किंचिज्ज्ञानेन किंचिद्बुद्धा तथापि व्याघ्रान् विरून्[2] अपरांश्च क्षुद्रजंतून् यावदेते समर्थाः डिंभेषु गोस्थानेषु निजेषु अंतर्ने निक्षिप्यंति ॥

[1] So all. [2] Guj. *varu.*

112 ... 113 ... 114 ... 115 ... 116 ... 117 ... 118 ... 119 ... 120 ... 121 ...

112 नो चेत् एते विनाशयंति ॥ 113 ननु इञ्जदश्च पालनाकरः आहर्म्मनं देवान् स्वीयासु सृष्टिषु किमिति मध्ये निचिक्षेप ॥ 114 यदेनां अश्रोतीं व्यामुग्धां दुर्गतिनीं नरकीयांच चक्रिरे ॥ 115 चेत् विमर्शनाय चक्रे यथा तत् यत् ब्रुवंति यदसौ अशुभं विमर्शनाय उपरि सृष्टीनां ददौ ॥ 116 तदसौ पूर्व्वं तस्मात् मनुष्यान् सृष्टिंच किं न विज्ञातवान् ॥ 117 किमसौ आचार्यो विमर्शकः सर्व्वज्ञानी अनाकार्यः ॥ ॥

118 संक्षेपात् इदं यत् इञ्जदस्य चेत् कोऽपि प्रतिपक्षः प्रतिघाती नाभूत् ततोऽसौ अनुपद्रवतया समग्रां सृष्टिं दातिंच दातुं शक्तोऽभूत् किमिति न ददौ ॥ 119 [6]चेत् समीहितवान् न शक्तोऽभूत् ॥ 120 चेत् समीहितवान् नच शक्तवान् नच संपूर्णशक्तिः ॥ 121 अथ चेत् असौ शक्तवान् न समीहितवान् नच पालनाकरः ॥

---

[1] Ends with ... in JJ, JE. [2] All om. [3] Written, as a correction, above ... in AK, and added to that word in MH19. [4] JE adds ... [5] So all; the suffix is probably not adverbial, but the conditional verb for Pl. ... = ... (Pz. ...). [6] अथ seems wanting.

122 चेत् असौ विज्ञातवान् यत् अस्याः सृष्टेः दातेश्च यां ददामि किंचित् भविष्यति यत् न अंतः कामे मम ॥ 123 निदाने तु चकार ॥ 124 तन्नु अयं सकलोऽपि असंतुष्या निजेन करणेन प्रवर्त्तनेन कोपः शापश्च निक्षेपश्च यो निग्रहे नरकस्य निःकारणः ॥ ॥

125 द्वितीयंच इदं यच्चेत् समग्रं पापमनसा पापकर्म्मणा पापं यत् मनुष्याः मन्यंते ब्रुवंति कुर्व्वंतिच एवंच दुःखं मांद्यं दौष्ठ्यं निग्रहोऽन्यायश्च नरकस्य विना कामेन आदेशेनच इअजदस्य भवितुं न शक्नोति ॥ 126 इअजदस्य कामः शक्तो नित्यश्च ॥ 127 यतोऽसौ स्वयंच नित्यः ॥ 128 इह कस्यापि नित्यात् अन्यायात् निग्रहात् शोद्धुं अनाशा[3] सुनिश्चिता एव ॥ 129 यतः प्राचुर्येण प्रकटं यत् कोऽपि विद्याधिपतिः प्रवीणश्च नास्ति यः[4] एतस्मात् अन्यायात् निकृष्टकामत्वात् अन्यथा दधाति ॥ 130 चेत् आराधितः

---

[1] S om. [2] AK, MH19 ६४२; but see S. [3] So AK; better अनाशता.
[4] AK om.

नत् प्रतिम एव तेषां आराधकानां आचार्याणां ये मनुष्येषु निरोषं इदं चक्रिरे यत् दोषं पापंच मा कुर्यात ॥ 131 यतः कामं आदेशंच इञ्जदस्य प्रतिस्खलितुं कामयंति ॥ 132 इदंच यत् यथास्य ङ्गेऽपि कामः सकलंच पापं सकलंच पुण्यं न प्रकटं यत् पुण्यं पुण्यकर्म्मिणां प्रभूतं प्रतिकरोति किंवा पापं पापकर्म्मिणां ॥ ॥

133 ननु तेच वैद्याः ये आशायै आत्मनो रोगिणां औषधानि विदधते[3] ॥ 134 अमीषां दुःखं मांद्यं प्रतिस्खलंति प्रेरंतिच ॥ 135 यत्तेषां तस्मात् कर्म्मणः पुण्यं स्वीयायते ॥ 136 परं निग्रहे नरकस्य निःसंदिग्धं तिष्ठंति ॥ 137 तेच ये आत्मनो वाञ्छभ्याय दुर्वलेभ्यो नास्तिकेभ्यो दुःखितेभ्यो मनुष्येभ्यः किंचित् ददति ॥ 138 तेषां नास्तिकं दौर्वल्यं तेभ्योऽपहरंति प्रेरंतिच ॥ 139 यत्तेषां तस्मात् कर्म्मणः पुण्यं स्वीयायते ॥ 140 परमेषां पापं भारितरं भवति निश्चयेन ॥ 141 चेत् वदंति यत् तेच वैद्याः

---

[1] JJ, JE insert ›. [2] All but JJ om.; but see S. [3] Always विदधंते.

[illegible]

ओषधानि ये विदधते तेच ये दुर्वैलेभ्यो दुःखितेभ्यः किंचित् ददति सर्वेऽपि कामेन इञ्जदस्य ॥ 142 तच्चेत् इञ्जदोऽप्रतिघाती अप्रतिपक्षः ततोऽस्य मांद्यस्य दौर्वैल्यस्यच अदानं समाधानितरं सकारणतरं इञ्जदत्वेच अनुरूपितरं ॥ 143 तस्मात् यदमूत् स्वयं रोगिणो दुर्वलान् कृत्वा मनुष्येषु समादिदेश यत् यूयं एतामेतान्[6] अरोग्यान् अपनास्तिक्यान् कुर्यात ॥ 144 चेत् वदंति यदस्य कामोऽयं यत् तेषां वैद्यानां दातॄणां तेन प्रसाददानेन शुभं तेभ्यः तत्र कुरुते ॥ 145 एतांश्च स्वर्गशुभेषु अनंतकालीयेषु प्रापयति ॥ 146 तदेतत् पश्येत यत् कथं अन्यायी अशक्तश्च यत् शुभं प्रभूतत्वंच उपरि अन्यस्मिन् संपूर्णकामे याते सति प्रभूतान् अपापान् उपद्रुतान् दुर्वलान् नास्तिकान् रोगिणोऽन्यायागतान्[7] कुरुते ॥ 147 इदंच यत् चेत् शुभं प्रभूतत्वं उपरि एकस्मिन् विना उपद्रवेण दुःखेन कष्टेनच अपरस्य कर्तुं न शक्नोति ॥ 148 ततोऽसौ शक्तिकर्तृताया:

[1] MH19 [illegible]. [2] MH19 [illegible]. [3] MH19 [illegible]; JJ [illegible]. [4] All [illegible], but see S. [5] JJ [illegible]. [6] So all. [7] So both; perhaps for [illegible].

158 यथा किंचिदपि नावलोक्यते यत् न शुभं अथवा अशुभं अथवा सम्मिश्रं द्वाभ्यां ॥ 159 चेत् वदंति यदस्य समग्रमपि कामः ततोऽस्य शुभं अशुभंच द्वेऽपि कामः ॥ 160 चेत् अस्य शुभं अशुभंच द्वेऽपि कामः अपूर्णकामो ॥ 161 यतः एकेनापि न संपूर्णः ॥ 162 असौच अपूर्णकामो अपूर्णस्वयं शक्नोति भवितुं ॥ 163 यथा उपरि निर्दर्शितं ॥ 164 चेत् अस्य किमपि — — कामः ॥ 165 कस्यापि कामस्य अभावान् नास्तिकामः ॥ 166 असौच यो नास्तिकामो — — कर्म्मा ॥ 167 असौ यो रूपकर्म्मा रूपितश्च कृतश्च ॥ 168 चेत् अस्ति यदस्य कामः अस्ति — — स्य न कामः ॥ 169 किंचिदपि अंतर्जगति नावलोक्यते यत् न शुभं नच अशुभं ॥ 170 तच्चेत् इअजदस्य शुभं कामः ततोऽसौ[4] अशुभस्य अकामी परिस्फुट एव ॥ 171 तच्च यत् अशुभं न कामेनास्य ॥ 172 चेत् अस्य अशुभं कामः ततोऽसौ शुभस्य अकामो अनुमानेन ॥ 173 तच्च यत् शुभं न कामेनास्य ॥

[1] ৮২ seems wanting, see S. [2] Compare ch. viii, 108–116. [3] MH19 অসৌচঅ. [4] JJ inserts কামঃ.

174 चेत् तच्च यत् शुभं कामः इञ्जदस्य तच्च यत् अशुभं अन्यकामात् समुद्भूतं परिस्फुटमेव ॥ 175 चेत् तत् यत् अशुभं कामोऽस्य तच्च यत् शुभं अन्यकामात् यातं अनुमानेन ॥ 176 अनुमानतया[2] एव प्रकटायते प्रतिद्वंद्वो कामस्य इञ्जदस्य ॥ ॥

177 चेत् अशुभं मनुष्यात् प्रभवतीति ब्रुवंति ॥ 178 तद्यथा मनुष्यो न नित्यः स्वयं तत् अनुमानेनैव अथवा अशुभं प्राक् मनुष्यात् समुद्भूतं अथवा पश्चात् ॥ 179 अथवा समं मनुष्येण समुत्पन्नं ॥ 180 चेत् प्राक् मनुष्यात् समुद्भूतं ब्रुवंति ॥ 181 तद्यथा ऋते इञ्जदात् अन्यः कोऽपि आरचिता[3] दाता नाभूत् ॥ 182 तत् अशुभं अथ इञ्जदो ददौ अथवा स्वं स्वयं ददौ अथवा स्वयं सदैव अभूत् ॥ 183 चेत् पश्चात् मनुष्यात् संजातं वदंति ॥ 184 तच्चेत् रत्नं मानुषीयं सकलमपि दातिः इञ्जदस्य ॥ 185 मनुष्यस्यच अशुभं इञ्जदः अंतः रत्ने न ददौ ॥ 186 कर्म्मणा कथं एतस्मात्

[1] All but S ². [2] Both omit या. [3] So both.

प्रभवति ॥ 187 चेत् एते अशुभं कर्म्मणा चक्रुः क्षते कामात् इञ्जदस्य ॥ 188 इञ्जदस्यच परिज्ञानं करणेन तेषां समुत्पन्नं ॥ 189 ततः इञ्जदो निजेन कामेन असंपूर्णैः ॥ 190 मनुष्याश्च कामेन आदेशं इञ्जदस्य प्रतिखलितुं प्रतिद्वंद्वि कामस्य इञ्जदीयस्य अशुभं कर्तुं बलिष्ठा अधिकशक्तयश्च संति ॥ 191 इञ्जदश्च अंतः निजे कामे निजदासानांच प्राणे अप्रधानतरः प्रकटः ॥ 192 चेत् वदंति यदमून् पश्चात् नरकनिग्रहेषु घोरतरेषु प्रापयति ॥ 193 तच्चेत् इञ्जदः शक्तः कर्त्ता पापकरणस्य न विमोचनं[2] मनसश्चैषां अपहरणं लाभितरं रक्षायाश्च इञ्जदस्य अनुरूपितरं कर्तुं विमुक्तात् ॥ 194 अनुमाननेनैव तेन संतुष्टोऽभूत् ॥ 195 पश्चात् संतुष्टोऽपि स्वीयां सृष्टिं निगृह्णाति ॥ 196 कार्येनैकेनापि यत् विमृशामः अथ अशक्तित्वं अथवा किंचिज्ज्ञानत्वं अथवा हीनोत्तमत्वं एतस्मात् प्रकटायते ॥ ॥

---

[1] JE om. [2] Both विमुंचनं.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ꣳ ꣳ ꣳ

226 ꠀꠛꠤꠎꠞꠤ ꠀꠎꠞꠤꠀꠗꠤꠀꠗꠤꠔꠞꠤ ꠀꠎꠞ

उपद्रवात् अन्यायात् निर्भयो भवितुं अनाशा एव ॥ 239 चेत् अस्ति कदाचित् यत् सुराजा शुभज्ञानी समृद्धिकरः अस्ति कदाचित् यत् अन्यथा व्यथयितः[1] एतस्मात् ॥ 240 ततोऽस्य मित्रता सृष्टीनां[2] समला ॥ 241 समलमित्रत्वाच्च समलकर्म्मा ॥ 242 समलकर्म्मत्वाच्च समलः स्वयमपि प्रकटायते ॥ 243 अस्य सृष्टिश्च सम्मुखं समलमित्रा ॥ 244 समभागात् नो चेत् मित्रा अस्य नच विरोधिनी नच त्रिधाप्रहरककरा अस्य नचाक्रंदिनी नच स्तुतिकरा अस्य[3] नच निंदाकरा अमुना प्रकारेण उपरि सर्व्वासां सृष्टीनां चित्तकृत् प्रकटः ॥ ॥

245 द्वितीयंच इदं यत् यथा सर्व्वं किंचित् यदंतर्जगति एतस्मात् नामद्वयात् शुभस्य अशुभस्य नो बहिः ॥ 246 तच्चेत् शुभं अशुभंच सर्व्वं इञ्जदात् कामेनच इञ्जदस्य उह्नीयते ॥ 247 तत् वराकः आहर्म्मनो निरर्थकं अपकीर्त्तितः अपापोऽमूलास्पदश्च[4] कदाचि-

[1] So both. [2] Both पृथ्वीनां. [3] Both ऽस्य. [4] Both ऽमूलास्पदंच.

दपि विरुद्धोऽपहारीच नाभूत् नच भविष्यति ॥ 248 तच्च यत् अंतः आगमे वक्ति यत् आहर्म्मनो ऽपहर्त्ता बभूव अमून्[5] स्वर्गात् वहिः कुरुते[5] निरर्थकं ॥ 249 यतस्तच्च अपहारित्वं अकृतादेशत्वं सर्व्वं कामेन इज्यजदस्य ॥ 250 चेच्च शुभं इज्यजदात् कामेनच इज्यजदस्य अशुभंच मनुष्यात् उत्पीयते ततः आहर्म्मनस्य अमूलास्यदस्य अपापस्य अस्य शापो निंदाच निरर्थकं ॥ 251 चेत् प्रवृत्तोऽयं सकलोऽप्यन्यायोऽशुभं न विभिन्नरत्नत्वात् किंतु स्वत्वात् एकरत्नत्वाच्च आत्मनः इज्यजदस्य ॥ 252 ततः[6] इज्यजदः स्वीयाभिमुखं शत्रुः प्रतिपातीच अस्ति ॥ 253 इदंच यत् ऋते रत्नात् पापस्य पापं समुद्भूतमिति वक्तुं अतीव विमूढता ॥ 254 यथा पापस्य रत्नात् उत्तमात् गणना विमूढा [3]तथा आहर्म्मनस्यापि यो मूलं मूलास्यदं अस्ति सकलस्य पापस्य दातेः सृष्टेश्च इज्यजदस्य गणनं विमूढतरं ॥

---

[1] JJ has ⟨ changed into ⟨, JE has ⟨. [2] JE om. [3] JJ begins a new section here. [4] Both have ⟨ for ⟨. [5] So both; better तैश्च . . . कृतो. [6] JE तत्.

255 ꣡ꣻꣻꣻ

[illegible]

[illegible] 262 [illegible]

[illegible] 263 [illegible]

[illegible]

264 [illegible]

[illegible] 265 [illegible]

[illegible] 266 [illegible]

[illegible] 267 [illegible]

[illegible] 268 [illegible]

[illegible] 269 [illegible]

[illegible] 270 [illegible]

कुर्यात यः कुरुते नरके अनंतकालं निक्षेपयामि तत् कुतः कस्मात् मूलात् पुज्यते भवितुं ॥ 262 यतश्चेत् सकलमपि इज्यजदात् ततोऽस्य अदानं समाधानतरमासिष्यत पश्चात् दानात् प्रकटत्वे समानीतात् एतस्माच्च परिरक्षितुं समादिष्टात् ॥ 263 यदिच किमपि लाभं हेतुंच दानस्य आरचनस्य अशुभस्य नावलोकामहे ॥ ॥

264 द्वितीयंच अंतस्तेषां आगमेषु उपरि पुण्यस्य पापस्यच असंबद्धतया वक्ति ॥ 265 यत् पुण्यं पापंच द्वितयमपि मत्तः ॥ 266 न देवाः नच राक्षसाः समर्थाः संति कस्यापि विपत्तिकरणे ॥ 267 न कश्चित् दीनिं प्रत्यकरोत् पुण्यंच[2] चकार न कश्चित् अगदोनित्वेन प्रचचार पापंच चक्रे विना कामेन मे ॥ 268 अंतः सर्व्वेषु आगमेषु प्रचुरतया प्रचर्य आलिखेत् शापं सृष्टिषु कुर्यात् ॥ 269 यत् किमिति मनुष्याः तत् पापं यदहं तैः कामयामि कामयंति कुर्व्वंतिच ॥ 270 अधिकं

---

[1] JE, S om. [2] JJ om. च.

कामेन कर्म्मणाच स्वीयहस्तीयेन भवति तेषां निग्रहः उपरि वपुषि आत्मानंच[2] त्रासयति ॥ 271 अन्यस्मिन् स्थानेच वक्ति यत् अहं स्वयमस्मि विमोहनाकरो मनुष्याणां यतश्चेत् मे कामे स्यात् ततोऽहं मार्गं सत्यं दर्शयामि विना मे कामेन यत् नरकं प्रयांति[3] ॥ 272 अन्यस्मिन् स्थानेच वक्ति यत् मनुष्याः स्वयं संति कर्त्तारः पापस्य ॥ 273 अमीभिस्त्रिभिः प्रकारैः इञ्जनदः उपरि स्वीयासु सृष्टिषु विभिन्नरीत्या साक्ष्यं ददाति ॥ 274 एकंच इदं यत् स्वयं आहर्म्मनः ॥ 275 एकंच इदं यत् स्वयं अस्ति विमोहनाकरः सृष्टेः ॥ 276 अन्येनच शृंगारेण स्वीयां सृष्टिं समं आहर्म्मनेन विमोहकारितया समभागिनीं कुरुते किल अस्ति यत् अहं करोमि अस्ति यत् आहर्म्मनः ॥ 277 तेन यत् वक्ति यत् मनुष्याः पापं स्वयं कुर्व्वंति तदसौ स्वीयं वपुः दूरतया पापात् समं आहर्म्मनेन समभागि चक्रे ॥ 278 यतश्चेत् मनुष्याः पापं कुर्व्वंति निजरत्नत्वात्

---

[1] So JJ; JE om. [2] So both. [3] Both प्रयाति.

निजव्यामूढत्वात् ततः इञ्जदः समं आहर्म्मनेन पापात् दूरे ॥ 279 यतो यथा न इञ्जदात् नच आहर्म्मनात् ॥ ॥

280 द्वितीयंच तेभ्यो ये मुधजरीकाः आकार्यंते ननु पृच्छेत ॥ 281 यत् इञ्जदस्य समग्रान् मनुष्यान् स्वतंत्रकामतया पापात् परिरक्षितुं नरकाच्च शोधयितुं स्वर्गेंच नयितुं[4] कामः किंवा नो ॥ 282 चेत् वक्ति यत् नो ॥ 283 तदसौ निर्ब्विवेज उपरि हीनोत्तमत्वे इञ्जदस्य निकृष्टत्वं अस्य कामः ॥ 284 इति हेतोः इञ्जदत्वेन स्तोतुं न योग्यः ॥ 285 चेत् वक्ति यदस्य कामः ॥ 286 तदसौ निर्ब्विवेज उपरि उत्तमकामत्वे इञ्जदस्य ॥ 287 इति हेतोः इञ्जदत्वेन स्तोतुं योग्यः ॥ 288 इदंच यदसौ[5] कामकर्त्तुं शक्तः किंवा नो ॥ 289 चेत् वक्ति यत् नो ॥ 290 ततोऽसौ निर्ब्विवेज उपरि अशक्तत्वे इञ्जदस्य तेन योऽस्य कामः ॥ 291 इति हेतोः

---

[1] Both ⵎⵎⴰⵙⵙⵓⵔ, but see S and ch. xv, 77, 80, 82–84. [2] JJ ⵖⵎⵎⴰⵔⵜⵜⵉ. [3] Both insert ⵏⵉ, but see S and § 290. [4] Both ⵏⵙⵙⵓⵏ. [5] Better ⵢⵜⵜⵉⴷⵙⵏ.

· ꬹ · ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ · ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ — ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ · ꬹ · ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ · ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ · ꬹꬹꬹꬹꬹꬹꬹ

अस्यात्मनो न[2] लाभः मनुष्याणांच हानिः अस्यच निजकामोऽप्रवृत्तिः ॥ 303 द्वितीयंच इदं यत् कामेन न कुरुते किंवा अकामः ॥ 304 चेत् वक्ति यत् कामेन न करुते ॥ 305 ततोऽसौ निर्व्विवेज यत् इज्यजदः शुभकामी अस्य शुभं कर्त्तुं न कामः ॥ 306 इदं असंबद्धत्वात् अवमंतुमपि कुत्सितं ॥ 307 चेत् वक्ति यत् अकामः इति हेतोर्न कुरुते ॥ 308 ततोऽसौ निर्व्विवेज उपरि कृशत्वे इज्यजदस्य अंतः स्वतायां अथवा सत्तायांच विध्वंसयितुः अस्य कामं ॥ ॥

309 संक्षेपात् इदं यदस्य जगतः प्रवृत्तिकर्त्ता अप्रतिपक्षोऽप्रतिद्वंद्वी संपूर्णो ज्ञानत्वेन उत्तमत्वेन शक्तित्वेन स्यात् इदं सकलमपि अननुरूपकर्म्मत्वं उपद्रवोऽन्यायश्च दुःखं कष्टंच प्रभूतं मनुष्याणां अपरासांच सृष्टीनां न भवेत् ॥ 310 यतश्चैत् प्रवृत्तिकर्त्ता अप्रतिपक्षो ज्ञानत्वेनच संपूर्णः अशुभस्य असंभवने उपायं औषधंच अशुभं अपनेतुंच[3] जानाति ॥ 311 चेत्

---

[1] Both ✱, but see S and §§ 283, 286, 290, &c. [2] Both om. [3] JE om. च.

ꣳ ꣳ ꣳ

318 इदंच ननु जानीयात यत् यथा कश्चिदपि विद्यमानः पदार्थो यः कर्त्ता कामवान् विना यथास्थकियत्तया न शक्तो बभूव ॥ 319 तच्चेत् दातुः मूलसत्ता इज्ञजदत्वं अस्य यथास्थताच उद्द्योतत्वं सुरूपत्वं सुगंधत्वं पवित्रत्वं उत्तमत्वं ज्ञानत्वं ततस्तत् यत् यथा तिमिरत्वं कुरूपत्वं दुर्गंधित्वं मलिनत्वं निकृष्टत्वं अज्ञानत्वं स्वयं देवीयं यथास्थत्वं एतस्मात् दूरे उपपुज्यते भवितुं ॥ 320 चेत् अस्य मूलसत्ता काचित् देवत्वं अस्य यथास्थताच तिमिरत्वं कुरूपत्वं दुर्गंधित्वं मलिनत्वं निकृष्टत्वं अज्ञानत्वं ततस्तत् यत् इज्ञजदीयं यथास्थत्वं एतस्मात् बहिरास्ते ॥ 321 चेत् एकोऽस्ति यस्येदं सकलं अस्यैव अंतः स्वतायां अविक्तायां[8] समाश्रिएं ततोऽस्य अविभक्तत्वात् शुभेन अंतर्निजेऽन्याये विभक्तत्वं नास्ति ॥ 322 ननुच आशाकराणां आशा विलीना ॥ 323 यतोऽसौच यः पुण्यकर्म्मत्वात्

---

1 JJ ... ; but see § 320. 2 Both om. 3 JJ ... , but see § 320. 4 Both ... 5 Both have this word after the next, but see S and § 319. 6 So both. 7 Both ... 8 JE alters वि into विवि.

ꥑ꥓ꥈ꥓ꥇꥑ꥓ꥈ꥓ꥇꥑ꥓ꥈ꥓ꥇ

[illegible]

हानिः ॥ 336 एकाच सा यदात्मनश्च हानिः अन्येषांच हानिः ॥ 337 इञ्जदस्यच ज्ञानकार्यिणः आरचनात् आहर्म्मनस्य देवानांच आत्मनो न लाभः अन्येषांच हानिः ॥ 338 अस्यैव[4] निजकामस्य निजकर्म्मत्वात् अप्रवृत्तिः सदैव प्रकटायते ॥ ॥

339 इदंच यत् चेत् इञ्जदस्य कामः उत्तमत्वं ॥ 340 अस्यच कामो नित्यः ॥ 341 अनुरूपिणाच कामेन शक्तः आस्ते ॥ 342 किल मूलात् यावत् निर्व्वाणं अंतर्जगति सर्व्वं उत्तमत्वं सदाचारत्वं इञ्जदकामस्य प्रदास्ते[5] ॥ 343 तत्रतु प्रकटमेव यत् निकृष्टत्वं अनाचारत्वं प्रभूतं विस्फीतं सदैव प्रचरति ॥ 344 पश्चात् अस्मादेकस्मादेव अथवा कामेन इञ्जदस्य सदैव प्रचरति अथवा अकामेन ॥ 345 चेत् कामेन इञ्जदस्य सदैव प्रचरति तत् स्पष्टमेव यदस्य कामश्च निकृष्टत्वे एवं यथा उत्तमत्वे ॥ 346 अथवा कामेन अशक्तो विपर्य्ययीच ॥ 347 यथा कामः

---

[1] Both [illegible]. [2] JE adds ६. [3] * seems wanting, see S and §§ 350, 357.
[4] JE अस्यच. [5] Perhaps for प्रदत्तमास्ते.

[illegible]

[illegible] 348 [illegible]

[illegible] 349 [illegible]

[illegible] 350 [illegible]

[illegible] 351 [illegible]

[illegible]

[illegible] 352 [illegible]

[illegible] 353 [illegible]

[illegible] 354 [illegible]

[illegible] 355 [illegible]

[illegible] 356 [illegible]

[illegible] 357 [illegible]

ऋते हेतोः अथवा ऋते विश्रामयितुः न विपर्ययति ॥ 348 तत् एतस्मात् द्वितयात्[3] एकं अथवा हेतुत्वात् अथवा अन्योऽस्ति विश्रामयिता अस्य कामं ॥ 349 चेत् न कामेन इञ्जदस्य सदैव प्रचरति ॥ 350 ततः स्पष्टमेव यत् इञ्जदः अंतः स्वीये कामे पीडितः अस्य कामो न पूर्णः ॥ 351 अथवा अस्य अस्ति विरोधी यो निवंद्धा कामं ॥ ॥

352 इदंच ये वदंति यत् इञ्जदः आदमाय आदिदेश यत् अस्मादेकस्माद्वृक्षात् यः अंतः स्वर्गे मा भक्षेः ॥ 353 तेभ्यो ननु पृच्छेत ॥ 354 यत् आदेशो यं इञ्जदः आदमाय ददौ किल एतस्मात् वृक्षात् मा भक्षेत शुभोऽभूत् किंवा अशुभः ॥ 355 चेत् आदेशः शुभोऽभूत् तत् स्पष्टमेव यत् वृक्षोऽशुभोऽभूत् ॥ 356 तत्र युज्यते इञ्जदस्य किंचित् अशुभं आरचितुं ॥ 357 चेत् वृक्षः शुभोऽभूत् आदेशश्च अशुभोऽभूत् तत्र युज्यते इञ्जदस्य अशुभं आदेशं

---

[1] * seems wanting, see S and §§ 350, 357. [2] JJ ७*. [3] Both द्वितीयात्.

[illegible]

दातुं ॥ 358 चेत् वृक्षः शोभनोऽभूत् असौ आदेशंच अखादने ददौ तत् उत्तमत्वे प्रतिपालत्वेच इञ्जदस्य अननुरूपं शुभं दासेभ्योऽपापेभ्यः स्वीयेभ्योऽवगोपितुं ॥ ॥

359 इदंच ये वदंति यत् इञ्जदः सर्व्वं यं समीहते प्रबोधे मार्गेंच सत्ये समानयति असौ तेनच प्रसाददानेन शुभप्रवृत्तौ अनंतायां प्रापयति ॥ 360 यंच न समीहते तं अदीनित्वेन इञ्जदापरिज्ञानत्वेन समुत्सृजति असौच तेन हेतुना नरके अन्यायेच अनंते अवकिरति ॥ 361 तेभ्यो ननु पृच्छेत ॥ 362 यत् असौ उत्तमो यस्य रुचितं कामश्च दीन्या प्रबोधेनच इञ्जदस्य मार्गेणच सत्येन किंवा असौ यस्य रुचितं[4] कामश्च अमार्गेत्वेन अदीनित्वेन इञ्जदापरिज्ञानत्वेन ॥ 363 चेत् वक्ति यदसौ उत्तमो यस्य रुचितं कामश्च दीन्या इञ्जदस्य मार्गेणच सत्येन ॥

---

[1] Both [illegible]. [2] Both [illegible]. [3] Both [illegible], but see S. [4] Both भवितं.

364 ۰ ۱۱۴۱۱۱۱ ۰ ۱۱۱۱۱۱۱ ۰ ۱۱۱۱۱۱۱ ۰ ۱۱۱

370 यस्य अपमाग्गैत्वं अपरिज्ञानत्वंच अदीनित्वंच उपरि तेषु कामः इञ्जदः प्रचुरं निकृष्टतरः एतस्मात् मनुष्यात् ॥ ॥

371 इदंच यच्चेत् पापिमनः पापिकर्म्मत्वं मनुष्यस्य कामेन इञ्जदस्य तत्रनु यः इञ्जदः पापिमनो ददौ असौ पापं अंतर्मनसि वापयामास[1] ॥ 372 असौ आहर्म्मनं[2] केवलं पापकरणे आधोमयति विरुद्धयतिच तत् पापिमनः इञ्जदस्य रुचितंच तस्य अलोकमत्तरं निकृष्टतरंच आधोपात् आहर्म्मनस्य ॥ 373 चेत् करणश्रावणंच यत् आहर्म्मनात् करणंच पापस्य सर्व्वं पापिमनसः इञ्जददत्तात् रुचिताच्च तस्य तत्रनु परिस्फुटमेव यत् इञ्जदः आहर्म्मनात् प्रचुरं निकृष्टतरः पापकारितरश्च ॥ ॥

374 उपरि एतस्मिन् वाक्ये अस्माभिर्विमर्शितं[3] ॥ 375 एतस्मात् द्वितयात् एकं शक्नोति भवितुं ॥ 376 अथवा

---

[1] Both om. वा. [2] JJ has नः for नं. [3] So both.

CHAPTER XII.

यत् सर्व्वं सत्यं अथवा यत् सर्व्वं अनृतं ॥ 377 अथवा अस्ति यत् सत्यं अस्ति यत् अनृतं ॥ 378 चेत् सर्व्वं सत्यं सर्व्वं वाक्यं एतस्मिन् वाक्ये न शोभते अनृतं किंचित् द्वितयंच सत्यं अनृतं ॥ 379 चेत् सर्व्वं अनृतं सर्व्वं वाक्यं एतस्मिन् वाक्ये न शोभते सत्यं किंचित् सम्मिश्रं द्वितयं ॥ 380 चेत् अस्ति यत् सत्यं अस्ति यत् अनृतं ॥ 381 ततः तच्च यत् सत्यं रत्नात् नाभेश्च सत्यतायाः ॥ 382 तच्च यत् अनृतं रत्नात् नाभेः मूलास्पदाच्च अनृतस्य ॥ 383 मूले द्वे एवं एकं यस्मात् सत्यं एकं यस्मात् अनृतं ॥ ॥

CHAPTER XII.

1 अन्यच्च उपरि परस्परविरोधिन्यां तेषां वाचि वाक्यं कियच्चित् दीनिकर्हेलिखितात् ॥ 2 तच्च यत् ब्रुवंति यत् इअजदस्य परिवर्त्तुलं सर्व्वं किंचित् किंचिदपि

नांतरालेऽस्य ॥ 3 अंतश्च सर्व्वं किंचित् किंचिदपि न परिवर्त्तुलं अस्य ॥ 4 उपरिष्टात् सर्व्वं किंचित् किंचिदपि न अधस्तादस्य ॥ 5 अधस्तात् सर्व्वं किंचित् किंचिदपि न उपरिष्टादस्य ॥ 6 उपरिच आसने उपविशति नच स्थानवान् ॥ 7 अंतश्च आकाशे नच किंवान् ॥ 8 अंतश्च कस्मिंश्चित्[2] स्थाने नास्ति अस्तिच ॥ 9 सर्व्वस्मिंश्च[3] स्थानेऽस्ति अस्य स्थानं नास्ति ॥ 10 अस्य सर्व्वं किंचित् कामेन स्वीयेन स्वीयं भवति ॥ 11 मूलास्मदं द्वेषः उत्तमश्च ॥ 12 अनंतकालं अक्षमो कृपालुश्च ॥ 13 बलात्काररचयिता नच बलात्कारकरः ॥ 14 अनेनादिष्टो यः कर्त्तुं स्खलितुं अशक्तः इत्रजदीयमादेशं ॥ 15 असौ तं यं अपापं नरकीयमारचत्[4] नच बलात्कारकरः ॥ 16 दुर्गतित्वात् नरकिभूतान्[5] मनुष्यान् वेत्ति अस्य कामश्च तेषु ॥ 17 उत्तमकामी अधवास्य न कामोऽभूत् ॥ 18 उपायेन ददौ नच स्वयं आवाधी ॥ 19 अथवा न उपायेन किंतु अनुपायेन ददौ

[1] Both ३. [2] So both. [3] Both सर्व्वस्मिन् च. [4] So both; see ch. xi, 51.
[5] Both have की for कि; perhaps it should be कीय, as in § 15.

[illegible]

नच प्रतिपक्षवान् ॥ 20 विमर्शदरिद्रो[5] सर्व्ववेत्ताच ॥ 21 आदेशस्खलिता असौ स्वकामस्य ॥ 22 एनंच यः स्खलति वंध्यग्रहीतं कुरुते सुराजाच ॥ 23 अस्यादेशः सर्व्वप्रवृत्तः ॥ 24 आदेश-स्खलिताच योऽस्यापेक्षी ॥ 25 अस्य कामोऽस्ति यत् न प्रवृत्तः ॥ 26 अस्य स्खलिता कामस्य न विरोधी कामस्य ॥ 27 अनेनादिष्टः स यस्य न कामः ॥ 28 अस्य कामः आदेशे नान्योन्य-विरोधी अस्यादेशश्च कामे अन्योन्यविरोधी द्वितयमपि सदाचारि ॥ 29 असौ शुभकामी न अप्रवृत्तकामः ॥ 30 असौ अशुभकामीच यश्च किंचित् अशुभं कुरुते सोऽस्ति न्यायी ॥ 31 अन्यच्च प्रभूतं परस्परविरोधित्वं यदंतर्वचसि दर्शनानां ॥ 32 चेत् प्रमाणतो[6] दोनिः एतस्मात् बहुप्रकारात् परस्परविरोधिवाक्यात् न शक्नोति भवितुं स्वभावेनैव ॥ 33 अन्यथा तु तच्च यत् वदंति यत् द्विमूलास्पदसमालोचिनां कार्यं इअजदस्य कृशं

---

[1] Both insert ›. [2] Both om. [3] These two words change places in S.
[4] JE om. [5] JJ विमर्शो दरिद्रो. [6] Both have तदी for तो; possibly for तया.

[illegible] 34 [illegible] [illegible] 35 [illegible] 36 [illegible] 37 [illegible] 38 [illegible] 39 [illegible] 40 [illegible] 41 [illegible] 42 [illegible]

अप्रधानवच्च ॥ 34 न यथा महत्त्वेन इभ्रजदस्य अनुरूपं ब्रुवंति ॥ ॥

35 उपरिच एतस्मिन् निवेशे अस्ति यत् ब्रवीमि निर्म्मलतया ननु समादिष्टं परिज्ञातंच ॥ 36 किल किंचित् यत् इभ्रजदीयं असौ कृशतरं अप्रधानवत्तरंच कुरुते ॥ 37 यत् यो ब्रूते यत् सृष्टयः स्त्रीयाः याः अनेन आरचिताः सर्व्वाः अंतः अकृतादेशेऽश्रुतनिरोपे संजाताः संति ॥ 38 अन्यथा तु[5] लघुतनुतमापि सृष्टिः प्रत्यभिमुखं कामस्यास्य युध्यति ॥ 39 एवंच तान् प्रभूतान् प्रवीणान् आचार्यान् असौ यान् विनिर्म्मितवान् निजधान शूले चकार ॥ 40 अस्तिच यत् हीनान् लघून् अगौरवितान् चकार ॥ 41 इदंच यत् न केवलराज्यं निजं निकृष्टेभ्यः स्वयमारचितेभ्यो न पापौ किंतु राजानंच[6] स्वं स्वयमेव सप्रतिघातिनं कुरुते ॥ 42 कर्त्तृत्वंच निजं स्वभावेनैव स्वयं विध्वंसते ॥

---

[1] Both insert ; perhaps a miswriting of (for , as S does not indicate final .

[2] Connected with §§ 52, 53. [3] JE om. [4] Both have for . [5] JJ om.

[6] JJ om. .

43 सृष्टिंच स्वीयां स्वयं विनाशयति ॥ 44 पापकारितयाच निजया दासान् अपापान् स्वीयान् स्वयं निहंति ॥ 45 मित्रान् केवलभाविनो निजान् स्वयमेव दुर्बलान् दरिद्रिण: पापकर्म्मिणो विमोहितान् कुरुते ॥ 46 कोपेनैकेन दासस्य अपापस्य यथा आहर्म्मनस्य असंख्यां सृष्टिं स्वीयां विकलां विमुग्धां[4] कुरुते ॥ 47 उपरि पापे सोमावति यत् स्वीयात् कर्म्मण: अन्यं निग्रहं नि:सीमं उपरि अपापेषु निदधाति ॥ 48 द्वारंच क्षमाया: पर्यंतमन्नया निवभाति ॥ 49 अस्यच छेदात् दु:खात् अन्यायाच्च स्वीयानां सृष्टीनां तृप्ति: नास्ति ॥ 50 सदैव अंत: कर्म्मणि प्रवृत्तौच दधाति ॥ 51 मूले मध्ये निर्द्वाणेच आदेशस्य यं ददाति उपरि स्थातुं न शक्यते ॥ 52 अथवा असौ यो वक्ति यत् असौ इअजदो य: सदैव राजा सर्व्वज्ञानी सर्व्वशक्तिश्च ॥ 53 यस्य राज्यं ज्ञानं

---

[1] So all, but ꣹ꣀꣁꣂꣃ꣄ seems better. [2] JE om. [3] Connected with §§ 36–38.

[4] Both विमुह्यां.

शक्तित्वंच नित्यं अनंतकालं ॥ 54 यस्मात् शुभं उत्तमत्वमेव ॥ 55 यस्य कर्म्मंच कारणेन
आदेशश्च लाभमत्तया ॥ 56 उपरि स्वीयानां दासानां दयालुः क्षमाकरश्च ॥ 57 एतस्मिन् यो
विजयत्वविधाता दासः संपूर्णं प्रसाददाता ॥ 58 उपरि एतस्मिन् यः पापकारी यः स्वीयपाप-
कारित्वात् हस्तग्राहे दुष्टमनसो भवति संशोधनेन पातकत्वस्य क्षापयनेन दोषत्वात् मलिनत्वाच्च
क्षमाकरः ॥ 59 निदाने कांचिदपि उत्तमां सृष्टिं अंतः हस्तग्राहे दुष्टमनसां न विमोक्ता ॥
60 आसां अंतः सैन्ये संग्रामेच यः समं शत्रुभिः तनोर्जोविस्मच पाता धर्त्ता पालयिताच ॥
61 राज्यस्यच निजस्य प्रतिपक्षात् पृथक्करत्वात् संपूर्णं प्रहरककर्त्ता[6] ॥ 62 अस्य वृंदं सैन्यंच[7]
संग्रामेण सम्मर्देन विजयितरं जायते ॥ 63 निर्द्वाणेच विजयत्वविधाता स्वीयानां सृष्टीनां
समस्तेभ्यः पातकेभ्यः ॥ ॥

---

[1] JE om. च. [2] JJ om. ख. [3] JJ om., JE ग. [4] JJ om. [5] Both om.
[6] JE हर्षकर्त्ता. [7] JJ om. च.

64 ‹ . ‹ . ‹ .

73 अथवा स्वकीयत्वे समानयामि स्वीयरत्नात् विश्रामयामि ॥ 74 किल मा इञ्जदः शवोत्थानं अक्षयत्वंच कर्त्तुं सृष्टिं स्वीयां पुनः समारचितुं[3] शक्तो भूयात् ॥ 75 सैन्यानिच इञ्जदस्य उपरि एतस्मिन् युध्यंति यत् असौ प्रतिपक्षो रुचितेन कामे मा प्रयातु ॥ 76 इदंच यत् सैन्यं होर्म्मिज्दस्य मूलसृष्टित एव युद्धेन बलिष्ठं कामेनच विजयि ॥ ॥

77 एतस्मात् प्रकटं यत् अस्ति इयं जगती आकाशंच विनिर्म्मितं ॥ 78 चेत् समग्रां सृष्टिं दातिंच असतीं कर्त्तुं शक्नः तत्किं एकामपि लघुतनुतमां सृष्टिं इञ्जदस्य असतीं कर्त्तुं न शक्नोति ॥ 79 यतो यद्यपि हेतुना मृत्योः तनुर्जीवात् विभिन्नायते न असत्ता व्यत्ययताच रत्नस्य स्वत्वात् किंतु क्षीणत्वं लोलतायाः[4] ऊनत्वंच पृथक्[5] स्थानात् स्थाने कार्यात् कार्ये ॥ 80 अन्यथा तु तनुजीव-

---

[1] So JJ, ꣡꣯ in JE. [2] Both ꣡꣯, but see S. [3] So both, see ch. xi, 51.

[4] Both लोभतायाः, but see ch. iv, 56. [5] Both प्रत्.

[illegible]

CHAPTER XIII.

[illegible]

रत्नस्य एकैकशो निजरत्नतया पुनः अन्यस्मिन् सत्कार्ये संस्थानं कथं प्रकटं ॥ 81 अस्याः सृष्टेः दातेश्च संपूर्णप्रवृत्तितया नित्यकार्यतयाच यावत् कालं अभीप्सायाः लाभमत्तया सत्ता प्रकटा ॥ 82 यावच्च अत्र उपरि[3] एतस्मिन् निवेशे संपूर्णं रुचितं ॥ ॥

CHAPTER XIII.

1 द्वितीयंच उपरि मियोविरोधिन्यां कुत्सितवाचि पूर्व्वागमीकानां ॥ 2 ये स्वतंत्रं आकार्यंते ॥ 3 एते सर्व्वेऽपि तेन एकमताः संति यत् इञ्जदः स्वहस्तेन लिखितं मूशाय ददौ ॥ 4 यत् यथा संपूर्णं अजयत्वं सर्व्वदुष्टत्वात् प्रभूताच्च यदंतः स्वल्पे प्रबोधाय युष्माकं अत्र प्रकटयामः ॥ ॥

5 ब्रूते मूलागमेन ॥ 6 यत् प्रथमं आसीत्

---

[1] Both [illegible], but see S. [2] JJ [illegible]. [3] Both om.

पृथ्वी या पयोरुधिरा विस्तीर्णा तमिस्रंच उदकंच कृष्णं[2] ॥ 7 लोचनाभ्यां इअजदः उपरि ह्रदे तस्योदकस्य कृष्णस्य सदैव पश्यति ॥ 8 पश्चात् इअजदः उक्तवान् यत् भूयात् रोचिः ॥ 9 ममुदूताच रोचिः ॥ 10 असौ अधोऽधोमुखः[3] समीहे[4] तां रोचिषं ॥ 11 असौ विवेज रोचिषं दिने तमिस्रंच निशायां ॥ 12 असौ षड्भिश्च दिनैः समारचत्[5] इदं जगत् आकाशंच जगतींच ॥ 13 यतः अंतः सप्तमे अह्नि विश्रामः समाधानंच बभूव ॥ 14 तेन सर्व्वरहस्यतया[6] जुहूदानां दिने शनैश्चरीये विश्रामि ॥ 15 इदंच यत् आदमं नारींच निजां हउआनाम्नीं[7] आरचत्[5] ॥ 16 अंतश्च उद्याने स्वर्गलोकस्य चकार ॥ 17 किल आदमः अंतस्तत्र उद्याने कृषिं करोतु प्रहरकेणच निपातु ॥ 18 आदीनः स्वयं इअजदोऽस्ति आदमाय अवोचत् ॥ 19 यत् सर्व्वेभ्यो वृक्षेभ्यो ये अंतरस्मिन् उद्याने भक्षेः ऋते तस्मात् वृक्षात्

---

[1] Both ›, but see S. [2] JJ तमिस्रं. [3] Both have खां for खः. [4] So both always. [5] So both, see ch. xi, 51. [6] ननुच seems wanting. [7] Both add ए to हउआ, but see §§ 35–37, 41, 106.

यो ज्ञानस्य ॥ 20 यतश्चेत् एतस्मात् खादिष्यसि मरिष्यसि ॥ 21 असौ पश्चात् सर्प्पमेकं अंतः उद्याने चकार ॥ 22 सच सर्प्पो हउआं[2] विप्रततार उक्तवान् यत् एतस्मात् वृक्षात् चिनु भक्षाम[3] आदमायच ददाम[3] ॥ 23 साच इत्येवमकरोत् ॥ 24 आदमोऽपि सर्व्वं तथैव अखादत् ॥ 25 ज्ञानंच एवं समुत्पन्नं यदेते विवेत्तुः शुभं अशुभात् नच मृताश्च[4] ॥ 26 एतैर्दृष्टं परिज्ञातं यत् विनग्नाः संति ॥ 27 अधस्तात् वृक्षस्य गुप्ताः बभूवुः ॥ 28 एते पत्रैश्च[5] वृक्षस्य स्वीयं वपुः समावृण्वन् लज्जया विनग्नत्वस्य ॥ 29 पश्चात् आदीनः उद्याने समाययौ आदमंच नाम्ना समाकारयत् यत् क्वासि ॥ 30 आदमश्च प्रत्युत्तरं ददौ यदयं अस्मि अधस्तात् वृक्षस्य इति हेतोः यतो विनग्नोऽस्मि ॥ 31 आदीनश्च क्रोधं चक्रे ॥ 32 उक्तं यत् केन परिज्ञातं ते[6] यत् विनग्नोऽसि ॥ 33 मा कदाचित् त्वया तस्मात् वृक्षात् ज्ञानस्य[7]

---

[1] S indicates ... , as in § 139; but ... is good Pahlavi. [2] JJ हउयां, JE हउयायां. [3] Both have म: for म. [4] Both मृत्याश्च. [5] JE पात्रैश्च. [6] JE om. [7] Both om.

यस्मादस्माभिरुक्तं यत् मा भक्षेः भक्षितं ॥ 34 आदमश्च उवाच यत् अनया नार्या या त्वया मे दत्ता विप्रतारितोऽहं अखादं ॥ 35 आदीनश्च हउआं अपृच्छत् यत् त्वमपि किमिति एवं चकृषे ॥ 36 हउआच उवाच यत् अनेन सर्प्पेण विप्रतारिताहं ॥ 37 असौ आदमं हउआंच सर्प्पंच वितयमपि शापेन स्वर्गोद्यानात् बहिश्चक्रे ॥ 38 असौ आदमाय अवोचत् यत् ते खाद्यं आस्तरणेन निद्रायाः श्वासेनच नासिकायाः भूयात् ॥ 39 यावत् निर्द्धाणं ते जीवितस्य ॥ 40 तवच पृथिव्यां मर्द्धं मूत्रं पुरीषंच प्रवहतु ॥ 41 असौ हउआयैच अवोचत् यत् ते गर्भो दुःखेन विपादत्वेन जननिश्च ते महोपतापत्वेन भूयात् ॥ 42 असौ सर्प्पायच अवोचत् यत् मध्ये चतुष्पदानां मृगाणां अरण्यीयानां पार्श्वतीयानांच गर्हितो भव ॥ 43 तेच पादाः मा भवंतु ॥ 44 तेच प्रवृत्तिः उदरेण खाद्यंच पांशुर्भूयात् ॥ 45 मध्येच जातकानां ते समं कलत्वेण द्वेषो

[1] Both om.

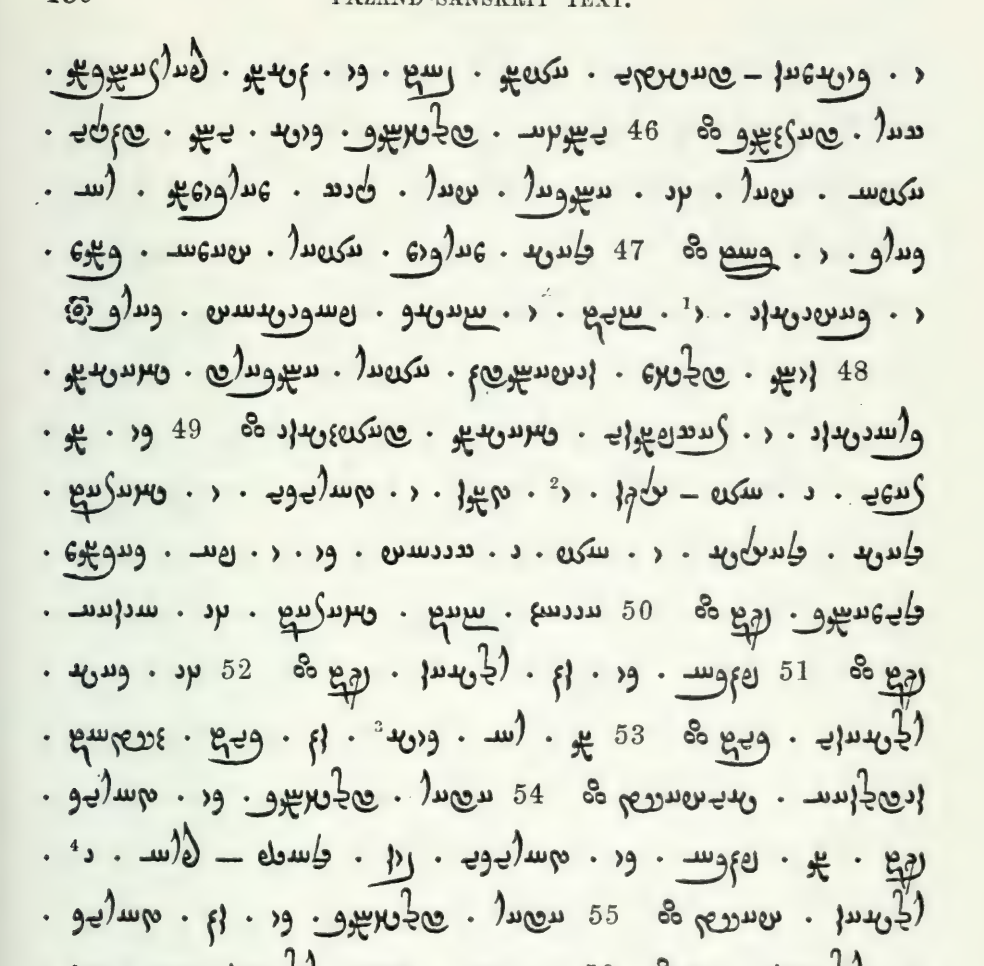

दुष्टंच मानसत्वं एवं भूयात् यत्[5] तेषां जातकानां शिरांसि खादेत् ॥ 46 इदंच वदंति यदिदं जगत् समं सकलेन केनचित् अंतः सर्व्वस्मिन् कस्मिंश्चित् मनुष्येभ्यः कृतं दत्तंच ॥ 47 अथो मनुष्यं उपरि सर्व्वासु सृष्टिषु दातिषु सार्द्रे शुष्केच राजानं चकार ॥ ॥

48 ननु ब्रवीमि किंचित् उपरि अंतश्च एतेषां प्रलापस्य कुत्सिततायांच एतेषां वाचि ॥ 49 यत् सा पृथ्वी या पयोरुधिरा विस्तीर्णा तमिस्रंच इञ्जदश्च अस्यच चक्षुषी उदकंच कृष्णं क्व केन सोम्रा आसीत् ॥ 50 अथवा स्वयं इञ्जदश्च केन प्रकारेण आसीत् ॥ 51 प्रकटंच यत् न रोचिष्मान् आसीत् ॥ 52 यतश्चेत् रोचिषं ददर्श ॥ 53 तस्मात् यत् न दृष्टा आसीत् अधोमुखं समीहे ॥ 54 चेत् वदंति यत् तमोमान् आसीत् तत् परिस्फुटमेव यत् तमोमूलं वचः शिक्षापनायाः रोचिष्मत्याः अस्ति ॥ 55 चेत् वदंति यत् न तमोमान् किंतु रोचिष्मान् आसीत् ॥ 56 तच्चेत् स्वयं रोचिष्मान् आसीत् किमिति

[1] Perhaps better ۶. [2] Both omit, but see §§ 6, 64. [3] JJ ۳۰۶, JE ۳۰۶; but see S. [4] Both ۶۱۶. [5] JE om.

यत् रोचिषं ददर्श सचमत्कारं समीहे ॥ 57 चेत् वदंति यत् न रोचिष्मान् आसीत् न तमोमान् ॥ 58 तत्रेषां तृतीयं प्रकटयितुं युज्यते यत् न रोचिष्मान् नच[1] तमोमान् ॥ 59 अन्यथा तु यस्य स्थानं निवासश्च अंतस्तमसि उदकेच कृष्णे आसीत् येनच सदैव रोचिः न दृष्टा आसीत् स रोचिषं दृशुं कथं शशाक ॥ 60 अस्य इञ्जनदत्वं कस्मात् ॥ 61 यतो ननु सर्व्वोऽपि यः अंतस्तमसि निवसति स रोचिषं दृशुं न शक्नोति ॥ 62 इदंच यच्चेत् मूलं निवासश्च तमिस्रमासीत् ततः प्रत्यभिमुखं रोचिषं स्यातुं कथं शशाक ॥ 63 यतः इदं प्रसिद्धमेव यत् तमिस्रं प्रत्यभिमुखं रोचिषं स्यातुं न शक्नोति यतः प्रतिस्खल्यते प्रच्छादयतेच ॥ 64 द्वितीयंच इदं यत् सा जगती या पयोरुधिरा विस्तीर्णा सीमावती आसीत् किंवा निःसीमा ॥ 65 चेत् सीमावती आसीत् ततो बहिरस्याः किमासीत् ॥ 66 चेत् निःसीमा आसीत् ततो

---

[1] JJ om. च.

[illegible]

निःसीमत्वं च्च ययौ ॥ 67 किल यथा सदैव पश्यामः इयं जगती जगच्च न तत् यत् आद्यमस्ति ॥ ॥

68 तच्च यत् आदीनेन उक्तं ॥ 69 किल भूयात् रोचिः समुद्भूताच ॥ 70 पश्चात् परिज्ञातुं युज्यते यत् आदीनः प्राक् तस्मात्[3] रोचिर्वैभूव ॥ 71 चेत् रोचिषं सदैव समीहे[4] कर्तुं असौ आदेशंच संभवने ददौ पश्चात् मनसा अमंस्त यत् रोचिः केन प्रकारेण सुरूपा भविष्यति किंवा दुष्टरूपा ॥ 72 चेत् रोचिः स्वीययथास्थतया अंतर्ज्ञाने स्मरणेच आदीनस्य अभीप्सिता तत् परिस्फुटमेव यत् रोचिः सदैव आसीत् सर्व्वत्व अंतर्ज्ञाने मनसिच आदीनस्य ॥ 73 सर्व्वत्वच बहिरेतस्मात् ॥ 74 यतः किंचिदपि न शक्यते परिज्ञातुं अभीप्सितुंच विना सत्तायाः प्रकटत्वेन ॥ 75 चेत् रोचिः सदैव आसीत् ततः आरचितं आदीनस्य अस्ति ॥ 76 चेत् वदंति यत् रोचिः स्वीययथास्थतया अंतर्ज्ञाने

---

[1] JJ ?. [2] अ seems wanting. [3] यत् seems wanting. [4] So always.

[illegible]

नासीत् ततः रोचिषं समीहे यात्र विवेद यत् केन प्रकारेण अतीव अज्ञानतरः ॥ 77 अथवा कथं शक्यते तत् यत् न कदाचित् मतं ज्ञातंच मनसा अवमंतुं ॥ ॥

78 इदंच यत् तमादेशं यं संभवनेन रोचिषः कस्यचित् ददौ किंवा न कस्यचित् ॥ 79 यतः इदं अचिंतकमेव यत् आदेशं आदेशकरे शक्यते दातुं ॥ 80 चेत् सत्तायै ददौ या रोचिष्मती ततो रोचिष्मान् स्वयं आसीत् ॥ 81 चेच्च आदेशं असत्तायै ददौ ततोऽसत्ता आदेशं आदीनस्य कथं अशृणोत् ॥ 82 अथवा कथं विवेद किल आदीनस्य एवं कामो यत् रोचिष्मती भवामि ॥ 83 यतोऽसत्ता आदेशं आदीनस्य सद्वं एवं न शुश्राव यथा किल न ददौ ॥ 84 यतोऽसत् केनापि प्रकारेण अवमंतुमपि न शक्यते ॥ 85 तच्च यत् असत् विनिर्म्मितं किल असत् अस्ति ज्ञानिनः[2] पुरो दृष्टेश्च वभूव येनच परिज्ञातं किल आदीनः

---

[1] Both ददौ, but see S. [2] Both ont. नः.

केन प्रकारेण सदैव समीहते किल भवामि तेन प्रकारेण येन समीहितं समुद्भूतंच ॥ 86 चेत् वदंति यत् रोचिर्वोचः आदीनस्य समुद्भभूव यत् उक्तं किल भव समुद्भूताच ॥ 87 तच्चेत् आदीनोऽस्य स्वताच तमोवती आसीत् अनेन कदाचित् रोचिर्न दृष्टा आसीत् तत् रोचिर्वोचः केन प्रकारेण शक्नोति भवितुं ॥ 88 यतः इदं प्रसिद्धमेव यत् वाचो जननिर्मनोऽस्ति ॥ 89 चेत् वदंति यत् वाक् रोचिष्मती आसीत् ततः अतीव अद्भुतं यतः[3] पश्चात् रोचिः फलं तमसः तमश्च बीजं अस्य रोचिश्च चिह्नं अथवा इदं यत् रोचिः अंतस्तमसि पिहिता आसीत् ॥ 90 यथाहं अवोचं किल आदेशं विना आदेशकरेण दातुं न शक्यते परिस्फुटमेव ॥ 91 यत् तत्कालं रोचिः समुद्भभूव पश्चात् आदेशंच अनुरूपे ददौ ॥ ॥

92 द्वितीयंच इदं यत् एनां सृष्टिं दातिंच[9] आकाशंच

---

[1] Both insert ›, perhaps for ›. [2] Both insert ‹, but see S. [3] JJ ›.
[4] Both ‹›. [5] Both insert ›. [6] In § 79. [7] Pl. ‹›. [8] Both यत्.
[9] JJ om. च.

पृथ्वींच किमिति मध्ये षड्दिनानां समारचत[2] ददौ ॥ 93 सप्तमेच विश्रांतः एतस्मात् ॥ 94 तच्चेत् इदं जगत् न कस्माच्चित् ददौ किंतु केवलं आदेशात् समुद्भभूव किल भव समुद्भूतंच ॥ 95 तत् षड्दिनदीर्घत्वं कस्मात् ॥ 96 यतो यस्य कष्टं केवलं एतावन्मात्रं भवति यावन्मात्रं भवेति उक्तेन तस्य षड्दिनदीर्घत्वं संजातमिति भूरि विसदृशं ॥ 97 अस्य कष्टंच एतस्मात् न युज्यते भवितुं ॥ 98 चेत् असत् मत् कर्तुं शक्नोति शक्रश्च विना दीर्घत्वेनच दातुं शक्नोति ॥ 99 चेत् विना दिनेन कालं दातुं अशक्नः ततोऽसत्तायाः दत्तमिति वक्तुमपि न युज्यते ॥ 100 द्वितीयंच इदं यच्चेत् गणना दिनानां सूर्यात् परिज्ञायते ततः पूर्वं आरचनात् सूर्यस्य दिनसंख्या नामच दिनानां कस्मात् परिज्ञायते ॥ 101 यतो वदंति यत् सूर्ये दिने चतुर्थे स्वयं चतुःशनैश्चरीये ददौ ॥

---

[1] JE [illegible].

[2] So both, see ch. xi, 51.

---

102 इदंच यत् दिने सप्तमे समाधानं विश्रामंच कस्मादियेष कर्त्तुं ॥ 103 चेत् आरचनेन दानेन जगतः दीर्घत्वं कष्टंच एतावन्मात्रं बभूव यावन्मात्रं उक्तं यत् भव ॥ 104 ततो दिनं कथं गण्यते किल विश्रामं इयेष कर्त्तुं येन कष्टं विजीर्यते ॥ 105 यतश्चेत् भवेति तत्कालेन उक्तं[1] ततः कष्टंच समाधानंच तत्कालमेव युज्यते भवितुं ॥ ॥

106 द्वितीयंच इदं यत् आदमं समं हउव्वया किमर्थं कस्मै हेतवे ददौ ॥ 107 यच्चेत् कामं समाचरंति तत्किमिति एवं न ददौ यदस्य कामकारित्वात् न विपर्ययंति ॥ 108 यतश्चेत्[2] पूर्व्वं कर्म्मणोऽजानीत यत् आदेशश्रोतारो न भविष्यंति असौ निदानेच ददौ तन्ननु विलक्षीभवितुं क्रोधंच उपरि तेषां कर्त्तुं निरर्थकं ॥ 109 यतः परिस्फुटमेव यत् स्वयं आदीनः संपूर्णप्रवृत्तो नासीत् निजेन कामेन काम-

---

[1] JJ उक्तः. [2] Both यच्चेत्.

वान् निजे कामेच प्रतिद्वंद्वी प्रतिघातीच प्रकटः ॥ 110 चेत् पूर्व्वं कर्म्मणो नालोकत असौ नचाजानीत यत् आदेशमस्य न अविष्यंति[2] पश्चात् अज्ञानोऽशुभावलोकीच अस्ति ॥ 111 चेत् वदंति यदस्य स्वकामोऽकरणेन आसीत् तत् पश्चात् आदेशं करणेन किमिति ददौ ॥ 112 अस्यच अकरणेन किं पापं कथंच प्रचरति ॥ 113 अश्वंच यं रशनाभरेण[3] नियोजयंति तंच चर्म्मलतया उन्नापयंति ॥ 114 एतस्मात् वाक्यात् साभिज्ञानं लक्षणं विप्रतारकाणां प्रकटायते ॥ 115 येषां कामः आदेशश्च अन्योन्यं विरोधी अननुरूपश्च ॥ 116 चेत् कामो रुचितंच[4] इदं आसीत् यत् कामात् न विपर्ययंति ॥ 117 तन्नु प्राणो रुचितंच तेषां विपर्ययेणास्य कामात् भूरि बलवत्तरं प्राधान्यवत्तरंच तस्मात् योऽस्य अविपर्ययेण ॥ 118 चेत् कामः तेषां विपर्ययेणास्य

[1] Better ...

[2] So both.

[3] JJ has रग्ना, and JE रंग्ना, for रश्मा instead of रशना.

[4] JE om. च.

કામાત્ જ્ઞાનાચ્ચ તસ્યાસીત્ અસૌ આદેશમેવ અવિપર્યયેણ દદૌ તન્નતુ વરાકઃ આદમઃ કથં શક્નોતિ યત્ ન વિપર્યયંતિ ॥ 119 અસ્ય મૂલસૃષ્ટિશ્ચ ન યુજ્યતે ભવિતું ॥ 120 યતો વિપર્યયેણ[3] આદેશાત્ કેવલં આદેશો દુષ્યતે અવિપર્યયેણ તુ કામો જ્ઞાનંચ દ્વિતયમપિ દ્રોહિતં ભવતિ ॥ ॥

121 દ્વિતીયંચ ઇદં યત્ તત્[4] ઉદ્યાનં સમારચત્[5] કિમર્થં કસ્મૈ લાભાયચ દદૌ ॥ 122 સ્વયંચ વૃક્ષં જ્ઞાનસ્ય યઃ આદિષ્ટો યત્ મા ભક્ષેઃ અસૌ નિરોપંચ અખાદનેન ચક્રે તમારચિતું કિમિતિ સમીહે ॥ 123 અસ્ય નિરોપાત્ આદેશાચ્ચ પરિસ્ફુટમેવ યત્ કિંચિજ્જ્ઞાનત્વં અજ્ઞાનત્વંચ મિત્વિતરં ॥ 124 કામશ્ચ તસ્મિન્ પ્રભૂતો જ્ઞાનાત્ જ્ઞાપનત્વાચ્ચ ॥ 125 અસ્ય લાભશ્ચ અજ્ઞાનત્વાત્ ભૂરિરાસીત્ ॥ 126 યતો યાવદેતે વૃક્ષં જ્ઞાનસ્ય અખાદંતઃ

---

[1] So both, but S indicates ૫૨૫૭૫૭૫૭. [2] JE ૬૫૭, S om. [3] અસ્ય seems wanting. [4] JE om. [5] So both, see ch. xi, 51.

आसन् अज्ञानाश्च समभवन् अंतरस्य अकृतादेशे अशुभेच नो ॥ 127 यथैते ज्ञाने समुत्पन्ने अंतरकृतादेशे बभूवुः ॥ 128 असौ अज्ञानत्वात् तेषां विषादितो नाभूत् यथैषां ज्ञानात् बभूव ॥ 129 उपरि एषां विलक्षः कोपात्तुश्च बभूव ॥ 130 असौ महदशुभत्वेन अवज्ञभत्वेनच स्वर्गलोकात् बहिश्चक्रे भूमौच न्यपातयत् ॥ 131 संक्षेपात् इदं यत् इदं ज्ञानोत्पत्तेर्मनुष्याणां अंतर्जगति कारणं सर्प्पात् विप्रतारणत्वात् बभूव ॥ 132 इदंच वदंति यत् सर्व्वं किंचित् मनुष्येभ्यः आरचत्[1] ततः परिस्फुटमेव तमपि वृक्षं मनुष्येभ्यः समारचितं ॥ 133 असौ मनुष्यं सकलासु सृष्टिषु दातिषु राजानं चकार ॥ 134 चेत् इत्येवं तत्रतु तस्मात् वृक्षात् योऽमीषां स्वाधीनोऽभूत् कामविभ्रंशनं किमिति ॥ ॥

135 एतस्मात् वाक्यात् इदंच प्रकटं यदस्य

---

[1] So both; see ch. xi. 51.

[illegible]

स्वल्पमपि ज्ञानं नाभूत् ॥ 136 यतश्चेत् उद्याने समागतोऽसौ शब्दं चकार आदमंच नाम्ना समाकारयत् यत् क्वासि एवं यथा किल क्व स्याने सत्ता इति अवेत्ता आसीत् ॥ 137 चेत् अप्रत्युत्तरो जातोऽभविष्यत् क्व स्याने सत्ता आदमस्येति अवेत्ताभूत् ॥ 138 चेत् अस्य शब्दः पुरो दृष्टेनाभूत् किल तस्मात् वृक्षात् अखादन् किंवा नो इदंच यत् कः कयं कश्च अखादत् कश्च विप्रतनार इति अवेत्ताभूत् ॥ 139 यतश्चेत् वेत्ता आसीत् ततो[5] मा कदाचित् त्वया तस्मात् वृक्षात् यस्मादस्माभिः समादिष्टं यत् मा भक्षेः भक्षितमिति प्रश्नकरणं किमिति ॥ 140 तथा प्राक् यत् समागतः न विलक्षोऽभूत् पश्चात् चेत् परिज्ञातं उपयेंपां विलक्षो बभूव कोपाकुश्च बभूव ॥ 141 अस्य किंचिज्ज्ञानत्वंच एतस्मात् यत् सर्पं यं आत्मप्रतिद्वंद्विनं समारचत्[6] समं तेश्च उद्याने चकार ॥ 142 अथवा किमिति उद्यानं

---

[1] Both [illegible]. [2] JE [illegible], perhaps for [illegible]. [3] S indicates [illegible]. [4] S om. [5] JJ तत. [6] So both, see ch. xi, 51.

एवं सप्राकारं नाकरोत् यत् सर्प्पोऽन्योऽपिवा[2] दुष्टमनाः तत्रांतर्नै प्रयाति ॥ 143 अस्य अलीकत्वंच एतस्मात् प्रकटं यदुक्तं किल चेत् एतस्मात् वृक्षात् खादिष्यसि मरिष्यसि एतेच अखादन् परं न मृताः किंतु ज्ञानवंतश्च बभूवुः ॥ 144 एते शुभं अशुभात् विवेचुः ॥ ॥

145 इदंच यत् कर्यं विरोधि द्वंद्विच ज्ञानंच समं कामेन आदेशेनच ॥ 146 यतश्चेत् इयेष[3] खाद्यं तस्मात् वृक्षात् असौ आदेशंच अखादनेन ददौ ज्ञानंच तेन समुद्भूव यत् खादितं ॥ 147 तन्ननु प्रकटमेव द्वितयमपि अन्योन्यं विरोधि कामो ज्ञानंच आदेशश्च ॥ 148 इदंच यत् किल आदमः पापं चक्रे शापश्च यः कृतः उपरि सर्व्वेषु मनुष्येषु युगे युगे प्राप्नोति अन्यायतया ॥ 149 सर्व्व-प्रकारतया यत् समालोचामहे अचेतनोऽज्ञानो ग्रहिलवाक्च ॥ 150 अनेन संबंधेन दीर्घत्वात् इदं एतावदेव पूर्णमोहितं ॥ ॥

---

[1] JJ I, JE om. [2] Both ऽविषा. [3] Both इयेषा.

CHAPTER XIV.

CHAPTER XIV.

1 मे कामः किल किंचिन्नरं सद्वैस्मादसंबंधत्वात् संपूर्णादशुद्धित्वात् सद्वागमानां संलिखामि ॥ 2 यत् पूर्णं सद्वैपापत्वात् देवत्वाच्च सहस्रादेकं यत् तेभ्यः प्रकटं संक्षेपेण निगदामि ॥ 3 तैश्च समादिष्टं निरीक्ष्य ॥ ॥

4 आदौ इदं यदुन्निरति उपरि निजे यथास्यत्वे ॥ 5 यदहं अस्मि आदीनो द्वेषकांक्षी ॥ 6 द्वेषशोचयिताच ॥ 7 द्वेषंच सप्तत्वैयत्यं[5] जातकेषु शोधयामि ॥ 8 मे मूलद्वेषो न विलीयते ॥ 9 अन्यस्मिन् स्थानेच निगदति यत् अभीप्सितः क्रोधो गरिष्टंच मनः ॥ 10 अस्यौष्ठः संपूर्णविषः ॥ 11 जिह्वा यथा वह्निज्योंतिष्मान् ॥ 12 लोचनं यथा स्रोतः[6] सरत्प्रवाहः ॥ 13 अस्याघोषः आक्रंदोषमो देवाघोषतुल्यतरश्च ॥ 14 अस्य सन्निवेशनं अंतस्तमसि[7]

---

[1] JE adds [illegible]. [2] Both om. [3] JE om. [4] Better [illegible].
[5] JJ सप्तात्वयीयं, JE सप्तात्वेयीयं. [6] Both श्रोतः. [7] JJ अतसमसि, JE अंतसमसि.

धूमलत्वे अध्रेच ॥ 15 अस्य वाहनं वायुर्यः शोषकः ॥ 16 अस्य प्रवर्त्तनात् पादयोः पांशुध्रमः समुदेति[4] ॥ 17 चेत् प्रचरति ततः पश्चात् उत्थानं अग्नेः ॥ 18 अन्यच्च उपरि क्रोधत्वे निजे निगदति ॥ 19 यत् चत्वारिंशत् वर्षाणि उपरि असरासरेषु कोपेन अभूवमहं ॥ 20 अनेन उक्तं यत् विमुग्धचेतसः संति असरासराः ॥ 21 अन्यच्च निगदति यत् योऽस्ति दरिद्रो चेत् दासो मे ॥ 22 यश्च वृद्धः आराधको यं सदैव संसृजामि ॥ 23 योऽस्ति दरिद्री यथा राजा प्रकटंच यत् राजा तेषां स्वयं आदोनः ॥ 24 अन्यच्च इदं निगदति यत् आराधकाः अग्नेः विमुग्धाः संति ॥ 25 इदंच यदस्य कर्म्म धूमं अंगारकान् समुद्वहति ॥ 26 युद्धंच रक्तं प्रवाहि ॥ 27 इदंच यत् मनुष्यं एकं उपरि द्वितीये उत्सारयामि ॥ 28 उपर्याकाशे सन्निविशामि उपर्येषामंगेषुच ॥ 29 इदंच यदसौ एकया निशया शत-

---

[1] JE -मन्तरिक्षम्. [2] JE om. [3] JE om. [4] Both समुहेति.

षष्टिसहस्राणि समूहात् सैन्यात् माजंदरीयाणां निकृष्टेन मृत्युना निजघान ॥ 30 अन्यस्मिंश्च समये षट्शतसहस्राणि मनुष्याणां विना नारीभिः डिंभैश्च अपूर्णनरैः असरासरेभ्यः अंतः शून्ये निजघान ॥ 31 विना द्वाभ्यां मनुष्याभ्यां यौ अशुधतां[2] ॥ ॥

32 द्वितीयमपि निदर्शयति यत् निर्द्वाणकाले सकलमपि पश्चात्तापत्वं ॥ 33 यथा इदं यदुद्गिरति यत् जरीगाः[3] यावत् वभूवुः तेच उवाचुः यत् पश्चात्तापिनः स्मः करणेन मनुष्याणां जगत्यां ॥ 34 इदंचोद्गिरति यत् उपरि आसने सन्निविशति यं चत्वारो गणाः[4] उपरि स्कंधे धरंति येभ्यः शिलाभारात् एकैकशो नदी ज्वलनीया सदैव प्रवहति ॥ 35 ननु चेत् असौ अदृश्योऽस्ति न ननुकृतः ततस्तेषां चतुर्णां वराकाणां लघूनां महाभारः कष्टधारणेन किं ॥ 36 द्वितीयंच इदं यत् सर्व्वेषु दिनेषु

---

[1] S indicates · ४७·७४. [2] Both अशु-तां, as if a letter had been illegible in their original. [3] Transcription of the imperfect Pz. [4] Both गुणाः.

स्वीयेन हस्तेन नवतिसहस्राणि आराधकानां समारचति[3] एनंच यावत् निशावसानं सदैव समाराधयंति अमून् पश्चात् स्रोतसा ज्वलनीयेन नरके समुत्मृजति ॥ 37 चेत् दृष्टो वलात्कारो अनाचारोच अनेन प्रकारेण कार्यं पुण्येच सुकर्म्मत्वेच संसारिणां भवितुं कथं संपुज्यते ॥ 38 चेच्चासौ[4] वराकान् आराधकान् भक्तिशीलान् आदेशश्रोतॄन् निर्म्मलकर्म्मणः सह अपरैः पापकारिभिः नरके अनंतकालीये अवकिरति ॥ 39 यथा[5] तच्च यत् अपरे समुदायीकाः समुज्झिरंति यत् इज्यजदो दिने शचोत्यानीये सूर्यं चंद्रंच सह अपरैः पापकारिभिः नरके ददाति तेन हेतुना यदस्ति मनुष्यैः तेषां प्रणामः सम्मुखं कृत. ॥ ॥

40 अन्यस्मिन् स्थाने इदं निगदति यत्तेत मेहादरो[6] ऽव्राहीमो मित्रः आदीनस्य लोचनव्यथापीडितः ततः स्वयं आदीनः प्रच्छन्नत्वे समाययौ ॥ 41 अस्योच्चीर्पकेच[7]

---

[1] Both insert ›, but see S. [2] JE om. [3] So both, see ch. xi, 51. [4] Or यतश्चासौ; both having यतेचसौ. [5] JJ तथा. [6] Transcript of Pz. [7] JJ om. च.

ૐ ૪૨ ‹ . ૧ ૪૨ ૐ ૪૩ ‹ . ૧ ૪૩ ૐ ૪૪ ૪૪ ૪૫ ‹ . ૧ ૪૫ ૐ ૪૬ ૪૬ ૪૭ ૐ ૪૭ ૪૮ ૐ ૪૮ ૪૯ ૪૯ ૐ ૫૦ ૫૦ ૫૧ ૫૧ ૫૨ ૫૨ ૐ

उपविवेश कुशलंच पप्रच्छ ॥ 42 अब्राहीमः आसीनकं यमस्य सहोदरं पुवं प्रच्छन्नतया आकार्य अवोचत् ॥ 43 यत् स्वर्गे प्रयाहि मधुं[6] लघुतरं पवित्रतरंच समानय ॥ 44 गतोऽसौ समानीतश्च ॥ 45 अब्राहीमश्च प्रचुरां प्रार्थनां आदीनाय चकार ॥ 46 यत् अंतर्गृहे मे मधुं क्षणेन[7] भक्ष ॥ 47 आदीनश्च प्रत्यवोचत् यत् न खादामि यतो न स्वर्गात् नच पवित्रतरः ॥ 48 पश्चात् अब्राहीमः साक्ष्यं ददौ यत् पवित्रोऽयं मधुः स्वर्गात् आसीनकेन मत्युत्वेण समानीतः ॥ 49 पश्चात् आदीनः असंशयत्वात् यत् आसीनकेन साक्षित्वात् यत् अब्राहीमेण मधुं क्षणेन[8] अखादत् ॥ 50 पश्चात् चेत् प्रयातुं समैहत न विनिर्मुक्तो यावत् असौ शपथैर्बहुभिः एकं द्वितीयं अखादत् ॥ 51 पश्यत एनं संपूर्णं अशुद्धं प्रलापं यं एकमपि इज्जदे न योग्यं ॥ 52 यथा समागमनं

---

[1] Both ૩૭૫૩૮. [2] Both om. [3] JE om. [4] Both ૭૫૩૭૮, but see S. [5] S neglects. [6] Always mas. [7] Doubtful; JJ मधून् तून्, JE मधून् द्यन्, both here and in § 49. [8] See § 46.

यदस्य तनुमत्तया गृहे अब्राहीमस्य अन्नखादनंच मधुखादनंच[1] यदस्य एकमपि सम्मुखं नानुरूपायते ॥ 53 इदंच एतस्मात् प्रकटं यत् तत् दुःखं यत् अब्राहीमस्य न[5] आदीनात् समुद्भूत ऋतेऽन्यस्मात् कर्त्तुः ॥ 54 अस्य वैकल्यंच ज्ञानात् अचैतन्यंच एवं समुद्भूत यदसौ पवित्रत्वं कस्माच्च मधुरिति न विवेद ॥ 55 अस्य अनृतत्वंच इदं यदसौ न खादनाय मधोः उवाच निदानेच खादितः ॥ 56 पश्चाच्च मुनिश्चितीकृतो यत् निर्म्मलः पवित्रश्च आस्ते ॥ 57 नन्वसौ यस्येदं यथास्थत्वं इअजदत्वेन सर्व्वज्ञानिना सर्व्वशक्तिना समाराधितुं[6] कथं युज्यते ॥ ॥

58 अन्यस्मिन् स्थानेच निगदति यत् अभूत् एको रोगिभ्यो यः समं स्त्रीयैः कलत्रजातकैः अतीव दुःखितो दुर्बलश्च अपेतर्द्धिरभूत् ॥ 59 सर्व्वेवारं नमस्करणे नक्ते आराधनायांच इअजदस्य अतीव व्यवसायी कर्त्ताच अभूत् ॥ 60 असौ

[1] JE om. [2] Both ـما. [3] S indicates ـمرفعكمم; possibly ـمرفعكمر. [4] JE inserts ؏, but see S. [5] Both om. [6] So both.

एकस्मिन् दिने अंतर्नमस्करणे गुप्तमभीप्सितमयाचत यन्मह्यं समृद्धत्वमर्घेन देहि ॥ 61 नेच जीवितं समाधानितरं भूयात् ॥ 62 अस्यच गणैकः उपरिष्टादधः समाययौ उवाचच यत् तुभ्यमर्घः एतस्मात् बहुः चक्रपादे[3] इञ्जनेन न विभक्त आस्ते ॥ 63 नूतनाच विभक्तुं न शक्यते ॥ 64 परं मया तुभ्यं प्रसाददानेन पूजायाः प्रणामस्यच आसनमेकं यस्य चत्वारः पादाः रत्नात् अंतः स्वर्गे दत्तमास्ते ॥ 65 चेत् रोचते तत् तुभ्यं तस्मात् आसनात् एकं पादं ददामि ॥ 66 सच आराधकः शिक्षापकः तस्मात् यत् स्वीयं कलत्रं प्रार्थयत् ॥ 67 कलत्रं अवोचत् यन्मे किंचिन्नरेणापि अर्थेन दुःखितेनच जीवितेन इहलोकतया संतोषी भवितुं उत्तमं ॥ 68 यच्चेत् मे स्वर्गलोके मध्ये सहायिनां आसनं तिपादं ॥ 69 चेत् शक्नोषि तन्मह्यमर्घं अन्यस्मात् स्थानात् समादेशय ॥ 70 पुनः स गणः समागत्य निजगाद

[1] JJ ग्रन्थे. [2] S om. [3] JE adds न in margin.

यच्चेत् चक्रं विघटयामि आकाशंच जगतींच नूतनत्वात् ददामि प्रवृत्तिंच तारकाणां नूतनत्वात् समारचामि[7] ददामिच तस्मादूर्ध्वमपि न प्रकटं यत् तुभ्यं भाग्यं उत्तमं निपतति किंवा निकृष्टं ॥ 71 एतस्मात् वाक्यात् एवं प्रकटं यत् न स्वयमसौ अस्ति विभक्ता अर्घस्य भाग्यस्यच ॥ 72 विभंजनमपि[8] न कामेनास्य भाग्यंच व्यस्तयितुं न शक्नोति ॥ 73 परिभ्रमणंच चक्रस्य सूर्यस्य चंद्रस्य तारकाणांच नांतः प्रवर्त्तितं ज्ञाने कामे आदेशेचास्य ॥ 74 इदंच यत् आसनं यत् निवेदितं यत् अंतः स्वर्गे ददामि न कर्म्मणो दानाच्चास्य ॥ ॥

75 अन्यस्मिन् स्थानेच उपरि प्रलापे निजे निगदति ॥ 76 यदहं सह संघातेन पापकारिणां कियतोऽप्यसंख्यान् अपापान् निजघान ॥ 77 यदिच आराधकैः निःकारणकर्म्मत्वं प्रभूतैः उक्तं तदसौ उवाच यदहं अस्मि

---

[1] S om. [2] JE om. [3] Both om. [4] Better insert ।. [5] Both ; but see S. [6] JJ om. [7] So both, see ch. xi, 51. [8] Ends with नोपि in JJ, and नाच in JE.

आदीनः कामराजा ॥ 78 उत्कटतरोऽप्रतिपक्षः कामकारी कोऽपि न समर्थीयति उपरि मत्प्रलापे वक्तुं ॥ ॥

79 विस्फीतं प्रभूतं प्रलापं यत् पूर्णीशुद्धितया अस्माकं लिखितुं प्रलंबतरं प्रतिभासितं ॥ 80 योऽवलोप्रा व्यस्ताचारः एतस्मात् वाक्यात् तस्मै वाक्स्वतंत्रस्य गुरोर्भूयात् ॥ 81 यावत् भवति सुप्रबुद्धो यथास्थत्वात् सद्भागमानां सत्याच्च तस्मात् यदस्माभिरुक्तं ॥ 82 ननु चेत् स इत्रजदो यस्येदं साभिज्ञानं लक्षणंच[5] ततः सत्यं एतस्मात् दूरे ॥ 83 प्रतिपालनंच एतस्मात् बहिस्तरं ॥ 84 अस्य ज्ञानत्वंच उपरि न विभक्तं ॥ 85 यतोऽयं स्वयं अस्ति दूनो यो नरकाधिपतिः तिमिराकरः तमोवीजः ॥ 86 यस्य व्यामुग्धाः देवत्वदुष्टाः आदीननाम्ना स्तुवंति प्रणामंच कुर्व्वते ॥ 87 उपरि एतस्मिन् पदे अत्र परिपूर्णं ॥ ॥

---

[1] Both have ⟨ for ⟩. [2] Better ✱. [3] JE, S om. [4] Both insert ⟩. [5] Both omit च.

CHAPTER XV.

1 ꠇꠞꠤ ꠀ ꠇꠞꠤ ꠀꠞꠣ

[illegible]

तस्याः योषितः केन दृष्टः कस्माच्च सा योषित् सत्या युज्यते परिज्ञातुं ॥ [1][10 चेत् निगदंति यत् तं गणं अदृश्यत्वात् कोऽपि दृष्टुं न शक्नोति ॥] 11 तच्चेत् कारणं अनिरीक्षणस्य तस्य गणस्य अदृश्यरूपित्वं अस्ति इति हेतोः स्याच्च योषित् दृष्टुं न क्षमा ॥ 12 चेत् निगदंति यत् इअजदः तस्यै योषिते दृश्यतरमकरोत् अनुरूपंच तस्यै योषिते ॥ 13 असौ अन्यस्मै कस्मैचित् अनुरूपं न चक्रे ॥ 14 इदंच यत् सा योषित् सत्यमुवाचेति प्रकटता कस्मात् ॥ 15 अथ चेत् सा योषित् सत्यतया प्रकटाभूत् ततः अन्येभ्यः केभ्यश्चित् निदर्शयितुं युज्यते यथा तेषां तस्मात् साक्षित्वात् अधिकतरं सत्यतरा परिज्ञाता भवेत् ॥ 16 अस्य ननु केवलं तस्यैव योषिते निदर्शनं कोऽपि सत्येन न दधौ ॥ 17 ननु इदंच पश्येत यत् मूलं यत्तेषां दीनेः सकलमपि एतस्मात् साक्षित्वात् योषितः एकस्याः समाययौ यत् इयं उपरि आत्मनि ददौ ॥ ॥

---

[1] JJ omits the passages in brackets, by mistake. [2] Both om. [3] JE om.

18 द्वितीयंच यच्चेत् मशिआकं वायोः पवित्रात् इअजदस्य समुद्भूतं निगदंति तच्चेत् केवलं वायुः पवित्रो यः इअजदात् स एकोऽस्ति तदपरे वायवो ये क्वचे तस्मात् न इअजदात् न पवित्राः ॥ 19 अन्यश्चारचयिता प्रकटायते अनुमानेनैव ॥ 20 चेत् वायवः सर्व्वे इअजदात् इअजदीयाः संति सर्व्वैरपि पवित्रैः संयुज्यते भवितुं ॥ 21 चेत् केवलं स एको वायुः पवित्रः अपरे वायवो मलिनाः न इअजदीयाः ॥ 22 यथा विना इअजदेन कोऽपि आरचयिता नास्ति तत् मलिनत्वं अपवित्रत्वं यत् अपरेषां वायूनां सर्व्वं इअजदात् ॥ 23 चेत् अपरे वायवः तेऽपि इअजदस्य इअजदीयाः संति सर्व्वैरपि पवित्रैः संयुज्यते भवितुं ॥ 24 ननु तमेकं पवित्रतया दधौ अपरेच मलिना बभूवुः किमिति ॥ ॥

25 द्वितीयंच इदं यच्चेत मशिआकः पुत्रः इअजदस्य अभूत् तेन हेतुना यत् इअजदः पिता सर्व्वेषां दातृतया आरचनतया पालनतयाच ॥ 26 ततो

[1] JE om.

मशिआकः पुत्रतया इअजदस्य न विभिन्नो लघुतरायाः अपि सृष्टेः या इअजदेन दत्ता आरचिताच ॥ 27 चेत् शस्त्रत्वात् नरीयात् नारीयात् समुत्पन्नः ॥ 28 तच्चेत् उपरि इअजदे जननिः नरत्वात् नारीत्वात् अनुरूपायते ततश्च उपरि अमराणां गुरूणां अदृश्यानां इत्येवं जननेजीतायाः मरणस्यच संभूतिरनुरूपायते ॥ 29 एवंच उपरि सर्व्वं इअजदे भवितुं नहि संदेहः ॥ 30 यतस्तत यत[3] जननिस्तेन प्रकारेण खाद्यं खादनं मरणंच निःसंदिग्धं ॥ ॥

31 अस्ति यत् कश्चिच्च वक्ति यत् मशिआकः स्वयं इअजदोऽस्ति ॥ 32 ननु इदं अद्भुततरं यत् इअजदो यो महान् उभयोर्भुवनयोः धाता पालयिता रूपेण मानुषीयेण समुद्भूय उदरेच योषितः जुहूदायाः ययौ ॥ 33 राज्यं स्थानं आकाशं जगतीं चक्रंच अपरंच सर्व्वं प्रवृत्तिकारित्वात् रक्षणत्वात् समुत्सृज्य प्रच्छन्नतया मलिने विषमे स्याने निपपात ॥ 34 निदानेच निजां तनुं निरसनाय शूलाविशनाय हस्ते

[1] Both [illegible]. [2] JE has [illegible] interlined by later hand. [3] JE om.

दुष्टमनसां संपादयामास ॥ 35 यावत् ते ऋते मृत्योः प्रभूतां कष्टतां अनाचारतां उपरि समारचयत् ॥ 36 यदिचांतः उदरे योषितः समुद्भूत तेन हेतुना निगदंति यत् इअजदः सर्व्वेषु स्थानेषु अस्ति ॥ 37 तत् सर्व्वेषु स्थानेषु सत्ता अंतः उदरे तस्याः यापितः न विभिन्ना मलिनतमात् दुर्गंधितमात् स्थानात् ॥ 38 समं तेन यत् सर्व्वेषु स्थानेषु स्वता इअजदस्य वभूवेति वक्तुं कुत्सितत्वं[3] भूरितरं ॥ 39 यतश्चेत् इत्येवं ततः किंचिदपि ऋते इअजदात् अस्ति इति ब्रुवंति अनृतं ॥ ॥

40 द्वितीयंच तत् यत् निगदंति यत् मरणं शूलावेशनंच शवोत्थानं मनुष्याणां निदर्शयितुं असौ प्रत्यकरोत् ॥ 41 तच्चेत् शवोत्थानं मनुष्याणां निदर्शयितुं विना तेन रज्जुबंधेन मरणेन कष्टेन निजेन अन्यथा न शक्तोऽभूत् तदसौ सर्व्वशक्तेः अननुरूपं ॥ 42 अथ चेत् कोऽपि प्रतिपक्षः प्रतिघाती नाभूत् ततो मनुष्यान् किमिति एवं निर्म्मल-

[1] JE om. [2] JJ [illegible]. [3] Both कुत्सितं.

ज्ञानिनः शवोत्थाननिरीक्षणे निःसंदिग्धान् न चकार यथा अस्य निहीनत्वं अमुना प्रकारेण कष्टतया रज्जुबंधतया हानितया दुष्टमनसां कामतया निदर्शयनं न संभूतमभूत् ॥ 43 चेत् तं मृत्युं नूतनप्रकारतायै निजेन कामेन असौ प्रत्यकरोत् ॥ 44 ततो ननु निंदया शापेनच अवघातकेषु[3] आकारणं तेषां जुहूदानांच क्रोधेन धारणं निःकारणं ॥ 45 नच शापं निंदांच उपरि तेषां कर्त्तुं किंतु तेषां तेन कर्म्मणा प्रसाददानवद्भिः युज्यते भवितुं ॥ ॥

46 द्वितीयंच इदं यत् निगदंति यत् पिता पुत्रश्च वायुश्च पवित्रः त्रीणि नामानि अन्योन्यस्मात्र विभिन्नानि ॥ 47 न पूर्व्वमेकमपि ॥ 48 इदंच यच्चेत् पुत्रो न लघुः पितुः सर्व्वज्ञातया तुल्यः पिता ततो ननु नाम्ना विभिन्नेन आकारणं किमिति ॥ 49 चेत् त्रयः एकः शक्नोति भवितुं ततः त्रयो भवितुं नव नवच त्रयो भवितुं शक्नुवंतीति निर्द्विकल्पमेव ॥ 50 अपराच गणना

---

[1] JJ omits the words in brackets, which JE inserts in margin without ৵৩ and ১২, but see S and § 59. [2] JJ ১৮৫. [3] Elsewhere both have অপ for অব, see §§ 63, 64, 83.

अनेन प्रकारेण निर्म्मर्यादतया शक्यते वक्तुं ॥ 51 इदंच यच्चेत् पुत्रो न लघुः पितुः तत् पिताच पुत्रात् न महान् ॥ 52 तच्चेत् पिता पुत्रात् अथवा पुत्रो न पितुः उन्नीयते अधिकरोतिच ॥ 53 इदं निःसंदिग्धमेव यत् सर्व्वं एतस्मान्नस्मात् यस्य अस्यति यत् स्वमातुर्वोनं लघु शक्नोति भवितुं ॥ 54 यदि कालेन यदिवान्वयेन ॥ 55 चेत् पुत्रो न लघुः पितुः तत्कर्त्रीच कृतात् नादिर्न महान् ॥ 56 द्वावपि मूलास्पदं शक्नुतः भवितुं ॥ 57 सृष्टिश्च सष्टुर्न लघ्वी सष्टाच सृष्टेर्न महान् ॥ 58 सर्व्वं यथा उन्नीयते उपमर्यादितरं ॥ 59 इदंच यच्चेत् पुत्रः सकलेन ज्ञानेन तुल्यः पिता तत् पिताच एवं अज्ञानी यथा पुत्रो यो मरणात् शूलावेशनाच स्रोयात् अवेत्ता बभूव ॥ 60 यावच्चैविधृत्य निकृष्टेन मृत्युना कष्टतयाच निबंध्य निहतः ॥ 61 न विज्ञातवान् तेन यतस्तैः एतस्मात्

[1] Both ৩৩৯. [2] JJ ১.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

कस्माच्चित् आरचत्[5] असौ प्रतिघातंच सर्व्वं न कस्माच्चित् आरचत्[5] ददौच तत्रेषां रत्नं एकं युज्यते भवितुं ॥ 70 ननु किमिति प्रतिघातं एवं नाशोधयत् यथा अपरां सृष्टिं ॥ ॥

71 अन्यच्च उपरि अनिवद्धत्वे यत्रेषां वाचः आचार्यनिवंधेभ्यश्च ॥ 72 तच्च यत् निगदति यत् न निपतति न किंचित् वृक्षात् न भवेदाधोधो नगरे न द्वौ विहंगौ अन्योन्यं युध्यतः विना आदेशेन पितुः ॥ 73 यो निदर्शयिता अस्ति अस्याः वाचः यत् मूलास्पदं एकं अस्य सर्व्वं कामेन ॥ 74 ननु मशिआकः योऽस्य पुत्रः केन कार्येण विनिर्म्मितः असौ कं मार्गं निदर्शयितुं यमस्य न कामः ॥ 75 चेत् सर्व्वं कामः असौ किमपि अकामि नावोचत् ॥ 76 इदंच सर्व्वस्मात् विचारात् यत् जुहूदाः मशिआकं यमस्य पुत्रं कामेन पितुः निजमुः ॥ ॥

77 द्वितीयंच अनिवद्धतया उपरि स्वतंत्रकामत्वे

---

[1] So both and S; but ... is better. [2] JE om. [3] Both om. [4] S om.
[5] So both; see ch. xi, 51.

प्रवीणतरं निगदति ॥ 78 यत् मनुष्याः स्वतंत्रकामाः दत्ताः संति ॥ 79 एवं दोषाः पापानां यान् मनुष्याः कुर्वंति स्वतंत्रकामीयाः संति ॥ 80 असौ स्वतंत्रकामत्वं स्वयं मनुष्येभ्यो ददौ ॥ 81 तत् सर्व्वत्र एनं पापकारिणं युज्यते परिज्ञातुं यो मूलकारणं पापस्य ॥ 82 चेत् मनुष्याः पापं दोषं स्वतंत्रकामत्वेन निजेन कुर्वंति न कामेन इश्वजदस्य ॥ 83 तज्जाग्रव्यालविरुमत्कुणादिषुद्रजंतवो ये दंशकाः अपघातका रूपकर्म्माणः पापं दोषञ्च यत्रेभ्यः सदैव प्रभवति केन स्वतंत्रकामत्वेन कस्यच पापं ॥ 84 एवंच विषस्य यत् अपहंतृणो[4] यदंतर्विषवृक्षे अपरेषुच वनस्पतिजातिषु यत्रेषां न स्वतंत्रकामत्वात् कारणं कस्य मूले दधौ ॥ 85 चेत् निगदंति यत् तत् विषं प्रभूतानां औषधेन रोगिणां रोगस्खलयितृ लाभवत् अभीष्टंच ॥ 86 तदहो पृच्छेत यत् स्वयं मांद्यं हानिंच अस्य को

---

[1] JE om. [2] JE has interlined here by a later hand. [3] Both . [4] Both omit णो.

ददौ तस्यच का अभीप्सा ॥ 87 यस्य पश्चात् अनेन औषधं विषं यत् अपहंतृ ममारचितमभीप्सितं ॥ 88 अथवा तत् मांद्यं चेत् अपनेतुं अमृतौषधं दत्तमाप्सिष्यत अनुरूपितरमभविष्यत विषौषधात् ॥ 89 इदंच यत् स्वयं नाम हानिकारितेति कस्मात् मूलात् कस्याश्च लाभवत्कार्यतायाः प्रत्यभिमुखं अभीप्सा ॥ 90 उपरि एतस्मिन् संबंधे बाहुल्येन शक्यते वक्तुं संक्षेपत्वे निदर्शितं ॥ ॥

91 अन्यच्च वाक्यात् पावरोशस्य यस्तेषामाचार्यः ॥ 92 तत्[1] यत् तेषां निजे मूले अनिबद्धं इदं[2] निगदंति ॥ 93 यत् न पुण्यं यत् कामयामि विना पापेन ॥ 94 यत् न कामयामि करोमि ॥ 95 नाहं करोमि किंतु स कुरुते योऽन्तर्मे उदरे आस्ते ॥ 96 यतः सदैव पश्यामि यन्मे अहश्च रात्रिश्च समं युद्धेन ॥ ॥

97 द्वितीयंच वाक्यात् मशिआकस्य निगदंति यत् इअजदो मूलास्यदं रोचिषः उत्तमतायाश्च ॥ 98 निकृष्टत्वं

[1] Both यत्. [2] Both एदं.

तमिस्रंच एतस्मात् पृथक् ॥ 99 इदंच यत् यथा पशुपाता यः पशूनां शतैकस्यांतः रक्षां कुरुते ॥ 100 एकं तस्मात् दुष्टश्वापदाः अपहरंति ॥ 101 पश्चाच्च तस्यैकस्य धावति दुष्टश्वापदापहृतस्य यावत् व्यावृत्य यूथे समानयति ॥ 102 अमौ तान् नवतिनव वने विमुंचति ॥ 103 एवंचाहमनुग्रहीतुं व्यामुग्धानामागतोऽस्मि नच सत्यानां ॥ 104 यतोऽसौ यः सत्यो मार्गे समानयतामनावाधकः ॥ 105 चेत्[3] मूलास्पदं एकोऽस्य सर्व्वं कामः तत् मूलास्पदं[3] कोऽपि न अपमार्गेण व्यामुग्धः ॥ 106 दुष्टश्वापदेन पशुनिर्द्देशनंच[4] सर्व्वमस्य कामः ॥ 107 अमौ दुष्टश्वापदं स्वयमारचत्[5] ॥ ॥

103 वाक् मशिआकस्य प्रभूतानिवद्धतया उपरि द्वयोर्मूलास्पदयोर्निदर्शयित्वा ॥ 109 यथा निगदंति सर्व्वस्मात् वचसो मशिआकस्य इदमेव एकं यत् अस्ति अन्यो[3] मूलास्पदं शत्रुश्च मत् पितुः अहमस्य इज्जदस्य

[1] Both ꣡ꣻꣻꣻ. [2] Both ꣻꣻꣻ · ꣻꣻꣻ. [3] So both. [4] Both दुष्टश्वापदो पशुनिदर्शनंच. [5] So both; see ch. xi, 51.

पुण्यकरस्यास्मि ॥ 110 एतस्मात् वाक्यात् स्फुटमेव यत् निजं पितरं एतस्मात् शत्रोः विविनक्ति पृथक् कुरुते ॥ 111 इदंच यत् इञ्जदेन सत्यत्वे सत्यतयाच विनिर्म्मितोऽहं ॥ 112 मां आहर्म्मनः पातककरो व्यत्ययितुं समागतः ॥ 113 अनेनच बहुप्रकारतया प्रतारयितुं समीहितोऽहं ॥ 114 ननु चेत् मूलास्मदं एकोऽस्य कोऽपि प्रतिपक्षो नास्ति आहर्म्मनः किमिति एवं समर्थो यत् पुत्रं इञ्जदस्य समीहे व्यामोहयितुं ॥ 115 चेत् स्वयं इञ्जदो ददौ तं पातककरं ततस्तत् व्यामोहनकरणं[3] ज्ञानेन कामेन निजेन ॥ 116 व्यामोहकत्वाच्च पुत्रस्य सर्व्वथा स्वयं ॥ ॥

117 इदंचोज्जिरति यत् यदि जुहूदाः प्रत्यभिमुखं संवादं संतस्युः ततो जुहूदान् जगाद यत् यूयं एतस्मात् अधश्चरात् अहं ऊर्ध्वचरादस्मि ॥ 118 यूयं एतस्मात् नगरात् स्य[4] अहं न ब्रस्माद-

[1] Both om. [2] JJ om. [3] Both have नी for न. [4] Always आस्य in both.

स्मि ॥ 119 असौ इदंच जगाद किल जानामि यत् यूयं वीजात् अब्राहीमस्य स्य[2] स यः आदितो मनुष्यहंता बभूव ॥ 120 मांच समीहे निहंतुं ॥ 121 अहं तदेव[3] विदधामि यन्मे पिता ददर्श यूयं तन्तु कुरुथ यत् युष्माकं निजेन पित्रा दृष्टं ॥ 122 इदंच यच्चेत् इञ्जदोऽस्ति स पिता यो युष्माकं तत् यूयं मन्मित्राः स्थ ॥ 123 इति हेतोः यतोऽहं इञ्जदात् समुद्गतोऽस्मि नच निजकामादागतोऽस्मि ॥ 124 अनेन इञ्जदेन पुण्यकरेण विनिर्म्मितोऽस्मि तत् यूयं किमिति वाक्यं मे न शृणुथ ॥ 125 किंतु इति हेतोः यतः पापकरात् स्थ तत् यूयं न शक्ताः श्रोतुं ॥ 126 कामंच निजस्य पितुः कामयथ कर्त्तुं ॥ 127 अनेनच सत्यं नोक्तं सञ्चेच यत् निगदति तदनृतं निगदति इति हेतोः यतोऽलीकाः स्थ निजेन समं पिता यूयं ॥ 128 अहं यः सत्यं समुद्गिरामि तस्मे प्रधानं न विधत्थ ॥ 129 सच यः इञ्जदात् वाक्यंच इञ्जदस्य शृणोति

---

[1] ...थ seems wanting. [2] Always आस्य in both. [3] JE तद.

यूयं इति हेतोः यतो न इश्रजदात् स्य वाक्यं मे न शृणुथ ॥ 130 असौ अनया गिरा सङ्घं तत् यत्[2] न्यदर्शयत् यदस्ति द्वौ मूलास्यदे एको येनाहं विनिर्म्मितः एकश्च येन जुहूदाः ॥ 131 असौ तत्र पुण्यकरं किंतु पातककरमाकारयत् ॥ ॥

132 असौ इदंच निजगाद यत् न क्षमो वृक्षं पुण्यस्य फलंच पापस्य नच तं पापस्य फलंच पुण्यस्य प्रदातुं ॥ 133 इदंच यत् अथवा[3] समग्रं वृक्षं समं फलेन पुण्यस्य कुरुते अथवा समग्रं वृक्षं समं फलेन पापस्य कुरुते ॥ 134 यतः सङ्घेऽपि वृक्षाः फलात् प्रकटीभवंति यदि पुण्यस्य यदिवा पापस्य ॥ 135 असौ समग्रं वृक्षं जगाद नचाद्धिं वृक्षं ॥ 136 ननु कथं संभवति अद्धौ वृक्षः तेजसः अद्धिश्च तमसः ॥ 137 अद्धिः पुण्यस्य अद्धिश्च पापस्य ॥ 138 अद्धिश्च सत्यस्य अद्धिश्च अनृतस्य ॥ 139 यदि इमानि द्वितयानि अन्योन्यं प्रतिद्वंद्वीनि संति ॥ 140 एको वृक्षो भवितुं न शक्नुवंति ॥ ॥

[1] JJ om. ১, JE ৭৯. [2] So both. [3] JE অথ.

141 ઽમૌ દ્વિતીયંચ જુહૂદાનાં સર્પ્પાઃ પર્ઘ્વતીયા જુહૂદા ઇત્યાકારયત્ ॥ 142 તાન્ ઉવાચ યત્ કથં યૂયં પુણ્યં શક્તાઃ કર્ત્તું યદિ પાતકકરા જુહૂદાઃ સ્થ ॥ 143 ઽમૌ ન નિજં પિતરં પાતકકરમાકારયત્ ॥ 144 ઇદંચોઞ્જિરતિ યત્ સર્ઘ્વેઽપિ વૃથાઃ યે પિતા ન[1] ઉગ્રાઃ ખનિષ્યંતે[2] અગ્નૌચ અવકરિષ્યંતે ॥ 145 યસ્ય એતસ્માત્ વાક્યાત્ શક્યતે પરિજ્ઞાતું યત્ સંતિ વૃથાઃ યે પિતા ન ઉગ્રાઃ ખનિતું[2] અવકરિતુંચ યોગ્યાઃ ॥ 146 દ્વિતીયંચ ઇદં યત્ સ્વીયેભ્યઃ સમાગતોઽહં સ્વીયૈઃ ન પ્રતિકૃતોઽહં ॥ 147 યસ્માત્ શક્યતે પરિજ્ઞાતું યત્ સ્વીયત્વં અસ્વીયત્વંચ દ્વિતયમાસ્તે ॥ ॥

148 ઇદંચોઞ્જિરતિ યત્ પિતર્મે આકાશે તે ભૂયાત્ રાજ્યં તવૈવં ભૂયાત્ કામો જગત્યાં યથા આકાશે ॥ 149 મહ્યં દેહિ અન્નં સંતતીયં માં મા સમુત્સૃજ સંશયત્વે ॥ 150 એતસ્માત્ વાક્યાત્ પરિસ્ફુટં યદસ્ય કામો જગત્યાં ન એવં

---

[1] Both om. [2] Both have ष for ख.

विमलं यथा आकाशे ॥ 151 इदंच यत् संशयत्वं मनुष्याणां न इत्रजदात् ॥ 152 असौ इदंच निजगाद आदौ यत् न तेन आगतोऽस्मि यत् आचारं मूशाकस्य विभ्रंशयामि ॥ 153 किंतु तेन आगतोऽस्मि यत् संपूर्णतरं करोमि ॥ 154 अस्य समग्रा वाक् आदेशश्च स यः आचारे ज्ञात्रौच[1] मूशाकस्य विभ्रंशयिता प्रतिद्वंद्वीच बभूव ॥ 155 उपरि एतस्मिन् पदे यावत् अत्र परिपूर्णं ॥ ॥

CHAPTER XVI.

1 द्वितीयंच समालेखिष्यते उपरि अशुद्धौ मानेयस्य सहस्रात् दशसहस्रेभ्यश्च एकं ॥ 2 यतोऽशुद्धिं प्रलापंच प्रतारणंच मानेयस्य मानेयीयानांच संपूर्णतया समालिखितुमशक्तोऽहं ॥ 3 अहं क्लेशेन बहुना दिवसैश्च दीर्घैः मध्यं अवाप ॥ ॥

CHAPTER XVI.

1 द्वितीयंच समालेखिष्यते उपरि अशुद्धौ मानेयस्य सहस्रात् दशसहस्रेभ्यश्च एकं ॥ 2 यतोऽशुद्धिं प्रलापंच प्रतारणंच मानेयस्य मानेयीयानांच संपूर्णतया समालिखितुमशक्तोऽहं ॥ 3 अहं क्लेशेन बहुना दिवसैश्च दीर्घैः मध्यं अवाप ॥ ॥

---

[1] Doubtful; both ज्ञात्रौच. Possibly नीतौच.

4 ननु जानीयात माज्दइअस्ना: जरथुस्त्रीया: यत् मूलवाक् मानेयस्य उपरि निःसीमत्वे मूलास्पदयो: ॥ 5 मध्याच उपरि समाश्लेषे ॥ 6 निर्व्वाणेच उपरि विभक्तित्वे रोचिपस्तमिस्रात् ॥ 7 तत् यत् अविभक्तिकर्तृत्वे वहुप्रतिमतरं ॥ ॥

8 द्वितीयंच इदं यत् पृथ्वी शरीरकृत्ता[3] आहर्म्मनादीनां ॥ 9 शरीरकृत्ता[3] सृष्टि: आहर्म्मनस्य ॥ 10 अस्या: व्यक्तिश्च इयं यत् आकाशं अजिनात् ॥ 11 पृथ्वीच पिशितात् ॥ 12 अद्रयश्च अस्थिभ्य: ॥ 13 वनस्पतयश्च केशेभ्य: कूनीदेवस्य ॥ 14 वृष्टिश्च वीर्यं माजंदरदेवानां ये चक्रपदे निवद्धा: संति ॥ 15 मनुष्या: देवा: द्विपदा: गोपशवश्च चतुष्पदा: ॥ 16 कूनीदेवश्च सैन्याधिपति: आहर्म्मनस्य ॥ 17 यो नखै: प्रथमं संग्रामे रोचिपं होर्म्मिज्झात् दातु: अवालिख्य अगिलत् ॥ 18 तैश्च द्वितीये संग्रामे कूनीदेव: समं वहुभिर्देवै: गृहीत: ॥ 19 अस्तिच यत्

---

[1] Both om. [2] With अन्यथा as later marginal gloss in JE. [3] Both have त्ता for त्ता.

चक्रपदे निवद्य कूनीदेवो निहतः ॥ 20 इयं सृष्टिः गुर्ब्वी तस्मात् धृता कृताच ॥ 21 सूर्यश्चंद्रश्च बहिराकाशे उच्चैस्तरं विनिर्म्मितः ॥ 22 यत् यावत् तां रोचिपं देवैर्गीलितां स्तोकस्तोकं आकर्षणेन गालनेन सूर्यचंद्रयोः गालयंति आकर्षंतिच ॥ 23 पश्चात् आहर्म्मनः पुरोनिरीक्षणतया विवेद यत् एनां रोचिपं सूर्यचंद्रयोः आकर्षणेन क्षिप्रं गालयिष्यंति विवेजयिष्यंति ॥ 24 क्षिप्रं न विभक्तुये रोचिपस्तस्मिन्नात् एनां सृष्टिं लघ्वीं या यथा मनुष्याः गोपशवश्च अपराणि जीवमंति समग्राणि तथैव प्रतिरूपाणि सृष्टेः गुर्व्याः समं अपरया सरिण्या सृष्ट्या समारचत[1] ॥ 25 जीवं रोचिपंच अंतर्वपुषि बबंध गुप्त्यां[2] चिक्षेप ॥ 26 यत् यावत् सा रोचिः या सूर्येण चंद्रेण आकृष्यते पुनर्मैथुनेन जननेनच जीवमतां प्रतिस्खल्यते ॥ 27 विभक्तिश्च दीर्घतरा भवेत् ॥ ॥

---

[1] So both; see ch. xi, 51. [2] JJ गात्यां, JE गोत्यां (as both in § 38).

28 ... 29 ... 30 ... 31 ... 32 ... 33 ... 34 ... 35 ... 36 ... 37 ... 38 ... 39 ...

---

28 वृष्टिश्च वीर्यं माजंदरदेवानां बभूव ॥ 29 तेन हेतुना यत् माजंदरदेवाः चक्रपदे निवद्धाः संति ॥ 30 ये रोचिषं अगिलन् ॥ 31 नवप्रकारतया विवेकतया विचित्रतया कालस्य रोचिषं तेभ्यो विभक्तुं द्वादशराशीः[2] दुहितरः कालस्य उपकंठं माजंदरदेवानां नराकृतीनां निदर्शयंति ॥ 32 यत् यावत् तेषां माजंदरदेवानां दर्शनात् तासां कामः समुदेति ॥ 33 वीर्यंच तेभ्यो विभज्यते ॥ 34 सा रोचिः या अंतर्वीर्यं जगत्यामवकीर्यते ॥ 35 वनस्पतयो वृक्षाः धान्यानिच तेभ्यः समुद्भवंति ॥ 36 रोचिर्या अंतर्माजंदराणां वीर्येण विभज्यते ॥ 37 साच या अंतर्जगतीषु हेतुना वनस्पतीनां जगतीभ्यो विभज्यते ॥ ॥

38 द्वितीयं उपरि विभिन्नरत्नत्वे जीवस्य तनोश्च इदं यत् जीवः अंतर्वपुषि निवद्धो गुप्त्यां[3] क्षिप्रः ॥ 39 यथा दाता धाताच[4] सर्वेषां सृष्टिमतां शरीरिणां[5]

---

[1] Better add ..., as in § 25 and S. [2] So both. [3] Both गोप्त्यां; see § 25.
[4] JJ धत्ताच for धत्रीच. [5] JE सरिणां.

आहर्म्मनोऽस्ति ॥ 40 इति हेतोर्न युज्यते जननिं कर्त्तुं अन्वयं प्रचारयितुं ॥ 41 यतः सर्व्वं सहायि समं आहर्म्मनेनास्ति धातृतया मनुष्याणां गोपशूनां स्खलनकारितयाच जीवस्य रोचिषः अंतस्तनूनां नचोन्नव्यानि वनस्पतिधान्यानि ॥ 42 द्वितीयंच[3] अनिवर्त्तनया इदंच निगदंति ॥ 43 यत् मृत्युकर्त्तरि सृष्टेः सदैव आहर्म्मनोऽस्ति ॥ 44 इति हेतोर्न युज्यते कामपि सृष्टिं निहंतुं ॥ 45 यतः आहर्म्मनकर्म्मता अस्ति ॥ ॥

46 द्वितीयंच इदं यत् यथा सृष्टिं आहर्म्मनो दधौ निर्व्वाणे विजयी इश्वजदोऽस्ति ॥ 47 विभक्तिकर्त्तृतया जीवानां ततुभ्यः ॥ 48 इयं पृथ्वी निदाने विलयिष्यति[4] ॥ 49 पुनर्न आरचयिष्यते ॥ 50 नच भविष्यति शवसम्मार्ज्जनत्वं ततोः अक्षयत्वं ॥ 51 द्वितीयंच इदं यत् तयोर्द्वयोर्मूलास्पदयोः समग्रतया संस्थितिः समसीमतया एवमभूत् यथा आतपस्य छायायाश्च ॥

---

[1] JE inserts ১. [2] S indicates ২৩৩. [3] JE omits च. [4] So both.

52 ꬹꬱꬹꬱꬹꬱꬹꬱ · ꬱꬹ · ꬹꬱꬹꬱ · ꬱꬹꬱꬹꬱꬹꬱꬹ · ꬱꬹꬱꬹꬱꬹꬱꬹ · ꬱꬹꬱꬹꬱꬹꬱꬹ

कियत्ताया: संख्यामत्तायाश्च ॥ संख्यामत्ताच्च समताच विभिन्नताच यथाहं अवोचं
विना सीमामत्तया भवितुं न श. येच ज्ञानिनां निर्म्मलतरं ॥ ॥

66 द्वितीयंच इदं यत् निःस यत् ज्ञानेन न प्रवर्त्तते ॥ 67 यदिच केनापि
ज्ञानेन प्रवर्त्तितुं न शक्नोति अंतर्ज्ञं वर्त्तितुं न शक्नमनुमानेन ॥ 68 तत् इञ्जदस्य
स्वत्वं स्वीयं तच्च यत् तमोमूलास्य अंतर्ज्ञाने न प्रवर्त्तते ॥ 69 चेत् अस्य स्वीयं
स्वत्वं अंतर्निजे ज्ञाने न प्रवर्त्तते तत् श्वदर्शीति वदतामनृतं[5] ॥ 70 यत् विश्वं सर्व्वत्वं
विभनक्ति ॥ 71 सर्व्वत्वं हि सर्व्वपक्षा ं समाकार्यते ॥ 72 सर्व्वपक्षाप्रवृत्तस्य सीमामत्ता
स्वभावेन ॥ 73 तत् इञ्जदश्चेत् सर्व्व

[1] Both omit, but see S. [2] 1 ... om. [3] Both ᐅᑎᖅ, but see S. [4] Both ᐃᓕᓴᕐᓂᖅ, but see § 72. [5] JJ चदत्तामनृतं, JE चदतामनृतं; see § 76.

[illegible]

प्रवर्त्तनत्वात् स्वीयात् वेत्ता सीमामान् संयुज्यते कलयितुं ॥ 74 चेत् निःसीमो न वेत्ता ॥ 75 आदौ ज्ञानं ज्ञानिनोऽस्य सूक्ष्मतरं परिज्ञानं यत् स्वीयस्तायाः यथास्यतायाः कियत्तायाश्च ॥ 76 यश्च तस्याः स्वीयायाः समग्रायाः स्वतायाः यथास्यतायाः कियत्तायाश्च अवेत्ता उपरिच अपरायाः यथास्यतायाः कियत्तायाश्च ज्ञानी बभूवेति वदतामनृतं[4] ॥ 77 इदंच यत् यथा निःसीमः अप्रवर्त्तनत्वात् ज्ञानेन न प्रवर्त्तते ॥ 78 तत् इदं यदसौ समग्रः स्वयं ज्ञानी किंवा अस्ति अज्ञानः समग्रो रोचिष्मान् किंवा अस्ति तमिसी समग्रो जीवन् किंवा अस्ति मृतः इदमपि अवेत्ता ॥ ॥

79 द्वितीयंच इदं यत् रोचिषं जीवंच यदत्व[5] ऊर्द्धलोकयामि विभागः सर्व्वकालादस्ति किंवा नो ॥ 80 चेत् विभागः स्वत्वात् कालस्यास्ति तदहो विचारयथ यत् किंचित् यस्मात् विभागं विभक्तुं शक्यते विभागवान् शक्नोति भवितुं ॥ 81 विभागवान् चेत्

---

[1] Both om. [2] Both ગમે. [3] Both insert ૱, but see S. [4] JJ चवक्कामनृतं, JE चदतामनृतं; see § 69. [5] Both यदच.

[illegible]

सम्मिलितः[3] अन्यथा नाधिकरोति ॥ 82 सम्मिलितश्च ऋते मेलयितुः येन स सम्मिलितो मिलितः अन्यथा न संवदति ॥ 83 चेत् विभागः खंडं सीमावान्[4] अवलोक्यते मूलेनापि यस्मात् विभागः अमुना प्रकारेण खंडेन सीमावता भवितव्यं नहिसंदेहः[5] ॥ 84 तेन यतो निगदंति यत् सर्वेऽपि फलभागाः मूले साक्ष्यदाताः ॥ 85 तच्चेत् विभागं खंडं सीमावंतं पश्यामि तत् मूलमपि चेत् खंडं विभागेभ्यः सम्मिलितं सीमावत् अन्यथा भवितुं न शक्नोति ॥ 86 इदंच यत् निःसीमो न विभज्यते ॥ 87 यतो विभागः समवायात् विभज्यते ॥ 88 समवायश्च उपरि सीमामज्ञायां साक्षी ॥ 89 यथाहं उपरि व्यदर्शयं ॥ 90 यत् सत्तां यथास्यतांच मूलस्य ऋते उपमानात् प्रतिरूपाच्च फलस्य अन्यथा नावलोकयामि ॥ 91 सर्वं किंचित् फलेनावलोक्यते ॥ 92 मूलेनापि अमुना प्रकारेण भवितव्यमेव ॥ 93 तच्चेत् खंडत्वं सीमामत्वंच

---

[1] In § 64. [2] Both ०॰ -मागाः. [3] Both have always सन् for सम् in this word.
[4] So both. [5] JJ नहिसंदेहं.

फलेन दृश्यतरं सर्व्वस्मात् विचारात् मूलमपि यस्मात् फलं सीमामत्रया निःसंदिग्धं ॥ ॥

94 द्वितीयंच इदं यत् निःसीमः स भवति योऽपरिरेपितस्थानो[4]ऽमर्यादस्वरूपः ॥ 95 अस्य अन्यत् स्थानं आसनंच अस्य परिरेपणे[5] नास्ति ॥ 96 तच्चेत् द्वौ मूलास्पदीयौ निःसीमौ अमर्यादस्वरूपौ उच्यते आकाशपृथ्वीप्रभृतीनि तनुकृतानि वर्द्धिष्णूनि जीवाश्च रोचिषश्च दातारश्च अमराः गुरुतराः प्रचुराः सहसंचाराः येषां विभिन्ननामत्वं विभिन्नत्वात् एकैकस्य अन्योन्यतो न सीमांतः शक्नुवंति भवितुं ॥ 97 तत् सर्व्वं अंतः कस्य कुत्रच ददौ ॥ 98 चेत् द्वौ मूलास्पदीयौ सर्व्वकालं अपरिरेपितस्थानौ बभूवतुः ॥ 99 चेत् तौ स्वतां निःसीमां सीमावतींच चक्रतुः स्थानंच[6] इदं सर्व्वेषां वर्त्तमानानां भूतानां भविष्याणां चक्रतुः भवितुं कथं शक्नोति ॥ 100 चेत् रत्नं यत् सदैव निःसीमं

---

[1] JJ ꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡; perhaps for ꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡ or ꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡, see S and § 96. [2] Both ꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡꣡

सीमावत् भवितुं शक्नोति तत् नास्तिच भवितुं शक्नोत्येव ॥ 101 तत् यत् उपरि अपरिवृत्तौ रत्नस्योद्गिरंति अनृतं ॥ ॥

102 इदंच अहो जानीयात यत् निःसीमः स भवति यस्मात् परिरेषा[7] पूर्व्वं न विभक्ता ॥ 103 किंचिदपि वस्तु ऋते तस्मात् पृथक् तस्मात् भवितुं न शक्नोति ॥ 104 ऋते सीमायाः निःसीमत्वस्य न परिज्ञायते ॥ 105 अथवा स्तब्धतया तत् किंचित् यत्[6] न वेत्ति यत् किं सदैवोद्गिरति युध्यति वचश्च उपरि प्रचारयति लघून् लघुज्ञानिनः तं प्रति विमोहितमार्गं कस्मै ॥ 106 यदिच जडतया इदंचोद्गिरति यदसौ स्वयं निःसीमः अस्य ज्ञानंच निःसीमं निःसीमज्ञानतया वेत्ति यत् निःसीमोऽस्ति ॥ 107 तत् अनृतं द्विवारंच अनृतं ॥ 108 एकंच इदं यत् ज्ञानं उपरि कस्यचित् तस्य यत्

---

[1] Both omit, but see S. [2] So both, but S indicates final ಕ್ಕ್-. [3] So JJ; JE has a blank space, thus ಸಾಮ್ಯ . . . Better ಸಾಮ್ಯಾಭಾವ್ಯ, or ಸಾಮ್ಯಾಭಾವ್ಯಂ. [4] So both; S indicates ›. [5] Both insert ಪ್ರ, which S omits; if inserted it obliges us to read ಕೃತ್ಯ as a single word. [6] JE om. [7] See note to § 94.

. . . . . .

ज्ञानेन अवलोकितं अंतर्ज्ञानेच प्रवर्त्तितं ॥ 109 किंचिदपि विना तत् यदंतर्ज्ञाने समग्राय[2] प्रवर्त्तितं दृष्टंच अन्यथा संपूर्णं[3] न परिज्ञायते ॥ 110 कस्यचित् पदार्थस्य परिज्ञानं समग्रावलोकनेन पदार्थस्य भवति ॥ 111 समग्रावलोकनंच पदार्थस्य समग्राप्रवृत्त्याच पदार्थस्य अंतर्ज्ञाने भवति[4] ॥

. . . . . .

---

[1] Better . [2] Both समग्राये. [3] JE has संति and omits the rest of the section, as if its original were illegible. [4] Both भवितुं. JJ and JE both break off at this point, without concluding the subject; and no other MS. has yet been discovered that extends farther. The quantity of text that has been lost is probably small, for, if we suppose that the old MS. AK was originally complete, and was divided into two equal portions in consequence of some division of family property, as the portion extant ends with ch. xi, 145, the missing portion could hardly have extended more than two pages further than the text is printed in this edition. The additional MS., described in the Introduction as AK2, which was not available till half of the Pâzand text was in type, and is now supposed to be the MS. of 1569, also breaks off at the same point as JJ and JE.

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR.

THE PAHLAVI TEXT,

CHAPTERS I–V.

OBSERVATIONS.

1. The Pahlavi manuscripts of this work rarely extend beyond these first five chapters. The few exceptions, known to the editors, are mentioned at the end of the text. But, as the Pahlavi version, now extant, is evidently a mere reproduction from the Pâzand, it seems unnecessary to print more than its usual extent. For the same reason, many trifling variations in the manuscripts are left unnoticed, and the Pahlavi orthography is freely corrected to agree with that in general use.

2. In the text, the chapters and sections are made to correspond with those of the Pâzand version, and the words are divided as usual in the manuscripts, the conjunction *va* and relative *î* being not separated from the words to which they belong. But, in the transliteration, hyphens are used, both for connecting the components of compound terms, and for dividing words into their component parts.

3. The meaning of the italics and apostrophes in the transliteration is as follows:—*a*, *â*, *h*, *kh* are used where one turn of the Pahlavi letter is omitted, as in 𐭠 for 𐭠𐭩 or 𐭠𐭥, and 𐭪 for 𐭪𐭩; *c* has the sound of ch in 'church;' *d* is used when its sound is represented by 𐭭; *j* when written 𐭡; *l*, *r* when written 𐭫 or 𐭬; *v* when written 𐭥; *z* when written 𐭦 or 𐭵; *zd* when written 𐭷; d*i*p, s*p*, s*a*j, s*ic*, s*ij* when written 𐭢𐭡, for 𐭢𐭩 or 𐭦𐭩; *êc*, *êj*, *êz*, g*ac*, g*a*j, g*uj*, y*ez* when written 𐭥, for 𐭦𐭡; r*a*j, r'j, r'*z* when written 𐭤, for 𐭦𐭫; and *îh* indicates the correction of an erroneous îk.

4. The manuscripts mentioned in the foot-notes are fully described in the Introduction. Their extent, age, and relative importance (so far as their Pahlavi text is concerned) are as follows:—

K28 (about 150 years old) I, 1—II, 8; III, 1–25; III, 36—IV, 106; &c.
PA18 (more than a century old) I, 4—V, 95.
L15 (written about A.D. 1737) I, 4—IV, 39; IV, 41—V, 71.
R (more than 50 years old) I, 28—V, 61.
X (perhaps the same age) I, 1–32; I, 34—III, 11; III, 13—IV, 8; IV, 10–48, 50–70, 72–100; &c.
AK (probably four centuries old) V, 6, 7, 9–28, 34, 35, 81, 95; &c.
Bm (perhaps 50 years old) I, 1–31.

Other manuscripts were originally collated at Poona, but hardly any particulars about them have been preserved.

SHIKAND-GÛMÂNÎK VIJÂR.

CHAPTER I.

1 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥 𐬌𐬱𐬌 𐬀𐬵𐬭𐬀𐬨𐬭𐬵𐬀𐬎 𐬑𐬀𐬵𐬭𐬀𐬨𐬭𐬵𐬀𐬎 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥 𐬀𐬵𐬭𐬀𐬨𐬭𐬵𐬀𐬎 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥 𐬐𐬀𐬯𐬀𐬥

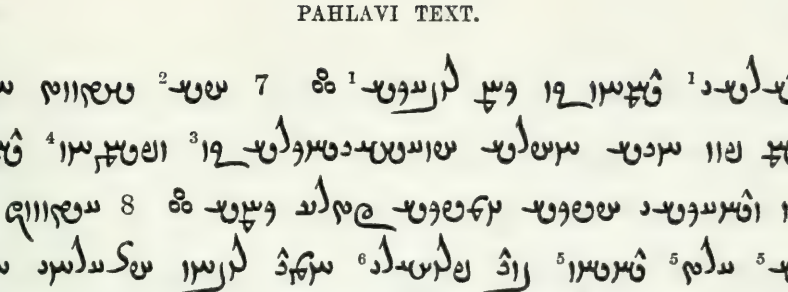

sa*r*dârîh-î dâmânŏ gha*l* kâm rûbâkîh. 7 *A*fash she*d*run*d* [16], hangâm hangâm pavan khvêsh khv*á*par*íh*, *av*ôkhshâyishnkar*íh* gha*l* nafshmanânŏ dâmânŏ, va-dênô, va-dânâk*íh*-î *avézakíh* gûm*ézakíh* *c*itarîk kâm*íh*. 8 Aêtûnŏ-*c* vîr, hûsh, khira*d*, dânishnŏ, bôd, fravâhar-î hômand rûbânŏ *a*fzârân-î hômand âkâs*íh* khvâstâr-î denman *a*fzârân-î maînôg, panj-î hômand vênishnŏ, shinvishnŏ, anbôîshnŏ, *c*âshishnŏ, pa*d*armâyishnŏ, (9) pavan panj *a*fzârân-î stih-î hômand *c*ashm, gôsh, vînîk, pûmman, hamâk tanû mâli*d*ârânŏ; (10) *a*fash pavan denman *a*fzârânŏ *av*âkîh anshûtâ yehabûn*d*, gha*l* râyînîdârîh-î dâmânŏ.

11 *A*fash yehabûn*d* dênô-î harvist-âkâs*íh* mahîst dirakht hûmânâk, (12) mûnash aêvak stûnak, 2 vakhshishnŏ, telatâ azag, *c*ahâr shâk, panj barg-gâs. 13 *A*fash aêvak stûnak pa*d*mânŏ. 14 Trên vakhshishnŏ

---

[1] All but X have ש for ת. [2] All but L15 have ʾwʾy. [3] So K28, L15, X, Bm; others ו (avŏ). [4] Better ʾyw (âyinŏ) for ו. [5] K28, X, Bm prefix ו (va). [6] All ʾhmʾyd. [7] L15 omits מ; better ʾyhmʾsyshnŏ (pîrmâsishnŏ). [8] Better ʾyhmʾlydʾrʾnŏ (mâli*d*ârânŏ). [9] All ʾwʾy. [10] So K28, X; others ʾhmʾ. [11] K28, X, Bm ʾy. [12] So K28, X, Bm; others begin with ן. [13] Nêr. misread 'dêshak.' [14] All have ד for ת; Nêr. misread 'brîshak.' [15] L15 ʾwʾy. [16] Better than '*a*jash yâtûn*d*' which Nêr. seems to have understood.

kûnishnŏ va-pâhrẽjishnŏ. 15 3 azag hûmatô, hûkhtô, hûvarshtô-î aît hûmînishnîh, hû-gôbishnîh, hû-kûnishnîh. 16 Arbâ shâk *c*ahâr pîshakân-î dênô mûnash dênô gêhânŏ pa*d*ash vîrâyî-aît, (17) î aît âsrûk*íh*, aratêshtâr*íh*, vâstryôsh*íh*, hû-tûkhsh*íh*. 18 Panj barg-gâs khômshyâ patânŏ zyashânŏ dênôîk shem mânpat, vîspat, zandpat, matâpat, zaratûhasht*r*atûm. 19 Va-aêvak rôêshmanân sar-î aît malkâân malkâ, dahyûpat-î gêhânŏ. 20 *A*fash dên gêhânŏ ka*rd*ak-î aît mar*d*ûm pê*d*âkînî*d* pavan hûmânâk*íh*-î denman *c*ahâr pîshakân-î gêhânŏ. 21 *C*îgûn madam rôêshman âsrûk*íh*, (22) madam yedman aratêshtâr*íh*, (23) madam ashkambŏ vâstryôsh*íh*, (24) madam rigelman hû-tûkhsh*íh*. 25 Aêtûnŏ-*c* *c*ahâr hûnarân-î dên mar*d*ûm-î aît khîm, hûnar, khira*d*, tûkhshâk*íh*, (26) madam khîm âsrûk*íh*, *c*îgûn mahîst khvêshkârîh-î âsrûkân khîm-î sharm va-bîm râî vinâs lâ vadîdûnd, (27) madam hûnar aratêshtâr*íh*-î aît vâspûbarakântar

---

[1] All have ɔ for ʊ. [2] K28, X, Bm prefix ı (va). [3] L15 has ɑıɔɔ for ɑıɔı.
[4] All omit ɔ. [5] K28, L15, X, Bm prefix ı (va). [6] All but L15, X have ɔ for the latter ʊ. [7] K28, X have ı (va) for ɔ. [8] All have always ɔɯʊ for ɔɯɔ.

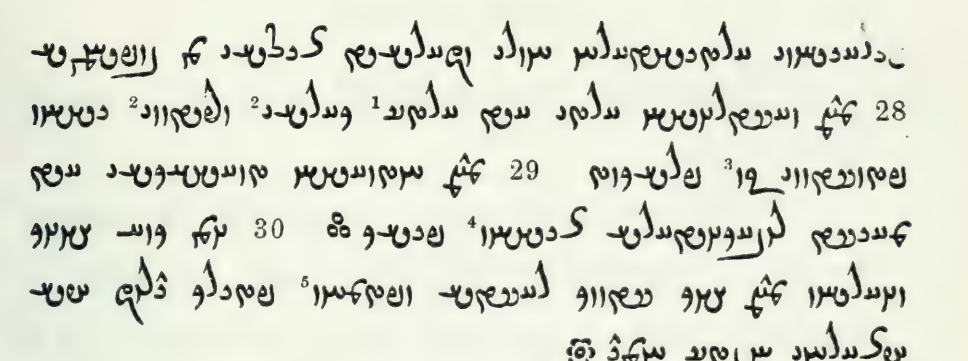

pîrâyishnŏ-î aratêshtârân hûnar-î vijârî-aît, zekar*íh*-î min benafshman*íh*, (28) madam vâstryôshân khira*d*-î aît âr*d*îk-kâr*íh*-î var'*zîd*anŏ-î gêhânŏ, pa*d*vastanŏ-î gha*l* frashakar*d*, (29) madam hû-tûkhshân tûkhshâk*íh*-î aît mahîst rûbâkînî*d*âr*íh* zyashânŏ pîshak. 30 Denman ko*l*â âyûînak nîvârishnŏ madam aêvak stûnak, râst*íh* va-pa*d*mânŏ, pa*d*îrak drûj *a*fash *a*fzârân-î hambu*d*îk hômand.

31 Denman, zyam manîtûn*d*, kabed-âyûînakîhâ kabed-sar*d*akîhâ, *c*îgûn kabed dênôîk kabed hêmnunishnîk-î dên hangâm mûn hamâk, aêvak levatman tanê, han-bêshinŏ ham-bu*d*îk shkastâr khastâr hômand. 32 Levatman han-bêshin*íh* va-shkastâr*íh* va-za*d*âr*íh* zyashânŏ, aêvak va*l* tanê, pas-*ic* aêvakar*d*akîhâ pavan aêva-zôhar*íh* pa*d*îrak aêvak râst*íh* st*é*jend. 33 Râst*íh* benafshman*íh* aêvak zôhar-î aûstîgânŏ, pavan aêvak*íh*-î râst*íh*. 34 Kadbâ kabed âyûînak,

---

[1] K28 ; R, Bm . [2] All omit . [3] K28, R, X, Bm (avŏ). [4] All (î valmanshânŏ), but see Pz. [5] L15 omits (va). [6] So K28, R, X, Bm; others (giravîshnîk-î). [7] K28, R, X, Bm . [8] X (amat). [9] K28, R, X (tebrûnastârîk). [10] L15 (valmanshânŏ).

va*l* kabed barhâm han-bêshin shâyast yehevûntanŏ, pavan hamâk*íh*, min aêvak bûn-î drôjan*íh* aît.

35 Zak li, Gab*r*âân-farûkhû-î Aûha*r*ma*zd*-dâ*d*ân hômanam, denman pas*á*-jishnŏ ka*rd*, c*î*gûn li khadîtûn*d*, dên hanbâm, kabed-sar*d*ak*íh* kabed-dênô*íh* kabed hû-sikâlishn*íh*-î kêshânŏ; (36) zakam dên ham *a*pôrnâêdâr*íh* hamvâr taftîk-mînishnîhâ khvâstâr vajôstâr-î râstîh yehevûn*d* hômanam. 37 Ham c*î*m râî va*l*-ic kabed kêshvar va-zrêh vîmônd frôft hômanam. 38 *A*fam denman hanger*d*îk gôbishnân-î *a*jash aît pû*r*sishnŏ-î râst*íh*-kâmakân, *a*fash min nipîk va-aîyyâ*d*-kâr-î pêshînîk dânâkân râstân dastôbarân, va-nâmc*i*sht zak-î hû-fravar*d* Âtû*r*-pâd*í*yâvandân, c*îd*anŏ vij*íd*anŏ gha*l* denman aîyyâ*d*-kârân, Shikand-gûmânîk Vijâr shem hankhetûnâ*l*. 39 *C*îgûn

---

[1] So Pl.; R, X ו (va); others om. [2] So K28, R, X, Pz.; others add ד; better ואו (*a*dinŏ), which Nêr. seems to have often understood as וו (ânŏ) = כד. [3] Better ל (li-î). [4] Pz. omits final ו by mistake. [5] All have וו for ט. [6] Better ביגונם (cîgûnam). [7] So K28; L15 כדע; R, X כ; others כע כד; better כע (*a*dînam). [8] All but X have ומ for תּ. [9] All but X have ד for ת. [10] K28, PA18, L15, R, X כלמן (valman-ic). [11] X has ת for ד. [12] L15 ואין. [13] All have דד for ר. [14] All add ו (see Pz. note). [15] L15 adds ד. [16] So PA18, L15, R; K28 ו (va); X om. [17] K28, PA18, L15, R have כד, and X כדד, for ו.

pavan gûmânŏ vijârîh-î navak âmûjakân *av*îr *av*âyishnîk aît, madam ba*r*â-khavîtûnastanŏ-î râstîh, va-*v*áfrîgânîh va-râst*íh*-î shapîr dênô, va-andarg shukûh-î gv*î*d-patkârân. 40 *A*fam lâ dânâkânŏ va-*a*fzâr-hômandânŏ, ba*r*â farhângîkânŏ, navak-*a*fzârânŏ, râî ka*r*d va-ârâst, (41) aêgh, vad kabedân madam *afdíh* va-*v*áfrîgânîh-î shapîr dênô-î pôryô-*d*kêshîk gôbishnŏ *av*îgûmântar yehevûnd, (42) min-*ic* vij*i*dak dânâkân khvahîshnîk hômanam, (43) aêgh mûn nikîrî*d*anŏ bavîhûnê*d*, a*l* gha*l* dênô-î mâ*d*akîk gûftâr pasâkhtâr, ba*r*â gha*l* vajûrgîh-î râst*íh* va-v*á*frîgânîh va-vîmônd-gôbishnîh-î pêshînîk dânâkân, aê nikîrê*d*. 44 Maman li, mûn pasâkhtâr hômanam, lâ pâyak-î âmûjkârîk, ba*r*â zak-î âmûjishnîk, yakhsenunam.

45 *A*fam râ*d*-mînishnîhâ gôbishnŏ, min zak dênô-dânishn*íh*, va*l*-*ic* navak âmûjakân bakht va *c*îmîk medammûnast. 46 Maman mûn, min andak dânishnŏ zyash

---

[1] All but X have ש for ת. [2] Always עתאך (andâk) in all, to agree with Pz. [3] Perhaps for אבד אתין (kabed âyin). [4] All omit ד. [5] All have וו for ם. [6] K28, R, X וי (avŏ). [7] K28, R, X have ר for first ו. [8] K28, R, X have וי for first ו. [9] All שי (hanâ). [10] X has ת for ד. [11] K28, PA18, R, X have ש, and L15 שש, for ו. [12] K28, R, X ק; L15, PA18 קר. [13] L15 כ.

aît, avŏ ar'jânîkân khelkûnêd, padîrishnîktar aêgh mûn kabed khavîtûnêd, ar'jânîkân ajash asûdîh anaîyyârîh. 47 Cîgûn valmanshânŏ vijîrînîd pêshînîk dânâkânŏ, (48) aêgh râdîh telatâ âyûînak, mînishnîk, gôbishnîk, kûnishnîk. 49 Mînishnîk râdih zak mûn, kadâr-ic-aê ham-gôharân râî, nêvakîh avâyastanŏ ângûn cîgûn nafshman râî. 50 Râdîh-î pavan gôbishnŏ zak mûn, min kolâ frârûn dânishnŏ va-âkâsîh zyash mad yekavîmûnêd, val ar'jânîkân âmûjêd; (51) cîgûn zak-î dânâk-ı gûft, (52) aêgh: 'Yezbemûnam aêgh khavîtûnam vîsp âkâsîh-î sud-bar, va-âmûjôm val fryâdân, va-ayâvôm bar-î ayâvishnîk.' 53 Râdîh-î pavan kûnishnŏ zak mûn, min nêvakîh zyash mad yekavîmûnêd, kadâr-ic-aê ghal ar'jânîkân nêvakîh.

54 Dadîgar, aîyyâdînidârih-î shapîrân pavan bûkht-rûbânîh; (55) ham cîm râî li ârâst, aêgham vad dânâkânŏ, pavan khvêsh khvâparîh, hû-cashm nikîrishnîk, pavan anôshak-rûbânîh aîyyâdînend. 56 Maman gûft yekavîmûnêd,

---

[1] K28, X prefix ו (va). [2] All but X have ב for ו. [3] So K28, R, X; others בֵּ. [4] All omit ד. [5] K28, PA18, R, X have ד for ו; others omit it. [6] All מת (amat). [7] L15, R ואלפונם (va-alfûnam). [8] K28, R, X בֵּ; others ב. [9] L15 מ (man). [10] L15 אנדרסנד.

𐭠𐭥𐭲𐭭𐭩𐭮𐭥𐭣 𐭥𐭩 𐭠𐭥𐭲𐭭𐭩𐭮𐭥𐭣 𐭥𐭥𐭫𐭥𐭣 𐭲𐭥𐭲𐭩𐭥𐭣 𐭲𐭥𐭲𐭩𐭥𐭣 𐭩𐭣 𐭲𐭥𐭲𐭩𐭥𐭣 𐭩𐭣 𐭩𐭲

6 Vizûdakîh vizâyishnŏ, kolâ cîgûn yehevûnêd, barâ min gvîd-gôharîh va-gvîd-gôharân vad lâ yehevûnêd. 7 Maman ham-gôharân, aêvak val tanê, ham-kâmakîh va-ham-sâjakîh yehevûnêd, lâ vizâyishnŏ vizûdakîh. 8 Va-gvîd-gôharân, hamêstâr-gôharîh râî, kolâ cîgûn val ham yehamtûnd, aêvak val tanê, zadâr vizûdâr yehevûnd. 9 Ham-gôharân, ham-sâjakîh va-ham-gôharîh râî, amat val ham yehamtûnd, zîvîk hômand, kârîk hômand, va-ham-aîyyâr hômand. 10 Vishôpishnŏ va-gvîdîh-î ham-gôharân anahamîh-î gvîd-gôharân. 11 Ângûn cîgûn garmîh sardîh mûn, hamêstâr-gôharîh râî, hamîshak-gôharîhâ aêvak val tanê zadâr va-vizûdâr kûkhshâk vishôpâk hômand. 12 Maman kolâ vishôpishnŏ min sardîh va-khûshkîh va-garmîh va-khavîdîh rastakân, (13) va-aêvak val tanê zadârîh va-vizûdârih va-hamêstârîh. 14 Maman vishôpishnŏ-î tanûân min hamîshak-kûkhshishnîh-î garmîh va-sardîh, khûshkîh

---

1 X inserts 𐬛𐬀𐬰𐬌𐬨𐬀𐬌𐬐 (dûshmanîk) as a gloss. 2 All have always 𐬎𐬌 for 𐬐 in this word, to agree with Pz. -hôd in bahôd. 3 All but X have 𐬛 for 𐬚. 4 K28, R, X 𐬀𐬌. 5 K28, X 𐬌𐬐𐬌𐬐 for Pz. did. 6 L15 𐬀𐬌. 7 X 𐬀𐬋. 8 X 𐬀𐬍 (avŏ), others 𐬀𐬌. 9 R, X have 𐬍𐬍𐬚, and others 𐬍, for 𐬍 𐬛. 10 X 𐬌𐬍𐬌. 11 So L15; X 𐬀𐬍 (avŏ), others 𐬀𐬌. 12 So X, but others have 𐬀𐬌 for 𐬀. 13 L15 𐬀𐬌, X 𐬀𐬍 (avŏ).

𐭥𐭠𐭲𐭥𐭠𐭭𐭲𐭩 𐭥𐭠𐭲𐭥𐭠𐭭𐭲𐭩 𐭠𐭥

va-saryâ kâmakîh zyash hamîshak pavan drûj. 6 Dâdâr Aûharmazd vîsp-tûbânîh zak-î madam vîsp shâyed yehevûntanŏ, va-sâmân-hômand.

7 Zak-î lâ shâyed yehevûntanŏ tûbân atûbân madam lâ jûmbî-aît. 8 Mûn yemalelûnêd lâ dên vîmônd-î sakhun-shnâsîh. 9 Maman, amat gûft aêgh lâ shâyed yehevûntanŏ, tanê yemalelûnêd aêgh yêdatô padash tûbânîk, zyash min vîmônd-î lâ shâyed yehevûntanŏ dedrûnd. 10 Maman akhar lâ lâ-shâyed, barâ shâyed, yehevûntanŏ. 11 Cîgûnash tûbân sâmân-hômand, ângûn-ic ajash kâm. 12 Maman far'zânak, (13) va-kâm-î far'zânak kolâ val zak-î shâyed yehevûntanŏ, (14) afash kâm val zak-î lâ shâyed lâ vidîrêd, (15) maman kolâ zak yezbemûnêd-î shâyed sajêd yehevûntanŏ.

16 Hat yemalelûnam, aêgh dâdâr Aûharmazd Akharman min sarîtarîh, zyash hamîshak gôharîk, avâz dâshtanŏ tûbân, (17) zak gôhar-î dêvîk val yêdatôîk, va-zak-î yêdatôîk val dêvîk, vardînîdanŏ shâyed; (18) va-târ rôshan,

---

[1] All but X have ש for ת. [2] L15 has ו for ש. [3] Misread 'āsh' (=zakash) in Pz. [4] K28, R, X בֿיִד. [5] X יג (avŏ), others בֿיִ. [6] L15 בֿיִד. [7] All בֿיִ. [8] K28, PA18, R have ש, and L15 ר, for ת. [9] Better ער (adînŏ).

va-rôshan târ, kardanŏ shâyed. 19 Gôhar pavan benafshmanîh vashtanŏ gôhar lâ-shnâsân yemalelûnd, (20) mûn ûzdahishnŏ gôhar dên kûnishnŏ gujinishnŏ anashnâs; (21) va-gûrg khrafstar pavan nêvakîh angârênd. 22 Cîgûn anâkîh va-saryâ-î min anshûtâ va-gôspend lâ nafshman-gôharîhâ, barâ min vinâsishnŏ, fradîpishnŏ, nîyázishnŏ, vîyávânîh-î drûj, (23) min ham sarîtarîh-î avârik drûj-î cîgûn kênô, va-khêshm, va-varenô-î gûmîkhtak val mardûm. 24 Cigûn vashtamûntanŏ-î dârûk-î tâkhal-î zâhar-gûmîkht lâ nêvakîh-pardajishnîh, barâ spôkhtanŏ-î dard va-vîmârîh-î min barâ gôhar râî. 25 Cîgûn mizayâ-î râst va-kadbâ, (26) î amat aît-î ham-tanû pavan mizayâ-1-î kadbâ aharûbŏ gabrâ min kabed anâkîh bûkht-êd, va-pavan zak-î râst aîrîkht-êd, (27) frâêst zak nêvakîh lâ min kadbâ-gôbishnîh, barâ min spôkhtanŏ-î zadârîh va-sarîtarîh-î gûmîkhtak val sarîtarân, (28) zak-ic anâkîh lâ min râst-gôbishnîh, barâ min sarîtarîh-î gûmîkhtak val sarîtarân.

---

1 All but X have ـه for ـو.

2 Always ايشت in all, as in Pz.; but the form given above is more probable.

3 Always corrupted by all into ـفگ, ـڤگ, ـڤگ, ـڤگ, ـڤگ, or ـڤگ.

4 All ـگ.

5 So PA18; X ـم, others om.

6 All omit ـد.

7 All omit ـا.

8 L15 inserts ـڤگ.

9 X ـم (avŏ), others ـگ.

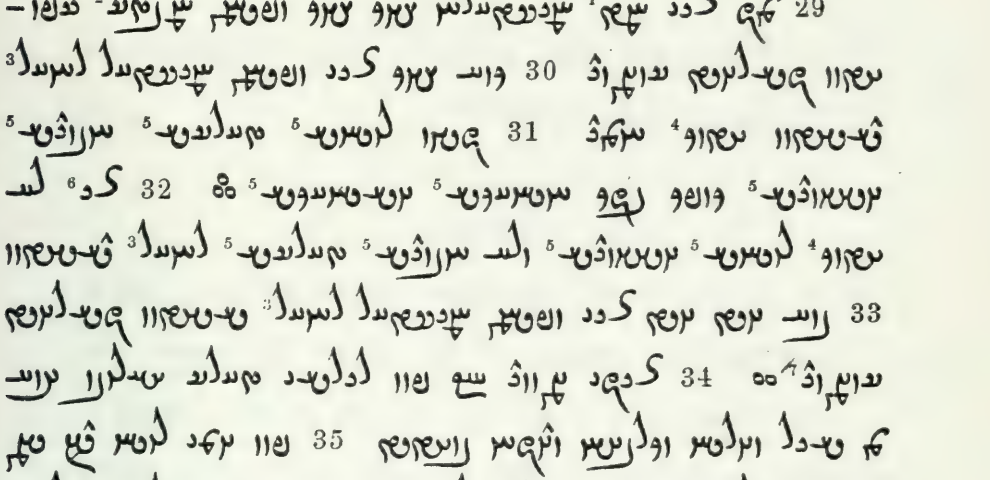

---

29 Min-*ic* zak-î amat hamêstârân, aêvak aêvak, nafshman ham-bu*d*îk spôkhtanŏ *c*îharînî*d* yekavîmûnd, (30) ko*l*â aêvak zak-î nafshman hamêstâr lakhvâr dâshtanŏ atank hômand, (31) *c*îgûn rôshanîh târîkîh, hû-bôdîh dûsh-gôndîh, ki*r*fak bajak, hû-dânâkîh dûsh-dânâkîh. 32 Zak lâ atank rôshanîh dûsh-gôndîh, va-lâ hû-bôdîh târîkîh lakhvâr dâshtanŏ; (33) bar*â*, gvî*d* gvî*d*, zak-î nafshman hamêstâr lakhvâr dâshtanŏ *c*îharînî*d* yekavîmûnd. 34 Zak-*ic*-î yema*l*e*l*und, aêgh pavan lêlyâ-î târîk aharûbŏ gab*r*â min shêr va-gûrgân va-kalbâân va-dûjân bûkht-ê*d*, (35) pavan yôm-î rôshan dên yedman, *a*fshân garôbŏ, yehevûnê*d*, (36) zak lâ pavan nêvakîh-î min târîkîh, lâ-*c* pavan anâkîh-î min rôshanîh dâshtanŏ *s*aj*ê*d. 37 Maman rôshan*îh* pavan spôkhtanŏ-î târîkîh yehabûn*d* yekavîmûnê*d*, lâ pavan *avâz* dâshtanŏ-î shêr, gûrg, va-khrafstarân. *Avâr*îk kabed-î pavan denman shôn. 38 Dêrangîh râî

---

[1] X ו׳. [2] X has ט for ב. [3] So X; others ואש (for וש). [4] For ואתע (atang), a more probable reading than 'âtûk.' [5] All but X have ב for ט. [6] Better כד. [7] X has ש, and others ס, for ז. [8] So Pz.; X אטוכ׳, others אטנ. [9] All ואש. [10] All omit ב. [11] So X; others ואש.

CHAPTER IV.

val hangerdîh andâkht; lekûm pîrûzkarân nêvakîh shnâkhtârîh (39) ângûn, aêgh min dênô kabed ayâvêd.

CHAPTER IV.

1 Va-zak-î pûrsîd, (2) aêgh: Amat hamâî khadîtûnam, aêgh hamâk mindavam min spihâr va-stârakân hamâî yehevûnêd, (3) va-denman spihâr mûn yehabûnd, akhar ham zak aît-î vîrôyishnîkân yemalelûnd, aêgh nêvak va-saryâ valman yehabûnd. 4 Hat Akharman yehabûnd, denman afd mindavam kâr valman cîgûn tûbân yehevûnd yehabûntanŏ? 5 Maman râî amat aît stârak mûnshân nêvakîh avâkîh ajash hamâî khelkûnî-aît? 6 Hat Aûharmazd va-Akharman pavan ham-pûrsakîh yehabûnd, akhar ângûn pêdâk aêgh Aûharmazd, pavan vinâs va-saryâ-î min spihâr hamâî yehevûnêd, levatman Akharman ham-vinâs ham-bâî. 7 Pasukhô denman, (8) aêgh spihâr dîvâk-î bakânŏ-î nêvakîh bakhtârân, mûnshân kolâ nevakîh bakhtârîh

---

[1] X ꝛ (avŏ), others ꝛ. [2] All but X have ꝛ for ꝛ. [3] X ꝛ. [4] PA18 ꝛ. [5] All ꝛ.

ajash hamâî khelkûnd râstîhâ. 9 Va-*h*aftân stâr kerpân parîkân-î *az*îr valmanshân dûbârênd, *ay*ôr*d*ârân-î gvî*d* bakhtârân, (10) mûnshân dênôik shem Gadôgân. 11 Dâ*d*âr Aûha*r*maz*d* vacûmânakîhâ far'zânakîhâ ârâst-ârîh-î denman dâm dahishnŏ va-pa*d*vastârîh-î frashaka*r*d râî.

12 *C*îgûn ganâk maînôg andarûn âsmân p*é*cî*d*, valman drûj dûsh-dânâkîhâ zûr-mîtôkhtîhâ, levatman kabed sar*d*ak bajakân drûjân-î tôm-tôkhmakân, va*l* rôshan*íh* fra*j*ast gûmîkht, aêgh: 'Denman dâm dahishnŏ-î Aûha*r*maz*d* an-aît vadîdûnam, ayô*v* va*l* nafshman shâyôm ka*r*danŏ.' 13 Valmanshân rôshanân, *av*artûm-î shapîrîkân, harvist-âkâsîh râî, va*l* zak-î drûj khalak-kâr*íh* va-zûr mîtôkht*íh* âkâs yehevûn*d*; (14) denman-i*c*, aêghash denman nîrûk, mûnash denman khalak-kârih va-vazand-kârîh *a*jash khvaz*êd*, maman sâmânak, (15) ângûn aêghash min kevan a*ê*c nîrûk-î pavan *av*a*z* ârâstârih-î min bûndak mâli*d*ar*íh*-î band va-dar*d* va-p*é*cî*d*ak*íh*-î andarûn âsmân lâ yehevûnê*d*.

---

[1] All but X have ש for ת. [2] So PA18, L15; X ו; others ל. [3] Better אע פלג (bajak-âyin). [4] All ל. [5] L15 מג. [6] X מר (denman).

16 Zyash far'zânakîhâ—cîgûnash valman drûj val rôshanân frajast vapécîd, adînash hamâk zôrân afzârân ashân bajakân drûjân-î kabed sardak gvîd gvîl pavan nafshman yezbemûnishn-karîh lâ shedkûntanŏ râî—aît-î val stîh-î rôshanân gûmîkhtak; (17) cîgûn drûjîk zâhar-î khrafstarîk, mûn arbâ zahakân-î Aûharmazdîk padmûkht dârênd. 18 Maman hat denman drûjîk zâhar-î khrafstarân val cahâr zahakân-î tanû-kardîk-î Aûharmazdîk-î aît mayâ, va-âtâsh, va-tînâ, va-vâd pécîd lâ yekavîmûnd ham-cîgûn val âsmân maînôgîh mad hômand. 19 Hat pavan maînôgîh va-atanûih yehevûnd hômand, zak dâm-î Aûharmazd pâhrîkhtanŏ rastanŏ min zak-î valmanshân zâhar-î dêvîk lâ shâyast hômanâê. 20 Dên garôbŏîh va-vâd ângûn gûmîkht hômanâd-î mardûm avârîk dâm nîvârishnŏ, burishnŏ, afzâyishnŏ, vakhshishnŏ lâ shâyast hômanâd.

---

[1] Misread 'ăsh' (=zakash) in Pz. It refers to the 𐭥𐭩𐭱 of § 8, who are represented by the 𐭬𐭥𐭲 of § 13. [2] All 𐭱. [3] All but L15 𐭩. [4] See § 12, note. [5] All 𐭩. [6] All but L15 have 𐭣𐭣 for 𐭬, but see S. [7] So K28, PA18, L15, R; others have 𐭮 for 𐭠. This verb is an act. perf. aux., with 𐭥𐭩𐭱 or 𐭬𐭥𐭲 as nom. understood. [8] All omit 𐭯. [9] The nom. here is 𐭫𐭥𐭣𐭫𐭠𐭬 understood. [10] All 𐭫𐭥𐭲. [11] All 𐭤𐭥𐭫𐭲 (levatman).

ایزد ایمن-ی دیوفریه ترسم که ملمسن مسیحی هزاره 21
که ست هدک 22 ۞ مسیح د-دیوه هیچ که ملمدیزدان کسر دهلیه
ترسم [1]وقیع ملمدیزدان میه دیمه که ده ایزد ایمن
مسیحی-دیوه ۞ 23 که ملمسن مسیحی-ه هزاره ایمن
دهلیه-دیوه 24 ۞ دی-دیوه دیوه [3]-دیوه ست مسیح [2]د-دیوه
[4]میه ایزد ایمن 25 ایمن ملمسن [3]د-دیوه میچ که
[5]وقیع 26 ۞ ایمنیه ترسم که مسیحی ملمسن دیزدان هیچ ترسم
[6]که 27 ست که [6]میه-دیوه دهلیه دهیچ
ایمن ملمسن میه ترسم که ملمسن مسیحی ملمسن ایمنیه
۞ ایمن

28 مسیحی که ست میه ایمن د-دیوه که هم هزاره
د-دیوه مسیحی 29 ست هیچ د که ایمن د-میه مسیحی
ترسم دیوه ایمن-ی دیوفریه ترسم که هدک ایمن مسیحی

---

21 Ângûn-ic valmanshân apâkhtarân rôshanîh padmûkht yakhsenund, cîgûn drûjîk zâhar-î khrafstarân dên stîh-î rôshanân. 22 Zak-ic râî, min mâr sardak-î zâhar-vidâj min avârîk dadân khrafstarân kabedân, sûdîh mindavam aîtîh pêdâk. 23 Ângûn-ic min apâkhtarân; ham-gûmézishnîh-î azîr barîshîh-î rôshanân râî, nêvakîh ajashân pêdâkî-aît. 24 Ângunî-aîtak-î denman apâkhtarân, nêvakîh-î valmanshân hamâî khelkûnd, (25) ângûn cîgûn gadôgân râs-dârân-î dên kârûvân vázârkânân râs peskûnd. 26 Kabedân mindavam-î mâdakîk sôcrûnd, (27) lâ val khvêshkârân ar'jânîkân, barâ val vinâskârân, akhvêshkârân, jihân, rûspîkân, an-ar'jânîkân khelkûnd va-yehabûnd.

28 Denman-ic, aêgh denman kirfak-karîh-î star-angârân min valmanshân apâkhtarân angârênd va-yemalelûnd zak cîm râî, (29) amatshân cîgûnîh-î bakânŏ-î nêvakîh bakhtârîk, va-zak-ic-î 5 stârak-î Aûharmazdîk-î aît mas-î

---

[1] Better אזדֵג (kabed âyin). [2] PA18, L15 om. [3] All but X have ב for ד.
[4] All אמרכ. [5] X אמלמ (valmanshân); better אזדֵג (kabed âyin). [6] All אכ.

bâlistîk-î and*á*zishnîk, *H*aptôîrîng mazdadâ*d*, Vanand, Satavês, Tîshtar stârak, dên gadôgân anâk*íh* bakhtârân, lâ vijî*d* yekavîmûnd. 30 Va-zak khôm-shyâ *a*pâkhtar-î pavan star-ker*pí*h a*z*îr valmanshân dûbârênd va-rôshan*íh* pa*d*mûkht yakhsenund-î aît Kêvân, va-Aûha*r*maz*d*, va-Vâhrâm, va-Anâhî*d*, va-Tîr. 31 *C*îgûn stârak-î bâlistîk, mas-î *a*pâkhtarîk-pa*d*îr (32) *H*aptôîrîng, pa*d*îrak Kêvân, (33) *H*aptôîrîng mazdadâ*d* pa*d*îrak Aûha*r*maz*d*, (34) Va-nand-î khrafstar za*d*âr pa*d*îrak Vâhrâm, (35) star-î Satavês pa*d*îrak Anâhî*d*, (36) Tîshtar stârak pa*d*îrak Tîr-î *a*pâkhtarîk, (37) nêvakîh-î min valmanshân gadôgân yema*l*e*l*ûnd min zak panj stârak-î Aûha*r*maz*d*îk, (38) *c*îgûn vêsh-nîrûk*íh* kêm vizû*d*ârîh pîrûz*íh* ay*á*vênd. 39 Va-denman panj *a*pâkhtar dâ*d*âr Aûha*r*maz*d*, nafshman-kâmakîhâ lâ shedkûntanŏ râî, ko*l*â aêvak pavan trên zîk va*l* Mitrô va-mâh bast yekavîmûnd. 40 *A*fshân f*r*áz-rûbishn*íh* va-*a*v*á*z-rûbishn*íh* min ham *c*îm. 41 Aît mûnash darânâi-î zîk dir*á*ztar, *c*îgûn Kêvân va-Aûha*r*maz*d*; (42) va-aît-î kastar, *c*îgûn Tîr

[1] All but X have ⸗ for ⸗. [2] All ⸗.

va-Anâhîd. 43 Kolâ amat val afdûm-î zîk vazlûnd, pavan akhar avâz âhanjênd, (44) afshân khvêsh-kâmakîhâ raftanŏ lâ shedkûnd, (45) aêgh dâm lâ vinâsênd. 46 Va-zak trên drûj-î mas-aôjak-î hômand Mitrô va-mâh-î apâkhtarîk hamêstârîhâ azîr barîsh-î 2 rôshanân sagîtûnd. 47 Hânŏ[7], zak-ic-î karîtûnî-aît, min shapîrîh-î aît, stârak gadôk, ham azîr barîsh-î Mitrô bast aît. 48 Va-amat min band arîk yehevûnêd, pavan zak akhtar zyash dên jahêd, pavan kûst zak mûn zak akhtar khvêshkârîh, vazand va-anâkîh vadîdûnêd, (49) vad tanê avâz bandak garôbŏîh-î Mitrô yehevûnêd. 50 Milayâ-î padash dedrûnd (51) denman aît, ârdîk-î avarîkân dên star pâyak. 52 Min aêr-î valmanshân ârdîk-î Tîshtar va-Spenjagar shêdâ, (53) va-âtâsh-î Vâzisht va-Apâôsh shêdâ, (54) avârîk shapîr maînôgân-î levatman tômîkân pavan vârân kardârîh va-sûd bakhtârîh-î val dâmân.

---

[1] All ꝑ. [2] All ꝏ. [3] All ꝛꝛ, but see AV. glos. [4] L15 ꝓ. [5] All but X have ꝺ for ꝏ. [6] All ꝺꝛ. [7] Perhaps 'ayinŏ,' or 'akharan.'

55 𐬀𐬵𐬭-𐬌 𐬯𐬀𐬤𐬥𐬀𐬯𐬱𐬀𐬥 𐬥𐬀𐬭𐬛𐬎𐬥 𐬯𐬀-𐬜𐬀𐬯𐬎𐬯𐬎𐬀𐬛 𐬯𐬀-𐬥𐬀𐬭 𐬯𐬀-𐬀𐬯𐬀𐬭𐬎𐬵𐬀𐬌𐬀𐬵 𐬌𐬀𐬵 𐬯𐬀-𐬱𐬀𐬥𐬎𐬵𐬀𐬌𐬀𐬵 𐬌𐬀𐬵

ۀۍ ولم ۱۳۵۹ 65 ۱۳۵۱ ۱۳ ۵۷ ۱۳۵۱۳۵۱ ۱۱۱۵ ۱۱۵ ۱۱۱۵۷۱ ۱۳۵
۱۳۵۱۳۵۹ ۱۳۵ ۱۳۵۱۱۳۵۱ ۹۱۲۹ ۱۳ [1]۱۳۵ ۱۳۵ 66 ۞ ۱۳۵۹ ۱۳۵۹۹
۞ ۱۳-۱۱۱۹۷ ۱۱۹۳ ۱۳۵ [2]۱۳-۱۳۵۱۳۵ ۱۱۵ ۱۱۱۱۳۵۱ ۱۳۵۳
۹۳ 67 ۹۳-۱۳۵۱۳ ۱۳ [3]۹۳ ۱۳۵ ۱۳ ۹۳۵ ۱۳۵۱۳ ۱۳
۞ ۱۳-۱۱۱۹۷ ۹۳ ۹۳ ۱۳ ۵۷ ۱۱۵ 68 ۱۳۵۱۳۵۱ ۹۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵
۵۷ ۱۳۵ ۱۳۵۱۳ ۱۱۵ ۱۳۵۱۳۵۱ ۹۳ ۱۳۵۱۳ 69 ۱۳۵۹ ۱۳۵
۱۳۵۱ ۹۱۲۹ ۱۳ ۵۷ 70 ۞ ۱۳۵۹ ۱۱۱۹ ۱۱۳ ۹۱۲۹ ۱۳۵۹
۵۷ ۱۳۵۹ ۱۳-۱۳۵۱۳ ۱۳-۱۳۵۱۳ [4]۱۳۵۱۳-۱۳۵۱۳ ۱۱۵ ۱۱۵ ۹۳
۞ ۱۱۵-۱۳۵۱ ۱۱۵۱۱۳۵۱۳ ۱۱۵۱۳ ۱۳-۱۳۵۱۱ ۱۳۵۹ ۹۳ ۱۱۵ ۱۳۵۱
71 ۱۳-۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۹ ۱۳۵ ۱۳۵۹ ۱۳۵۱۳-۱۳۵۱۳ ۱۳۵۹
۱۳-۹۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۹ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۹ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۹
۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳ ۱۳۵۱۳

73 Valman-ic mânâk aît dâdâr Aûharmazd-î dahishnân bûkhtâr, va-dâm ârâstâr, va-saryâ bûn-gashtak akârînîdâr, va-bâgh-î nafshman min vizûdâr pâdâr. 74 Dad-î vinâskâr-î bâgh tapâhînîdâr valman gajestak Akharman-î dâmân shtáftâr patîyârakînîdâr. 75 Dâm-î shapîr âsmân, mûnash shapîr dahishnân dên mâhmân hômand, (76) mûnash ganâk maînôg va-vishûdakân kâdmon dên garôbŏîk hômand. 77 Va-val talak va-dâm-î dad-î vinâskâr, min nafshman kâmishn-karíh, akârînidâr (78) damân-î pavan kûkhshîdârîh-î Akharman, afash zôharân afzârân, val dêrang (79) î pavan kûkhshîdârîh-î dad, dên talak va-dâm, akârî-aît zyash nîrûk. 80 Aêvâc dâdâr-î dâmân bûkhtanŏ, zyash min patîyârak javîdânak nêvak-rûbishnîh nîvârdanŏ, avâz ârâyed-î valman bâgh khûdâî-î dânâk nafshman dâm va-talak.

81 Adînash kem nîrûk va-avîhangîh-î valman drûj, dên kûkhshishnŏ zyash val rôshanân, min-ic denman pêdâk. 82 Amat cîgûnash zûr-mîtôkhtîhâ

---

1 L15 ⁘. 2 All ⁘. 3 All but X have ⁘ for latter ⁘. 4 Better ⁘⁘⁘ ⁘⁘ (akârîh aît). 5 K28, PA18, L15 om. 6 All but L15 ⁘⁘⁘. 7 K28, R, X ⁘. 8 Often read 'ainâ' by Nêr., as appears from Pl. Mkh. 9 X omits, others ⁘.

mînîd, aêgh: 'Denman âsmân va-zamîk va-zak-î Aûharmazd dâm an-aît vadîdûnam, ayôv min nafshman gôhar vardînam, val nafshmanîh dedrûnam,' (83) adînŏ-c levatman drûj-nîrûkîh, va-zadâr kâmakîh, va-hamîshak-kûkh-shishnîh, min tûbân sâmân, aêc lâ kûshishnŏ-î shêdâân; aît denman zamîk, va-âsmân, va-denman dâm, (84) min andak val kabed âzâyishnîk, cîgûn pêdâk, (85) amarakân-ic padash khûstûkîk. 86 Maman hat, dên denman kûkhshishnŏ, aêc aparvézîh frâêst yehevûnd hômanâê, min andak val kabed madanŏ ashâyast hômanâê.

87 Hat-ic zâyishnân-î stih frâêst padash margîh-yehamtûnishnîh pêdâk, adînŏ-c khadîtûnî-aît aêgh zak margîh lâ aîtîh bûndak akârîh, barâ nîyáz-î min dîvâk val dîvâk, min kâr val kâr. 88 Maman, cîgûn hêmôg-gûn dahishnân yehevûnishnŏ min arbû zahakân, adînshân stih tanû aváz val cahâr zahakân gûmézî-hastanŏ val vêndîrdahak pêdâk. 89 Maînôgân-î tanû râyînâk jân kâdmon afzârân val rûbân gûmézak hômand—(90) aêva-cîharîh

---

1 All ڀ. 2 All but L15 ڀ. 3 All but X have ـ for ـ. 4 All ـכדכ (zak-shân) to agree with Nêr.'s misreading 'ãshã.' 5 All ـכע. 6 All omit ڀ.

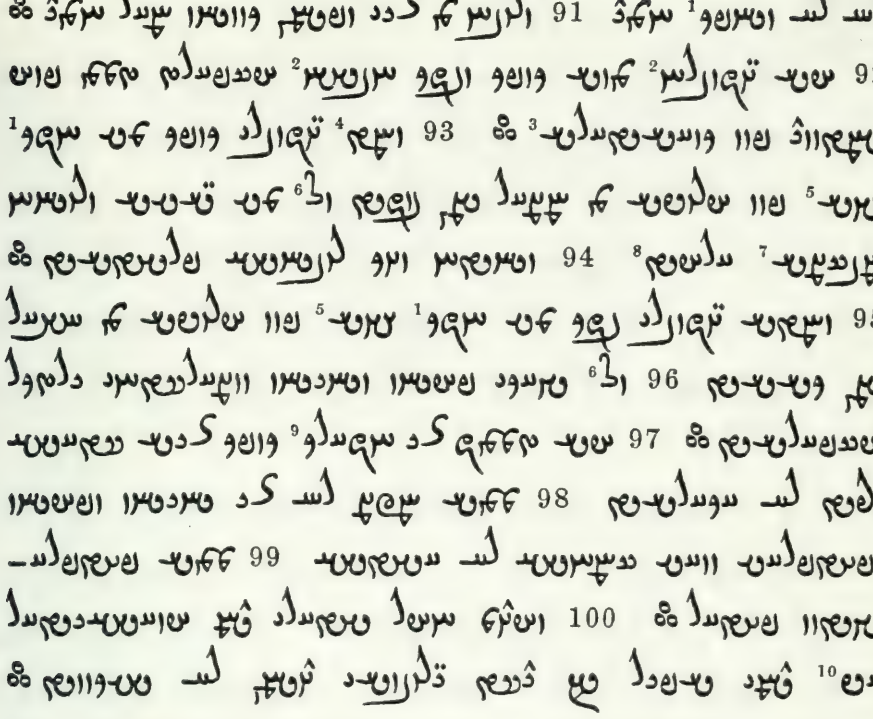

râî lâ vishôpak hômand—(91) va-rûbân min zak-î nafshman kûnishnŏ âmâr-hômand. 92 *A*fash ganjôbarân, mûnash ki*r*fak va-bajak aûbashân *av*aspâr*d*, tamman f*r*áz yehamtûnd, pavan kûkhshî*d*ârîh. 93 Va-amat ganjôbar-î ki*r*fak mas-aôjak, *a*dînash pavan *a*parv*é*zî*h* min hamêmâr yedman bûjê*d*, va*l* mas gâsî*h* va-rôshanân ham-basîmî*h* âr*á*vê*d*[11]; (94) va-*j*àvî*d*ân nêvak-rûbishnîhâ fryâ*d*î-aît. 95 Va-amatash ganjôbar-î bajak mas-aôjak, *a*dînash pavan *a*parv*é*zî*h* min aîyyâr yedman kashî-aît, (96) va*l* dîvâk-î p*á*zishnŏ[12], va-shûîshnŏ, va-vîmâristân-î dar*d*-kar *av*aspârî-aît. 97 *A*fash tamman-i*c* zak khûjârak ki*r*fak, zyash stihîhâ var'zî*d*, lâ akârî-aît; (98) mamanash, ham-cîm râî, zak shûîshnŏ, va-p*á*zishnŏ[12], va-pâ*d*afrâs vinâs-sâmânîhâ, lâ adâ*d*îhâ, (99) mamanash pâ*d*afrâsinî*d*anŏ pâ*d*âr. 100 Va-*a*fdûm, khvâpar dâ*d*âr-î dâm *av*ôkhshâyî*d*âr aêc dâm-î shapîr dên dast garôbŏ*ĭh*-î dûshman lâ shedkûnê*d*.

---

[1] All omit ϟ. [2] All omit final ϡ, but the context requires it. [3] All but L15, X have ϡ for ϭ. [4] L15 ϩϝ. [5] All ϭϟ (zakash) to agree with Nêr.'s misreading 'ăsh.' [6] All ϱ. [7] K28, X ϡϭϭϩϝϡ. [8] So all; perhaps for ϩϭϡ ϭ (*a*frâzê*d*), ϩϭϟϡ (=ϩϭϱϡ), or ϩϭϧϡ (khirâmê*d*). [9] All ϟϧϟϡ. [10] All but K28, L15, X om. [11] Or 'âr*á*zê*d*.' [12] Or 'pa*kh*zishnŏ.'

101 Va-zak-*ic*-î vinâskâr, *j*ômb zak-î aharûbân, pavan vijâr*dârîh*-î vinâs min yôshdâsarkarân yedman, bûjê*d*, va*l* nêvak-rûbishn*îh*-i *j*âvî*d*ânak gâmînê*d*.

102 Hanger*d* denman, aêgh dâ*d*âr bezashk, va-dû*r*est pat, va-dâshtâr, va-parvar*d*âr, va-pânâk, bûjâk-î dâmân; lâ vîmârkar, va-dar*d*înî*d*âr, va-pâ*d*afrâskar-î khvêsh dâm. 103 Va-aît gô-vijârtar *az*îr nipisht, levatman trên bûn-gashtak nîvâr*d*âr*îh*, andarg lôît-yêdatô-yema*l*el*û*nân va-aêvak*îh* hû-sikâlân.

104 *C*îgûntân farmû*d* va-khvâst pa*d*râst yekavîmûnê*d*; hû-cashmîhâ farmâye*d* va-nikîrê*d*. 105 Maman *c*îgûnmân *az*ar nipisht, lâ pâyak-î âmûjkârîk, bar*â* zak-*ic*-î âmûjishnîk dârôm. 106 Denman-*ic* dênôihâ âmûj valman zyam pavan dênô-î khira*d* min nipîk-î Âtû*r*-pâ*d*iyâvandân ay*ā*ft, va-latamman nîshânînî*d*. 107 *A*fash âmûjakân dên Dênô-ka*rd* nipîk-î aghryê far'*z*ânak

---

[1] Pers. جنب. Better than ـــگر, which could only be compared with ـــگر of Pl. Yas. xxx, 3 a (= Av. *yema*). [2] L15 ا (va), others ﻫ. [3] All ﺳﻮﺧﺴﺎﻥ (khvêsh-kârân). [4] All omit, but see Pz.

𐬀𐬞𐬎𐬭-𐬐𐬀𐬎𐬀𐬜-𐬎𐬀𐬌 𐬐𐬀𐬌

6 Maman yêdatô shnâkhtanŏ lâ, denman and, kabed aêgh khavîtûnêd aêgh yêdatô aît, (7) maman mûn vâhmân mindavam pavan aîtík âkâs, afash min cîgûník anâkâs, denman, aêgh zak mindavam shapîr ayôv sarîtar, hû-dânâk ayôv dûsh-dânâk, anôsh ayôv zâhar, sard afsurd ayôv garm va-távâk, khûshk khûshînâk ayôv khavîd, mînâk; (8) va-amatash min cîgûník anâkâs, adînash aît aêvác khavîtûnastanŏ asûd — (9) mamam stâyishnŏ va-nikûîshnŏ-î aîsh mindavam lâ pavan aîtík, barâ pavan cîgûník, shâyed kardanŏ — (10) denman-ic aê-farmâyast khavitûnêd, aêgh khavîtûnastanŏ-î mindavam pavan 3 âyûînak :— (11) pavan acâr-dânishník, ayôv pavan ângunî-aîtak-dânishník, ayôv pavan shâyed sajêd yehevûntanŏ.

12 Acâr-dânishník ângûn cigûn aêvak bâhar aêvak aêvak, 2 bâhar 2 arbâ. 13 Maman dên vîmônd-î acârik-ic lâ shâyed gûftanŏ, (14) aêgh yehevûnd yehevûnêd damânŏ-ı. ayôv divâk-ı, aêgh trên bâhar trên panj, ayôv telatâ, yemalelûnî-aît.

[1] All ꝺ-ꝺ-ꝼ (anôshak). [2] All ꝼ-ꝼ (hanâ). [3] All have ꝸꝸ for suffix ꝙ.

15 Ângunî-aîtak-dânishnîh zak mûn, min pêdâkîh mindavam, cish-î lâ pêdâk pêdâkînêd, (16) va-min vênâvdahak mindavam avênâvdahak cish, pavan ângunî-aîtak-î yedman madam hankhetûnâd, yehêtyûnêd, val khavag-îmânîh-î vênishnŏ-î khirad, (17) pavan spôrîk mânâkîh, hûmânâk, hûmânâkbâharîh. 18 Spôrîk mânâkîh ângûn cîgûn mardûm-î Pârs val mardûm-î hânŏ shatrô. 19 Va-hûmânâk ângûn cigûn panîr val spêdak-î khâyak. 20 Va-hûmânâk-bâhar ângûn cîgûn panîr val gac; (21) maman denman min vîmônd-î hûmânâk-bâhar, cîgûn panîr val gac aêvâc pavan spêdîh mânâk, (22) spêdak-î khâyak pavan spêdîh va-khûrishnŏ-c. 23 Va-aitŏ-c mûn hûmânâk hûmânâktar, va-hûmânâk-bâhar hûmânâk-bâhartar, yemalelûnî-aît. 24 Zak-î spôrîk-hûmânâktar madam lâ yemalelûnî-aît, (25) maman spôrîk spôrîktar lâ yehevûnêd.

26 Min denman âyûînak dôkân, kabed dêrangîh râî, frâz shedkûnd. 27 Min

---

[1] All ֆ. [2] PA18, L15, R, AK ⁘⁘⁘⁘, but see Pl. Vend. xix, 102. [3] The suffix ש (-îh) seems wanting here; but ⁘⁘⁘ appears to be sometimes a noun (see AV. lxx, 2; GF. ii, 58). [4] All ⁘⁘ (see § 1). [5] R ⁘; PA18, L15 omit ⁘ ⁘.

vênávdahak mindavam avenávdahak numûdanŏ ângûn cîgûn min kardak vadâshtak mindavam, mûn kardâr va-dâshtâr lâ khavag-î-mân, (28) va-min nipishtak mindavam, mûnash nipishtâr la pêdâk, (29) pêdâkî-aît kardâr-î zak kardak, dâshtâr-î zak dâshtak, nipishtâr-î zak nipishtak-î acârîk, (30) cîgûnash numûd mindavam-î pêdâk va-vênávdahak zak-î apêdâk avenávdahak.

31 Zak-î dên shâyed sajêd yehevûntanŏ âkâsíh hêmnunishnîk, (32) cîgûn mûn yemalelûnêd, aêgham khaditûnd mard-ı mûnash shêr-ı, ayôv shêr-ı mûnash mard-ı, barâ zektelûnd. 33 Va-denman, zak-î dên shâyed sajêd yehevûntanŏ vîmônd, shâyed kadbâ. 34 Barâ amat zak âkâsíh mard yemalelûnêd, mûn pavan râstíh hû-srôbô, va-pavan vijôrdíh aûzmûdak, zak dên râstíh va-aitíh vîmônd. 35 Hat gabrâ yemalelûnêd, mûn pavan drôjaníh dûsrôbô, va-pavan avijôrdíh aûzmûdak, zak dên vîmônd-î drôghíh va-an-aitíh.

36 Hânŏ âyûînak-î min denman bîrûn, dên vîmônd-î acârîk, lâ yehevûnd lâ

[1] See § 16, note. [2] L15 ۱۶. [3] All ۱۳۵ (see § 1).

shâye*d*; (37) *c*îgûn mûn yema*le*lunê*d*, aêgh gêhânŏ, pavan nihân*íh*, dên andarûn-i khâyak-ı dedrûntanŏ shâye*d*, (38) ayô*v* pîl-ı dên sûlâk-ı-î sû*z*an vi*d*ar*d*anŏ shâye*d*, (39) ângûn amat aêvak-i*c* lâ mas yehevûnê*d* va-lâ kas, (40) ayô*v* gôhar mindavam-î lâ bûn. 41 Va-kûkhshishnŏ-î lâ kanârak-hômandîhâ, (42) va-aîtak mindavam-î lâ damân-hômand va-dîvâk-hômand, (43) ayô*v* dîvâk-hômand lâ kanârak-hômand, (44) va-*j*ûmbishnŏ-î *h*apak-ı-î tôhîk, (45) va-*av*ârik-î min denman shôn-î gûftanŏ andêshî*d*anŏ, zîfân, va-kadbâ, va-lâ shâye*d*.

46 *A*dînash aîtí*h*-î *a*frâs yêdatô, gvî*d* min zak-î *c*itar-mâlishní*h* va-hânŏ gôkâsîh, pavan acârîk va-ânguní-aîtakîk dânishnŏ, (47) pêsh vênishnŏ-î khira*d* ângûn vêná*v*dahak *c*îgûn min bâhar-hômandí*h*, va-kar*d*aki*h*, va-pasâkhtaki*h*-î, min kabed âyûînak gvî*d* sakhûn, mindavam kar*d*aki*h*-î gêhânŏ va-anshûtâ mûnshân bâharân, *a*fzârûn-î *a*jash, *c*îgûn tanû *j*ân zahakân, mûn *a*jash pasâkht

[1] PA18, L15, R 16. [2] Perhaps the suffix 𐭮𐭥 is here one of the cond. forms of the verb 'to be.' [3] Nêr. was thinking of هبك, but 𐭩𐭤𐭫𐭥 (*a*fd-ı-î) *may* have been the original Pl. [4] See ch. iv, 81, note. [5] Or 𐭠𐭥𐭫𐭦 (*afrâz*). [6] All 𐭩𐭮 (see § 1). [7] All 𐭮𐭤𐭩𐭮.

ka*rd* yekavîmûnd, (48) î ait âtâsh, mayâ, va-vâ*d*, zamîk, (49) î gvî*d* gvî*d* pavan khvêsh kâr râyînishnŏ ângûn *c*itarînî*d* va-vâspûharakânî*d* yekavîmûnd, (50) aêgh âtâsh, pavan nafshman-*c*itarî*h* va vâspûharakânî*h*, kâr ângûn, aêghash kâr-î mayâ, vâ*d*, zamîk lâ atank râyînî*d*anŏ. 51 Aêtûnŏ-*c* mayâ, pavan nafshman-*c*itarî*h*, kâr ângûn, aêghash kâr-î vâ*d*, âtâsh, zamîk lâ—(52) aêtûnŏ-*c* vâ*d*, kâr-î âtâsh, mayâ, zamîk lâ—(53) aêtûnŏ-*c* zamîk, kâr-î denmanshân râyînî*d*anŏ lâ atank. 54 Ba*r*â gvî*d* gvî*d* pavan zak-î nafshman kâr, *c*îgûn vâspûharakânî*d* *c*iharînî*d* yekavîmûnd (55) min valman-î *c*iharînî*d*ar, va-pasâkhtâr, va-vâspûharakânî*d*ar, far'zânakihâ vacûmânakihâ. 56 *C*îgûn gha*l* zak kâr *a*vâyishnîk, pasîjak pasâkht, vîrâst, *c*iharînî*d*, vâspûharakânî*d*.

57 Ângûn-i*c* anshûtâ va-*a*vâ*r*ik dâm, mûn zabak-hômand-î denman zahakân, (58) mûnshân pasâkhtaki*h*-î ast, va-pe*d*, va-payê, va-rag, va-pôst, gvî*d* gvî*d*, (59) aêvak va*l* tanê, *a*rînîvâkhtaki*h* akvayô vên*a*rdahak. 60 Aêtûnŏ-*c*

[1] See ch. iii, 30, note. [2] All ᵐᵒᵒᵎᵎᵎ (valmanshân). [3] So all; better ᵐᵒᵒ (pê*d*). [4] Doubtful; L15 ᵎᵎᵎ, R ᵎᵎᵎ. [5] All but L15 ᵎᵎ.

𐬯𐬀𐬱𐬐𐬎𐬀𐬭𐬀𐬑𐬀𐬦𐬀𐬵𐬀𐬑𐬀𐬵𐬀𐬑𐬀𐬵𐬀𐬑

cashm min kûst val kûst padash yehevûnêd; (70) têdak, benafshman vênâkíh, ait cîgûn vênâkíh-î dên mayâ. 71 Sâyak pavan lag-î spêdak yekavîmûnêd, cîgûn îstishnŏ-î mayâ pavan lag-î tarbâ; (72) va-têdak dên sâyak, cîgûn vênâkíh-î mindavam dên rôshan mayâ, (73) stûn kâlpûd dên âyûînak-î rôshan. 74 Va-spêdak-î dôr-gâs nîvârastanŏ pavan zak cîm, aêgh afrâ gard-î min andarvâî, amat val cashm yehamtûnêd, padash lâ nihûftâd, (75) val gûmbŏ-î cashm gardâd, (76) va-vênishnŏ-î cashm al tapâhînâd. 77 Aêtûnŏ cîgûn rag-î gôsh afâhal pasâkhtanŏ, pavan zak cîm, (78) aêgh afrâ gard va-parvarân khrafstar râstîhâ padash dên lâ vazlûnâd. 79 Va-benafshman nam, va-gûzak-î gôsh, va-zâhar-î khrafstarân aêtûnŏ pêdâk.

80 Amat val afzârân-î jân va-rûbân nikirî-ait — (81) cîgûn anbôishnŏ, va-shinvishnŏ, va-vênishnŏ, va-câshishnŏ, va-padarmâyishnŏ-î âkâskar-î jân-hômandân; (82) aêtûnŏ-c khirad-î kolâ rad, va-vijârî-ait vijinkar, (83) va-dânishnŏ-î aydvâk,

---

[1] All 𐬛𐬀. [2] Nêr. reads 'ragh i.' [3] PA18 𐬭𐬀. [4] All 𐬚𐬀𐬵. [5] PA18 has 𐬛𐬀 𐬨 for these two words. [6] Better 𐬞𐬀𐬭𐬨𐬀𐬯𐬀𐬵𐬌𐬰𐬌𐬱𐬀 (va-pirmâsishnŏ-î).

(84) va-vîr-î khvâstâr *a*vaspâr*d*âr, (85) va-hûsh-î ganjôbar nikâsdâr, (86) va-bôd-î benafshman vênâk*íh*-î rûbân, (87) fravâhar-î benafshman *c*itar-î dâshtâr-î tanû, (88) va-ahû-î *avé*zak, (89) va-*avâ*rîk maînôgân-î tanû dâshtâr, mûnshân gvî*d* gvî*d* kâr va-khvêshkâr*íh* pavan zak âyûînak *c*îharî-nî*d* yekavîmûnd—(90) pavan khvêshkâr*íh* *c*igûn vâspûharakânî*d* *c*îharînî*d* yekavîmûnd, pavan khvêsh kâr bûndak hômand. 91 Pavan zak-î lâ *c*îharînî*d* yekavîmûnd, lâ shâyend.

92 Va-dôkân-î gvî*d* gvî*d* dên Dênô-ka*rd* nipîk-î *c*igûn aghryê far'*z*ânak min dênô dânâk*íh* vijâr*d*, latamman dêrang*íh* râî f*ráz* shedkûn*d*. 93 Mûnash kâmak aêgh *a*fdí*h*-î dênô-i Maz*d*ayast, va-pôryô-*d*kêshîk gôbishnŏ, ba*r*â khavîtûnastanŏ, (94) pavan zak ângunî-aîtak nipîk pa*d*ash nikîrê*d*, (95) *a*fdí*h* va-râstí*h*-î dênô *a*vartar hanâ khavîtûnâ*d*.

---

[1] All ...

[2] The only MSS., known to the editors, that supply any more of the Pahlavi text are the following:—K28, containing chs. viii, 103–ix, 16; ix, 30–x, 13; x, 71–xi, 28; xi, 55–61. X, containing chs. x, 71–xi, 47. AK, containing chs. vi, 2, 14, 27, 32, 37, 38, 40; vii, 20; viii, 2, 3, 6, 9, 10, 12–21, 23–31. L23, containing chs. vi, 27, 32; vii, 20; viii, 9, 10, 12–14. MH19, containing chs. vii, 20; viii, 9, 10, 12–14. And another incomplete MS. in Bombay, said to be of considerable length, the extent of which has not been ascertained. In all these MSS. the Pahlavi is evidently a mere reproduction from the Pâzand.

COMPARATIVE VOCABULARY

(PÂZAND-PAHLAVI-SANSKRIT-ENGLISH)

OF ALL THE

WORDS IN THE PÂZAND TEXT;

WITH

GRAMMATICAL NOTES.

OBSERVATIONS.

1. To each transliterated Pâzand word is attached its Pahlavi equivalent, with any corresponding Huzvârish form in brackets, followed by a transliteration of all the Sanskrit words used by Nêryôsang to translate the Pâzand, and by its most usual English meanings (in italics).

2. The transliterated Pâzand words are arranged in the order of the English alphabet, without regard to any modifications of sound indicated by italics and circumflexes, because such modifications are very variable in Pâzand manuscripts. When the nasal sound of ã can be heard it is classed as ân, but when it cannot alter the pronunciation (as in ãm, or ãn) it is classed as â.

3. The transliteration of the Pâzand is explained in the preliminary grammatical notes, to all of which, and to the succeeding list of suffixes, the reader's attention should be specially directed.

4. The Pahlavi forms which do not occur in the foregoing text have been supplied from other sources, and may be relied on when not marked with a query. For several of the particles only Huzvârish forms are given, because no ordinary Pahlavi equivalents are likely to be found, except in modern glossaries and colophons. Mixed Huzvârish-Pahlavi forms are not enclosed in brackets when the Pahlavi component predominates.

5. Any Pahlavi word ending with 𐭥, 𐭭, 𐭩, 𐭬, or 𐭠 can optionally add an extra final 𐭠, but this final letter, when it is really optional, is usually omitted in this vocabulary.

6. The Sanskrit translations are given in the order of their frequency, beginning with that which is most commonly used. In their transliteration, italics are used for the following letters:—च *c*, छ *ch*, ड *d*, ढ *dh*, ः *h*, ण *n*, ऋ *ri*, ष *s*, ट *t*, ठ *th*;—while m represents a final *anusvâra* when its sound is not modified by a following consonant, and ñ when it is so modified, or when it is medial before a semivowel, sibilant, or h; but all other nasals (except the labial m) are represented by n, as the adjacent consonant always defines the character of such nasals. Of the Sanskrit verbs only the roots, or derivative stems, are given.

7. As only the most usual English equivalents are given in this vocabulary, the reader will often have to modify them to suit the context. They are intended to translate the Pâzand, and sometimes differ in meaning from the Sanskrit.

GRAMMATICAL NOTES.

Pâzand is a word-for-word transcript of Pahlavi, in which every Huzvârish form, whether Semitic or obsolete Iranian, is replaced by its Persian equivalent. In the construction of its sentences, therefore, it is Pahlavi, while its words belong to a Parsi dialect of modern Persian, entirely free from Arabic, but containing many terms derived from the Avesta. This Pâzand can be written in either Persian or Avesta characters, and, as its writers are Parsi priests whose vernacular is Gujarâti, its orthography represents the Gujarâti pronunciation of Persian, rather than that current anywhere in Persia at any particular period.

In this vocabulary the Avesta letters, used in the Pâzand words, are transliterated as follows:—𐬀 a, 𐬁 â, 𐬂 i, 𐬃 î, 𐬄 u, 𐬅 û, 𐬆 e, 𐬇 e, 𐬈 ê, 𐬉 ê, 𐬊 o, 𐬋 ô, 𐬌 âo, 𐬍 ã, 𐬎 k, 𐬏 kh, 𐬐 *khv*, 𐬑 g, 𐬒 gh, 𐬓 c, 𐬔 j, 𐬕 z, 𐬖 z, 𐬗 n, 𐬘 t, 𐬙 th, 𐬚 d, 𐬛 or 𐬜 *d*, 𐬝 n, 𐬞 p, 𐬟 f, 𐬠 b, 𐬡 m, 𐬢 y (initial), 𐬣 y (medial), 𐬤 r, 𐬥 l, 𐬦 v, 𐬧 *v*, 𐬨 w, 𐬩 sh, 𐬪 s, and 𐬫 h. Of the remaining Avesta letters, which do not occur in this edition, 𐬬, 𐬭, 𐬮, and 𐬯 are found only in words taken from the Avesta, and 𐬰, 𐬱, 𐬲, and 𐬳 are occasionally used by some writers as substitutes for 𐬑, 𐬚, 𐬢, and 𐬩, respectively.

With regard to pronunciation it is sufficient to notice that the circumflex lengthens the vowels; that ã=ân, or â before m or n; *âo*=ow in 'how;' *c*=ch in 'church;' *d*=d; *e*, ê, *ê* are practically alike in sound; g is always hard; j has its English sound; kh=Persian خ, or ch in 'loch,' but is sometimes used for initial k; *khv*=Persian خو; *n*=n before b, d, g, j; th sounds as in 'thin,' but is sometimes used for initial t; *v* is a medial form of v; and *z*=French j. As the use of v and w has been established by continental Orientalists, it will be safest to pronounce w like an English v, and v something like an English consonantal w[1]; observing, however, that when v (not *v*) is *radically* medial, in Pâzand, it is merely a substitute for w.

Pâzand orthography is excessively irregular, but the earlier manuscripts of Nêryôsang's works are much more uniform in their spelling than the later ones, which renders it probable that he had adopted a general system of orthography, though this was always liable to some arbitrary exceptions, and also varied a little, from time to time, as he compiled his different works. The system of orthography that prevails in the oldest extant MS. (AK) of this work can be gathered from the

[1] The syllables vi, vî, in the Avesta, had probably nearly the same sound as वि, वी in Marâṭhî, that is, something like hi, hî; so that the Greek 'Hystaspês' may have been a very close approximation to the sound of the ancient Persian 'Vishtâspa.'

vocabulary, but a few remarks may be useful. The Pahlavi suffix 𐭪-, -ak, is rendered in this work by -aa (in others by -a). Similarly, the Pl. suffix 𐭪𐭠-, -âk (which in most cases becomes -â), is occasionally written -ââ. The Pl. suffix 𐭩𐭮𐭭-, -ishnŏ, becomes -ashni, -eshni, or -ishni in this work, while in other works the final -i is usually omitted. When any additional suffix is added to the terminations -aa, -ââ, -ashni, -eshni, -ishni the last vowel of the termination is dropped. In a few cases, however, -aa remains unaltered before -m*a*nd, and becomes -ah before -ihâ. A final -ã becomes either -ãn or -ân before a suffix beginning with a vowel; while a final *d* becomes d, and a final *-n* becomes -n, in a like position. The letter *d* is used only after a vowel and when either final or followed by any consonant except y; while d is always used before a vowel or y, or as a final after a consonant or ã. And the letters gh, kh, th are sometimes used merely as substitutes for g, k, t, respectively. Among Nêryôsang's arbitrary inconsistencies are such forms as awâ and âwâgî, cu*n* and cûnî, dãm and kâm, nyak and nekî, vîsp, haravisp, and haravist. And his reason for rendering Pl. 𐭲𐭱𐭩, cish, by his Pz. this can be only conjectured.

As a list of all the usual suffixes is given at the end of these notes, it will be sufficient to mention here a few details in which Pâzand differs, more or less, from modern Persian.

The plural of all nouns, animate or *inanimate*, and of all adjectives used as nouns, is formed by suffixing -ã, which becomes -gã after -a, -â, *-e*, and often after -î, -ô, because a Pl. final 𐭪-, -k, has been dropped in such words. In this work, as already stated, Nêryôsang does not altogether drop the final -k in the Pl. termination -ak, but writes -aa in Pâzand (in imitation of Pers. -ah), and it is this -aa that becomes -agã in the plural. The final -shni of the abstract suffix also drops its vowel, and becomes -shnã in the plural. Some few nouns, however, do not follow these general rules; thus, a final -î may also become -yã, and a final -u or -û may become -vã, in the plural. More rarely, final -ê, -î, -ô, -û take the simple suffix -ã. While jihyã and mainyuã are still more irregular plurals of jih and mainyô, respectively.

Plurals in -ihâ are very rare; the only instances in this work being dînihâ, farmãnihâ, hazârihâ, sakhunihâ, and zaharihâ. But when -ihâ is suffixed to an adjective, or to a noun which is the final member of a compound adjective, it converts the adjective into an adverb.

The natural position of an adjective, or of a noun in the genitive case, is *before* the noun which it qualifies, and, in the case of a genitive, it may be widely separated from that noun. When an adjective, or genitive, *follows* its noun, it must be connected therewith by the relative 'i,' which retains much more of a relative signification than the *izâfat* has in modern Persian, as it is used not only for connecting a noun with its adjective, or a genitive, but also for connecting two nouns in apposition, or one noun with another which is preceded by a preposition, or even one phrase with another, just like the other relative ke.

The *izâfat* of unity, *e* or ê, is merely the Pâzand reading of the Pahlavi numeral cipher 𐭩 (=1), which is occasionally suffixed to a noun to express unity or indefiniteness.

Some nouns and adjectives are occasionally repeated for the sake of generalizing, or intensifying, the meaning of the phrase; as h*a*ngãm h*a*ngãm, 'various times;' sardaa sardaa, 'various kinds;' *a*ndak *a*ndak, 'little by little;' j*a*d j*a*d, 'each separately;' nô nô, 'every new;' yak yak, 'each one.' In such cases, the two words are really coupled together by the conjunction 'and' understood.

The pronominal suffixes -am, -at, -ash, with their plurals -mã, -tã, -shã, are very rarely attached to nouns or verbs. But, in nearly all cases, they are suffixed either to certain adverbs, conjunctions, or relatives which begin a sentence or clause, or to certain prepositions that occur in the midst of the sentence. When these suffixes are not used as accusative or genitive forms of the personal pronouns, they must be governed by some preposition either expressed or understood, but generally the latter; they are *never* nominatives, although it may sometimes be convenient to translate them as such, owing to the peculiarities of the translator's language. In this work 553 pronominal suffixes are appended to adverbs and conjunctions, 128 to prepositions, 197 to relatives, five to nouns, and one to a pronoun; while seven are used independently in the forms am, at, ash, ashã, and two in the form shã.

Occasionally, a pronominal suffix is used tautologically, in apposition to some noun that occurs in the latter part of the phrase, as appears in such sentences as vash mini*d* ganâmainyô, 'and it was thought by him, the evil spirit;' guftash Hôrmezd, 'it was said by him, Aûharmazd;' kesh dâdâr câsht, 'which was taught by him, the creator;' yash kard Rôshan, 'which was prepared by him, Rôshan.' This happens when it is necessary to govern the noun by a preposition that can be understood in the suffix; and the expedient is analogous to that employed for governing a relative by a preposition similarly understood, as mentioned below.

The word î*n*shã is a very rare plural of î*n*, analogous to *e*shã, which is always used as the plural of ôi; but, in nearly all cases, î*n* is as invariable as ã in the plural. The forms ãm, ãtã, ãsh, ãshã, some of which occur very frequently in this work, are certainly misreadings of the original Pahlavi. There can be little doubt that ãm stands for Pl. 𐭠𐭭 *a*dînam; ãtã for 𐭠𐭭𐭬 *a*dîntân; ãsh generally for 𐭠𐭭𐭱 *a*dînash, but sometimes for 𐭩𐭣𐭱 zyash (=yash); and ãshã for 𐭠𐭭𐭱𐭱 *a*dînshã; which words are always much more suitable to the context than the pronoun ã with a pron. suf., a combination as yet undiscovered in Pahlavi. Other misreadings are ainâ, ainâum, ainâsh, which are known (from the recently-discovered Pahlavi text of the Mainyô-i-Khard) to stand for Pl. 𐭠𐭭𐭱 *a*dînash, 𐭩𐭠𐭭𐭱𐭠𐭱𐭥 *a*dînasham, 𐭠𐭭𐭱𐭠𐭱𐭥 *a*dînashash, respectively; the latter two words each having two pronominal suffixes. Three instances of such double pronominal suffixes occur in this work. The word anyê may also be a misreading of Pl. 𐭠𐭭𐭱 *a*dînash.

The cause of these misreadings was probably the use of the Pl. form 𐬀𐬌 *adin*, a contraction of 𐬀𐬌𐬥 adîn, which latter Nêryôsang reads aigin[1] or aigi.

When a pronominal suffix is attached to a relative, it produces one of the following results:—First, the relative may be a nominative, and the suffix an accusative or genitive, or governed by some preposition understood. Secondly, the relative may be a nominative, and the suffix governed by a preposition, with or without a suffix attached to it, in the latter part of the sentence. Thirdly, the relative may itself be an accusative or genitive, or be governed by the preposition understood in the suffix. Fourthly, the relative may be governed by the preposition expressed in the latter part of the sentence. Fifthly, the relative ya (a form of the *izâfat* i) may merely connect the genitive of the suffix with the preceding noun. In this work, the first case occurs ten times with ke, and 70 times with ya; the second occurs once with ke, and nine times with ya; the third occurs 45 times with ke, and ten times with ya; the fourth occurs 19 times with ke, and twice with ya; and the fifth occurs 27 times with ya. When the relative ke has no suffix it is 77 times a nominative, but six times it is governed by a preposition expressed in the latter part of the sentence and having a pronominal suffix attached to it.

The Pâzand verb does not differ materially, in its general mode of formation, from that in modern Persian. When the infinitive suffix is -îdan, -istan, or -astan, the whole verb is formed from the same stem, because all the suffixes begin with vowels. But when the infinitive suffix is -tan, the consonant t often occasions a change in the final consonant of the verbal stem; so that the stem has then two forms: one before the suffixes of the indicative present, and others beginning with vowels, which may be called the present stem; and the other before the t or d suffixes of the infinitive, past participle, and preterit, which may be called the past stem. Thus, when the present stem ends with -z, the past stem (when it differs) almost always ends with -kh; when the present stem ends with -w or -r, the past stem often ends with -f or -sh, respectively. This system of verbal formation on two stems extends, with some exceptions, to other classes of verbs, and sometimes arises from other causes than euphonic change.

As there is much apparent irregularity in the forms of the present stems, they are inserted in the vocabulary whenever they differ from the past stem, which latter is always seen in the infinitive. The present stem, without suffix, is the imperative second person singular, and is also used as the final component of compound adjectives, where it has the meaning of a present participle.

A causative stem can be formed from the present stem of any verb by adding the syllable -in; and denominative stems, with a causative meaning, are formed

---

[1] If we suppose that aigin stands for aêgun, or *egun*, (i being used for u in awadim and fradim,) it would be no misreading of Pl. adin, but a translation of it, meaning 'this manner, then.'

by the same addition to many nouns and adjectives. The infinitives of all such causative and denominative verbs are formed with the suffix -îdan.

The verbs 'is' and 'are' (third person plural) are rarely expressed, and the prevailing construction of sentences referring to past time is a kind of passive, of the form 'spoken by him,' 'written by me,' in which the pronoun is suffixed to some particle beginning the clause, and the verb is a past participle at the end of the clause.

The preterit is rarely used, and undergoes no change on account of number or person, being always identical in form with the past participle. After the adverb hame it occasionally becomes continuative, as in hame bûd, 'was existing;' or it can be converted into a conditional passive present by prefixing *e*, as in *e* farmâyast, 'it should be enjoined;' *e* dânast, 'it should be known.' And the past participle becomes an adjective by adding the adj. suf. -aa (Pl. ۴-).

The indicative present is made conditional by prefixing *e*, or by affixing it in some cases. This *e* resembles the *izâfat* of unity, not only in form, but also in giving an indeterminate, or contingent, meaning to the verb. After the adverb hame the indicative present sometimes becomes continuative, as in hame brihinom, 'I am appointing;' but the adverb also often retains its original meaning of 'ever,' before both the present and preterit. The adverb be is often prefixed to verbs, in all tenses, to give them a more or less intensive signification, and it sometimes gives a future meaning to the indicative present, but only three instances of this future occur in this work, and even these are doubtful. The indicative present, however, has often a future signification inherent in itself; and it also generally acquires a potential meaning in any clause beginning with the conjunction ku.

Of the conjunctive present the third persons, singular and plural, are formed by adding the suffixes -âd and -ãd to the present stem, as in kunâd, 'he shall perform;' vardãd, 'they shall turn.' The second person singular likewise occurs in bâsh, 'thou shalt be,' which is also used for the imperative. When negative, both the imperative and conjunctive require the adverb ma to be used, instead of the general negative ne.

Compound tenses are constructed by adding various forms of the auxiliary verbs hastan, 'to exist,' estâdan, 'to remain,' and bûdan, 'to become,' to the past participle of the principal verb. Whether these auxiliaries can be used indifferently to produce the same signification, or whether each of them communicates its own particular shade of meaning to the compound tense, has not yet been ascertained. When the indicative present of the auxiliary is added to the past participle of the verb, the compound has the meaning of an indicative perfect, or passive present; when the indicative preterit of the auxiliary is used, the result is an indicative pluperfect, or passive preterit; when the conjunctive present of the auxiliary is used, the result is a conjunctive perfect, or conjunctive passive present; when the conditional present of the auxiliary is

used, the result is a conditional perfect, or conditional passive present. Occasionally the indicative perfect and passive present are also formed by adding the personal suffixes of the present tense to the past participle, as in nawashtom, 'I have written;' bukhte*d*, 'he is preserved.' Whether the compound tense be active, or passive, can be determined only from the context, as the forms are identical. And, with regard to the conjunctive and conditional compounds, it should be noticed that the only auxiliaries in ordinary use are forms of hastan.

All the auxiliaries occur also as independent verbs, but some much more frequently than others. Thus, in this work, while various forms of estâdan are used 39 times as auxiliaries, and occur only six times independently, the forms of bûdan are used only four times as auxiliaries, but 224 times independently; and while the form hast is used only twice as an auxiliary and 144 times independently, other forms of hastan are used 65 times as auxiliaries and only 57 times independently. No form of the verb shudan, 'to go,' is used as an auxiliary.

Besides the addition of the three auxiliaries and the personal suffixes to the past participle, a fifth mode of forming a passive present is by adding the suffix -ihe*d*, or -ihast, to the present stem of the verb. The former suffix is a transliteration, and the latter a translation, of the Pahlavi suffix 𐭩𐭲𐭥-, -î-aît, which is a compound of the abstract suffix -îh and the word aît, 'there is.' These suffixes, therefore, convert the present stem into an abstract noun, and add to it the verb hast. And the literal meaning of such a form as kunihe*d* is 'there is a doing,' which is equivalent to 'it is done.' When the verb is intransitive, the form produced by these suffixes can be translated only as an indicative perfect, as in the case of *khv*azihe*d*, 'there is a creeping,' or 'it has crept.' These forms may be conveniently termed the periphrastic perfect and passive present; and similar forms can be constructed from adjectives or nouns, instead of present verbal stems, as in âgârihe*d*, judâihe*d*, *khve*shihe*d*, pedâihe*d*, âshkârâihast, sakhunihast, &c.

Although all these forms must have originated in phrases, and can often be translated as such, they seem to have been subsequently considered as actual verbal tenses, being occasionally found compounded with auxiliaries, as in the indicative passive perfect âstvânihast hom, 'I have been confirmed,' and the conditional passive perfect pedâihast ha*ê*, 'would have been manifested,' where the auxiliaries could not form a compound tense with the verb hast alone, but the whole periphrastic form is taken as a past participle from a passive infinitive ending in -hastan, a form which really occurs in gume*z*ihastan, 'to be mingled.' Likewise in the conditional passive present *e* gôyêhe*d*, 'it should be said,' the periphrastic form is evidently treated as an actual verbal tense. In addition to the forms already mentioned, there is also a periphrastic conjunctive passive present, such as awaganihâ*d*, 'shall be thrown;' khanihâ*d*, 'shall be dug up.'

In the Pâzand texts hitherto examined, these periphrastic forms (when not compounded with auxiliaries) are confined to the third person, and the verbal termination is always singular because its real nominative is the abstract noun which constitutes the first part of the word; but when they are construed as passives, or perfects, the genitive defining the abstract becomes the nominative, and often requires the verb to be plural; thus awazârã nigarihed (literally, 'there is an observation of the appliances') means 'the appliances are observed,' with a plural verb.

Such plural forms as gumezihend and vashôwihend are differently constructed from gumezihed and vashôwihed, being merely improper unions of adjectives (probably ending with 4-, -ak, in Pahlavi) with the verb hend. They have the meaning of third persons plural of passive presents, but are no true verbal forms. In the case of âmârihend we have a misreading of the Pahlavi possessive adjective âmâr-hômand, 'accountable,' which ought to be âmârmand in Pâzand.

In the Pahlavi initial benedictions of the Bahman Yasht and Shâyast-lâ-shâyast another periphrastic form occurs, in phrases which would be written in Pâzand as follows:—ôi râ ke niwesihem, 'for him whose writing I am,' and ôi ke râ niwesihem, 'he for whom I am a writing.' But whether niwesihem can be considered an actual verbal form, or merely a phrase, is yet uncertain.

The infinitive is generally used as an abstract noun, and so is the future participle, which is formed by adding -ashni, -eshni, or -ishni to the present stem; when used as a participle the latter has the meaning of an English passive infinitive.

Most adjectives can be used as adverbs, without any change of form; but it is more usual to add the suffix -ihâ to the adjective. Thus, from dânâ, 'wise,' is formed dânâihâ, 'with wisdom, wisely.' Adverbs can also take the comparative and superlative suffixes, even when they are phrases used adverbially, in which case the suffix may be found attached to a noun, if the latter be the final word of the phrase.

The conjunction u, 'and,' is often omitted when only two words are coupled together, and, if they be nouns, this omission sometimes renders it doubtful whether the former noun may not be a genitive. When the enclitic -ca, 'also, even,' is appended to a word ending with a consonant it becomes -ica, except in a few cases after *n*.

PÂZAND SUFFIXES

IN THE ALPHABETICAL ORDER OF THEIR FINALS.

-a, -aa[1], 𐬀-, adj. or n. from p. p. or n.

-â, 𐬀𐬵-, adj. from pr. stem.

-ca, 𐬌-, 'also, even,' after a vowel.

-ica, 𐬉-, same after a consonant.

-ihâ, 𐬉𐬀𐬀-: 1) adv. from adj. 2) rare pl. 3) cond. verb = ha*é*.

-îhâ, 𐬉𐬀𐬀-: 1) = î + ihâ. 2) cond. verb = ha*é*.

-d, 𐬆-, 𐬛-, p. p. after ā, *n*, r.

-*d*[2], 𐬛-, p. p. after a vowel.

-â*d*, 𐬛𐬵-: 1) 3d s. conj. from pr. stem. 2) p. p. when inf. ends with -âdan.

-ihâ*d*, 𐬛𐬀𐬀𐬉-, prph. conj. pas. pr. from pr. stem.

-e*d*, 𐬛-, 3d s. pres. after a consonant.

-ê*d*, 𐬛-, same after a vowel.

-*ed*, 𐬛-, 2d pl. pres. and impv. after a cons.

-*éd*, 𐬛-, same after a vowel.

-êhe*d*, 𐬛𐬉𐬉-, prph. pas. pres. after y.

-ihe*d*, 𐬛𐬉𐬉-, usual prph. pas. pres. from pr. stem, n., or adj.

-î*d*[2], 𐬛-, p. p. after most consonants.

-a*n*d, 𐬆𐬌-, pr. p. from pr. stem.

-ād, 𐬆𐬵-, 𐬆𐬯-, 3d pl. conj. from pr. stem.

-ma*n*d, 𐬆𐬴𐬵, pos. adj. from noun.

-oma*n*d, 𐬆𐬴𐬵, same occasionally.

-wa*n*d, 𐬆𐬎-, pos. adj. from some nouns.

-e*n*d, 𐬆𐬌-, 𐬆𐬵-, 3d pl. pr. after a consonant.

-ê*n*d, 𐬆𐬵-, same after a vowel.

-ihe*n*d, 𐬆𐬴𐬵 𐬀-, adj. suf. + he*n*d.

-i*n*d, 𐬆𐬵: 1) pr. p. from pr. stem. 2) 3d pl. pres. after a vowel when y is omitted.

-e, 𐬌-, 'one, a,' after a consonant.

-ê, 𐬌-, same after a vowel.

-a*é*, 𐬌𐬵-, 2d s. pres. ind. from pr. stem.

-e*é*, 𐬉𐬉-, 2d s. pres. cond. from pr. stem.

-sh, 𐬉𐬱-, pron. suf. 3d s. after a vowel.

-ash, 𐬉𐬱-, same after a consonant.

-î, 𐬉𐬱-, abst. n. from n., adj., or adv.

-î, 𐬉-, adj. from noun.

-ashni[1], 𐬁𐬉𐬱-, fut. p. and abst. n. from pr. stem.

-eshni[1], 𐬁𐬉𐬱-, same from stems est, gaw, nigar, raw, ras.

-ishni[1], 𐬁𐬉𐬱-, 𐬁𐬉𐬱𐬌-, same after a vowel, or vowel + h; or from stems ca*n*d, kun, man, râin, râm.

-m, 𐬴-, pron. suf. 1st s. after a vowel.

-am, -aêm, -um, 𐬴-, same after a cons.

-êm, 𐬴-, 𐬴𐬯-, 1st s. or pl. pres. after a vowel.

-om, 𐬴-, 𐬴𐬀-, same after a consonant.

-um, 𐬴𐬀-, ordinal from cardinal numeral.

-tum, 𐬴𐬀𐬛-, superlative adj. or adv.

-an, 𐬁-, rarely for caus. stem suf. -in.

---

[1] The final letter is omitted before any further suffix.

[2] A final *d* becomes d before the vowel of any further suffix.

-ã, ـا-: 1) pl. of n. or adj. 2) patron. adj. 3) pr. p. from pr. stem.

-dan, ـدن-, ـدا-, inf. after vowels, or ã, *n*, r.

-îdan, ـيدن-, inf. after most consonants.

-gã, ـگا-, ـوگ-, pl. of n. or adj. in -aa, -â, -*e*, -î, -ô.

-shã, ـشوگ-: 1) pron. suf. 3d pl. 2) pl. of *e*, î*n*.

-mã, ـما-, pron. suf. 1st pl.

-tan, ـتن-, inf. after f, kh, sh, s.

-tã, ـتا-, pron. suf. 2d pl.

-stan, ـستن-, inf. after a few vowels.

-astan, ـستن-, inf. sometimes after a cons.

-ihastan, ـستن-, prph. pas. inf. from pr. stem.

-*v*ã, ـوا-, ـوگ-, pl. of some n. in u, û.

-yã, ـيا-, ـيگ-, pl. of some n. in î.

-in, ـا-, caus. or denom. stem from pr. stem, n., or adj.

-âr, ـار-, term for agent from p. p.

-dâr: 1) ـدار-, pos. adj. from n., 'having.' 2) ـدار-, term for agent from p. p. in -d, -*d*.

-gar, -gâr, -kâr, ـگر-, ـگار-, ـکار-, ـوگر-, ـوگار-, caus. suf., 'doing, causing.'

-tar, ـتر-, comparative adj. or adv.

-t, ـت-, p. p. after f, kh, sh, s.

-t, ـت-, pron. suf. 2d s. after a vowel.

-at, ـت-, same after a consonant.

-st, ـست-, p. p. after a few vowels.

-ast, ـست-, p. p. sometimes after a cons.

-ihast, ـستن-, prph. pas. pr. from pr. stem, n., or adj.

COMPARATIVE VOCABULARY.

abesh, 𐬀𐬵𐬎𐬹, aduḥkha, *undistressed.*

abîm, 𐬀𐬨𐬎𐬹, nirbhaya, *fearless.*

Abrâhîm, 𐬀𐬚𐬭𐬀𐬵𐬎𐬹, 𐬀𐬚𐬭𐬀𐬵𐬌𐬥, Abrâhîma, *Abraham.*

abundaa, 𐬀𐬚𐬎𐬎𐬹, asampûrṇa, apûrṇa; *imperfect.*

abundaa-khard, 𐬀𐬚𐬎𐬎𐬹 𐬐𐬭𐬎𐬹, apûrṇa-buddhi, *of incomplete wisdom.*

abundaa-nîrôî, 𐬀𐬚𐬎𐬎𐬹 𐬑𐬀𐬭𐬎𐬹, apûrṇaprâṇatva, *imperfect strength.*

abunyasht, 𐬀𐬚𐬌𐬎𐬹, amûlâspada, *without an original evolution.*

aburd-farmãn, 𐬀𐬚𐬭𐬎𐬹 𐬨𐬭𐬎𐬹, akṛitâdesa, *disobedient.*

aburd-farmãnî, 𐬀𐬚𐬭𐬎𐬹 𐬨𐬭𐬎𐬹, akṛitâdesatva, *disobedience.*

acâr, 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anumânena, anupâya, svabhâvena; *inevitable, inevitably.*

acâr-dânashnî, 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anumânajnânatâ, *inevitable knowledge.*

acâr-dânashnihâ, 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anumânajnânatayâ, *through inevitable knowledge.*

acârî: 1) 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anupâyena, anumânenaiva, anumânatayâ eva; *want of remedy, inevitability.* 2) 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anumâna; *irreparable, inevitable.*

acârihâ, 𐬀𐬌𐬭𐬎𐬹, anumânenaiva, svabhâvenaiva; *helplessly, unreasonably.*

adâd, 𐬀𐬎𐬎𐬹, anyâya, *disorder.*

adâdî, 𐬀𐬎𐬎𐬹, anyâya, anyâyatva; *injustice.*

adâdihâ, 𐬀𐬎𐬎𐬹, anyâyatayâ, *unlawfully.*

adâêstãnihâ, 𐬀𐬎𐬀𐬵𐬎𐬹, anyâyin, *injudiciously.*

Âdam, 𐬀𐬨𐬹? Âdama, *Adam.*

adân, 𐬀𐬎𐬹, ajnâna, ajnânin; *unwise, ignorant.*

adânâî, 𐬀𐬎𐬀𐬹, ajnânatva, *ignorance.*

adânî, 𐬀𐬎𐬹, ajnânatva, ajnâna; *ignorance.*

adânihâ, 𐬀𐬎𐬹, ajnânatara, *unwisely.*

âdar, 𐬀𐬎, agni, *fire.*

Âdar-farôbag, 𐬀𐬎 𐬨𐬭𐬀𐬎, Âdarapharobaga, *Âtûr-frôbag.*

Âdar-pâd, 𐬀𐬎 𐬀𐬎, Âdarapâda, *Âtûr-pâd.*

Âdar-pâdyâwandã, 𐬀𐬎 𐬀𐬎𐬌𐬀𐬚𐬎𐬹, Âdarapâdiâvanda, *Âtûr-pâdiyâvand*[1].

adînî, 𐬀𐬎𐬌𐬹, adînitva, *irreligion.*

Âdînô, 𐬀𐬎𐬌𐬹? Âdîna, *the Lord.*

âêd, 𐬀𐬵𐬹 [𐬀𐬎𐬵𐬎], *pres. 3d s. of* âmadan.

afa-*ê*, *for* hapa-ê, 𐬀𐬨𐬀, tâlikâ, *a palm of the hand? (perhaps for* awad).

afarawastaî, 𐬀𐬨𐬚𐬀𐬎𐬀𐬹, apravarttanatva, *non-encompassment.*

afarzãm-shnâs, 𐬀𐬨𐬭𐬎𐬹 𐬧𐬀𐬹, anirvvâṇajnânin, anirvvâṇadarsin; *of inconclusice understanding.*

âfrâ, âfrâà, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, âdeshṭri, sikshâpaka; *exalting, exalted.*

âfrîdaa, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, âracita, *created.*

âfrîdan, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, ârac, samârac, âracana, samâracana, udâhri; *to create, produce.*

âfrîdâr, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, âracayitri, âracitri; *creator, producer.*

âfrîdârî, 𐬀𐬨𐬭𐬀𐬹, âracanatâ, *creativeness.*

---

[1] So Nêryôsang, but it ought to mean 'son of Âtûr-pâdiyâvand' or, possibly, 'Âtûr-pâd son of 𐬀𐬎.'

AFR

afryâd, 𐬀𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬌, asahâyin, *unaided.*

aftâw, 𐬀𐬞𐬌𐬎𐬀𐬌? âtapa, *sunshine.*

âgâh, 𐬀𐬎𐬀𐬵, vetti, vett*ri*, jnâ*tri*, supra-buddha; *aware.*

âgâhî, 𐬀𐬎𐬀𐬵𐬌, avagati, vârttâ, pariciti, paricaya, avabodha, sañvitti, prabodha; *information.*[1,2]

âgâhîgar, 𐬀𐬎𐬀𐬵𐬌𐬎𐬀𐬌, avabodhakara, *causing the intelligence.*

âgâhihâ, *see* visp-âgâhihâ.

âgâhinîdan, 𐬀𐬎𐬀𐬵𐬌𐬌𐬥𐬀𐬌, parijnâ, *to inform.*

agar [𐬀𐬎], ced, yadi; *if.*

âgâr, 𐬀𐬎𐬀𐬌, akshama, *disabled.*

agarash [𐬀𐬎𐬱], ced, cedasya, cedasau, atha cedasau, yadica, atha ced, yadasau; *if by (for, or of) him (her, or it); if him (her, it, his, or its).*

agarat [𐬀𐬎𐬀𐬞], kadâcit tvayâ, ced; *if by (for, or of) thee; if thee (or thy).*

âgârgar, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬎𐬀𐬌, vilâyayit*ri*, *disabler.*

âgârî, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌, vilayitrî, *dissolution.*

âgârihâ, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬵𐬀, akshamatayâ, *impotently.*

âgârihed, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬵𐬌𐬞, vilinâti, akshamâyate; *is exhaustion, is inutility.*

âgârihend, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬵𐬌𐬞 𐬀𐬎𐬌, vilinanti, *are disabled.*

âgârinîdan, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬌𐬥𐬀𐬌, vinâsaya, *to render useless.*

âgârinîdâr, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬌𐬥𐬀𐬎𐬀𐬌, akshamayit*ri*, *disabler.*

agarmâ [𐬀𐬎𐬭𐬀], ced me; *if by (for, or of) us; if us (or our).*

âgâr-nîrôihâ, 𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬨𐬀𐬵𐬀 𐬀𐬎𐬀𐬌, vilînaprâ*n*atayâ, *with exhausted strength.*

agarshâ [𐬀𐬎𐬭𐬱], cedete, cet tau, yaditayo*h*; *if by (for, or of) them; if them (or their).*

agarum [𐬀𐬎𐬨𐬌], ced me; *if by (for, or of) me; if me (or my).*

agdînî, 𐬀𐬎𐬌𐬥𐬌, agadînitva, *infidelity.*

aghanîn, 𐬀𐬵𐬌𐬌, anyonyam, sammilita; *together.*

AIG

aghre, 𐬀𐬵𐬭𐬉, agrya, *supremely.*

agîrashnî: 1) 𐬀𐬎𐬌𐬭𐬱𐬌 [𐬀𐬎𐬌𐬭𐬀𐬱𐬌𐬌] asprisyatva, *intangibility.* 2) 𐬀𐬎𐬌𐬭𐬱𐬌 [𐬀𐬎𐬌𐬭𐬀𐬱] asprisya, *intangible.*

agrôishnihâ, 𐬀𐬎𐬭𐬀𐬱𐬌𐬵𐬀 [𐬀𐬎𐬭𐬀𐬱𐬌𐬵𐬀𐬌] apratikaran*î*ya, *incredibly.*

agumâ, 𐬀𐬎𐬨𐬀, nahisandeha, ni*h*sandigdha; *without doubt.*

agumânihâ, 𐬀𐬎𐬨𐬀𐬌𐬵𐬀, ni*h*sandehatayâ, *unquestionably.*

agunâh, 𐬀𐬎𐬨𐬀𐬵, apâpa, *innocent.*

agunast, 𐬀𐬎𐬨𐬀𐬱𐬞? anâvila, *undecayed?*

ahamestâr, 𐬀𐬵𐬀𐬨𐬱𐬞𐬀𐬌, apratipaksha, *without an opponent.*

ahamestârî, 𐬀𐬵𐬀𐬨𐬱𐬞𐬀𐬭𐬌, apratipakshatâ, *freedom from opposition.*

âhanzâ, 𐬀𐬵𐬀𐬯𐬀, âkrishtri, *attracting.*

âhanzîdan, 𐬀𐬵𐬀𐬯𐬌𐬌𐬥𐬀𐬌, âkrish, *to drag.*

aharâmîdan, 𐬀𐬵𐬀𐬭𐬀𐬨𐬌𐬌𐬥𐬀𐬌, âkrish, *to excite.*

aharâminîdan, 𐬀𐬵𐬀𐬭𐬀𐬨𐬌𐬌𐬌𐬥𐬀𐬌, âkrish, *to excite.*

aharâmishni, 𐬀𐬵𐬀𐬭𐬀𐬨𐬌𐬱𐬌, âkarshana, *excitement.*

Âharman, 𐬀𐬵𐬀𐬭𐬨𐬀, Âharmmana, *Aharman.*

Âharman-kunishnî, 𐬀𐬵𐬀𐬭𐬨𐬀 𐬴𐬌𐬱𐬌𐬌, Âharmmanakarmmatâ, *work of Aharman.*

âhikhtan, 𐬀𐬵𐬌𐬴𐬞𐬀𐬌? anugrah, *to take care.*

âhô, 𐬀𐬵𐬀𐬱, dosha; *defect, iniquity.*

aibigad, 𐬀𐬌𐬥𐬎𐬀𐬞, pratipaksha, *destroyer.*

aigin [𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌], tatas, tatasca, tathâ, tadapi, tad; *then, still.*

aiginmâ [𐬀𐬌𐬎𐬌𐬨𐬀], tanmahyam; *then by (for, or of) us; then us (or our).*

aiginum [𐬀𐬌𐬎𐬌𐬨], tato'ham; *then by (for, or of) me; then me (or my).*

aigish [𐬀𐬌𐬎𐬱], tatas, tato'sya, tatasca, tathaiva, tadasau; *then by (for, or of) him (her, or it); then him (her, it, his, or its).*

aigishâ [𐬀𐬌𐬎𐬱𐬀], teshâm; *then by (for, or of) them; then them (or their).*

AIN

âin, ᠠᠶᠢᠨ, ᠠᠶᠢᠨ, âcâra, prakâratâ; *a law.*

ainâ [ᠠᠶᠢᠨᠠ] anyathâ, anyathâ tu; *for* aigish.

âinaa, ᠠᠶᠢᠨᠠ, prakâra, prakâratâ, vidhâ, riti; *a kind, manner, nature.*

âinaa, ᠠᠶᠢᠨᠠ, darppana, *mirror.*

âinaî, âinaihâ, *see* nô, vas.

ainâsh [ᠠᠶᠢᠨᠠᠰᠤ] anyathâ, anyathâ tu; *then by (for, or to) him (her, or it) his (her, or its); then him (her, or it) his (her, or its). For* aigishash.

ainâum [ᠠᠶᠢᠨᠠᠤᠮ] anyathâham; *then by (for, or to) him (her, or it) me (or my); then his (her, or its) by (for, or to) me. For* aigisham.

akâm, ᠠᠭᠠᠮ, akâma; *undesired, without will.*

akanâraa, ᠠᠭᠠᠨᠠᠷᠠ, nihsîma, nihsîman, ananta, amaryâda, nihsîmatva; *unlimited.*

akanâraa-dânashnî, ᠠᠭᠠᠨᠠᠷᠠ ᠳᠠᠨᠠᠰᠢᠨᠢ, nihsîma-jnânatâ, *unlimited knowledge.*

akanâraa-jamânî, ᠠᠭᠠᠨᠠᠷᠠ ᠵᠠᠮᠠᠨᠢ, anantakâla, *for unlimited time.*

akanâraa-jamânihâ, ᠠᠭᠠᠨᠠᠷᠠ ᠵᠠᠮᠠᠨᠢᠬᠠ, anantakâlîyât, *for unlimited time.*

akanâraî, ᠠᠭᠠᠨᠠᠷᠠᠶᠢ, nihsîmatva, nihsîmatâ; *unlimitedness.*

akard, ᠠᠭᠠᠷᠳ, akrita, *undone.*

âkhân, ᠠᠬᠠᠨ, bhuvana, *existence.*

âkhez, ᠠᠬᠡᠵᠦ, utthâna, *arising.*

âkhezashni, ᠠᠬᠡᠵᠦᠰᠬᠢ, utthâna, *resurrection.*

âkhezîdanŏ, ᠠᠬᠡᠵᠦᠳᠠᠨᠣ, samudi, *to arise.*

akhtar, ᠠᠬᠲᠠᠷ, nakshatra, cakrapâda; *constellation.*

akhvaraidihâ, ᠠᠬᠤᠷᠠᠢᠳᠢᠬᠠ? jadatayâ, *uncritically?*

akhvarasandihâ, ᠠᠬᠤᠷᠠᠰᠠᠨᠳᠢᠬᠠ, asantushtyâ, *discontentedly.*

akhvârî, ᠠᠬᠤᠠᠷᠢ, asubhatva, *discomfort.*

akhvash, ᠠᠬᠤᠠᠰᠤ [ᠠᠬᠤᠠᠨ], asvâdu, *unpleasant.*

akhveshî, ᠠᠬᠤᠡᠰᠢᠶᠦ, asvîyatva, *not his own.*

ANA

akhveshkâr, ᠠᠬᠤᠡᠰᠬᠠᠭᠠᠷ, asatkâryin, *idle.*

akhveshkârihâ, ᠠᠬᠤᠡᠰᠬᠠᠭᠠᠷᠢᠬᠠ, asatkâryatayâ, *undutifully.*

am, ᠠᠮ, me; *by (for, or to) me, my, me.*

âmadan [ᠤᠯᠠᠭᠠᠵᠤ] âgam, âyâ, samâgam, samâgamana, samâyâ; *to come.*

amar, ᠠᠮᠠᠷ, asankhya, *innumerable.*

amaraa, ᠠᠮᠠᠷᠠ, aneka, asankhya; *numberless.*

âmârihend, *for* âmârmand, ᠠᠮᠠᠷᠢᠮᠠᠨᠳ ᠠᠮᠠᠷ, ganayanti, *accountable.*

ameshâspend, ᠠᠮᠡᠰᠠᠰᠫᠧᠨᠳ, amara-guru, amara-gurutara, amisâspinta; *archangel.*

âmôkhtan, ᠠᠮᠤᠬᠲᠠᠨ [ᠠᠯᠠᠮᠵᠢᠯᠠᠬᠤ] sikshâpaya; *to teach, learn.*

âmôz, ᠠᠮᠤᠵᠤ: 1) *pres. stem of* âmôkhtan. 2) sikshâ, *teaching.*

âmôzaa, ᠠᠮᠤᠵᠤᠠ, sikshâvat; *learner, teaching.*

âmôzashnî, ᠠᠮᠤᠵᠤᠰᠬᠢ, sikshâ, *learning.*

âmôzgârî, ᠠᠯᠠᠮᠵᠢᠯᠠᠯ, sikshâpanâ, *teaching.*

âmurzashni, ᠠᠮᠤᠷᠵᠠᠰᠬᠢ, kshamâ, *forgiveness.*

âmurzîdâr, ᠠᠯᠠᠮᠤᠷᠵᠢᠳᠠᠷ, kshamâkara, *forgiving.*

ã, ᠠ [ᠳᠠ] tad, tatas, tatra, tathâ, idam, adas, tâvat; *that, those, the, he, him, it, they, them; (sometimes for* aigin, ᠠᠶᠢᠨ).

anâ, ᠠᠨᠠ, anyâyin, anyâya; *mischievous.*

anâftan, ᠠᠨᠠᠪᠲᠠᠨ, nas, nihan, nirasana; *to subdue.*

anâgâh, ᠠᠨᠠᠭᠠᠬ, avettri, na vettri, na vetti, aparicita; *unaware.*

anâgâhî, ᠠᠨᠠᠭᠠᠬᠢ, anavabodhatâ, *unconsciousness.*

anahambidî, ᠠᠨᠠᠬᠠᠮᠪᠢᠳᠢ, apratimalla, apratidvandvin, apratipaksha; *unrivalled.*

anahamî, ᠠᠨᠠᠬᠠᠮᠢ, anaikya, *disunion.*

anahast [ᠠᠨᠠᠰᠲ] asat, nâsti; *extinct.*

anahastî [ᠠᠨᠠᠰᠲᠢ] asattâ; *unreality, extinction.*

Anâhîd, ᠠᠨᠠᠬᠢᠳ, Sukra, *planet Venus.*

anâî, ᠠᠨᠠᠶᠢ, anyâya; *evil, harm, misery.*

anâînî, anâcâratâ, *lawlessness.*

anâkâm, anyâyakâmin, *desirous of evil.*

anâmurz, akshamin, *unforgiving.*

anaomed, anâsâ eva, *hopeless.*

anaomedî, anâsâ, *hopelessness.*

anarzânî, ayogyatara, ananurûpa; *unworthy. Plu.* -nyâ.

anashnâkhtârî, aparijnânatva, *misapprehension.*

anashnâs, ajnâtri, aprabuddha; *uninformed, unintelligent.*

anaspurî, apûrnna, asampûrnna; *imperfect.*

anaspurî-kâm, apûrnnakâmin, *of imperfect will.*

anâst, nâstika; *irreverent, untruthful?*

anatû, asakta, *not unrestrained.*

anâw, *pres. stem of* anâftan.

anawakhshashnigarî, apratipâlakatva, *unmercifulness.*

anâwî, avaloshita? *subjugation.*

anayârî, asahâyatâ, *without help.*

anâzarm, agauravita, *irreverently.*

anâzarmî, apriyatva, avallabhatva; *disrespect, disgrace.*

anbâdaa, *see* haft-anbâdaa.

anbasâ, virodhin, sañvâdin, anyonyavirodhin, parasparavirodhin, nirâkarttri, anibaddha, pratidvandvin; *mutually afflictive, inconsistent.*

anbasâ-gaweshnî, abaddhavâkyatâ, *mutually-afflictive speech.*

anbasânî, abaddhatva, anibaddhatva, sañvâda, asambaddhatva, parasparavirodhin, parasparavirodhatva, mithovirodhin; *inconsistency.*

anbasânihâ, anibaddhatayâ, asambaddhatayâ; *inconsistently.*

anbidî, *see* hambidî.

anbôishni, âghrâna, *the smell.*

anburdan, udare, *to collect.*

ã cim râ, iti hetoh, tasmai hetave; *for this reason.*

and, etâvat, etâvanmatra; *as much, so much, thus much. See* în and.

andâ [ ] yâvat, anyathâ, anyathâ tu; *while, until, unto.*

andâ bûdan [ ] anyathâ bhû, *to take place.*

andak, svalpa, svalpatara, stoka; *few, little.*

andâkhtan, nidris, dris, pratipâdana; *to collect, impel, estimate, measure.*

andâkhtâr, darsayitri, *contriver.*

andâ ku [ ] no ced, *so long as.*

andâm, anga; *limb, member, organ.*

andâ nun [ ] yâvad idânîm, *hitherto.*

andâ ô [ ] antar, *into, unto.*

andar [ ] antar, antarâle, madhye; *in, within, into, among.*

andarash, antar; *into (or unto) him (his, her, it, or its).*

andarg, antar; *among, inward.*

andarshã, antasteshâm, *in (or unto) them (or their).*

andartum, antastama, *innermost.*

andarun, antar, antarâle, antarâla; *inside, within.*

andarûnî, antargata, *internal.*

andarwâé, sûnya, *atmosphere.*

andarz, niropa, âdesa; *injunction.*

andarzinidan, âdis, *to prescribe.*

andâsh [ ] yâvad asau, yâvat, ced; *while (or till) him (his, her, it, its, or by him).*

andâshã [ ] yâvadete, yâvatte, yâvattaih; *while (or till) them (their, or by them).*

andât [ ] tat tubhyam; *while (till, or unto) thee (thy, or by thee).*

andâz, *pres. stem of* andâkhtan.

andâzashnî, 𐬀𐬌𐬎𐬀𐬰𐬌, dr*i*syatara, *measurable.*

andemãn, 𐬀𐬌𐬎𐬌, sannidha, upakan*t*ha; *domestically serving.*

andemãnî, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, samâsannatâ, *household service.*

andeshashni, 𐬀𐬌𐬎𐬀𐬰𐬌, smaran*a*, *consideration.*

andeshîdan, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, cint, avaman, man, vim*r*is; *to consider, meditate, imagine.*

anekî, 𐬀𐬌𐬎𐬌, asubha, *without benefit.*

anekî-andarz, 𐬀𐬌𐬎𐬌 𐬀𐬌𐬎𐬌, asubhopadeshtri, *unhappily advised.*

angârdan, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, gan, ganana, kal; *to account, compute, imagine, recount.*

angawîn, 𐬀𐬌𐬎𐬌 [𐬀𐬌𐬎𐬌] madhu, *honey.*

angird, 𐬀𐬌𐬎𐬌, sankshepât; *a summary, conclusion.*

angirdî: 1) 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, sankshiptva, pratisankshepât, sankshepa, sankshepatva, sampûrnnatva; *a summary.* 2) 𐬀𐬌𐬎𐬌, parimita, *compendious.*

angôshîdaa, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, nidarsana, pratirûpa, pratirûpatâ, drishtânta, mahâdrishtânta; *similitude, character, parable.*

angôshîdaa-dânashnî, 𐬀𐬌𐬎𐬌 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, drishtântajnânatâ, *knowledge by analogy.*

angôshîdaî, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, drishtânta, *analogous.*

angôshîdaihâ, 𐬀𐬌𐬎𐬌𐬌, upamânatayâ, *through analogy.*

anjâmî, 𐬀𐬌𐬎𐬌, paripâka, *determination.*

ãm *for* aiginam, 𐬀𐬌, so'ham, tanme; *then by (for, or of) me, then me (or my).*

ânô [𐬀𐬌] tatra, tad, paraloke; *there.*

anôsh, 𐬀𐬌, amrita; *antidote, antidotal.*

anôshaa, 𐬀𐬌, anasvara, *immortal.*

anôsh-rvãnî, 𐬀𐬌 𐬀𐬌, anasvarâtmatâ, *immortality of the soul.*

ã râ, 𐬀𐬌, tasmât, tatas; *on that account, for the reason.*

ãsh: 1) *for* aigish [𐬀𐬌] tatas, tato'sya, tato'sau, tad, tadasau, tadasya, tasmai asya; *then by him, &c.* (*see* aigish). 2) *for* yash [𐬀𐬌] tatas, tad; *who (or which) by (for, or of) him, &c.*

ãshã, *for* aigishã [𐬀𐬌] tataste, tad, tatteshâm; *then their,* &c.

ãtã, *for* aigintã [𐬀𐬌] tad yûyam; *then (or therefore) you (or by, for, or of you).*

anyâz, 𐬀𐬌, animnatva, *without want.*

anyé, *for* aigin é [𐬀 𐬀] or aigish [𐬀] apareca; *then this, or then to him.*

anyôkhsh-andarz, 𐬀𐬌 𐬀𐬌, asrutaniropa, *deaf to admonition.*

aoj, 𐬀, sakti, bala; *strength.*

aoja, *see* meh-aoja.

aojmand, 𐬀𐬌, balavat, *powerful.*

aojmandî, 𐬀𐬌, balavattva, balavattâ; *powerfulness.*

aomen, *for* anman, [𐬀] aham, *I* (Ch. אֲנָא).

apadkhvâw, 𐬀𐬌𐬎𐬌? anabhilashanîya, *disquieting?*

apadvâh, 𐬀𐬌𐬎𐬌, asânukûla, *disablement.*

apar, 𐬀, apahâra, *plunder.*

apardan, 𐬀𐬌 [𐬀𐬌], apahri, *to abstract.*

aparekht, 𐬀𐬌, aparireshita, *undisturbed.*

apâsukh, 𐬀𐬌, apratyuttara, *unanswered.*

apatyârraa, 𐬀𐬌𐬎𐬌, apratighâtin, *without an adversary.*

apedâ, 𐬀𐬌, aprakata, aprakâsayitri; *not manifest, imperceptible.*

apedâî, 𐬀𐬌𐬎𐬌, aprakatatva, *imperceptibility.*

apurashni, 𐬀𐬌, srishti, apahâra; *achievement.*

apurdâr, 𐬀𐬌, apahantri, *despoiler.*

âr̂â, *pres. stem of* âr̂âstan.

âr̂âishni, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬱𐬌𐬀, âracanâ, *adjustment.*

âr̂âstan, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬱𐬀, âr̂ac, samâr̂ac; *to arrange.*

âr̂âstâr, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬱𐬀𐬉, âracayitri, *arranger.*

âr̂âstâr̂î, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬱𐬀𐬉𐬌, âracayitri, *arrangement.*

âr̂âstâr̂ihâ, *see* awâz-âr̂âstâr̂ihâ.

aratishtâr, 𐬀𐬭𐬀𐬞𐬀𐬉, kshatriya, *warrior.*

aratishtâr̂î, 𐬀𐬭𐬀𐬞𐬀𐬉𐬌, kshatriyatâ, *warriorship.*

arawâ, 𐬀𐬭𐬎𐬀, apravritti, apravritta; *discontinuous.*

arawâî, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬌, apravrittitva, apravritti; *non-advancement, inconstancy.*

âr̂âwed, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬛? âsâdayati, *settles? Or for* 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬛, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬛, *or* 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬛.

ardî, 𐬀𐬭𐬛𐬌, sangrâma, yuddha, sainya, sammardda; *conflict, contest.*

ardî-kâr̂î, 𐬀𐬭𐬛𐬌𐬵𐬀𐬭𐬌, balish*th*akâr̂yin, *strenuous performance.*

ardium, *for* cihârum [𐬀𐬭𐬛𐬌𐬉𐬀𐬭𐬎], balish*th*o me, *fourth.*

arg, *for* alag, 𐬀𐬭𐬜, utkarsha, *trouble.*

arôvînâ, *for* arvand nâ, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬛 𐬀𐬭𐬎𐬀, sarat-pravâha, *rapid water.*

Arûm, 𐬀𐬭𐬎, Rûmasthâna, *eastern Roman empire.*

Arûmâê, 𐬀𐬭𐬎𐬀𐬌, Rûmîya, *eastern Roman.*

arza, 𐬀𐬭𐬵, mûlya, *value.*

arzama*n*d, 𐬀𐬭𐬵𐬀𐬨𐬀𐬛, mûlyamat, *costly.*

arzama*n*dî, 𐬀𐬭𐬵𐬀𐬨𐬀𐬛𐬌, utkarshamattâ, mûlyamattva, mulyamattâ; *value.*

arzãnî: 1) 𐬀𐬭𐬵𐬀𐬛𐬌, anurûpa, *worthiness.* 2) 𐬀𐬭𐬵𐬀𐬛𐬌, yogyatara, anurûpa; *worthy.*

arzãnihâ, 𐬀𐬭𐬵𐬀𐬛𐬌𐬀, anurûpa, *worthily.*

âsâêaa, 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀 = 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀, *châyâ, shadow.*

asâkhtâr, 𐬀𐬱𐬀𐬵𐬀𐬱𐬀𐬉, ananurûpa, *unadapted.*

asâkhtâr̂î, 𐬀𐬱𐬀𐬵𐬀𐬱𐬀𐬉𐬌, asañsarggatva, *want of an adapter.*

asâmãn, 𐬀𐬱𐬀𐬨𐬀𐬀𐬀𐬀, nihsîma, *unlimited.*

asâmãn-*khv*adî, 𐬀𐬱𐬀𐬨𐬀𐬀𐬀𐬀 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬀𐬀, amaryâdasvarûpa, *of unbounded individuality.*

âsã, 𐬀𐬱𐬀𐬀, samâdhâna, samâdhânin; *easy, comfortable.*

âsânî, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬌, samâdhâna, *comfort.*

âsânihâ, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬌𐬀, samâdhâna, *easily.*

Asarâsarã, 𐬀𐬱𐬀𐬭𐬀𐬱𐬀𐬀, Asarâsarâ*h*, *Israelites.*

asazâ-kunishnî, 𐬀𐬱𐬀𐬵𐬀𐬉𐬀𐬌 𐬀𐬱𐬀𐬀, ananurûpakarmmatva, *unworthy actions.*

asâzashnî, 𐬀𐬱𐬀𐬵𐬀𐬱𐬀𐬀, asammârjjanatva, *incompatibility.*

asâzashnî-ciharî, 𐬀𐬱𐬀𐬵𐬀𐬱𐬀𐬀𐬵𐬀𐬭𐬌, asañsarggarûpatva, *incompatible quality.*

ash, 𐬀𐬱, asya; *by (to, for, or of) him (her, or it); him, her, his, it, its.*

ashã, 𐬀𐬱𐬀, teshâm, tâsâm; *by (to, for, or of) them; them, their.*

ashâyast, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬱𐬀, nâsakishyat, *been impossible.*

âshkârâ, 𐬀𐬱𐬀𐬭𐬀𐬉𐬱𐬀, parisphuta, *obviously.*

âshkârâî, 𐬀𐬱𐬀𐬭𐬀𐬉𐬱𐬀𐬌, prakatatva, *detection.*

âshkârâihast, 𐬀𐬱𐬀𐬭𐬀𐬉𐬱𐬀𐬌𐬀𐬀𐬱𐬀, parisphuto babhûva; *is discovered.*

âshmôg, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬱, âsmoga, *apostate.*

âshnâ, 𐬀𐬱𐬀𐬱𐬀, parisphutameva, prasiddhameva, parisphuta, prasiddha; *known.*

ashô, 𐬀𐬱𐬀𐬱 [𐬀𐬱𐬀𐬱𐬀], muktâtman, punyâtman; *righteous.*

Âsînaa, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬀, Âsînaka, *Isaac.*

âsmãn, 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬀, âkâsa, *sky.*

âsmãn-varz, 𐬀𐬉 𐬀𐬱𐬀𐬀𐬀, âkâsakarttri, *illuming the sky.*

asp, 𐬀𐬱𐬀, 𐬀𐬱 [𐬀𐬱𐬀𐬱], asva, *horse.*

aspîdan, *for* khuspîdan, 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀𐬛, visram, *to repose.*

aspîma*n*d, 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀𐬨𐬀𐬛 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀𐬛? visrâmin, *enjoying repose. Perhaps for* khuspî (𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀) hend.

aspîn, 𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀? visrâma, *reposing. Perhaps for* khuspân (𐬀𐬱𐬀𐬌𐬀).

ASR

âsrû, 𐬀𐬯𐬹𐬎, âcârya, *priest.* *Plu.* âsrûâ.

âsrûî, 𐬀𐬯𐬹𐬎𐬌, âcâryatâ, *priesthood.*

ast, 𐬎𐬌, asthi, *bone.*

astimand, 𐬀𐬯𐬌𐬎𐬌, srishtimat, *materially existing.*

âstvânihast, 𐬎𐬌𐬎𐬀, suniscitî yâta, *been confirmed.*

asûd, 𐬀𐬯𐬎, alâbha, *useless.*

asûdî, 𐬀𐬯𐬎𐬌, alâbha, *without benefit.*

at, 𐬀𐬌, te; *by (to, for, or of) thee; thee, thy.*

atanî, 𐬀𐬌𐬎, atanutâ, *disembodied existence.*

âtash, 𐬀𐬌𐬎 [𐬀𐬌𐬎], agni, jvalana, pâvaka, vahni; *fire.*

âtashî, 𐬀𐬌𐬎, jvalanîya, *fiery.*

athis, 𐬀𐬎 [𐬀𐬎], na kincit, *nothing.*

atû, *for* atang, 𐬀𐬌, kshama, sakta, samartha; *unrestricted.*

asû, 𐬀𐬌, asakta, *incapable.*

1) 𐬀𐬌, asaktitva, asaktatva; *incapability.* 2) 𐬀𐬌, asakta, na saknoti; *incapable, inefficient.*

atvânihâ, 𐬀𐬌, asakta, *incapably.*

avacôrdî, 𐬀𐬯𐬎, avacogurutâ, *misjudgment.*

avahân, 𐬀𐬌, nihkârana, *without a cause.*

avahânî, 𐬀𐬌, nihkâranatâ, *without a cause.*

avâhar, *for* afâhal, 𐬀𐬌, vakratara, *undilated.*

avamân, *for* asâmân? 𐬀𐬌? amaryâda, *unbounded.*

avanâmîdan, 𐬀𐬌, pracchâdaya, *to unveil.*

avardishnî, 𐬀𐬯𐬎, aparivritti, *unchangeableness.*

Avarmazd, 𐬀𐬯, Vrihaspati, *planet Jupiter.*

avazandihâ, 𐬀𐬌, ahânitayâ, *undamaged.*

avazârdârî, 𐬀𐬯𐬎, avibhaktikarttritva, *want of distinction.*

AWA

avazirashnî: 1) 𐬀𐬌, avibhaktatva, *indecision.* 2) 𐬀𐬌, avikta, *undecided.*

avîn, 𐬀𐬌, vikala, *unobservant.*

avînashnî: 1) 𐬀𐬌, adrisyatva, *invisibility.* 2) 𐬀𐬌, adrisya, *invisible.*

avînâwadâ, 𐬀𐬌, adrisya, *invisible.*

avyâwân, 𐬀𐬌, amugdha, *undeluded.*

âw, 𐬀 [𐬀] jala, payas, udaka, âpas; *water.*

awâ [𐬀] samam, saha, samameva, (*acc.*); *with, together with.*

awad, 𐬀, mahattara, mahâ; *wonderful.*

âwâdâ, 𐬀, sunivâsa, *prosperous.*

awad-angôshîdaa, 𐬀, mahâdrishtânta, *miracle-resembling.*,

awadî, 𐬀, mahattâ, mahattva; *wonderfulness, miracle.*

âwâdî, 𐬀, prabhûtatva, *prosperity.*

âwâdîgar, *see* âzâdîgar.

awadim, 𐬀, nidâne, nirvvâne, nirvvânam; *end, ultimately, finally.*

awâdyâwand, 𐬀, apradhânatara, apradhânavat; *unresisting, unprevailing.*

awagadan, 𐬀 [𐬀], avakrî, nikship, nikshepaya, nikshepa, nipâtaya; *to cast away, cast, admit.*

awagan, *pres. stem of* awagadan.

âwâgî, 𐬀, sammisra, sañsarggatva; *association, assistance.*

âwâishni, 𐬀, abhîpsâ; *suitability, necessity.*

âwâishnî, 𐬀, abhîpsâ, abhishta, vânchâ, îpsâ; *suitable, requisite.*

awakhshadâr, 𐬀, vishâdikâryin, *suffering from sorrow.*

awakhshâîdâr, 𐬀, rakshâkarttri, *forgiver.*

awakhshâind, 𐬀, kshamâpara, *showing mercy.*

awakhshâindî, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬎, kshamâparatâ, kshamâvattva; *mercifulness.*

awakhshâishni, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬎, pratipâlana, *forgiveness.*

awakhshâishnigar, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬎𐬐, kshamâpara, pâlanâkara, kshamâkara, kshamâdhara; *merciful.*

awakhshâishnigarî, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬎𐬐𐬌, pâlanâkara, pâlanatva; *mercifulness.*

awakhshâishnigarîhâ, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬎𐬐𐬌𐬵𐬀, pâlanâkara, *would be merciful.* (*The final* -îhâ *is a cond. verbal form like* haé.)

awakhshastan, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬎𐬀𐬎? avagup, *to allot.*

awakhshî, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬌, vishâdatva, *sorrow.*

awakhshîdâr, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬌𐬎𐬀𐬌, pratipâlaka, kshamâkara; *merciful.*

awakhshîdârî, 𐬀𐬯𐬑𐬎𐬌𐬎𐬀𐬌𐬌, pratipâlatva, *mercifulness.*

awâkhtar, 𐬀𐬵𐬯𐬎, graha, dush*t*agraha; *planet.*

awâkhtarî, 𐬀𐬵𐬯𐬎𐬌, avâkhtarin, *planetary.*

awâkhtarî-padîr, 𐬀𐬵𐬯𐬎𐬌 𐬀𐬐𐬌𐬵𐬯𐬎, avâkhtarinâm pratîpa, *north-opposing.*

awam = vaêm [𐬀𐬎] aham; *and* (*or also*) *by* (*for, or of*) *me; and* (*or also*) *me* (*or my*).

awamã [𐬀𐬎𐬌] asmâbhi*h*, asmâkam, meca, mahyam, mâm; *and* (*or also*) *by* (*for, or of*) *us; and* (*or also*) *us* (*or our*).

awã, 𐬀𐬌, evam; *so, such, as much.*

awar, 𐬀𐬎, abhra, *cloud.*

awar, 𐬀𐬎 [𐬀𐬵] upari, adhikam, uparish*t*ât; *on, upon, about, over, unto, among.*

awar âmadan [𐬀𐬎𐬀𐬨𐬀𐬎 𐬀𐬵] upari âyâ, upari samâyâ; *to come unto* (*or on*).

awar ârâstan, 𐬀𐬎𐬀𐬨𐬀𐬎 𐬀𐬵, upari samârac, *to arrange.*

âwardan, 𐬀𐬀𐬎𐬨 [𐬀𐬀𐬎𐬨𐬀𐬎] samânî, samâyâ; *to bring.*

awardar, *for* awartar.

awar dâshtan [𐬀𐬎𐬀𐬯𐬀𐬎 𐬀𐬵] upari dhâ, *to consider.*

aware, 𐬀𐬎𐬉, apara, anya; *other.*

awar estâdan [𐬀𐬎𐬉𐬎𐬀𐬎 𐬀𐬵] upari sthâ, *to insist.*

awargar, 𐬀𐬎𐬐, utka*t*atara, *superintending.*

awar guftan, 𐬀𐬎𐬉𐬎 𐬀𐬵, upari udîr (samudîr, *or* samudgrî), *to speak about.*

awarî, 𐬀𐬎𐬌, uparish*t*a, *superior. Plu.* -îgã.

awarmãd, 𐬀𐬎𐬎𐬌, pâramparya, *supremacy.*

awarnâê, 𐬀𐬎𐬀𐬌, apûr*n*anara, *youthful.*

awarnâêdârî, 𐬀𐬎𐬀𐬌𐬎𐬀𐬌𐬌, apûr*n*anaradâti, *youthful career.*

awar nahâdan [𐬀𐬎𐬀𐬯𐬀𐬎 𐬀𐬵] parinyas, *to put upon* (*or up*).

awar râinîdan, 𐬀𐬎𐬀𐬯𐬀𐬎 𐬀𐬵, upari pracâraya; *to propagate among, urge about.*

awarshã [𐬀𐬎𐬎𐬵] uparyeshâm, upari teshâm, upari tâsâm, upari teshu; *on* (*about, over, or among*) *them* (*or their*).

awartar, 𐬀𐬎𐬎𐬌 [𐬀𐬎𐬎𐬵] utkr*ish*tatara, adhikatara, ûrdhvacara; *upper, more fully, supreme.*

awartar-nigareshnî, 𐬀𐬎𐬎𐬌 𐬐𐬀𐬎𐬎𐬀𐬯𐬀𐬎, ûrdhvataranirîkshana, *supreme inspection.*

awartum, 𐬀𐬎𐬎𐬎𐬌, utkr*ish*tatara, adhikatama; *highest, supreme.*

awârûnî, 𐬀𐬀𐬎𐬎𐬌, anâcâratva, *vice.*

awar vakhtan, 𐬀𐬎𐬯𐬀𐬎 𐬀𐬵, upari vibhaj, *to bestow upon.*

awarvez, 𐬀𐬎𐬯𐬎, adhikasakti, *triumphant.*

awarvezî, 𐬀𐬎𐬯𐬎𐬌, utka*t*aprâ*n*atâ, adhikasaktitva; *victory, triumph.*

awasâinîdan, 𐬀𐬀𐬎𐬎𐬌𐬎, avasrî; *to exterminate, annihilate.*

awasard, 𐬀𐬎𐬎𐬎, avidrava. *frozen.*

awaspârdan, 𐬀𐬎𐬎𐬀𐬎𐬎𐬎, sampâdaya, samarppaya; *to deliver, consign.*

AWA

awaspârdâr, 𐬀𐬬𐬱𐬀𐬯𐬌𐬀𐬬, sampâdayitri, *transmitter.*

âwast, 𐬀𐬬𐬌, gosthâna, *pregnant.*

âwastan, 𐬀𐬬𐬌, 𐬀𐬬𐬌, garbhita, *pregnant.*

âwastanî, 𐬀𐬬𐬌, 𐬀𐬬𐬌, garbha, *pregnancy.*

Awâush, 𐬀𐬬𐬌, Avâusa, *Awâush demon.*

âwâyast, 𐬀𐬬𐬌, rucita; *necessity, desire.*

âwâyastaa, 𐬀𐬬𐬌, rucita, abhîpsu; *requisite, desire.*

âwâyastan, 𐬀𐬬𐬌, ruc, sañyujya, samîh, ruci, yogya, ish, abhivânch, samîhana, upayujya, yujya, abhîps, avâp; *to be necessary, wanted, desirable.*

âwâyastî, 𐬀𐬬𐬌, rucitîya, *requisite.*

awâz, 𐬀𐬌 [𐬀𐬱𐬌] anyathâ, punar, vyâvritya, vinâ, prithak, vyâghutya; *back, away, again.*

awazâ, *pres. stem of* awazûdan.

awazadan, 𐬀𐬍𐬌 [𐬀𐬍𐬀𐬱𐬌] nihan, han; *to slay.*

awazadâr, 𐬱𐬍𐬌, apahantri, *slayer.*

awazâishni, 𐬀𐬌𐬍𐬌, vriddhi, *increase.*

awazan, *pres. stem of* awazadan.

awazanâ, 𐬀𐬍𐬌, apaghâtaka, apahantri, avaghâtaka; *slaying, deadly.*

awazanashni [𐬀𐬌𐬀𐬱𐬌] apaghâta, *slaughter.*

awazâr, 𐬱𐬍𐬌, sastra; *appliances, means.*

awâz ârâstan, 𐬀𐬍𐬌 𐬱𐬀𐬯, punah samârac, *to restore.*

awâz-ârâstârî, 𐬌𐬱𐬀𐬍𐬌 𐬱𐬀𐬯, punarâracanatâ, *restoration.*

awâz-ârâstârihâ, 𐬌𐬌𐬱𐬀𐬍𐬌 𐬌𐬌, punarâracanatayâ, *rearranged.*

awazârî, 𐬌𐬱𐬍𐬌, sastratva, *means.*

awazârmand, 𐬀𐬍𐬱𐬀𐬍𐬌, sastravat, *talented.*

awâz-dâd, 𐬀𐬍𐬌 𐬌𐬌, vyastâcâra, *representation.*

AWE

awâz-râhî, 𐬌𐬌 𐬱𐬀𐬯, apamârggatva, *backsliding.*

awâz-raweshnî, 𐬌𐬌𐬯𐬌𐬌, pascât vyâvritti, *backward motion.*

awâz-sâr, 𐬱𐬀𐬯 𐬌𐬌, apahârin, apaharttri; *headstrong.*

awâz-sârî, 𐬌𐬱𐬀𐬯 𐬌𐬌, apahâritva, *headstrongness.*

awazûdan, 𐬀𐬍𐬌, *see* vash-awazûd.

awazun, 𐬀𐬌, vriddhi, *aggrandizement.*

awazûnî: 1) 𐬌𐬀𐬌, vrihattva, *increase.* 2) 𐬀𐬌, guru, vrihat; *prevailing.*

awebahar, 𐬱𐬌𐬌, apetarddhi, *without a stipend.*

awebîm, 𐬌𐬌, nirbhayin, *without risk.*

awebrahm, 𐬌𐬌, asringâra, niralankâra; *unconfused, incoherent.*

awecâr, 𐬱𐬌𐬌, nirupâya, svabhâvenaiva; *without help, without rescue.*

awecim, 𐬌𐬌, nihkârana, nirarthaka, akârana; *without a purpose, unreasonable.*

awecim-farmânî, 𐬌𐬀𐬌 𐬌𐬌, nihkâranâdesatva, *unreasonable command.*

awecimihâ, 𐬌𐬌𐬌𐬌, nirarthakatayâ, nihkâranatayâ, nihkârana; *unreasonably.*

awecim-kunishnî, 𐬌𐬌𐬌𐬌 𐬌𐬌, nihkâranakarmmatva, *unreasonable performance.*

awecim-kunishnihâ, 𐬌𐬌𐬌𐬌 𐬌𐬌, nihkâranañ karmma, *acting unreasonably.*

awedâdî, 𐬌𐬍𐬱𐬌, anâcârin, *injustice.*

awefsûidan, 𐬀𐬍𐬌𐬌𐬌? sankocaya, *to seize? Perhaps for* apasazainîdan, *to disorganize.*

awegumâ, 𐬀𐬌𐬌, nihsandigdha, suniscita, asandigdha, na sañsaya, nirvvikalpameva; *without doubt, unquestionable.*

awegumânî, 𐬌𐬀𐬌𐬌, asañsayatva, *freedom from doubt.*

awegumânihâ, 𐬌𐬌𐬀𐬌𐬌, nihsandigdha, *undoubtedly.*

awegunâh, ⠁⠺⠑⠛⠥⠝⠁⠓, apâpa, *innocent.*

awehangî, ⠁⠺⠑⠓⠁⠝⠛⠊, asatvatâ, *want of ability.*

awehôsh, ⠁⠺⠑⠓⠕⠎⠓, acetana, *senseless.*

awehôshî, ⠁⠺⠑⠓⠕⠎⠓⠊, acaitanya, *want of understanding.*

awemust, ⠁⠺⠑⠍⠥⠎⠞, nirupadrava, *undistressed.*

awenyâz, ⠁⠺⠑⠝⠽⠁⠵, apanâstikya, anâbâdhaka; *free from want, needless.*

awerâh, ⠁⠺⠑⠗⠁⠓, amârggin, apamârggena; *astray.*

awerâhî, ⠁⠺⠑⠗⠁⠓⠊, amârggatva, *going astray.*

awerâhinîdâr, ⠁⠺⠑⠗⠁⠓⠊⠝⠊⠙⠁⠗, amârgganetri, *misleader.*

awerâhinîdârî, ⠁⠺⠑⠗⠁⠓⠊⠝⠊⠙⠁⠗⠊, amârggakâritva, amârgganayanatâ; *a misleading.*

awerâinîdâr, ⠁⠺⠑⠗⠁⠊⠝⠊⠙⠁⠗, vinâ pravrittikartrâ, *without a manager.*

awerastaa, ⠁⠺⠑⠗⠁⠎⠞⠁⠁, vyâdhi, *irregular.*

awesakhun, ⠁⠺⠑⠎⠅⠓⠥⠝, anuktâpi, *without words.*

awesûd, ⠁⠺⠑⠎⠳⠙, alâbhavat, *unprofitable.*

awevazandihâ, ⠁⠺⠑⠧⠁⠵⠝⠙⠊⠓⠁, anupadravatayâ, *free from misfortune.*

awevîmand, ⠁⠺⠑⠧⠊⠍⠝⠙, amaryâda, nihsîman, upamaryâditara; *unlimited.*

awevîmandihâ, ⠁⠺⠑⠧⠊⠍⠝⠙⠊⠓⠁, nirmmaryâdatayâ, *unlimitedly.*

awevînâkhtaî, ⠁⠺⠑⠧⠊⠝⠁⠅⠞⠁⠊, anaikya, *want of sympathy.*

awîr, ⠁⠺⠊⠗, atîva; *very, better.*

awîrtar, ⠁⠺⠊⠗⠞⠁⠗, adhikatara, *more fully.*

awîzaa, ⠁⠺⠊⠵⠁⠁, nirmmala, kevala, kevalaiva, vimala; *pure, unalloyed.*

awîzaa-kunishni, ⠁⠺⠊⠵⠁⠁⠅⠥⠝⠊⠎⠓⠝⠊, nirmmalakarmmin, *pure in action.*

awîzaî, ⠁⠺⠊⠵⠁⠁⠊, nirmmalatâ, *purity.*

âw-khûn, *for* afâm? ⠁⠺⠅⠓⠳⠝, payorudhira, *without form.*

ayâdagâr, ⠁⠽⠁⠙⠁⠛⠁⠗, prabandha, *memorandum.*

ayâdinîdan, ⠁⠽⠁⠙⠊⠝⠊⠙⠁⠝, sañsmri, *to remember.*

ayâdinîdârî, ⠁⠽⠁⠙⠊⠝⠊⠙⠁⠗⠊, smaranakâritâ, *a reminding.*

ayâft, ⠁⠽⠁⠋⠞, abhîshta, abhîpsita; *a favour.*

ayâftaa, ⠁⠽⠁⠋⠞⠁⠁, abhîpsita, avalokita, drishta; *acquired.*

ayâftan, ⠁⠽⠁⠋⠞⠁⠝, avalok, avâp, abhîps, dris, prâp, nirîksh; *to obtain, reach.*

ayáo, ⠁⠽⠳, athavâ, kiñvâ, atha, atha—ca, atha—ced, vâ; *or, either.*

ayaokhshast, ⠁⠽⠁⠕⠅⠓⠎⠞, dhâtu, *metal.*

ayáosh, ⠁⠽⠳⠓, athavâ, athavâsya, atha ced, atha cedasya; *or by (for, or of) him (his, her, it, or its); or him (his, her, it, or its).*

ayâr, ⠁⠽⠁⠗, sahâyin, *helper.*

ayârî, ayârihâ, *see* ham-ayârî, &c.

ayârîdan, ⠁⠽⠁⠗⠊⠙⠁⠝, samarthîya, *to assist.*

ayârinîdan, ⠁⠽⠁⠗⠊⠝⠊⠙⠁⠝, samarthîya, *to assist.*

ayâw, *pres. stem of* ayâftan.

ayâwâ, ⠁⠽⠁⠺⠁⠁, avalokayitri, *acquiring.*

ayâwashnî, ⠁⠽⠁⠺⠁⠎⠓⠝⠊, abhîpsâ, avâpya, avabodhatâ, avalokatâ, apekshin, drisyatara; *obtainable, attainable.*

âz, ⠵, lobha, *greed.*

âzâd, ⠵⠁⠙, âdhya, svatantra; *noble, holy.*

âzâdî, ⠵⠁⠙⠊, sampatti, riddhatva; *freedom from care.*

âzâdîgar, *for* âwâdîgar? ⠁⠺⠁⠙⠊⠛⠁⠗? samriddhikara, *occasioning prosperity.*

âzâd-kâm, ⠵⠁⠙ ⠅⠁⠍, svatantrakâma, *with free will.*

âzâd-kâmî: 1) ⠵⠁⠙ ⠅⠁⠍, svatantrakâmatva, svatantrakâmatâ; *free will.* 2) ⠅⠁⠍ ⠵⠁⠙, svatantrakâmîya, *freely willed.*

azâishnî, *for* âzâishnî, ⠁⠵⠁⠊⠎⠓⠝⠊, upaciti, *propagating.*

AZA

âzâr, 𐬀𐬵𐬎, duḫkhita, *suffering.*

âzâraa, 𐬀𐬵𐬎𐬀, pîdita, duḫkhita; *suffering.*

âzarm, 𐬀𐬎, hitatva, priyatva; *respect.*

azash, 𐬀𐬎 [𐬀𐬌] etasmât, asya, tasmât, (*abl.*), tebhyaḫ, asmât, eteshâm, asyâḫ, asyaiva, yasmât, anena, (*inst.*); *from* (*by, of, or owing to*) *him* (*his, her, it, or its*).

azashã, 𐬀𐬎𐬀 [𐬀𐬎𐬌] tebhyaḫ, etebhyaḫ, (*abl.*); *from* (*by, of, or owing to*) *them* (*or their*).

azawar, 𐬀𐬎𐬀, upari, uparishṭât; *above, beyond.*

azer, 𐬀𐬎, adhas, adhastât; *below, inferior.*

azg, 𐬀𐬎, sâkhâ, *bough.*

âzûrî, 𐬀𐬵𐬎, trishnâ, *greediness.*

bâd, *conj.* 3*d s. of* bûdan.

baêwar, 𐬠𐬀𐬎, dasasahasra, lakshadhâ; *myriad.*

bagh, 𐬠𐬀𐬌, 𐬠𐬀𐬌, dâtri, dâtritâ; *a divinity.*

bâgh, 𐬠𐬀𐬌, ârâma, *orchard.*

bagha, 𐬠𐬀𐬌? dâna, *divine.*

baghãn, 𐬠𐬀𐬌, mahân, *descendant of the divine.*

bâghastãn, 𐬠𐬀𐬌𐬎𐬀𐬌, udyâna, *garden.*

bâghawãn, 𐬠𐬀𐬌𐬎𐬀𐬌, ârâmapâtri, *gardener.*

bahar, 𐬠𐬀𐬎, vibhâga, samṛiddhi, bhâga; *portion, allotment, circumstances.*

baharî, *see* humânâ-baharî.

baharmand, 𐬠𐬀𐬎𐬎𐬀𐬌, vibhâgavat, *provided with allotments.*

baharmandî, 𐬠𐬀𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎, samṛiddhimattva, *endowment.*

Bahirâm, 𐬠𐬀𐬎, Mangala, *planet Mars.*

bahôd, *pres.* 3*d s. of* bûdan: bahôdã, 𐬠𐬀𐬎𐬎, bhavishyâḫ, *those that will be.*

bakhshashni: 1) 𐬠𐬀𐬎𐬎, vibhaktitva, vibhanjana; *appointment, distribution.* 2) 𐬠𐬀𐬎𐬎, skandhavikâsa, *a branch.*

bakhshîdan, 𐬠𐬀𐬎𐬎 [𐬠𐬀𐬎𐬀] vibhaj; *to bestow, distribute.*

BAZ

bakhshinîdâr, 𐬠𐬀𐬎𐬎𐬀𐬌, vibhaktṛi, *bestower.*

bakht, 𐬠𐬀𐬎 [𐬠] bhâgya, *destiny.*

bakhtan, 𐬠𐬀𐬎 [𐬠𐬀𐬎] vibhaj; *to ordain, allot.*

bakhtâr, 𐬠𐬀𐬎, vibhaktṛi, *distributer.*

bakhtârî: 1) 𐬠𐬀𐬎, vibhajana, vibhaktritâ; *distribution.* 2) 𐬠𐬀𐬎, vibhajana, *distributing.*

bâlîn, 𐬠𐬀𐬎, ucchîrshaka, *cushion.*

bâlist, 𐬠𐬀𐬎, uccaistara, *supremacy.*

bâlistî, 𐬠𐬀𐬎, uccaistara, *supreme.*

band: 1) *pres. stem of* bastan. 2) 𐬠𐬀𐬌, bandha; *restraint, control.*

bandaa, 𐬠𐬀𐬌, 𐬠𐬀𐬌: 1) bandha, *bound.* 2) dâsa, *servant.*

bandayashtî, *for* bandagashtî, 𐬠𐬀𐬌, bandhagrahîta, *restricted evolution.*

bar, *pres. stem of* burdan.

bar, 𐬠, phala; *fruit, result.*

bâr, 𐬠𐬀𐬎, bhâra, *load.*

bâraa, 𐬠𐬀𐬎𐬀, vâhana, *steed.*

barashni, 𐬠𐬀𐬎 [𐬠𐬀𐬎] vimukti, *support.*

bârîk, 𐬠𐬀𐬎, bârîka (*Pz.*), *minutely.*

bâsh, *impv.* 2*d s.* of bûdan.

bastan, 𐬠𐬀𐬎 [𐬠𐬀𐬎, 𐬠𐬀𐬎] nibandh, bandh; *to bind, confine.*

bavãnî, *for* vyâwãnî, 𐬠𐬀𐬎, vaikalya (*see Mkh.*), *delusion.*

bazaa, 𐬠𐬀𐬌, pâpa, pâpin, dosha, kalmasha; *crime, offence.*

bazaa-kunishnî, 𐬠𐬀𐬌, pâpakarmman, *crime-committing.*

bazaa-manishnî: 1) 𐬠𐬀𐬌, pâpimanas, *criminal thought.* 2) 𐬠𐬀𐬌, pâpamanas, *crime-meditating.*

bazagã, *perhaps for* bazaa-âîn, 𐬠𐬀𐬌, pâpin, *sin-addicted.*

bazagar, 𐬠𐬀𐬰𐬀𐬎, pâpakarmmin, pâtakakara, doshakara, pâpakara; *criminal, iniquitous.*

bazagarî, 𐬠𐬀𐬰𐬀𐬎𐬌, pâpikarmmatva, *criminal action.*

bazaî, 𐬠𐬀𐬰, pâpa, pâpatva, doshatva, pâtaka; *criminality, iniquity.*

bazashk, 𐬠𐬀𐬰𐬱, vaidya; *physician, healer.*

be [𐬉] kintu, vinâ, *rite*, (*om.*), vibheda, *-ca*, vibhinna, param, punar, tatas, tatkim, nis-; *but, except, without, extraneous.*

be âmadan [𐬉 𐬀𐬨𐬀𐬙𐬀𐬯] samâyâ, *to come forth.*

be awazadan [𐬉 𐬀𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙𐬀𐬯] vyâpâdaya, *to slay outright.*

be bûdan [𐬉 𐬚𐬌𐬙𐬀𐬯] sambhû, *to arise.*

be burdan [𐬉 𐬚𐬌𐬵𐬀𐬙𐬀𐬯] apanî, apahri; *to carry off, convey away.*

be dânastan [𐬉 𐬛𐬀𐬙𐬀𐬯] parijnâ, *to understand fully.*

begânî, 𐬚𐬀𐬎𐬀𐬙, bahis, bahistara; *strange.*

be hawast (hanbast?) 𐬉 𐬨𐬀𐬯 (*comp.* hawash=𐬨𐬀𐬯), vimudritavat, *shut up close.*

be kardan [𐬉 𐬵𐬀𐬨𐬀𐬙𐬀𐬯] apanî, kri; *to put away, make fully.*

bend, *pres. 3d pl. of* bûdan.

be-raseshnî [𐬉 𐬨𐬀𐬎𐬀𐬯𐬀𐬱𐬀𐬙𐬌] vibhedaprâptitva, *progression.*

be rastan, 𐬉 𐬨𐬀𐬎𐬀𐬙𐬀𐬯, sudh, *to escape.*

berun, 𐬉𐬎𐬀𐬙, bahis, bâhya; *outside, out.*

berûnî, 𐬉𐬎𐬀𐬙𐬌, bahirgata, *external.*

berûninîdan, 𐬉𐬎𐬀𐬙𐬌𐬙𐬌𐬛𐬀𐬙, bahih kri; *to put out.*

besh, 𐬉𐬱, kashta, vishâda, dukkha, âbâdhin; *vexation, distress.*

besh, 𐬉𐬱, vishavriksha, *a poisonous herb.*

besh [𐬉 𐬱] kintu; *but* (*or except*) *by* (*for, or of*) *him* (*his, her, it, or its*).

beshâ [𐬉 𐬱𐬀 𐬉] kintu teshâm, parameshâm; *but* (*or except*) *by* (*for, or of*) *them* (*or their*).

be shnâkhtan, 𐬉 𐬱𐬀𐬉𐬵𐬀𐬙𐬀𐬯, adhikañ jnâ, avalok; *to understand fully.*

be spukhtan, 𐬉 𐬱𐬯𐬵𐬀𐬙𐬀𐬯, pratiskhalana, *to remove.*

betum [𐬉 𐬛𐬀𐬵𐬌𐬥] bîja (*for* thûm), *outermost.*

beum [𐬉 𐬛𐬀𐬥] vinâ me, param mayâ; *but* (*or except*) *by* (*for, or of*) *me* (*or my*).

bîm, 𐬚𐬌𐬥, bhaya; *fear, risk.*

bîminîdan, 𐬚𐬌𐬥𐬌𐬙𐬀𐬛𐬀𐬙, trâsaya, *to frighten.*

bôi, 𐬚𐬆𐬌, 𐬚𐬆𐬌𐬎, gandha, sugandha, sugandhi; *scent, perfume.*

bôi, 𐬚𐬆𐬌, jîva, *consciousness.*

bôstân, 𐬚𐬆𐬎𐬎𐬀𐬙, udyâna, *garden.*

bôstânwân, 𐬚𐬆𐬎𐬎𐬀𐬙𐬯𐬀𐬙, ârâmapâtri, *gardener.*

bôz, *pres. stem of* bôzîdan *and* bukhtan.

bôzâ, 𐬚𐬆𐬵𐬀, sodhayitri, *preserving.*

bôzashni, 𐬚𐬆𐬵𐬱𐬌, suddhi; *deliverance, excuse.*

bôzîdan, 𐬚𐬆𐬵𐬌𐬛𐬀𐬙, sodhaya, *to preserve.*

brâdarôdî, 𐬚𐬎𐬀𐬛𐬀𐬎𐬆𐬛𐬌, brâdaroda (*Pz.*), *fraternization.*

brahanaa, 𐬚𐬎𐬀𐬵𐬀𐬥𐬀, vinagna, *naked.*

brahanaî, 𐬚𐬎𐬀𐬵𐬀𐬥𐬀𐬌, vinagnatva, *nakedness.*

brahm, 𐬚𐬎𐬀𐬵𐬥, vesha, sringâra; *involved, intricate, confused.*

brâzinîdâr, 𐬚𐬎𐬀𐬵𐬌𐬙𐬌𐬛𐬀𐬎, dyotayitri, *beautifier.*

brîdan, 𐬚𐬎𐬌𐬛𐬀𐬙, 𐬚𐬎𐬌𐬵𐬀𐬙 [𐬚𐬎𐬌𐬛𐬀𐬙𐬀𐬯] chid; *to cut, interrupt.*

brih, 𐬚𐬎𐬌𐬱, rocis, tejas; *splendour.*

brihî, 𐬚𐬎𐬌𐬱𐬌, rocis, *splendour.*

brihinîdan, 𐬚𐬎𐬌𐬱𐬌𐬙𐬌𐬛𐬀𐬙, vinirmmâ, srij, sañsrij, nirmmâ; *to appoint, produce.*

brîn, *pres. stem of* brîdan.

brîn, 𐬚𐬎𐬌𐬙, bhâgya, *supreme.*

brînana, 𐬚𐬎𐬌𐬙𐬀𐬥𐬀? bheda, *subdivision.*

BRI

brîshaa, *for* barg-gâh, 𐬨𐬀𐬭𐬛𐬀𐬵, mûla, *a shoot.*

bûd, 𐬨𐬎𐬵 [𐬨𐬎𐬵𐬌𐬵]: 1) *p. p. of* bûdan. 2) bhûta, samudbhûta, yâtañ sat; *what was, existence.*

bûdan, 𐬨𐬎𐬵𐬌 [𐬨𐬎𐬵𐬌𐬵] bhû, as, samudbhû, sambhû, sanjan, samutpad, jan, atî, yâ, sañyâ, âs; *to become, be, exist, arise, occur.*

bukhtan, 𐬨𐬎𐬵𐬌, sudh, sañsudh, sodhaya; *to save, preserve.*

bukhtâr, 𐬨𐬎𐬵𐬀𐬭, sodhayitri, *preserver.*

bukhtârî, 𐬨𐬎𐬵𐬀𐬭𐬌, suddhi, *preservation.*

bukht-rvânî, 𐬨𐬎𐬵𐬭𐬎𐬀𐬥𐬌, suddhâtmatâ, *preservation of the soul.*

bûm, 𐬨𐬎𐬥, bhûmi; *land, country.*

bun, 𐬨𐬎𐬱, mûla, âdya; *root, origin.*

bundaa, 𐬨𐬎𐬱𐬛𐬀, sampûrnna, paripûrnna, pûrnna; *complete, perfect, full.*

bundaa-nigareshnî, 𐬨𐬎𐬱𐬛𐬀𐬐𐬌𐬭𐬋𐬯𐬌, sampûrnnanirîkshanatâ, *complete observation.*

bundaa-rawâî, 𐬨𐬎𐬱𐬛𐬀𐬭𐬎𐬵𐬌, sampûrnnapravritti, *completely-stirring.*

bundahihâ, 𐬨𐬎𐬱𐬛𐬀𐬵𐬌𐬀, sampûrnnatayâ, *thoroughly.*

bundaî, *see* ne-bundaî.

bunkhân, 𐬨𐬎𐬱𐬐𐬀𐬱, mûlanidhâna, *source.*

bun-spâs, 𐬨𐬎𐬱𐬯𐬀𐬯, mûlarakshana, *original thanksgiving.*

bunyasht, *for* bungasht, 𐬨𐬎𐬱𐬌𐬯𐬵, mûlâspada, mûlâspadîya; *original evolution.*

bunyashtaa, *for* bungashtaa, 𐬨𐬎𐬱𐬌𐬯𐬵𐬀, mûlâspada, mûlâspadîya, mûlasthâna; *original evolution.*

bunyashtaihâ, *for* bungashtaihâ, 𐬨𐬎𐬱𐬌𐬯𐬵𐬀𐬵𐬌𐬀, mûlâspadatayâ, *originally evolved.*

burdan, 𐬨𐬎𐬭𐬛𐬌 [𐬨𐬎𐬭𐬛𐬌𐬌𐬵] kri, udîr, apahri, nî, nikship, nidhâ, vidhâ, sannidhâ, âlikh, samânî, samudvah, samutsrij; *to carry, bear, bring, offer.*

CER

burdâr, 𐬨𐬎𐬭𐬛𐬀𐬭, vidhâtri, dharttri; *carrier, sustainer, bringer.*

burzashnî, 𐬨𐬎𐬭𐬵𐬯𐬌, slâghya, *commendable.*

burzâwand, 𐬨𐬎𐬭𐬵𐬀𐬎𐬛, kalâvat, kriyâvat; *lofty, exalted.*

bûshyâsp, 𐬨𐬎𐬯𐬌𐬀𐬯, bûsiâspa, *lethargy.*

bvashni [𐬨𐬌𐬀𐬯𐬌] samutpatti, *existence.*

bvashni-kâr [𐬨𐬌𐬀𐬯𐬌𐬀𐬭] sambhûtikârya, *causing existence.*

-ca, 𐬌-, ca, api, (*om.*), yathâ, kim, atha, vâ, apivâ; *also, too, and, even, really, yet, moreover, whatever.* (*Always suffixed.*)

cand, 𐬀𐬌𐬇, yâvanmâtra, yat kiyat, kiyaccit, kiyacca; *several, as much, how long, as.*

candâ, 𐬯𐬀𐬌𐬇, kiyadapi, *as well as.*

candash, 𐬨𐬀𐬵𐬌𐬇, yâvat; *as much as (or so far as) by (for, or of) him (her, or it).*

candashâ, 𐬯𐬨𐬀𐬵𐬌𐬇, kiyatâncit, yâvadete; *as much as (or so far as) by (for, or of) them.*

candî, 𐬨𐬀𐬵𐬌𐬇, kiyattâ, *quantity.*

candishni, 𐬌𐬯𐬵𐬌𐬇, cancala, cancalatâ; *movement.*

câr, 𐬀𐬭𐬇, upâya; *means, possibility.*

câraa, 𐬵𐬀𐬭𐬇, upâya; *means, method.*

câraa-kunishnihâ, 𐬨𐬎𐬯𐬌𐬌𐬱𐬵𐬵𐬌𐬀 𐬵𐬀𐬭𐬇, upâyakarmmatayâ, *through provision of a remedy.*

câravînî, 𐬨𐬀𐬯𐬌 𐬵𐬀𐬭𐬇, upâyâvalokana, *discernment of means.*

cârî, 𐬨𐬎𐬭𐬇, upâya, upâyârtha; *remedy.*

câshashni, 𐬌𐬯𐬨𐬯𐬌𐬇, âsvâdana, *the taste.*

câshashnî? 𐬯𐬨𐬯𐬨𐬯𐬌𐬇, âsvâdya, *teachable.*

cashm, 𐬵𐬯𐬇 [𐬵𐬯𐬠] cakshus, locana; *eye.*

cashm-dârashnî, 𐬨𐬎𐬯𐬨𐬯 𐬵𐬯𐬇, locanagrahana, *observation.*

câshtan, 𐬌𐬯𐬨𐬇, samâsvâdaya, *to teach.*

cer, 𐬵𐬇, balishtha; *victorious, valiant.*

cerî, 𐬨𐬎𐬵𐬇, balishthatva, *victory.*

ci [𐬎𐬎] yatas, yat, kim, kimiti; *because, for, since.*

ci [𐬎𐬎] kim, kiyat; *what, what?*

ci, see e râ ci, har ci.

cîdan, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌 [𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬀𐬌, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎] ci, ayaci; *to collect, gather.*

cihal [𐬎] catvâriñsat, *forty.*

cihar, 𐬎𐬎𐬀𐬌, 𐬎𐬎𐬌, rûpa, rûpâvayava; *nature, race, quality, appearance.*

cihâr, 𐬎𐬎𐬀𐬌 [𐬎𐬎𐬀𐬌, 𐬎𐬎] catur, *four.*

ciharanîdaa, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎, rûpita, *predisposed.*

ciharanîdaî, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎, rûpitatva, *qualification.*

ciharanîdan, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎, rûp, rûpaya; *to qualify, predispose.*

ciharanîdâr, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬌𐬎, rûpayitri, *qualifier.*

ciharanîdihâ, *see* jad-ciharanîdihâ.

ciharî: 1) *see* asâzashnî, khvesh, mainyô. 2) 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎, 𐬎𐬎𐬌𐬎, rûpîya, rûpa, rûpin, rûpatâ, citrakrit; *natural, qualified, conspicuous.*

ciharihâ, *see* jad-ciharihâ.

ciharî-kunishni, 𐬎𐬎𐬎𐬌 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎, rûpakarmman; *acting instinctively, committing naturally.*

cihar-mâlashnî, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎𐬎 𐬎𐬎𐬌, rûpasparsanatva, *tangibility of nature.*

cihâr-pâê, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎, catushpada, *quadruped.*

cihâr shunbad, 𐬎𐬎𐬎 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎? catuhsanaiscarîya, *Wednesday.*

cihârum, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎 [𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎, 𐬎𐬎] caturtha, *fourth.*

cim, 𐬎𐬌, 𐬎𐬌, hetu, kârana, artha: *reason, purpose.*

cim, 𐬎𐬌, kimiti, kim; *why?*

cimî: 1) 𐬎𐬌𐬎, kârana, *design.* 2) 𐬎𐬌𐬎, kârana, arthîya, sakârana; *reasonable, purposed, important.*

cimîhâ, 𐬎𐬌𐬎𐬀𐬌𐬎, kimiti, kâranena; *for a purpose, expressly.*

cimî-kunishnî, 𐬎𐬌𐬎𐬎𐬎𐬌 𐬎𐬌𐬎, arthîyañ karmmatvam, *purposed work.*

cimî-kunishnihâ, 𐬎𐬌𐬎𐬎𐬎𐬌 𐬎𐬌𐬎, arthakarmmatayâ, *purposely made.*

cim râ, 𐬎𐬌 𐬎𐬌, kimartham, *on what account?*

cin, 𐬎𐬌, *pres. stem of* cîdan.

cînaa, 𐬎𐬌𐬎, cînaka, *a snare.*

ci râ [𐬎𐬎 𐬎𐬎] kimartham, kimiti; *why?*

cish, 𐬎𐬎, *correct form of* this.

cish [𐬎𐬎𐬎] yatas, yato'sau, yadasya, kimiti; *because (or since) by (for, or of) him (her, or it).*

cishâ [𐬎𐬎𐬎𐬎] yataste, yatastaih; *because (or since) by (for, or of) them.*

cum, 𐬎𐬎𐬎𐬎, yathâham; *as by (for, or of) me.*

cun, 𐬎𐬎𐬎: 1) yathâ; *as, like, since, because.* 2) katham, *how?*

cûnî, 𐬎𐬎𐬎𐬎, yathâsthatâ, yathâsthatva, yathâsthakiyattâ; *nature, method.*

cunmâ, 𐬎𐬎𐬎𐬎, yathâham; *as by (for, or of) us.*

cunsh, 𐬎𐬎𐬎𐬎, yathâsya, yathâ, katham; *as by (for, or of) him (her, or it).*

cunshâ, 𐬎𐬎𐬎𐬎𐬎, yathâ te, yathaishâm; *as by (for, or of) them.*

cuntâ, 𐬎𐬎𐬎𐬎𐬎: 1) yathâ yushmabhyam; *as by (for, or of) you.* 2) katham yûyam; *how by (for, or of) you?*

dad, 𐬛, svâpada, mriga; *wild animal.*

dâd, 𐬛𐬎, nyâya, jnâpti; *law, order.*

dâdaa, 𐬛𐬛𐬎, datta, *produced.*

dâdan, 𐬛𐬛𐬎 [𐬛𐬛𐬎𐬎] dâ, dâna, pradâ; *to produce, create, give, present.*

dâdâr, 𐬛𐬛𐬎𐬎, dâtri, srashtri, dâyaka; *creator, producer, giver.*

DAD

dâdârî, 𐬛𐬀𐬙𐬀𐬭𐬌𐬎, dâtritva, dâtritâ; *creativeness, productiveness.*

dâdârihâ, *see* guwâî-dâdârihâ.

dadîgar, 𐬙𐬀𐬙𐬌𐬜, dvitîya; *secondly, other.*

dadum [𐬙𐬀𐬥?] dvitîya, *second.*

dâêstã, 𐬛𐬀𐬌𐬉𐬎𐬎 [𐬛𐬀𐬎] nyâya, nyâyin; *judgment, opinion, decision.*

dâêstânî: 1) 𐬛𐬀𐬌𐬉𐬎𐬎𐬀𐬯 [𐬛𐬀𐬎] nyâyatva, *judiciousness.* 2) 𐬛𐬀𐬌𐬉𐬎𐬎, nyâyin, *judicious.*

dâêstânmandî, 𐬛𐬀𐬌𐬉𐬎𐬎𐬀𐬢𐬀𐬙𐬌 𐬛𐬀𐬌𐬉𐬎𐬎, nyâyamattâ, *adjudication.*

dah, *pres. stem of* dâdan.

dahã, 𐬙𐬀𐬵 [𐬙𐬀𐬵𐬋] mukha, *mouth.*

aharî, 𐬀𐬙𐬀𐬭𐬌, digambara, *atheistical.*

dahî [𐬙𐬀𐬍𐬌] dâna, *a presenting.*

dahishni, 𐬙𐬀𐬍𐬌𐬎𐬌, 𐬙𐬀𐬍𐬌𐬎𐬌 [𐬙𐬀𐬍𐬌𐬌] srishti, dâti, dâna; *creation, dispensation.*

dahishnî: 1) 𐬙𐬀𐬍𐬌𐬎𐬌 [𐬙𐬀𐬍𐬌𐬌] *see* dãm-dahishnî. 2) 𐬙𐬀𐬍𐬌𐬎𐬌, dâna, dâti; *presentable.*

dãm, 𐬙𐬌, srishti, *creature.*

dãm, 𐬙𐬌, vâgurâ, *trap.*

damashni, 𐬙𐬀𐬢𐬌𐬎𐬌, svâsa, *panting.*

dãm-dahishnî, 𐬙𐬀𐬍𐬌𐬎𐬌 𐬙𐬌, srishtidâna, srishtidâti; *creation of the creatures.*

dânâ, 𐬛𐬀𐬯𐬀, jnânin, jnâna, jnâtri; *wise, sage.*

dânâî, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬯, jnânatva, jnâna, jnânatâ, vijnâna, jnâpanatva; *knowledge, sagacity, wisdom.*

dânâihâ, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬌𐬯𐬀, jnânatayâ, *wisely.*

dânâ-kâr, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬐𐬀𐬭𐬯, jnânakâryin, *wisely-acting.*

dânashni, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌 [𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌] jnâna, parijnâna, parijneya, avabodha, jnâtâ, jnânin; *knowledge, understanding.*

DAR

dânashnî: 1) 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌, *see* acâr, akanâraa, angôshîdaa, dîn, kam. 2) 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌, jnânena, *comprehensible.*

dânashnihâ: 1) *see* acâr. 2) 𐬀𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌? (*S. om.*), *deliberately.*

dânashni-mand, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌𐬨𐬀𐬙𐬌, jnânavat, *intelligent.*

dânastan, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬎 [𐬛𐬀𐬯𐬀𐬎𐬎𐬌𐬙] jnâ, parijnâ, vid, vijnâ, samâjnâ, jnâna, parijnâna, avabudh, dris; *to know, understand.*

dandã, 𐬙𐬀𐬔̃ [𐬙𐬀𐬔𐬔] dantâh, *teeth.*

dar, 𐬙𐬀𐬛 [𐬙𐬀𐬛] sambandha, nibandha, dvâra, nivesa, pada, sthâna; *door, chapter, subject, mode.*

dâr, 𐬛𐬀𐬭𐬎, sûla; *timber, stake.*

dâr, *pres. stem of* dâshtan.

dârâ, 𐬛𐬀𐬭𐬀𐬎 [𐬛𐬀𐬭𐬀𐬌𐬎] dhâtri, *maintaining.*

daraa, 𐬙𐬀𐬛 [𐬙𐬀𐬛] nibandha, âbandha, pâda; *subject.*

dâramaa, *perhaps for* sharmaa, 𐬛𐬀𐬭𐬢𐬀? dâramîya (*Pz.*), *modest*[1]*?*

dâramaihâ, *perhaps for* sharmaihâ, 𐬀𐬛𐬀𐬭𐬢𐬌𐬯𐬀? sûkshmatayâ, *modestly?*

dârashni, 𐬛𐬀𐬭𐬎𐬌 [𐬛𐬀𐬭𐬀𐬌𐬎𐬌] dharttavya, *to be maintained, maintenance.*

dârashnî, *see* cashm, nãm, ômed.

dard, 𐬙𐬀𐬭𐬛, dukkha, pîdâ, cheda; *pain.*

dardgar, 𐬙𐬀𐬭𐬛𐬐𐬀𐬭, pîdâkara, *agonizing.*

dardihast, 𐬛𐬌𐬍𐬌𐬙𐬀𐬭𐬛, vyathâpîdita, *is afflicted.*

dardinîdâr, 𐬛𐬀𐬭𐬛𐬌𐬈𐬌𐬛𐬀𐬭, dukkhakarttri, *causer of pain.*

dard-mâl, 𐬛𐬀𐬭𐬛𐬨𐬀𐬇, dukkhasya vimârjjana, *spreading anguish.*

dârkardî, 𐬛𐬀𐬭𐬐𐬀𐬭𐬛𐬌, sûlâvesana, *execution on the tree.*

---

[1] Another guess would be bahramaa, 'piercing, acute,' as compared with Pers. برمه 'a gimlet.' Garãmî, 'reverent,' would assume a greater oversight on the part of Nêryôsang.

DAR

darmã, 𐬛𐬀𐬭𐬌, aushadha, *remedy.*

dârû, 𐬛𐬀𐬭𐬎, aushadha, *medicine.*

darvand, 𐬛𐬀𐬭𐬯𐬀𐬙𐬌, durggatin, *wicked.*

darvandî, 𐬛𐬀𐬭𐬯𐬀𐬙𐬌𐬎, durggatitva, durggati; *wickedness.*

daryam, *perhaps for* dar i dum, 𐬛𐬀𐬭 𐬌 𐬙𐬎, nishthâ, *fundament.*

daryôsh, 𐬛𐬀𐬭𐬎𐬱, durbala, *poor.*

daryôshî, 𐬛𐬀𐬭𐬎𐬱𐬎, daushtya, daurbalya; *poverty.*

dashaa, 𐬙𐬀𐬱𐬎, cihna, lakshana; *token, characteristic, essence.*

dashaamandî, 𐬙𐬀𐬱𐬀𐬥𐬙𐬌𐬎 𐬙𐬀𐬱𐬎, cihnavat, *indicative.*

dasht, 𐬙𐬀𐬱𐬌, vana; *wilderness, plain.*

dâshtaa, 𐬙𐬁𐬱𐬀𐬱𐬎, dhrita, srishti; *maintained, assumed.*

dâshtan, 𐬙𐬁𐬱𐬀𐬱𐬌 [𐬙𐬀𐬱𐬀𐬱𐬌] dhâ, dhri, dhârana, parijnâ, grah, kri, vidhâna, nidhâ; *to keep, maintain, have, hold, consider.*

dâshtâr, 𐬙𐬁𐬱𐬀𐬱𐬌 𐬛, dharttri, dhâtri, nibandhri; *maintainer, possessor.*

dâshtârî, 𐬙𐬁𐬱𐬀𐬱𐬌 𐬛𐬎, dharana, dhârana, vidhâna, dhâtritâ; *keeping, maintenance.*

dashtî, 𐬙𐬀𐬱𐬌𐬎, aranyîya, *of the plain.*

dast, 𐬙𐬀𐬱 [𐬙] hasta, hastîya; *a hand.*

dastâwar-nahâdihâ, 𐬙𐬀𐬱𐬀𐬯𐬀𐬭 𐬈𐬀𐬙𐬀𐬛𐬌𐬀𐬵? hasto-parivinyastatayâ, *through manual gestures.*

dastûr, 𐬈𐬀𐬱𐬎𐬥, âcârya, guru; *high-priest, custom.*

dawargâh, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬜 𐬛𐬁? ubhau sthâne, *orbit.*

dawur, *for* spur, 𐬛𐬎𐬥, kâlakhanda, *spleen.*

deh, 𐬛 [𐬙𐬀𐬵] grâma, *town.*

dehavad, 𐬛𐬀𐬯𐬀𐬙 [𐬛𐬀𐬯𐬀𐬙𐬵] grâmapati, svâmin; *province ruler, governor.*

derang, 𐬛𐬀𐬭𐬀𐬙, dîrgha, dîrghatva, pralambatara; *long-continued, tedious, delay.*

DRA

derangî, 𐬛𐬀𐬭𐬀𐬙𐬎, dîrghatva; *tediousness, delay, length.*

deshaa, *for* shâk, 𐬈𐬀𐬱𐬀, jatâ, *twig.*

deshââ, *for* dag-dahâ, 𐬈𐬀𐬱𐬀, dhâtri, dharttri; *foundation-laying.*

dew, 𐬛 [𐬛𐬀𐬯] deva, *demon.*

dew-cihar, 𐬛𐬀𐬯 𐬌𐬀𐬵, devarûpin, *demon-natured.*

dewî: 1) [𐬛𐬀𐬯𐬎] devatva, *devilry.* 2) 𐬛𐬎, deviya, devatva; *demoniacal.*

did [𐬛𐬌𐬙] dvitîyanca, anya, dvitîya, punar; *other, another, again.*

dîdan, 𐬛𐬌𐬙 [𐬛𐬌𐬙𐬌] dris, niriksh, avalok, nirikshana, darsana; *to see, look.* (*Pres. stem substitutes* vîn.)

dîdâr, 𐬛𐬌𐬙 𐬛, drisyatara; *looker, visible.*

dîdârî: 1) 𐬛𐬌𐬙 𐬛𐬎, *visibility.* 2) 𐬛𐬌𐬙 𐬛, drisyatara, *visible.*

dil, 𐬛𐬌𐬥 [𐬈𐬀𐬭] hridaya, *heart.*

dîn, 𐬛𐬌𐬎, dîni, dînitva; *religion, doctrine, revelation. Plu.* dînihâ.

dîn-dânashnî, 𐬛𐬌𐬎 𐬛𐬀𐬙𐬱𐬎, dîneh jnâninî, *knowledge of the religion.*

dînî: 1) 𐬛𐬌𐬎, *see* vas-dînî. 2) 𐬛𐬌𐬎, dînîya, dîneh; *religious, scriptural.*

dîni i khard, 𐬛𐬌𐬎 𐬌 𐬈𐬀𐬭𐬛, dînih buddheh, *religion of wisdom* (*possible name of a book*).

Dîn-kard, 𐬛𐬌𐬎 𐬈𐬀𐬭𐬛, Dînikardda, (*name of a book.*)

dôshî, 𐬛𐬎𐬱𐬎, dushtatva, vidushta; *folly.*

dôshîdaa, 𐬈𐬎𐬱𐬌𐬛𐬀, mitrin, *beloved.*

dôshîdan, 𐬛𐬎𐬱𐬌𐬛𐬀𐬙, maitrî kri, *to admire.*

dôst, 𐬙𐬎𐬱, mitra, sakhi; *friend.*

dôstî, 𐬛𐬎𐬱𐬌, mitratâ, mitratva; *affection.*

dôzakh, 𐬛𐬎𐬵𐬀𐬵, naraka, *hell.*

dôzakhî, 𐬛𐬎𐬵𐬀𐬵𐬌, narakîya, narakin; *hellish.*

drâîdan, 𐬛𐬭𐬀𐬌𐬙, prajalp, *to chatter.*

drâishni, 𐬛𐬭𐬀𐬌𐬈𐬌, pralâpa, *twaddle.*

DRA

drakht, 𐬛𐬁𐬰 [𐬛𐬁𐬰𐬀] *vriksha, tree.*

drânâê, 𐬛𐬁𐬰, dairghya, dairghatva; *length.*

drâz, 𐬛𐬁𐬰, dîrgha, *long.*

drenzashni, 𐬛𐬵𐬀𐬰𐬁, pralâpa, *a murmur.*

drôg, 𐬛𐬵𐬁 [𐬛𐬵𐬌] anrita, alîka; *false, a lie.*

drôg-gaweshnî, 𐬛𐬵𐬁 𐬌𐬵, anritañ vacas, *false statement.*

drôgî, 𐬛𐬵𐬁 [𐬛𐬵𐬌] anrita, *falsehood.*

drôzan, 𐬛𐬵𐬁, alika, *false.*

drôzangar, 𐬛𐬵𐬁 𐬀, asatyakâra, *falsifying.*

drôzanî, 𐬛𐬵𐬁, anrita, anritatâ, anritatva, alîka, alîkatva; *falsehood.*

drûd, 𐬛𐬵𐬁 [𐬛𐬵𐬊] kusala; *peace, welfare.*

drûpusht, 𐬛𐬵𐬊𐬵𐬁, suprâkâra, saprâkâra; *fortified.*

drûz, 𐬛𐬵𐬁, drûja (*Pz.*), *fiend.*

drûzî: 1) 𐬛𐬵𐬁, drûjatva, drohita; *fiendishness, falsification.* 2) 𐬛𐬵𐬁, drûjîya, *fiendish.*

drûzîdan, 𐬛𐬵𐬁, druh, *to falsify.*

drûz-nîroî, 𐬛𐬵𐬁 𐬛𐬵𐬁, drûjaprânatâ, *fiendish power.*

du, [𐬛, 𐬛𐬵] dvi, dvitaya, dvitayameva, dvidhâ, dvaya, dvitîya, ubhaya; *two.*

dubâr, 𐬛 𐬛? dvivâram, *twofold.*

du-bunyashtaa-angâr, 𐬛 𐬛 𐬛, dvimûlâspadasamâlocin, *supposing two original evolutions.*

dûd, 𐬛𐬵, dhûma, *smoke.*

dugâê, *for* guwâî, 𐬛𐬵, vipulatva, *testimony.*

dugã, 𐬛𐬵, vistîrnna, vyakti; *repetition, two.*

dugânihâ, 𐬛𐬵, prâcuryena, *repeatedly.*

duî [𐬛𐬵𐬛] dvitva, *duality.*

dukhtar, 𐬛𐬵, 𐬛𐬵 [𐬛𐬛] duhitri, *daughter.*

du-pâê, 𐬛𐬵, dvipada, *two-legged.*

dûr, 𐬛 [𐬛𐬀] dûre, *far.*

DUS

dûrî, 𐬛𐬵, dûratâ, *distance.*

durust, 𐬛𐬵, 𐬛𐬵, arogya, *healthy.*

durustî, 𐬛𐬵, 𐬛𐬵, ârogya, *health.*

durust vad, 𐬛𐬵 𐬛𐬵, ârogyapati, *perfect ruler.*

dushâgâh, 𐬛𐬵, dushtajnânin, dushtâvabodha; *ignorant.*

dushâgâhî, 𐬛𐬵, dushtajnâna, *ignorance.*

dushâgâh-kârî, 𐬛𐬵, dushtâvabodhakarmman, *ignorant activity.*

dushâmôz, 𐬛𐬵, dushtasikshâ, *evil-teaching.*

dushârm, 𐬛𐬵, vâllabhya, *affection.*

dushâzaî, 𐬛𐬵, duscâritâ, *incapacity.*

dushcihar, 𐬛𐬵, dushtarûpa, *ugly.*

dushcihar î, 𐬛𐬵, kurûpatva, dushtarûpa; *ugliness.*

dushdânâ, 𐬛𐬵, dushtajnânin, dushtajnânatva; *evil-understanding, ignorant.*

dushdânâî, 𐬛𐬵, dushtajnâna, *ignorance.*

dushdânâihâ, 𐬛𐬵, dushtajnânatayâ, *with evil astuteness.*

dushgandî, 𐬛𐬵, durggandha, durggandhi; *stench.*

dushman, 𐬛𐬵, satru, dushtamanas, virodhin, dushta; *enemy.*

dushmânâ, 𐬛𐬵, visadrisa, *ill-seeming.*

dushman-gashtî, 𐬛𐬵 𐬛𐬵, dushtam mânasatvam, *conversion to enmity.*

dushmanî, 𐬛𐬵, satrutva, *enmity.*

dushmîzaî, 𐬛𐬵, duhsvâda, *unsavouriness.*

dushnãm, 𐬛𐬵, dushtanâma, *ill-famed.*

dushpâdishâh, 𐬛𐬵, kurâjan, *bad sovereign.*

dushrâmî, 𐬛𐬵, vishâda, *discomfort.*

dushwâr, 𐬛𐬵, vishâdatva, *uneasy.*

DUS

dushvazâr, 𐬛𐬎𐬱𐬀𐬰, dush*t*avicâra, *ill-solvable.*

dusrûb, 𐬛𐬎𐬱𐬎, dush*t*akîrtti, *disgraced.*

dusrûbinîdaa, 𐬛𐬎𐬱𐬎𐬌𐬌𐬀, apakîrttita, *defamed.*

duz, 𐬛𐬎, caura, caurya; *robber, theft.*

dvârastan, 𐬃𐬎𐬱𐬀𐬰, 𐬃𐬎𐬱𐬀𐬰, durggam; *to run, rush.*

dvâzdah, 𐬎𐬎𐬰, 𐬎𐬎𐬰 [𐬴] dvâdasa, *twelve.*

e[1]: 1) (*affixed to noun*) 𐬋, (*rarely prefixed*) 𐬌, (S. *om.*), eka, purusha; *a, an, some, any, one.* 2) (*prefixed to verb*) 𐬌 [𐬌𐬀] nanu, aho, (*pot.*); *should, should be.*

ê[1]: 1) (*affixed to noun*) 𐬋, eka, (*om.*), eva; *a, an, any, some.* 2) (*rarely affixed to verb*) 𐬋, 𐬌, (S. *pot.*), *should.*

é[1], 𐬌 [𐬌𐬀] etad, aho, idam, tad, nanu, evam, (*om.*); *this.*

ebâr, 𐬀𐬱𐬁, ekavâra; *a time, at once.*

edar [𐬀𐬛𐬀𐬱] atra, *here.*

edun, 𐬃𐬀𐬴, evam, atas; *so, such, thus.*

emâ [𐬀𐬨] vayam, *we.*

e râ [𐬴 𐬌𐬀] iti heto*h*, *therefore.*

e râ ci [𐬀𐬛 𐬴 𐬌𐬀] iti heto*h* yatas, iti heto*h* yat; *because.*

Erã, 𐬌𐬁, Erâm, *Irân.*

erang, 𐬀𐬨𐬁, asuddhi, asuddha, ajaya; *delusion, trouble.*

erangî, erangihâ, *see* pur.

erdar, *for* ertar, 𐬀𐬛𐬁, adhascara, *lower.*

erekhtan, 𐬃𐬀𐬴𐬁, 𐬃𐬀𐬴𐬁, asudh, *to ruin.*

erez, *pres. stem of* erekhtan.

erezinîdan, 𐬃𐬀𐬴𐬌𐬁? avalup, *to ruin.*

eshã [𐬀𐬴𐬨] te, tâni, tâh, amî; *those, they, them, their. Sing.* ôi.

estâdaa, 𐬋𐬴𐬌𐬁 [𐬋𐬴𐬌𐬌𐬀] sthitamasti, *stood.*

EZ

estâdan, 𐬃𐬋𐬴𐬌𐬁 [𐬃𐬋𐬴𐬌𐬌𐬁] as, âs, sthâ, sañsthâ; *to stand, remain; be, have (aux.).*

esteshni, 𐬃𐬋𐬴𐬌𐬁 [𐬃𐬋𐬴𐬌𐬌𐬁] sañsthiti, sthiti; *standing, continuance.*

eucand, 𐬀𐬋𐬎𐬀𐬰, 𐬀𐬋𐬴𐬁, kiyat, kiyaccit; *several.*

eucihanî, 𐬀𐬎𐬎𐬎𐬀𐬰, ekarûpatva, *unity of nature.*

eugânaa, 𐬋𐬨𐬀𐬰, kevala, kevalabhâvin; *only, peculiar.*

eugôharî, 𐬀𐬎𐬱𐬀𐬰, ekaratnatva, *individual nature.*

eujâ, 𐬋𐬨𐬀𐬰, ekasthânatâ, *single place.*

eukardaihâ, 𐬀𐬎𐬋𐬛𐬀𐬱𐬀𐬰, ekahelayâ, *co-operatively.*

euzôrî, 𐬀𐬎𐬱𐬎𐬏𐬀𐬰, aikyaprâna, *united strength.*

ewadâ, 𐬋𐬨𐬀𐬰, ekâkin, *alone.*

ewar, 𐬀𐬰, suniscitameva, eva, avitarkyameva, nihsandigdha, nihsandigdhameva, nirvvikalpameva; *certain, sure.*

ewarî: 1) 𐬎𐬀𐬰, *certainty.* 2) 𐬎𐬀𐬰, suniscita, *certain.*

ewâz, 𐬀𐬴, kevalam, kevala, -ca; *only, merely, sole.*

ez [𐬛] (S. *abl., adv., om., loc.*); *from, owing to, of, out of, by, than.*

ez ânô [𐬛𐬀𐬛𐬀 𐬛] tasmât, *from there.*

ez ci [𐬛𐬛 𐬛] kasmât, kutas; *whence?*

ez edar [𐬛𐬀𐬛𐬀𐬱 𐬛] itas, *henceforth.*

ez ham cim, 𐬨𐬋 𐬨 𐬛, iti heto*h*, *owing to the same cause.*

ez ku [𐬴 𐬛] kutas, kasmât, kasmât mûlât; *whence?*

ez-kvî [𐬎𐬴 𐬛] kasmât, *from whereabouts.*

ez nô, 𐬋𐬙 𐬛, nûtanatvât, nûtana; *anew.*

ez nun [𐬙𐬌 𐬛] tasmâdûrdhvam, *henceforth.*

[1] Most MSS. have *e*, *ê*, *é* almost indifferently.

FAR

farahangî, 𐬯𐬀𐬭𐬀𐬵𐬀𐬀𐬌, vidyârthin, *instructed. Plu.* -îã.

farahangwad, 𐬯𐬀𐬭𐬀𐬵𐬀𐬀𐬎𐬌, vidyâdhipati, *learned man.*

farahîdaa, *for* parkhîdaa, 𐬯𐬀𐬭𐬀𐬀𐬌, gumphita, *fenced in.*

farawadâ, *for* frôdâ, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬀? samutpatti, *down-sending?*

farawand: 1) *pres. stem of* farawastan 1. 2) 𐬯𐬭𐬎𐬌, pracârin, *compass.*

farawar, *for* parvar, 𐬯𐬭𐬎, utpatat, *winged.*

farawastaa, *for* parwastaa, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬀, samudgata, pravritta, pravritti, pravarttita; *compass.*

farawastaî, *for* parwastaî, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬀𐬌, pravarttanatâ, pravarttanatva; *encompassment.*

farawastan: 1) *for* parwastan, 𐬯𐬭𐬎𐬀, pravrit, *to compass.* 2) *for* farazastan, 𐬯𐬭𐬎𐬀, prasrip, pravis, pravrit; *to spring forth.*

farazastaa, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬀, pravritta, *sprung forth.*

farendaa, *for* parendaa, 𐬯𐬀𐬀, pallava, *bird.*

farî, *for* parî, 𐬯𐬌, dushtagraha, *witch. Plu.* faryã.

farî, *for* parî, 𐬯𐬌, skandha, *wing.*

farmâ, *pres. stem of* farmâyastan, farmûdân.

farmãn, 𐬯𐬀𐬀, âdesa, *a command. Plu.* -ihâ.

farmãngar, 𐬯𐬀𐬀𐬎, âdesakara, *performer of commands.*

farmãnî, *see* aburd, awecim.

farmãn-nyôkhsh, 𐬯𐬀𐬀 𐬯𐬀𐬀𐬌, âdesasrotri, *listening to commands.*

farmâyast, 𐬯𐬭𐬀𐬀𐬌, samâdishta, *a command.*

farmâyastan, 𐬯𐬭𐬀𐬀𐬌, samâdis, *to command, enjoin, dictate.*

farmôshîdan, 𐬯𐬭𐬀𐬀𐬌, vismri, vilî; *to forget.*

FRA

farmôshîdârî, 𐬯𐬭𐬀𐬀𐬌, vismriti, *forgetfulness.*

farmûdan, 𐬯𐬭𐬀𐬌, âdis, samâdis, vac; *to command, order, direct.*

farnaftan, *for* frôftan? 𐬯𐬭𐬀𐬌, paryat, prasâraya; *to start forth, wander.*

Farôbag, *see* Âdar-farôbag.

farwânaa, *for* parwânaa, 𐬯𐬭𐬀𐬀, sahâyin; *assistance, passport.*

farwarâ, *for* parwarâ, 𐬯𐬭𐬎𐬀, pratipâlayitri, *cherishing.*

farwardâr, *for* parwardâr, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬌, pratipâlayitri, pâlayitri; *nourisher.*

farwardârî, *for* parwardârî, 𐬯𐬭𐬎𐬀𐬌, pâlanatva, pâlanatâ; *nourishing.*

farzãm, 𐬯𐬀𐬀, nirvvâna, *end.*

farzãmgârî, 𐬯𐬀𐬀𐬌, nirvvânakâla, *final result.*

farzãnaa, 𐬯𐬀𐬀, nirvvânajna, nirvvânajnânin; *sagacious, learned.*

farzãnahihâ, 𐬯𐬀𐬀𐬀, nirvvânajnatayâ, nirvvânajnânatayâ; *sagaciously.*

farzãnahihâ-kunishnî, 𐬯𐬀𐬀𐬀 𐬯𐬀𐬀𐬀, nirvvânajnatayâ karmmatâ, nirvvânajnatayâ karmman; *a working sagaciously.*

farzãnaî, 𐬯𐬀𐬀𐬌, nirvvânajnâna, nirvvânajnatva; *sagacity.*

farzand, 𐬯𐬀𐬌, 𐬯𐬀𐬌, jâtaka, *offspring.*

farzidashnigar, *for* parjasashnigar, 𐬯𐬀𐬀 𐬯𐬀𐬀? (S. *om.*), *accumulative.*

farzînmand, *for* parcînmand, 𐬯𐬀𐬀 𐬯𐬀𐬀, gumphita, *distorted.*

fradim, 𐬭𐬀𐬀𐬌, âdya, âdau, prathama, pûrvvam; *first, at first.*

fradimî, *perhaps* fradim-ash, 𐬭𐬀𐬀𐬌, prathamata eva, *at first (his?)*

frâî, *see* vâz-frâî.

frârun, 𐬭𐬀𐬌, sadâcârin, sadvyâpâratara; *proper, virtuous.*

FRA

frârûnî, 𐬞𐬁𐬭𐬎𐬌, sadâcâratva, *virtue.*

frashekard, 𐬞𐬭𐬌𐬵𐬀𐬎𐬌, sa-Saosîosa, akshaya-kriti, akshayatva; *renovation of the universe.*

frashn, 𐬞𐬭𐬌𐬱𐬌, prasna, *question.*

fravash, 𐬞𐬭𐬀𐬯𐬌, vriddhi, *guardian spirit.*[12]

frâz, 𐬞𐬀𐬵, anantaram, ûrdhvamapi; *forth, onwards.*

frâz bastan, 𐬞𐬀𐬵 𐬠𐬀𐬯𐬙𐬀𐬯, nibandh, *to shut up.*

frâz hishtan [𐬞𐬀𐬵 𐬵𐬌𐬱𐬙𐬀𐬯] samujjh, parityaj; *to set forth.*

frâz madan, 𐬞𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬙, samâgam, *to come forth.*

frâz rasîdan [𐬞𐬀𐬵 𐬭𐬎𐬌𐬙𐬀𐬯] prâp, *to advance.*

frâz-raweshnî, 𐬞𐬀𐬵-𐬭𐬀𐬱𐬌𐬯 𐬞𐬀𐬵, purah pravritti, *forward motion.*

freftagã-vyâwãninîdârihâ, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀-𐬯𐬌𐬀𐬱 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬙𐬀 𐬯𐬀𐬱𐬀𐬙𐬀𐬭𐬌𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌𐬀, vipratâritânâm vimohakâritayâ, *delusively for the deceived.*

freftan, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬯, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬵𐬯, vipratâraya, vipratri, pratâraya; *to deceive.*

freftâr, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬵𐬀𐬭, vipratâraka, vipratârayitri; *deceiver.*

freftârî, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬵𐬀𐬭𐬌, vipratâraṇa, vipratâraka, vipratâraṇatva; *deceit.*

freftârihâ, 𐬞𐬭𐬌𐬎𐬀𐬎𐬀𐬵𐬀𐬭𐬌𐬀𐬱, vipratârakatayâ, *deceivingly.*

freh, 𐬞𐬭𐬌𐬯, sphîta; *numerous, much.*

frehest, 𐬞𐬭𐬌𐬯𐬌𐬵, prabhûta, pracuratara. visphîta, prâshta (*Pz.*); *specially, mostly.*

frehmandî, 𐬞𐬭𐬌𐬯𐬨𐬀𐬔𐬌, vriddhimattâ, *development.*

frew, 𐬞𐬭𐬌𐬯, 𐬞𐬭𐬌𐬯𐬀: 1) *pres. stem of* freftan. 2) *ch*admman, pratâraṇa; *deceit.*

frewashni, 𐬞𐬭𐬌𐬯𐬀𐬱𐬌, 𐬞𐬭𐬌𐬯𐬀𐬱𐬌, vipratâraṇa, *deceit.*

frîstaa: 1) 𐬞𐬭𐬌𐬌𐬵𐬀, gaṇa, ârâdhaka; *angel, messenger.* 2) *see* paristaa.

GAR

fristaî, 𐬞𐬭𐬌𐬌𐬵𐬀𐬌, dûtatâ, *mission.*

frîzashnî, *see* nekî-frîzashnî.

frôd, 𐬞𐬭𐬴𐬎, adhas, *down.*

frôh, *pres. stem of* frôkhtan.

frôkha, *see* Mardâ-frôkha.

frôkhî, 𐬞𐬭𐬴𐬵𐬌, samriddhatva, *enjoyment.*

frôkhtan, 𐬞𐬭𐬴𐬵𐬯 [𐬞𐬭𐬴𐬵𐬀𐬵] vikrî, *to sell.*

Frôkh-zâdâ, 𐬞𐬭𐬴𐬵-𐬵𐬀𐬎𐬀𐬯, Phroshajâdaputra, *son of Farukh-zâd.*

fryâd, 𐬞𐬭𐬌𐬀𐬎𐬯, mitra, *friend.*

fryâdihed, 𐬞𐬭𐬌𐬀𐬎𐬌𐬱𐬯, sahâyîyate, *is assisted.*

gac, 𐬜, sudhâ, *chalk.*

gadashni, *for* guzinashni? 𐬜𐬎𐬱𐬌? lolatâ, pracâra, pracara, calana, cancalatva; *propensity, peculiarity.*

gadûg, 𐬜𐬎? gadûga (*Pz.*), graha, dushtagraha, krûra; *brigand.*

gâh, 𐬜𐬀𐬱, sthâna; *position, place, throne.*

gâhî, 𐬜𐬀𐬱𐬌, sthânatâ, *throne.*

Ganâmainyô, 𐬜𐬀𐬀𐬨𐬌𐬀𐬯𐬴, Ganâma,inio, *evil spirit.*

gand, 𐬜𐬀𐬙, durggandhi, *stench.*

gandaa, 𐬜𐬀𐬙𐬀, durggandhin, *fetid.*

gandaî, 𐬜𐬀𐬙𐬀𐬌, durggandhitva, *stench.*

ganz, 𐬜𐬀𐬰, ganja, *storehouse.*

ganzubar, 𐬜𐬀𐬰𐬎𐬀𐬭, ganjaphala, ganjah phalanca; *treasurer.*

gaovazâr, 𐬜𐬎𐬴𐬯𐬰𐬀𐬭, suvyaktatara, *explicitly.*

garã, 𐬜𐬭𐬀, mahâ, mahat, bhâritara, garishtha, bahu; *grievous, serious, dear.*

garãmi: 1) 𐬜𐬭𐬀𐬨𐬌. priyatva, vâtsalya; *affection.* 2) 𐬜𐬭𐬀𐬨𐬌. vâtsalya, *precious.*

gard, 𐬜𐬭𐬎, bhrama; *whirl, whirlwind.*

gardashni, 𐬜𐬭𐬎𐬱𐬌, bhramaṇa, paribhramaṇa, paribhramin; *turning, revolution.*

gardîdan, 𐬜𐬭𐬎𐬌𐬎𐬀𐬯, paribhram, *to turn.*

garm, 𐬜𐬭𐬨, ushma, *hot.*

GAR

garmî, 𐬑𐬀𐬭𐬨, ushna, ushnatva, ushnatâ; *heat.*

garzashni, 𐬑𐬀𐬭𐬵𐬀𐬱𐬌, âkranda, *complaint.*

garzashnî, 𐬑𐬀𐬭𐬵𐬀𐬱𐬌𐬌, âkrandin, *complaining.*

garzidâr, 𐬑𐬀𐬭𐬵𐬌𐬛𐬀𐬭, kranditri, âkrandin; *complainer, suppliant.*

gashtî, *see* dushman-gashtî.

gâw, 𐬑𐬎 [𐬑𐬀𐬎] go; *ox, cattle.*

gaweshni, 𐬑𐬀𐬎𐬌𐬱𐬌 [𐬑𐬀𐬎𐬌𐬱𐬌𐬵] vâc, vâkya, vacas, gir; *statement, word, saying.*

gaweshnî: 1) 𐬑𐬀𐬎𐬌𐬱𐬌𐬌, *see* anbasâ, drôg, râst, vîmanda, zaspâ. 2) 𐬑𐬀𐬎𐬌𐬱𐬌𐬌, vacasâ, *of word.*

gaweshni-âzâd, 𐬑𐬀𐬎𐬌𐬱𐬌 𐬀𐬵𐬀𐬛, vâksvatantra, *speaking candidly.*

gazâ, 𐬑𐬀𐬵𐬎, dañsaka, *stinging.*

gazdum, 𐬑𐬀𐬵𐬛𐬎, 𐬑𐬀𐬵𐬛𐬎𐬌, 𐬑𐬀𐬵𐬎, matkuna, *scorpion.*

gazîdan, 𐬑𐬀𐬵𐬌𐬛𐬎, khâd, *to wound.*

gazistaa, 𐬑𐬀𐬵𐬌𐬵𐬎, nikrishta, *accursed.*

gehã, 𐬜𐬀𐬎, jagat, prithivî, srishti, bhûsambhûti, bhûmi, prithvî, bhûvibhûti, jagatî; *world.*

gethî, 𐬜𐬀𐬛, 𐬜𐬀𐬛, jagat, prithvî, ihalokatâ, ihaloka, prithvîcara, bhûmi, drisya, jagatî, bhû, sañsârin, sarîrin, ihalokiya, prithivî; *worldly existence, worldly.*

gethihâ, 𐬜𐬎𐬌𐬛𐬀, ihalokatayâ, *in the worldly existence.*

gil, 𐬑𐬌𐬤 [𐬑𐬀𐬌𐬤] karddama, mrittikâ; *clay.*

gîr, *pres. stem of* griftan.

gîrâ, 𐬑𐬌𐬭𐬀, dharttri, *seizing.*

gîrashni, 𐬑𐬌𐬭𐬱𐬌 [𐬑𐬌𐬭𐬱𐬌𐬵] sprisyatva, *tangibility.*

gîrashnî, 𐬑𐬌𐬭𐬱𐬌𐬌, sprisya, *tangible.*

gô, *pres. stem of* guftan, (gaw *in* gaweshni.)

gôê [𐬑𐬎𐬌] bruvâna, *asserting.*

gôhar, 𐬑𐬎𐬵, ratna, ratnatva; *nature, substance, quality, jewel.*

GUM

gôharî: 1) 𐬑𐬎𐬵𐬌, *see* ham, hambidî, hamestâr, jad, khvesh, vad. 2) 𐬑𐬎𐬵𐬌, ratnîya, *natural.*

gôharihâ, *see* hameshaa, hast, jad, khvad, khvesh.

gôsh, 𐬑𐬎𐬱 [𐬑𐬎𐬱𐬌] srotra, *ear.*

gôsht, 𐬑𐬎𐬱𐬛 [𐬑𐬎𐬱𐬌𐬛] pisita, *flesh.*

gôspend, 𐬑𐬎𐬱𐬐𐬌𐬛 [𐬑𐬐𐬌] gopasu, pasu, gojâti; *cattle, sheep, animals.*

griftan, 𐬑𐬭𐬌𐬋𐬛𐬀𐬯 [𐬑𐬭𐬀𐬋𐬌] grah, vidhri; *to seize, capture.*

grînâ, 𐬑𐬭𐬌𐬙𐬀𐬯, âkranda, *causing weeping.*

grîstaa, 𐬑𐬭𐬌𐬵𐬛𐬀𐬯, 𐬑𐬭𐬌𐬵𐬛𐬀𐬯, timirâkara, *den.*

grôh, 𐬑𐬭𐬎𐬯: 1) samudâyika, samudâya; *congregation.* 2) grâhya, *a captive.*

grôhî: 1) 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬯, grâha; *grasp, captive, captivity.* 2) 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬯, grâhî krita, *captured.*

grôhihed, 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬯𐬌𐬛, grâhîyate, *is captured.*

grôhî hend, 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬯 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬯, grâhe santi, *are captured.*

grôishni, 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬱𐬌 [𐬑𐬭𐬎𐬌𐬱𐬌𐬵] prabodha, prabodhin; *faith, belief.*

grôishnî, 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬱𐬌𐬌 [𐬑𐬭𐬎𐬌𐬱𐬌𐬵] sañvitti, *credible.*

grôistan, 𐬑𐬭𐬎𐬌𐬵𐬛𐬀𐬯 [𐬑𐬭𐬎𐬌𐬵𐬌𐬵] pratîtaya, *to believe.*

gûam[1], 𐬑𐬫𐬀𐬨? tamas, *invisible.*

guftan, 𐬑𐬫𐬛𐬀𐬯 [𐬑𐬫𐬌, 𐬑𐬫𐬌𐬵, 𐬑𐬫𐬌𐬤] vac, vad, nigad, brû, udgri, udîr, samudgri, prativac, gad, samudîr, sañvac, samîr, pralap, prativad; *to say, speak, state, assert.*

guftâr, 𐬑𐬫𐬛𐬀𐬭, vaktri, *speaker.*

guhârâ, 𐬑𐬫𐬱𐬀𐬭𐬀, vihârayitri, *digesting.*

gumã, 𐬑𐬫𐬎, bhrânti, *doubt.*

gumãgarî, 𐬑𐬫𐬎𐬀𐬑𐬭𐬌, sañsayatva, *cause of doubt.*

[1] Perhaps andar gûam is a miswriting of andarg tam, 'inward gloom.'

gumānî: 1) 𐬜𐬌𐬨𐬀𐬌, sandeha, sandigdha, bhrânti; *doubt.* 2) 𐬜𐬌𐬨𐬀, *see* Shkand-gumānî.

gumānihâ, 𐬜𐬌𐬨𐬀𐬌𐬵, sandigdha, *doubtfully.*

gumā-vazârihâ, 𐬜𐬌𐬨𐬀𐬎𐬁𐬙𐬵 𐬨𐬀, sandeha-vibhedanatayâ, *through explanation of doubt.*

gumekhtaa, 𐬜𐬌𐬵𐬑𐬀, sammisrita, samâslishta; *mingled, mixture, insinuated.*

gumekhtan, 𐬜𐬌𐬵𐬑𐬀𐬯, sañyojaya, sammisr, sammil, samâslish, sañslish; *to mingle.*

gumez, *pres. stem of* gumekhtan.

gumezaa, 𐬜𐬌𐬵𐬀, samala, *mingled.*

gumezaa-kunishnî, 𐬜𐬌𐬵𐬀 𐬴𐬌𐬯𐬌𐬱𐬌, samala-karmmatva, *mingled action.*

gumezaî, 𐬜𐬌𐬵𐬀𐬌, samalatâ, *contamination.* 1, 7.

gumezashni, 𐬜𐬌𐬵𐬀𐬱𐬌, samâslesha; *mingling, confusion.*

gumezihastan, 𐬜𐬌𐬵𐬌𐬵𐬀𐬯, samâsleshanâ, *to be mingled.*

gumezihend, 𐬜𐬌𐬵𐬌𐬵𐬌𐬯𐬎 𐬜𐬌𐬵𐬀, sañyunjanti, *are mingled.*

gûn, 𐬜𐬌, varnna, *colour.*

gûnaa, *see* ham-gûnaa.

gunâh, 𐬜𐬌𐬀, pâpa; *sin, harm.*

gunâhî, 𐬜𐬌𐬀𐬌, pâpakâritva, pâtakatva; *sinfulness.*

gunâhkâr, 𐬜𐬌𐬀𐬴𐬌𐬀, pâpakârin, pâpakarmman, pâpakarmmin, pâpakâritara; *sinful, mischievous, a sinner.*

gunâhkârî, 𐬜𐬌𐬀𐬴𐬌𐬀𐬌, pâpakâritâ; *sinfulness, culpability.*

gunâh-sâmānihâ, 𐬜𐬌𐬀𐬱𐬀𐬜𐬌𐬵𐬵 𐬜𐬌𐬀, pâpamaryâdatayâ, *proportionably to the sin.*

gunâsashni, *for* vanâsashni, 𐬜𐬌𐬀𐬱𐬱𐬌, vidhvañsana, *havoc.*

gunb, 𐬜𐬌𐬔, golaka, *lid (of the eye).*

gund, 𐬜𐬌𐬔, 𐬜𐬌𐬔, sainya, vrinda, samûha; *champion.*

gurdaa, 𐬜𐬌𐬵𐬀, vrikkâ? *kidney.*

gurg, 𐬜𐬌𐬵, dushtasvâpada, viru (*Guj.*); *wolf.*

gursaa, 𐬜𐬌𐬵𐬀, bubhukshita, *hungry.*

Gushtâsp, *see* Kai Gushtâsp.

guwâî, 𐬜𐬌𐬌𐬀, sâkshya, sâkshitva, sasâkshya, sâkshitâ, sâkshin; *evidence, testimony, assurance.*

guwâî-dâdârihâ, 𐬜𐬌𐬌𐬀𐬵𐬵 𐬜𐬌𐬌𐬀, sâkshidâtritayâ, *through giving evidence.*

guwâihâ, *see* ham, khard.

guzg, 𐬜𐬌𐬵? mala, *secretion.*

guzurg, 𐬜𐬌𐬵, 𐬜𐬌𐬵, 𐬜𐬌𐬵, [𐬜𐬌] guru, mahat; *grand, mighty, greater.*

guzurgî, 𐬜𐬌𐬵𐬎𐬌, mahattva, *grandeur.*

hâd [𐬵𐬀𐬔] syât, âsishyata, (*cond.*), abhût, stha; *shall (may, would, or could) be (or have)*; (*conj. 3d s.*)

haé [𐬵𐬀𐬍] asi, *thou art.*

haé [𐬵𐬀𐬍] âste, bhavet, abhavishyat, (*cond.*), âsishyata, syât, te, tatkâlam[1], (*om.*); *should (would, or could) be (or have)*; (*cond. s. pl.*)

haft, 𐬵𐬌𐬯 [𐬵𐬌𐬯, 𐬵𐬌𐬯] sapta, *seven.*

haft-anbâdaa[2], 𐬜𐬌𐬵𐬀𐬵 𐬵𐬌𐬯? saptatvaiyatya, *sevenfold?*

Haftôiring, 𐬵𐬌𐬵𐬀𐬌𐬵𐬌𐬯, Haphtoiringa, *Ursa Major.*

haftum, 𐬵𐬌𐬵𐬌𐬯 [𐬵𐬌𐬯, 𐬵𐬌𐬯] saptama, *seventh.*

halaa, 𐬵𐬀𐬤, grahila; *defective, foolish.*

halaa-kârî, 𐬵𐬀𐬤𐬴𐬌 𐬵𐬀𐬤, dushtakâryatâ, dushtakâritâ; *blemishing operation.*

halaa-kârihâ, 𐬵𐬀𐬤𐬴𐬌𐬵 𐬵𐬀𐬤, pisâcakâryin, *acting foolishly.*

halaa-*khv*âhishnihâ, 𐬵𐬀𐬤𐬰𐬌𐬯𐬌𐬱𐬌𐬵 𐬵𐬀𐬤, grahilecchayâ, *in search of defects.*

[1] For é [𐬵𐬀𐬍] *this*, or *time?*

[2] Possibly for ham-bastaa, or ham-bûdaa.

HAL

halaa-kunishni, 𐨤𐨁𐨪𐨌𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, grahilakarmman, pisâcakarmman, grahilakarmmin; *working defectively or foolishly.*

halaihâ, 𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, grahilatayâ, grahilatara; *defectively, foolishly.*

ham, 𐨨𐨪𐨌, sarvva, iti, sakalamapi, adas, samagra, sarvve'pi, sakalanca, samam, tad, eka, evam; *same, alike, likewise, like, together, wholly.*

hamâ, 𐨨𐨁𐨪𐨌, sarvva, samagra, sakala; *all, whole, entire.*

hamâî, 𐨨𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sarvvatva, samavâya, samagratâ, samatâ; *aggregate, aggregation.*

hamâihâ, 𐨨𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, sarvva, samagratayâ, samagrâya; *wholly.*

hamâihâ-esteshni, 𐨨𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌 𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, samagratayâ sañsthiti, *perpetually remaining.*

ham-anbasânî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, sarvvamasambandhatva, *accompanying inconsistency.*

ham-ayâr, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, sahasahâya, sahâyin, sarvvañ sahâyi; *auxiliary, co-operating, companion.*

ham-ayârî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, aikyasahâyatva, *mutual assistance.*

ham-ayârihâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, aikyasahâyatayâ; *mutually helping.*

ham-ayukhtan, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, niyojaya, *to yoke with. Pres. stem* ham-ayôz.

hambâê, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, samabhâgin, samabhâga; *confederate, associate.*

ham-barashni, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sahasancâra, *congregation.*

hambidî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, pratidvandvin, vipaksha, pratipaksha, virodhin, pratidvandva, virodhatva, dvandvin; *co-existent, competing, competitor.*

hambidî-gôharî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, pratidvandviratnatva, *competing nature.*

HAM

hambun, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, lavasyâpi, kincit, svalpamapi; *of the same origin, originating with.*

ham cim râ, 𐨨𐨪𐨌 𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌 𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, iti hetoh, *for the same reason.*

ham-cun, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌 𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, tat tathaiva, ityevam, evañ yathâ, sarvvañ tathaiva; *just as though, as well as, likewise.*

ham-cunshâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, yathaite, yathaishâm; *just as their (or them).*

ham-dâêstâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌 [𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌], ekamata, *unanimous.*

ham-dânashnî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sarvvajnânatâ, *complete knowledge.*

hame, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sadaiva, sadâ; *ever, always (makes pres. and pret. continuative).*

hameî, 𐨨𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sadaiva, *eternal.*

hame ka [𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌] sadaiva yadi, *whenever.*

hamekhtaa, *for* âmekhtaa, 𐨨𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sammisra, *mixture.*

hamemâl, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, pratipaksha, vipaksha; *opponent, accuser.*

hameshaa, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sadaiva, nitya; *always, perpetual.*

hameshaa-gôharihâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, sadaivaratnatayâ, *through perpetual nature.*

hameshaa-kârihâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌, nityakâryatayâ, *perpetually active.*

hameshaa-kôkhshashnî, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sadaivayuddha, sadaivayuddhatâ; *perpetual struggling.*

hameshaî: 1) 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, nityatva, *eternity.* 2) 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, nitya, *eternal.*

hameshaihâ, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨤𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, sadaiva, sarvvakâlam; *perpetually.*

hamestâr, 𐨨𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨁𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌𐨟𐨪𐨌, pratipaksha, pratidvandvin, vipaksha, pratidvandvitara; *opponent, opposing.*

HAM

hamestâr-gôharî, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎𐬀𐬭 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬀𐬭𐬌, pratidvandviratnatva, *opposing nature.*

hamestârî, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎𐬀𐬭𐬌, pratidvandvatâ, pratipakshatva; *opposition.*

hamestârihâ, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎𐬀𐬭𐬌𐬵𐬀, pratidvandvitayâ, pratilomatayâ; *in opposition to.*

hamestârmand, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎𐬀𐬭 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬀𐬭, pratipakshavat, *provided with an opponent.*

ham-gôhar, 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬀𐬭, ekaratna, *of a like nature.*

ham-gôharî, 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬀𐬭𐬌, ekaratnatva, *similarity of nature.*

ham-gumezashnî, 𐬵𐬀𐬵𐬀𐬵𐬐𐬭𐬎, sahasamparkka, *a commingling.*

ham-gûnaa, 𐬵𐬀𐬵𐬎, ityevam, tat pratima eva; *in like manner, of the same kind, so.*

ham-gunâh, 𐬵𐬀𐬵𐬎, samagram pâpam, *accomplice.*

ham-guwâihâ, 𐬵𐬀𐬵𐬎𐬐𐬎, sarvvasâkshitayâ, *similarly testified.*

haminîdaa, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎, sammilita, sanghatita; *united, concentrated.*

haminîdan, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎, mil, *to unite.*

haminîdâr, 𐬵𐬀𐬨𐬌𐬎𐬀𐬭, sanghatayitri, melayitri; *uniter, concentrator.*

ham jamân, 𐬵𐬀 𐬎, tatkâlam, tatkâlameva; *immediately, at once.*

ham-kâmaî, 𐬵𐬀𐬴𐬀, ekakâmatva, *similarity of will.*

ham-kâr, 𐬵𐬀𐬴, sarvveshu kâryeshu, *co-operator.*

ham-kârihâ, 𐬵𐬀𐬴𐬀𐬵𐬀, sarvveshu kâryeshu, *should be co-operative.* (*The final* -ihâ *is a cond. verbal form like* haé.)

ham-*khv*ashî, 𐬵𐬀𐬰𐬎 [𐬵𐬀𐬰𐬎], sarvvasukhatâ, *mutual delightfulness.*

hamôin, 𐬵𐬀𐬵𐬎, sarvva, sarvve'pi, samagramapi; *every kind (mode, or way).*

HAR

ham-pacîn, 𐬵𐬀𐬯𐬎, samagrañ tathaiva, *wholly-copied.*

ham-pursaî, 𐬵𐬀𐬯𐬎𐬎𐬀, anyonyaprasnatâ, *conference.*

ham-sâzaî, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬎𐬀, ekâracanatva, *unanimity.*

ham-tan, 𐬵𐬀𐬵, samagrañ tanuh, *connected.*

hamvâr, 𐬵𐬀𐬹, sarvvavâram, *at all times.*

ham-vîmandihâ, 𐬵𐬀𐬹𐬌𐬨𐬀𐬵𐬌𐬵𐬀, samasîmatayâ, *contiguously.*

ham-zôr, 𐬵𐬀𐬎, sahaprâna, *of like strength.*

ham-zôrî, 𐬵𐬀𐬎𐬌, aikyaprânatva, *united strength.*

han, 𐬵, anya, apara; *another, other, else.*

hangâm, 𐬵, kâla, kadâcit; *time, period.*

har [𐬀𐬭] sarvva, sakala, samagra; *every.*

haravisp, 𐬵𐬀𐬭𐬯, sarvva, *all.*

haravist, 𐬵𐬀𐬭𐬯, 𐬵𐬀𐬭𐬯, sarvva, samagra, samasta; *all, every.*

haravist-âgâh, 𐬵𐬀𐬭𐬯 𐬵𐬀𐬭𐬯, sarvvavettri, sarvvajnânin; *omniscient.*

haravist-âgâhî, 𐬵𐬀𐬭𐬯 𐬵𐬀𐬭𐬯, sarvvajnânin, samagrajnânatva, sarvvâvabodhatva, sarvvajnânatva; *omniscience.*

har ci [𐬀𐬭] sarvvañ yat, sakalañ kincit, sarvvañ kincit, sarvvañ kincit yat, kila yat kincit, sarvvanca yat; *whatever, everything that.*

har cish [𐬀𐬭] sakalañ kincit, *whatever is his.*

har cun [𐬀𐬭] sarvvañ yathâ, *however.*

har du [𐬀𐬭] dvitayamapi, dve'pi, dvi, dvitaya; *both.*

har gâh [𐬀𐬭] sarvvasmin sthâne, *everywhere.*

hargizica, 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬌𐬴, 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬌𐬴, kadâcit, kadâcidapi; *ever even (yet, or really).*

har ka [𐬀𐬭] sarvveca yadi, *whenever.*

har se [𐬵 𐬯𐬀𐬵] tritayamapi, trayo'pi; *all three.*

har yak [𐬀𐬵𐬀 𐬯𐬀𐬵] ekaikasas, sarvve eka; *each one, every one.*

hast, 𐬯𐬀𐬎 [𐬯𐬀𐬎]: 1) asti, santi, âste, (*om.*), bhavati; *is, are, be it, there is, there are.* 2) varttamâna, vidyamâna, sat, santi; *what exists, existence, being.*

hastaa [𐬯𐬀𐬎𐬀] sattâstha, vidyamâna, santish*th*amâna; *existing.*

hastaa-he*n*d, *for* hastma*n*d [𐬳𐬀𐬴𐬯𐬀𐬎] sthitâni santi, *existent.*

hast-gôharihâ, 𐬯𐬎𐬌𐬭𐬀𐬴 𐬯𐬀, ratnasattayâ, *with existing nature.*

hastî [𐬯𐬎𐬀] sattâ, asti; *existence.*

hat [𐬯𐬀𐬙] syât, *that is.*

Havâê, 𐬣𐬀𐬭? Ha,uâ, *Eve.*

hawa*n*d, 𐬳𐬀𐬎, tulya; *so much, equal.*

hawa*n*dî, 𐬯𐬳𐬀𐬎, sannibha, *an equivalent.*

hawash, 𐬯𐬌, sammukham, sammukhamasya, artham; *towards (to, for, or about) him (her, or it).*

hawashã, 𐬯𐬎𐬌, sammukhañ tâsâm, saha, sahaitâni; *towards (to, for, or about) them (or their).*

hawast, *see* be hawast.

hazâr, 𐬵𐬎 [𐬵] sahasra, sahasradhâ; *thousand.*

hazâraa, 𐬵𐬎𐬀 sahasratâ, *millennium. Plu.* hazâraihâ.

heci, 𐬴, kimapi, ko'pi, kincidapi, api, kincit; *any, anything.*

hed [𐬯𐬙] stha, *you are.*

hel, *pres. stem of* hishtan.

he*n*d [𐬳𐬙] santi, (*perf.*), (*om.*), asti, abhûvan, âsan, stah; *they are (or have).*

hihir, 𐬵𐬴, mûtra, *bodily refuse.*

Hindu, 𐬤𐬌, Hindûsthâna, *Hindû. Plu.* -vã.

hishtan, 𐬵𐬯𐬎𐬴 [𐬵𐬯𐬀𐬵𐬎𐬴] vimuc, samutsrij, vinirmmuc, nikship, prer, sannidhâ, vimocana, pratikship; *to allow, leave, let, dismiss.*

hishtâr, 𐬵𐬎𐬯𐬎𐬴, vimoktri, *leaver.*

hom [𐬶𐬙] asmi, aham, abhûvam, smah; *I am, I have (aux.).*

Hôrmezd, 𐬭𐬶𐬌, Hormmijda, Ahuramajda, Hormmijdîya, Vrihaspati; *Aûharmazd, planet Jupiter.*

Hôrmezdã, 𐬯𐬶𐬌, Hormmijdaputra, *son of Aûharmazd.*

Hôrmezd-dâd, *for* Hôrmezd-dâdã, 𐬭𐬶𐬌 𐬯𐬎𐬴, Hormmijdadâdasya putra, *son of Aûharmazd-dâd.*

Hôrmezdî, 𐬵𐬭𐬶𐬌, Hormmijdîya, *pertaining to Aûharmazd.*

hôsh, 𐬯𐬌, smriti, caitanya; *understanding.*

hôshyâr, 𐬵𐬯𐬌𐬴, sucetana, *intelligent.*

hûbôî, 𐬯𐬎𐬀𐬌, sugandha, sugandhatva; *perfume, fragrance.*

hûcashm, 𐬯𐬍𐬱, sucakshus, *kindly.*

hûcashmihâ, 𐬯𐬯𐬍𐬱, sulocanatayâ, *with kind regards.*

hûcihar, 𐬵𐬍𐬱, surûpa, *handsome.*

hûciharî, 𐬯𐬵𐬍𐬱, surûpa, surûpatva; *handsomeness, beauty.*

hûdahaa, 𐬶𐬎𐬌, uttamadânin, *well-yielding.*

hûdânâ, 𐬶𐬵𐬌, subhajnânin; *well-understanding, erudite.*

hûdânâî, 𐬯𐬶𐬵𐬌, subhajnâna, uttamajnânatâ, uttamajnânatva, sujnâna; *good knowledge, erudition.*

hûdîn, 𐬵𐬌, uttamadînimat, *of the good religion.*

hûfarward, 𐬭𐬎𐬌, hûpharavardda (*Pz.*); *saintly, glorified.*

hugârîdan, *for* ôkâlîdan, 𐬵𐬵𐬎𐬌, apahri, vijrí; *to dispel, subdue.*

hûgaweshnî, 𐬵𐬎𐬎𐬀𐬱𐬌, suvacas, *good words.*

hûkhîmî, 𐬵𐬎𐬌𐬨, subhasîla, susîla; *good disposition.*

hûkht, 𐬵𐬎𐬵, sûkta, *Hûkht.*

hûkunishnî, 𐬵𐬎𐬐𐬌𐬱𐬌, sukarmman, sukarmmatva; *good deeds.*

humânâ, 𐬣𐬌𐬨𐬀, upamâna, samâna, upama, tulya; *resembling, resemblance.*

humânâ-bahar, 𐬠𐬀𐬯 𐬣𐬌𐬨𐬀, upamânavibhâga, *partially resembling.*

humânâ-baharî, 𐬵𐬠𐬀𐬯 𐬣𐬌𐬨𐬀, upamânavibhâga, *partial resemblance.*

humânâî, 𐬵𐬣𐬌𐬨𐬀, upamâna, pratirûpatâ; *likeness, analogy.*

hûmanishnî, 𐬵𐬎𐬐𐬌𐬱𐬌, sumanas, *good thoughts.*

humat, 𐬣𐬎𐬵, sumata, *Humat.*

hûmîzaî, 𐬵𐬣𐬌𐬎𐬵, susvâda, *savouriness.*

hunar, 𐬠𐬎, guna, saurya; *capability, skill, attribute.*

hûpâdishâh, 𐬵𐬎𐬐𐬌𐬐𐬌𐬱, surâjan, *good sovereign.*

hupârdan, *for* ôpârdan, 𐬎𐬐𐬠𐬌𐬐, *grî, to swallow.*

hurn, 𐬠𐬎, eva, *since.*

Hurûsharm, 𐬠𐬎𐬐𐬌, 𐬠𐬎𐬐𐬌, Hurusarmma, *Jerusalem.*

hûsazîdan, 𐬵𐬱𐬎𐬌? surûpaya, surûpâya, samudi; *to be well suited.*

hustarashni, 𐬵𐬱𐬎𐬐𐬌, âstarana, *a scraping off.*

hûtukhsh, 𐬵𐬎𐬐𐬌, prakritivyavasâyin, *artisan.*

hûtukhshî, 𐬵𐬎𐬐𐬌, prakritivyavasâyatâ, *artisanship.*

huvashtan, 𐬎𐬱𐬎𐬌, nipat, *to fall.*

huzîrîdan, 𐬎𐬵𐬎𐬌? prabhû, *to attract.*

huzvã, 𐬎𐬵 [𐬎𐬱] jihvâ, *tongue.*

huzvârdan, *for* hûzinhârdan, 𐬎𐬵𐬠𐬀𐬐? sañsodhaya, vij, vicâraya; *to well recognise.*

hvarsht, 𐬯𐬱𐬎, sukrita, *Huvarsht.*

hvaspîn, 𐬯𐬱𐬎𐬌? sobhana, *well-horsed.*

i, ـ, (*gen.*), yad, (*om.*), (*adj.*), (*ins.*), tad; *which, who, that, what,* (*om.*); (*connects n. with following gen., adj., n. in apposition, or n. governed by prep.*)

în [𐬀] idam, etad, adas; *this, these.*

în and [𐬌 𐬀] idam etâvat, idam etâvadeva; *thus much, thus far.*

înshã [𐬌𐬱𐬀] ete, *these.* (*Rare pl. of* în.)

ishkam, [𐬀𐬵𐬐𐬌, 𐬀𐬵𐬐] udara; *belly, womb.*

jâ, 𐬡𐬀, sthâna; *place, position.*

jad, 𐬡, vibhinna, prithak, rite; *different, separate, antagonistic, except.*

jad-âinaa, 𐬡 𐬀𐬀𐬀, vibhinnarîti, *of different kinds.*

jad-ciharanîdihâ, 𐬡 𐬌𐬀𐬯𐬀𐬐𐬌𐬀, vibhinnarûpitatayâ, *through different qualification.*

jad-ciharihâ, 𐬡 𐬌𐬀𐬯𐬌𐬀, vibhinnarûpatayâ, *through different quality.*

jad-dew [𐬡 𐬌] bhinnadeva, *opposed to the demon.*

jad-gôhar, 𐬡 𐬌, vibhinnaratna, *of a different nature.*

jad-gôharî, 𐬡 𐬌, vibhinnaratnatva, vibhinnaratnatâ, vibhinnaratna; *difference of nature.*

jad-gôharihâ, 𐬡 𐬌, vibhinnaratnatayâ, *through different nature.*

jadî, 𐬡𐬌, vibhinnatva, *difference.*

jad jad, 𐬡 𐬡, vibhinnavibhinna, prithak prithak; *each separately, severally.*

jad-kârî, 𐬡 𐬀, vibhinnakâryatva, *difference of operation.*

JAD

jad-kârihâ, 𐬎𐬎𐬀𐬴𐬀𐬵𐬀 𐬙𐬀𐬙, vibhinnakâryatayâ, *through different duty.*

jad-nâmî, 𐬎𐬀𐬨𐬌 𐬙𐬀𐬙, vibhinnanâmatva, *different names.*

jad-pasâkhtihâ, 𐬎𐬎𐬀𐬯𐬎𐬀𐬎𐬌𐬵𐬀 𐬙𐬀𐬙, vibhinnâracitatayâ, *through different construction.*

jad-patkâr, 𐬎𐬎𐬀𐬯𐬵𐬀𐬙 𐬙𐬀𐬙, vibhinnaprativâdin, *free from strife.*

jad-râinishnî, 𐬎𐬎𐬀𐬙𐬀𐬌𐬊𐬊𐬌 𐬙𐬀𐬙, vibhinnapravritti, *different management.*

jad-sardaibâ, 𐬎𐬎𐬀𐬯𐬀𐬙𐬎𐬎 𐬙𐬀𐬙, vibhinnajâtitayâ, *through different species.*

jâdu, 𐬎𐬀𐬎𐬎, râkshasa, *wizard. Plu.* -vã.

jâduî, 𐬎𐬎𐬀𐬎𐬎𐬌, râkshasîya, *witchcraft.*

jad-vazârashni, 𐬎𐬎𐬎𐬎𐬀𐬵𐬀𐬊𐬊𐬌 𐬙𐬀𐬙, prithak vibhakti, *distinct discrimination.*

jah, *pres. stem of* jastan.

jamãn, 𐬎𐬀𐬨𐬁, 𐬎𐬀𐬨𐬍, kâla, muhûrtta; *time, period, hour.*

jamãnaa, 𐬎𐬀𐬨𐬁𐬀, kâla; *time, age.*

jâmand, 𐬎𐬀𐬨𐬀𐬙𐬎 𐬎𐬀𐬨𐬎, sthânavat, *localised.*

jâmandî, 𐬎𐬀𐬨𐬀𐬙𐬎𐬌 𐬎𐬀𐬨𐬎, sthâna, *locality.*

jamãnî: 1) 𐬎𐬀𐬨𐬁𐬌, kâla, *time.* 2) 𐬎𐬀𐬨𐬍, *see* akanâraa-jamãnî.

jamãnihâ, *see* akanâraa-jamãnihâ.

jamãnmand, 𐬎𐬀𐬨𐬀𐬙𐬎 𐬎𐬀𐬨𐬁, kâlavat, *temporary.*

jâminîdan, *for* gâminîdan, 𐬎𐬀𐬨𐬌𐬊𐬌𐬙𐬀𐬙, prâpaya, âruh, nî; *to make proceed.*

jã, 𐬎𐬁 [𐬎𐬎𐬁] jîva, *life. Plu.* jânã.

jânavar, 𐬎𐬀𐬊𐬎, jîvamat, *living creature.*

jãmand, 𐬎𐬀𐬨𐬀𐬙𐬎, jîvamat, *living.*

jastan, 𐬎𐬎𐬌𐬎, prayâ; *to spring, attain.*

jastihâ, *see* pesh-jastihâ.

jatar, 𐬎𐬀𐬎𐬙, vibhinna; *otherwise, distinct.*

jatarî, 𐬎𐬎𐬀𐬎𐬙, vibhedatva, *difference.*

jâvar, *for* dânar, 𐬎𐬀𐬎𐬎, samaya, *occasion.*

jâwadãn, 𐬎𐬀𐬝𐬀𐬎𐬎, anantakâlam, *eternally.*

jâwadãnaa, 𐬎𐬀𐬝𐬀𐬎𐬎𐬀, ananta, anantakâliya, anantakâlam, dîrghakâlam; *eternal.*

KAM

jigar, 𐬎𐬌𐬜𐬀𐬙, jigira (*Pz.*), *the liver.*

jih, 𐬎𐬌𐬎, paradâra, *courtezan. Plu.* jihyã.

jîk, *for* zîk, 𐬎𐬌𐬍, rajju, *thread.*

judâ, 𐬎𐬎𐬀𐬙, prithak, *separate.*

judâî, 𐬎𐬎𐬀𐬙𐬌, vibhinnatva, vibhinnatâ, vibhinna; *separation, difference.*

judâihed, 𐬙𐬎𐬀𐬙𐬌𐬙, vibhinnâyate, *is separated.*

judâinîdan, 𐬊𐬙𐬀𐬙𐬌𐬙, prithak kri, *to separate.*

jumé, *for* jumb, 𐬎𐬎𐬀𐬙, saha, samavâya; *together with.*

junbâ, 𐬎𐬎𐬀𐬙, cancala, *moving.*

junbashni, 𐬊𐬎𐬀𐬙, cancalatâ, avalambana; *movement.*

junbashnî, 𐬎𐬎𐬀𐬙, avalamba, *instigating.*

junbîdan, 𐬊𐬎𐬀𐬙, avalamb; *to move, stir.*

jvãnî, 𐬎𐬎𐬎𐬙, yuvatva, *youth.*

ka [𐬴𐬍] ced, yadi, yat, kila, yatas; *when, though, if, wherein.*

kacash [𐬴𐬎𐬴𐬍] cecca, *when indeed him.*

kadãm, 𐬴𐬀𐬨𐬌, kim; *what? which?*

kadârcihe, 𐬴𐬀𐬙𐬎𐬴𐬌, kincit, *any whatever.*

kaê [𐬴𐬀𐬍] kadâ, *when?*

Kaêvãn, 𐬴𐬀𐬌, Sanaiscara, *planet Saturn.*

Kai Gushtâsp, 𐬴𐬀𐬌 𐬜𐬎𐬎𐬀𐬯𐬌, râjâ Gustâspah, *Kaî Gushtâsp.*

Kai Spudâkht, 𐬴𐬀𐬌 𐬯𐬎𐬎𐬀𐬴𐬎, râjâ Spudâkhtah, *Kaî Spend-dâd.*

Kai-tukhmaa, 𐬴𐬀𐬌𐬎𐬎𐬀 𐬌, râjabîja, *Kayân race.*

kâlbûd, 𐬴𐬀𐬊𐬎𐬙, kalevara; *body, form.*

kam, 𐬴𐬀, 𐬴𐬁, svalpa, hîna, kincittaramapi, (*om.*); *little, scanty, deficient.*

kâm, 𐬴𐬀, kâma, kâmin, icchâ; *will, desire, wish.*

kâmaa, 𐬴𐬀, kâma; *will, desire, wish.*

kâmaî: 1) 𐬴𐬀𐬨𐬀, kâmatva, kâmatâ, kâma, kâmin; *will, desire.* 2) 𐬴𐬀𐬨𐬀, kâmîya; *willed, designed.*

KAM

kâmaihâ, 𐬐𐬀𐬨𐬌𐬵, kâmatayâ, *through the will.*

kamã [𐬐𐬀𐬨𐬎𐬙], yadaham, yadi me; *when (or though) by (for, or of) us.*

kâmaomand, 𐬐𐬀𐬨 𐬨𐬵, kâmavat; *with a will, desirable.*

kâmashni, 𐬐𐬀𐬨𐬱𐬌 [𐬐𐬀𐬨𐬱𐬀𐬌], kâma, *will.*

kâmashnigar, 𐬐𐬀𐬨𐬱𐬌𐬎, kâmakarttri, *doer of one's will.*

kâmashnigarî, 𐬐𐬀𐬨𐬱𐬌𐬎𐬌, icchâcâratâ, icchâcâritva, kâmakâritva; *performance of will, wilfulness.*

kâmastan, 𐬐𐬀𐬨𐬱𐬌 [𐬐𐬀𐬨𐬱𐬀𐬌], samih, kâmaya, apeksh, ish, kâma; *to wish, desire, will, design.*

kam-dânashni, 𐬐𐬀𐬨 𐬛𐬌, kincijjna, kincijjnâna, kincijjnatara; *deficient in knowledge.*

kam-dânashnî, 𐬐𐬀𐬨 𐬛𐬌, kincijjnâtva, kincijjnânam; *scanty knowledge.*

kâmî: 1) 𐬐𐬀𐬨𐬌, kâma, kâmin; *desire.* 2) 𐬐𐬀𐬨𐬵, kâmin, *desirous.*

kâmkâr, 𐬐𐬀𐬨𐬎𐬀𐬵, kâmacara, kâmakârin; *doing one's will, absolute.*

kâmkârî, 𐬐𐬀𐬨𐬎𐬀𐬵𐬌, kâmakâritâ, *absolute power.*

kam-khardî, 𐬐𐬀𐬨 𐬫𐬀𐬌, kincidbuddhi, *little wisdom.*

kam-ranjî, 𐬐𐬀𐬨 𐬭𐬌, svalpaklesa, *little trouble.*

kâm-rawâ, 𐬐𐬀𐬨 𐬭𐬀, kâmacara, *advancing desire.*

kanâraomand, 𐬑𐬀𐬯 𐬭𐬵, sîmâvat, sîmâmat; *limited.*

kanâraomandî, 𐬑𐬀𐬯 𐬭𐬵𐬌, sîmâmattâ, sîmâvattâ, sîmâmattva; *limitation.*

kanâraomandihâ, 𐬐𐬑𐬀𐬯 𐬭𐬵, avadhimattayâ, *with limitation.*

kâr, 𐬐𐬀𐬵, kârya; *operation, work, duty, purpose.*

KER

kâr, *pres. stem of* kishtan.

kâravân, 𐬐𐬀𐬵𐬎, vânijya, *caravan.*

kardaa, 𐬎𐬯𐬀, krita, khanda, kîrttana; *made, formation, work.*

kardaî, 𐬐𐬎𐬯𐬀, kritatva, khandatva; *formation, making, work.*

kardan, 𐬎𐬯𐬀 [𐬎𐬯𐬁], kri, karana, vidhâ, kship; *to do, make, perform, commit, cause, occasion, provide, set, put.*

kardâr, 𐬐𐬎𐬯𐬀, karttri, kara; *maker.*

kardârî, 𐬐𐬎𐬯𐬀𐬌, kâritâ, kâritva, karttritâ, karttritva; *formation, production.*

karf, 𐬫𐬀, kalevara; *form, shape.*

karfî, *see* star-karfî.

kârî, *see* ardî, dushâgâh, halaa, jad, khvesh, sûdmand, vazand.

kârihâ, *see* halaa, hameshaa, jad.

kârî hend, 𐬐𐬀𐬵 𐬐𐬵, kâryîyanti, *are efficient.*

kârinîdan, 𐬎𐬵𐬀𐬵, kâraya, *to disseminate.*

kas [𐬐𐬎], kascit, ko'pi; *any one.*

kash [𐬐𐬎𐬱], ced, yadi, cedasya, yat, kila, yadyasau, cedasau, yadasau; *when (or though) by (for, or of) him (her, or it).*

kashã [𐬐𐬐𐬎𐬱], yattaih, yeshâm, yattayoh, yadica taih, yadica te; *when (or though) by (for, or of) them (or their).*

kashîdan, 𐬎𐬐𐬌 [𐬎𐬫𐬁], âkrish, *to drag.*

ke [𐬫]: 1) yad, kascit, ka, yatra; *who, which, whoever, that.* 2) ka, yad; *who?*

keh, 𐬌, laghu, hrasvatara; *less.*

ke râ [𐬐 𐬫]: 1) yasmât, yadartham, tatas, yasya; *about which, wherefore.* 2) kasmât, *on what account?*

kerbaa, 𐬫𐬉𐬀, punya, dharmma; *good works, merit.*

kerbagar, 𐬫𐬉𐬀𐬎, punyakara, punyakarmmin, punyakârin; *doing good works.*

KER

kerbagarî, 𐬐𐬀𐬉𐬎𐬀𐬎𐬀𐬌𐬎𐬀𐬌, punyakriti, punyakârîtâ, punyakarmmatva; *performance of good works.*

kerôî, 𐬐𐬀𐬉𐬑𐬀𐬌, vicitratâ, *restraint.*

kesh [𐬐𐬀𐬵] yasya, yena, yam, yah, yâm, yasyâh, kasyacit, kimasau; *whose, whom, by whom, by which, who his, which by him.*

— andar; yasya .. antar, *in which.*

— awar; kasyopari, *over whom.*

— azash; yasmât, yo'sya .. etasmât, yasya .. asyaiva; *from (of, or owing to) which.*

— hawash; yâni .. saha, yadartham, yasya .. sammukham, yah; *to (unto, towards, or for) whom (or which).*

— padash; yâbhisca, *by whom.*

— padîraa; kasyâsca .. pratyabhimukham, *against which.*

kesh, 𐬐𐬑𐬀𐬌, darsana, darsanîya; *sect.*

keshã [𐬐𐬑𐬀𐬵] yeshâm, ye, yâsâm, yeshu; *whose, whom, who (whose, or which) by (for, or to) them (or their).*

— azash; yebhyah, yâbhih, ye .. asmât; *from (or by) whom (or which).*

— hawash; teshâm, *who to them.*

keshdâr, 𐬐𐬑𐬀𐬌𐬎𐬀𐬉, darsanadhârin, *maintaining sects.*

keshwar, 𐬐𐬑𐬀𐬌𐬯𐬀𐬉, dvîpa; *region, realm.*

keshwarî, 𐬐𐬑𐬀𐬌𐬯𐬀𐬉𐬌, dvîpîya, *of the realm. Plu.* -yã.

khadan, 𐬵𐬀𐬎𐬌 [𐬵𐬀𐬎𐬀𐬌𐬙], khan, utkhanana; *to dig up, demolish.*

khâêaa, 𐬵𐬀𐬌𐬀, andaka; *egg, eyeball.*

khahastan, 𐬵𐬀𐬵𐬀𐬐𐬌, kadarthaya, *to detract.*

khâhîdan, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬎𐬌, vilaksh, *to be exhausted.*

khâk, 𐬵𐬀𐬐 [𐬐𐬁𐬙], pâñsu, *dust.*

khâmast, 𐬵𐬀𐬥𐬀𐬐 [𐬐𐬀𐬥], prabhriti, âdi; *primitive, primary.*

khan, *pres. stem of* khadan.

khar, 𐬵𐬉 [𐬵𐬉𐬙], garddabhî, *ass.*

kharawastar, 𐬵𐬉𐬀𐬯𐬐𐬀𐬉, kshudrajantu, *noxious creature.*

kharawastarî, 𐬵𐬉𐬀𐬯𐬐𐬀𐬉𐬌, kshudrajantûnâm, *of noxious creatures.*

khard, 𐬵𐬉𐬎, buddhi, *wisdom.*

khard-guwâihâ, 𐬵𐬉𐬎 𐬐𐬎𐬀𐬌𐬵𐬀, buddhisâkshitayâ, *through testimony of wisdom.*

khardî, *see* kam-khardî, pas-khardî.

khard-padîrashnî, 𐬵𐬉𐬎 𐬐𐬀𐬉𐬎𐬀𐬯𐬐, buddhipratikaranatayâ, *approvable by wisdom.*

kharg, *for* khar-kun, 𐬵𐬉𐬎, riddha[1], *deafening.*

khashm, 𐬵𐬯𐬙, 𐬵𐬯𐬀𐬙, krodha, kopa; *wrath.*

khashmûn, 𐬵𐬯𐬀𐬙, kopâlu, krodha; *wrathful.*

khashmûnî, 𐬵𐬯𐬀𐬙𐬌, krodhatva, *wrathfulness.*

khastâr, 𐬵𐬐𐬀𐬉, kadarthayitri, *injurer.*

khîm, 𐬵𐬌𐬥, sîla, satya; *temper, disposition.*

khîn, 𐬵𐬌𐬔, dvesha; *malice, revenge.*

khîn-khwâh, 𐬵𐬌𐬔 𐬵𐬯𐬀𐬵, dveshakânkshin, *seeking vengeance.*

khîn-thôz, 𐬵𐬌𐬔 𐬛𐬆𐬟, dveshasocayitri, *retaliating vengeance.*

khîr [𐬵𐬌𐬉, 𐬵𐬌𐬨], dravya, sambhûti, kârya; *property, possessions.*

khôr, 𐬵𐬆𐬉, daridrin[2], asrotri[2]; *blind.*

khôrî, 𐬵𐬆𐬉𐬌, andhatva, *blindness.*

khshnûdan, *for* ashnûdan, 𐬵𐬱𐬙𐬆𐬎𐬀𐬙, sru, *to hear.*

khûb, 𐬵𐬆𐬃, suddha, *well, good.*

khûn, 𐬵𐬆𐬙 [𐬵𐬆𐬨], rakta, *blood.*

---

[1] Nêr. understood كرّ, but the text quoted is from Is. xlii, 19, which is inconsistent with his reading.

[2] Nêr. understood خور and كر.

KHU

khûn-rezashnî, 𐬵𐬎𐬌𐬥 𐬀, raktam pravâhi; *shedding of blood.*

khûr, 𐬵𐬎 [𐬵𐬎𐬌𐬥] sûrya, *sun.*

khurg, *for* khôr-kun, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎, angâraka[1], *blinding.*

khusrûb, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, sukîrtti, *renowned.*

khustuhed, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, suniscitîkrita, *is confessing.*

khuzmâishni, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, vimarsana, vimarsaka, vimrisya; *experiment.*

khuzmâishni-nyâz, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, vimarsadaridrin, *wanting experience.*

khuzmûdaa, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, vikhyâta, *tested.*

khvad, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] svayam, âtman, svayameva, nija, sva, svîya; *oneself, my (thy, him, her, or it) self, our (your, or them) selves.*

khvadâê, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] svâmin, râjan; *ruler, lord, master.*

khvadâî, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, râjya, svâmitva; *dominion, rule, reign.*

khvad-gôharihâ, 𐬵𐬎𐬌𐬥 𐬵𐬎𐬌𐬥, svaratnatayâ, *through one's own nature.*

khvadî, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] svatâ, svatva, svayam, svarûpa; *own self, individuality, peculiarity, belongings.*

khvaê, 𐬵𐬎𐬌𐬥, 𐬵𐬎𐬌𐬥? nidrâ[2], *sweat.*

khvâhastan, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] samîh, âkânkshâ, abhilashana, abhîpsâ, ish, kânksh, yâc, prârthaya; *to seek, want, demand, beg.*

khvâhishni, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, prârthana, *entreaty.*

khvâhishnî, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, yâcaka, yâcana; *begging, imploring.*

khvâhishnihâ, *see* halaa-*khvâhishnihâ*.

khvân, *pres. stem of* khvâdan.

khvânashni [𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎] âkârya, *to be called.*

KHV

khvâdan, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] âkârya, âkâraya, samâkâraya, âghoshaya, âkârana, âghosha, âhvânaya, samâkârya; *to call, recite.*

khvânidan = *khvâdan*.

khvâr, 𐬵𐬎𐬌𐬥, laghu, laghutara; *easy, light, mean, contemptible.*

khvarasand, 𐬵𐬎𐬌𐬥, santoshin, santushta; *contented.*

khvarasandihâ, 𐬵𐬎𐬌𐬥, santushto'pi, *contentedly.*

khvarashni, 𐬵𐬎𐬌𐬥, khâdya, khâdana; *eating, tasting, food.*

khvârashni, 𐬵𐬎𐬌𐬥, khâdana, *drinking.*

khvârashnî, *see* ne-*khvârashnî*.

khvardan, 𐬵𐬎𐬌𐬥 [𐬵𐬎𐬌𐬥] khâd, bhaksh, khâdana, khâdya; *to eat, taste, swear (an oath).*

khvardârî, 𐬵𐬎𐬌𐬥𐬎𐬎, khâdanatâ, *eating.*

khvarehe [𐬵] *srî*, *glory.*

khvarî [𐬵] râsi, *glorious. Plu.* -gâ.

khvârî, 𐬵𐬎𐬌𐬥, riddhatva, *comfort.*

khvârîdan, *for khvârdan*, 𐬵𐬎𐬌𐬥, khâd, *to drink.*

khvarshed, 𐬵𐬎𐬌𐬥, sûrya, *sun.*

khvâr-tan, 𐬵𐬎 𐬵𐬎𐬌𐬥, laghutanu, *tender-bodied.*

khvash, 𐬵𐬎 [𐬵] svâdu, *pleasant.*

khvashî, *see* ham-*khvashî*.

khvashînââ, 𐬵𐬎𐬌𐬥, karkasa, soshaka; *parching.*

khvashk, 𐬵𐬎𐬌𐬥, sushka, *dry.*

khvashkâr, *for* hûsikâl, 𐬵𐬎𐬌𐬥, samâlocin, samâloca; *well-considering, deliberating.*

khvashkârashnî, *for* hûsikâlashnî, 𐬵𐬎𐬌𐬥 𐬵𐬎𐬌𐬥, samâlocanatva, *good consideration.*

---

[1] Nêr. understood کورد or کُرد.

[2] Nêr. understood *khvâp*.

KHV

*khv*ashkârdan, *for* hûsikâldan, , samâloc, vim*ris*; *to consider well.*

*khv*ashkî, , sushkatva, rûksha; *dryness.*

*khv*ashmâr, , gananâ, *a numbering.*

*khv*ashmârîdan, , gan, *to account for.*

*khv*ashmurdan, , [] samavajnâ, vimarsaya; *to enumerate, recount.*

*khv*ashtâftan, , uttâpaya, *to hurry on.*

*khv*ashtâw, : 1) *pres. stem of* khvashtâftan. 2) udvega, âpad, upatâpa; *haste, hurry.*

*khv*ashtâwashni, , upatâpatva; *hastening, urgency.*

*khv*âstâr, , abhilâshuka, îpsit*ri*, îpsayit*ri*; *seeker, enquirer.*

*khv*astuî, , pratyaya, *confident.*

*khv*astvâr, , sudakshatara, *strong.*

*khv*âwar, , rakshaka, dayâlu, k*ri*pâlu; *compassionate.*

*khv*âwarî, , rakshâ, karunâ, dayâlutva; *compassion.*

*khv*azâr, , apakâra, *a little.*

*khv*azâraa, , hrasvataro'pi, stoka; *feeble.*

*khv*azîdan, , prabhû, vilî, samudgam, apayâ, vye; *to creep on, spring, absorb.*

*khv*azîrashnî, , sûkshmatara, *perspicacious.*

*khv*esh, [] svîya, nija, sva, svâdhîna, âtman, sakta, svatas, asya, svîyatva; *one's own, my (thy, his, her, its, our, your, or their) own.*

*khv*esh-ciharî, , nijarûpatâ, *its own quality.*

KOS

*khv*esh-gôharî, , nijaratnatâ, *its own nature.*

*khv*esh-gôharihâ, , svîyaratnatayâ, *naturally their own.*

*khv*eshî, [] svîyatva, svakîyatva; *own property, possession.*

*khv*eshihed, , svîyâyate, *is possessed.*

*khv*esh-kâmaihâ, , svecchâcâratayâ, *by (or to) their own wills.*

*khv*eshkâr, , satkâryin, *diligent.*

*khv*eshkârî, , satkâryatâ, satkâryatva, satkârya; *duty, activity.*

*khv*esh tan, , svîyañ vapus; *one's self, himself,* &c.

*khv*îd, , mridu? sârdra; *damp, wet.*

*khv*îdî, , sârdratva, sârdra; *moisture.*

kîmâr, *for* dumâl, , purîsha, *dung. Or for* simâr, , *fennel, weeds.*

kishtan, [] vap, vâpaya; *to sow, cultivate.*

kôdak, , laghu; *lesser, trifling.*

kôh, , adri, *mountain.*

kôhî, , pârvvatîya, parvvatîya; *of the hills.*

kôkhshââ, , kalahitara, yoddh*ri*; *contentious, resisting.*

kôkhshâî, , yuddha, yuddhi; *struggle.*

kôkhshashni, , yuddha, sangrâma; *struggle, fight.*

kôkhshashnî: 1) , *see* hameshaa. 2) , yuddhena, *striving.*

kôkhshîdan, , yudh, yuddhañ k*ri*; *to struggle, fight, endeavour.*

kôkhshîdâr, , yuddhakârin, *struggler.*

kôkhshîdârî, , yuddhakâritâ, kalahakâritâ; *struggle, contest.*

kôsh = kush, *stem of* kushtan.

kôshashni, 𐬐𐬀𐬱𐬱𐬀𐬌, vimarddanâ, *slaughter.*

ku [𐬑]: 1) yat, kila, (*abl.*), (*om.*), yathâ, (*ins.*), yatas; *that, thus, so that, that is, than.* 2) kva, yatra, yasmin, (*om.*); *where.* 3) kva, kutas, kasmât, kutra; *where?*

kum [𐬑𐬨] yadaham, yanme, yat mâm; *that (or thus) by (for, or of) me.*

kumã [𐬑𐬨𐬀] yanme; *that (or thus) by (for, or of) us.*

kumand [𐬑𐬨𐬀𐬌𐬌] kiñvat, *possessing a whereabouts.*

kun, *pres. stem of* kardan.

kunâ [𐬑𐬀𐬈𐬀] karttṛi; *doing, making.*

Kunî, *for* Kund, 𐬑𐬀𐬌, Kûnî, Kûnîdeva; *the demon Kund* (*Vd.* xi, 12, xix, 41, *W.*).

kunishni, 𐬑𐬀𐬱𐬱𐬌, karmman, karmmatva; *work, action, deed.*

kunishnî: 1) 𐬑𐬀𐬱𐬱𐬌, *see* Âharman, awecim, cimî, farzãnahihâ, gumezaa, myãzaî, vad. 2) 𐬑𐬀𐬱𐬱𐬌, karmmanâ, karmmanah; *working, of deed.*

kunishnigar, 𐬑𐬀𐬱𐬱𐬌𐬎, karmmakarttṛi, *worker.*

kunishnihâ, *see* awecim, câraa, cimî.

kush [𐬑𐬱] yat, yadasya, yadasau, kila, kilâsya, yathâ, yathâ asya, yadenâm, (*om.*); *that (or thus) by (for, or of) him (her, or it).*

kushã [𐬑𐬱𐬀] yat teshâm, yathaite, yadetaih, yadeshâm, ete, yadamûn, yat taih, yathâ teshâm; *that (or thus) by (for, or of) them (or those).*

kushtan, 𐬑𐬱𐬌𐬙 [𐬑𐬱𐬀𐬌𐬙] nirddañsana, *to slay.*

kûst, 𐬑𐬌𐬱, paksha, pradesa; *side.*

kûstaa, 𐬑𐬌𐬱𐬀, paksha; *side, direction.*

kut [𐬑𐬙] yat te, yat tubhyam, yat tvamapi, yat tava; *that (or thus) by (for, or of) thee (or thine).*

kvî, *see* ez-kvî.

law, 𐬤 [𐬤𐬀𐬭𐬙𐬀] oshtha, *lip.*

ma [𐬨] mâ, na; *dont, shall not (neg. with impv. and conj.).*

mâdag, 𐬨𐬀𐬌𐬎, mâtuh; *maternal, essential.*

mâdagî: 1) 𐬨𐬀𐬌𐬎𐬎 [𐬨𐬀𐬌𐬎𐬌] nârîtva, nârîya; *female nature.* 2) 𐬨𐬀𐬌𐬎𐬎, lakshmî, sancitârtha; *particular, important.*

madan, 𐬨𐬀𐬭𐬎, prâp, samâgam, samprâp, prâpti, samâyâ; *to come, attain.*

madâr, 𐬨𐬀𐬭𐬎, rata, âgata; *attainer.*

mâdawar, 𐬨𐬀𐬌𐬎𐬎, mukhyatara, *specially.*

maê, 𐬨𐬎 [𐬨𐬌] madhu, *wine.*

mâh, 𐬨𐬀𐬎: 1) [𐬨𐬀𐬌𐬌, 𐬨𐬀𐬭𐬎] candra, *moon.* 2) [𐬨𐬀𐬵] mâsa, *month.*

mahest, 𐬨𐬀𐬵𐬌𐬎, mahâ, mahat; *greatest, immense, supreme.*

mahest, 𐬨𐬀𐬵𐬌𐬎, Mâjda,iasnî, Mâjda,iasna; *Mazda-worshipping.*

Mahmâdâ, 𐬨𐬀𐬨𐬨𐬀𐬎, Mahamâdasya putra, *son of Mahmâd.*

mahmã, 𐬨𐬀𐬨𐬱𐬎, abhyâgata; *lodging, residing.*

mainyô, 𐬨𐬀𐬌𐬎, adrisya, paraloka, paralokîya, paralokacara, adrisyatâ; *spiritual existence, spirit, spiritual. Plu.* -yuã.

mainyô-cihar, 𐬨𐬀𐬌𐬌𐬀𐬭𐬍 𐬨𐬀𐬌𐬎, adrisyarûpitva, *spiritual nature.*

mainyôi: 1) 𐬨𐬀𐬌𐬌𐬀𐬌𐬎, adrisyatâ, adrisyatva; *spirituality.* 2) 𐬨𐬀𐬌𐬌𐬀𐬌𐬎, adrisyîya, *spiritual.*

mâl, *see* dard-mâl.

mâladâr, 𐬨𐬀𐬤𐬀𐬤𐬎 *for* 𐬨𐬀𐬤𐬀𐬤𐬎, tvac, *rubbing surface.*

maladâri, 𐬨𐬀𐬤𐬀𐬤𐬎, mârjjana, vimârjjatâ, vimârjjanâ, vimârjjana; *a daubing, a wiping away.*

mâlashnî: 1) 𐬨𐬀𐬤𐬀𐬱𐬱𐬌, *see* cihar-mâlasbuî. 2) 𐬨𐬀𐬤𐬀𐬱𐬱𐬌, sañsprisya, *susceptible.*

mān, 𐬨𐬀𐬥, *griha*; *house, abode.*

mânâ, 𐬨𐬀𐬥𐬀, *pratima, upamâna, upama*; *like.*

Mânâê, 𐬨𐬀𐬥𐬀𐬌, 𐬨𐬀𐬥, Mâneya, Mâna; *Mânî.*

Mânâêî, 𐬨𐬀𐬥𐬀𐬌𐬌, Mâneyîya, *Mânîchaean.*

mânâî, 𐬨𐬀𐬥𐬀𐬌, upamâna, *similarity.*

mânashni, 𐬨𐬀𐬥𐬱𐬌, nivâsa, *abode.*

mānavad, 𐬨𐬀𐬥𐬎𐬀𐬔, *grihapati, house-ruler.*

mândan, 𐬨𐬀𐬥𐬙 [𐬨𐬀𐬥𐬙𐬀], nivas, *to dwell.*

manishni, 𐬨𐬀𐬯𐬱𐬌, manas; *mind, thought.*

manishnî: 1) 𐬛𐬀𐬯𐬱𐬌, *see* bazaa-manishnî. 2) 𐬨𐬀𐬯𐬱𐬌, manasâ, manas; *of thought, thoughtful.*

manishnihâ, *see* râd, tafti, vahe.

mar, 𐬨𐬀𐬌, nrisañsa, nara; *deadly one, felon.*

mar, 𐬨𐬀𐬌, sankhyâ, *number.*

mâr, 𐬨𐬀𐬵, sarppa, vyâla; *serpent.*

maraa: 1) 𐬨𐬀𐬌, sankhyâ, gananâ; *number.* 2) *for* tharaa.

maraomandî, 𐬛𐬀𐬭𐬀𐬥 𐬨𐬀𐬌, sankhyâmattâ, *numerousness.*

Mâraspendã, 𐬨𐬀𐬭𐬱𐬛𐬥, 𐬨𐬀𐬭𐬱𐬛𐬀𐬵, Mâraspindânaputra, *son of Mâraspend.*

mard, 𐬨𐬀𐬌 [𐬥𐬀𐬭], manushya, nara, puñs; *a man.*

Mardã-frôkha, 𐬨𐬀𐬌 𐬨𐬀𐬵𐬌 [𐬨𐬀𐬌 𐬥𐬀𐬯], Marddâm-phrosha, *Mardân-farukh.*

mardum, 𐬁𐬨𐬀𐬌 [𐬥𐬀𐬛𐬀𐬥], manushya, nara: *man, mankind, person, people.*

mardumî, 𐬥𐬁𐬨𐬀𐬌, mânushîya, *human.*

marg, 𐬚𐬀𐬌, mrityu, marana; *death.*

margî, 𐬛𐬚𐬀𐬌, mrityu, marana, maranatâ; *death.*

margî-raseshnî, 𐬛𐬀𐬱𐬱𐬌𐬢 𐬛𐬚𐬀𐬌, mrityoh prâpti, *occurrence of death.*

marôcinîdâr, 𐬵𐬀𐬭𐬀𐬔𐬀𐬌, vinâsakarttri, vinâsayitri, mrityukarttri; *destroyer.*

marzashni, 𐬯𐬀𐬭𐬔𐬌, maithuna, *cohabitation.*

marzîdan, 𐬯𐬀𐬭𐬔𐬙, math, *to defile sexually.*

Mashyâê, 𐬨𐬀𐬱𐬌, Masiâka, *Messiah.*

mastarag, *see* rad-mastarag.

mastîdan, 𐬨𐬀𐬱𐬛𐬙, mad, *to exhilarate.*

Mâzandar, 𐬨𐬀𐬟𐬀𐬭𐬛, 𐬨𐬀𐬟𐬀𐬭𐬛𐬎, Mâjandaradeva, Mâjandara; *a Mâzendaran.*

Mâzandarî, 𐬨𐬀𐬟𐬀𐬭𐬛𐬌, Mâjandarîya, *Mâzendarian. Plu.* -îgã.

mazd, 𐬨𐬀𐬟𐬛, 𐬨𐬀𐬟𐬛, prasâda, *reward.*

Mazdadhâta, 𐬯𐬛𐬨𐬀𐬟𐬛, Majdadâta, Majdadâti; *created by Mazda.*

mazg, 𐬨𐬀𐬟𐬚? bhrû, *eyelash.*

mazû, 𐬨𐬀𐬟𐬚? mukhya, *mighty?*

meh, 𐬛𐬚, mahat, mahâ, mahattara; *great, greater.*

mehâdar [𐬨𐬀𐬱𐬛𐬀𐬵], 𐬛𐬚𐬀𐬛𐬯𐬎, Mehâdara; *aged, venerable.*

meh-aoja, 𐬚𐬀𐬱 𐬛𐬚, mahâbala, *greater in strength.*

mehî, 𐬛𐬛𐬚, mahattva, *greatness.*

men [𐬨], aham; *I, me, my.*

méraa, 𐬚𐬨𐬀𐬚, mukhya, *proprietor.*

mîdukhtî, 𐬛𐬯𐬀𐬯𐬛𐬚, mithyokti, *falsehood.*

mîdukhtihâ, *see* zur-mîdukhtihâ.

Mihir, 𐬯𐬀𐬚, sûrya, *sun.*

Mihir-ayâr, 𐬨𐬀𐬱𐬀𐬵 𐬯𐬀𐬚, Mihira-îâra, *Mitróaíyyâr.*

minâî, 𐬚𐬀𐬭𐬚, (S. *om.?* ch. v, 7), *thinking.*

minîdan, 𐬯𐬀𐬭𐬚, man, avaman, cint; *to think, meditate.*

mîr, *pres. stem of* murdan.

mîz, 𐬛𐬚, svâda, *flavour.*

murdaa, 𐬚𐬨𐬀𐬌, mrita, *dead.*

murdan, 𐬯𐬀𐬨𐬀𐬌 [𐬯𐬀𐬨𐬀𐬯𐬎], mri, *to die.*

murû, 𐬯𐬀𐬌 [𐬛𐬀𐬭𐬀𐬨𐬀], pakshin, vihanga; *bird.*

Mûshâê, 𐬱𐬀𐬛𐬌? Mûsâka, Mûsa; *Moses.*

must, 𐬨𐬀𐬛, upadrava, balâtkâra, upadruta, vipatti, balâtkârin; *distress.*

MUS

mustagar, ﻣﺴﺘﻐﺮ, balâtkârakara, balâtkârin; *causing distress.*

mustagarî, ﻣﺴﺘﻐﺮﯼ, upadravakâritva, *production of distress.*

mustamand, ﻣﺴﺘﻤﻨﺪ, varâka, upadruta, *distressed, wretched.*

must-perâê, ﻣﺴﺖ ﭘﺮﺍﺋﯽ, balâtkâraracayitri, *preparing distress.*

Muthzarî, ﻣﻌﺘﺰﻟﯽ? Muthajarîka; *Mútazalik, of the* مُعتزل *sect.*

myăn, ﻣﯿﺎﮞ, madhye, madhya; *middle, between, among.*

myănaa, ﻣﯿﺎﻧﺎ, madhya, *medium.*

myăzaî, ﻣﯿﺎﺯﺋﯽ, mâdhyastha; *interference, arbitration.*

myăzaî-kunishnî, ﻣﯿﺎﺯﺋﯽ ﮐﻨﺶ ﻧﯽ, madhyasthakarmmatâ, *intermeddling action.*

nâf, ﻧﺎﻑ, nâbhi; *navel, nucleus.*

nagâhdâr, ﻧﮕﺎﻫﺪﺍﺭ, rakshâkara, *defender.*

nahâdan, ﻧﻬﺎﺩﻥ [ﻧﻬﺎﺩﻧﺎ ﻧﻬﺎﺩﻡ], nidhâ, nirmmâ; *to put, appoint.*

nahâdihâ, *see* dastâwar-nahâdihâ.

nahuftaî, ﻧﻬﻔﺘﺎﺋﯽ, pracchannatâ, *concealment.*

nahuftan, ﻧﻬﻔﺘﻦ, prâvri, samâvri, pidhâ; *to conceal, cover.*

nâkhun, ﻧﺎﺧﻦ, ﻧﺎﺧﻮ, nakha, *finger-nail.*

nakhust, ﻧﺨﺴﺖ, âdau, âdi, prâk; *first.*

nakhustîn, ﻧﺨﺴﺘﯿﻦ, prâkkâliya, prâktana, pûrvva, âdya; *first.*

nakhwârîdan, ﻧﺨﻮﺍﺭﯾﺪﻥ? virodhiya, khship, viruddhaya; *to instigate.*

nam, ﻧﻢ, angasveda, *moisture.*

nām, ﻧﺎﻡ [ﻧﻤﻮ] nâman; *name, term.*

namâ, *pres. stem of* namûdan.

namâz, ﻧﻤﺎﺯ [ﻧﻤﺎﺯﻫﺎ] pranâma, namaskarana; *homage, prayer.*

nmcisht, ﻧﻤﺸﺖ, nâmânkita; *especially, articulars.*

NES

nām-dârashnî, ﻧﺎﻡ ﺩﺍﺭﺵ ﻧﯽ, nâmagrahanatva, *preservation of the name.*

nămî, *see* jad-nămî.

namûdan, ﻧﻤﻮﺩﻥ, nidarsaya, darsaya, dris, darsana, nidarsana, nidarsayana; *to show, demonstrate.*

namûdâr, ﻧﻤﻮﺩﺍﺭ, darsayitri, nidarsayitri; *demonstrator, indicator.*

namûdârî, ﻧﻤﻮﺩﺍﺭﯼ, darsayana, *indication.*

nān, ﻧﺎﻥ [ﻧﺎﻧﻮ] dhânya, anna; *bread.*

nar, ﻧﺮ [ﻧﺮﻫﺎ] narâkriti, *male.*

narî, ﻧﺮﯼ [ﻧﺮﻫﺎ] naratva, paurusha, narîya; *male nature, manliness.*

nawad, ﻧﻮﺩ [ﻧﻮﺻﺪ] navati, *ninety.*

nawashtaa, ﻧﻮﺷﺘﻪ, likhita, *written.*

nawashtan, ﻧﻮﺷﺘﻦ [ﻧﻮﻳﺴﺎﻧﺪ, ﻧﻮﻳﺴﻢ], samâlikh, likh, saŭlikh, âlikh; *to write.*

nawashtâr, ﻧﻮﺷﺘﻪ, lekhaka, *writer.*

nazâr, ﻧﺰﺍ, krisa, durbala; *weak.*

nazârî, ﻧﺰﺍﯼ, krisatva, *weakness.*

ne [ﻧﻪ] na, a-, naca, no, nahi, an-, nanu; *not, no, nor, im-.*

ne-bun, ﻧﻪ ﺑﻦ, nirâmûlam, *not a rudiment.*

ne-bundaî, ﻧﻪ ﺑﻨﺪﺋﯽ, asampûrnnatâ, *imperfection.*

ne-dânashnî [ﻧﻪ ﺩﺍﻧﺶ ﻧﯽ] ajnânatva, *ignorance.*

ne-kâm, ﻧﻪ ﮐﺎﻡ, na kâma, akâmin; *unwilling.*

ne-khwârashnî, ﻧﻪ ﺧﻮﺍﺭﺵ ﻧﯽ, na khâdana, *not drinking.*

nekî, ﻧﯿﮑﯽ, subha, subhatâ; *happiness, benefit, goodness, good.* (*See* nyak.)

nekî-frizashnî, *for* nekî-pardazashnî, ﻧﯿﮑﯽ ﭘﺮﺩﺍﺯﺵ ﻧﯽ, subhasya visphûti, *accomplishment of happiness.*

ne-pâkî [ﻧﻪ ﭘﺎﮐﯽ] apavitratva, *impurity.*

ne-shnâs, ﻧﻪ ﺷﻨﺎﺱ, ajnâtri, *not understanding.*

NES

ne-shnâsî, 𐬞𐬀𐬱𐬀𐬯 𐬵, aparijnânatva, *ignorance.*

nest [𐬞𐬀𐬯] nâsti, asat, na syât, asattâ; *is not, there is no, does not exist.*

nestî [𐬞𐬀𐬯𐬌] asattâ, abhâvin; *non-existence.*

nest-kâm, 𐬐𐬀𐬞 𐬞𐬀𐬯, nâstikâma, *without will.*

nest-yazad, 𐬞𐬀𐬯 𐬞𐬀𐬯, nâstikarttri, *non-existence of a sacred being.*

ne this [𐬞𐬀𐬯 𐬵] na kincit, *nothing.*

nîdan, 𐬘𐬀𐬛 [𐬘𐬀𐬛𐬁] samânî, *to lead.*

nifrîdaa, 𐬘𐬀𐬯𐬌𐬛𐬀, garhita, *accursed.*

nifrîn, 𐬘𐬀𐬯𐬌, sâpa, *curse.*

nifrîngar, 𐬘𐬀𐬯𐬌𐬐𐬀𐬯, sâpakara, *curser.*

nifrîngarî, 𐬘𐬀𐬯𐬌𐬐𐬀𐬯𐬌, sâpa, *a cursing.*

nigarâê, 𐬘𐬌𐬐𐬀𐬯, avaloptri, *investigator.*

nigareshnî: 1) 𐬘𐬌𐬐𐬀𐬯𐬱𐬌, *see* awartar, bundaa, râst. 2) 𐬘𐬌𐬐𐬀𐬯𐬱𐬌, nirîkshanatayâ, *observant.*

nigarîdan, 𐬘𐬌𐬐𐬀𐬯𐬌𐬛, dris, nirîksh, âlok; *to observe, look, examine.*

nigarîdâr, 𐬘𐬌𐬐𐬀𐬯𐬌𐬛𐬁, nirîkshitri, *observer.*

nigeinîdan, *for* niveinîdan, 𐬘𐬌𐬐𐬌𐬛, nivid, *to announce.*

nigez, 𐬘𐬌𐬵, sannivesa, *exposition.*

nigezîdan, 𐬘𐬌𐬐𐬌𐬵𐬛, nigad, *to disclose.*

nigôînaa, 𐬘𐬌𐬜𐬌𐬀, garhyatara, *execrable.*

nigôishni, 𐬘𐬌𐬜𐬌𐬱𐬌, nindâ, *scorn.*

nigôishnî, 𐬘𐬌𐬜𐬌𐬱𐬌, nindâkara, *scorning.*

nigônaa, 𐬘𐬌𐬜𐬀, adhomukha, *stooping.*

nihã, 𐬘𐬋, gupta, pracchannatâ; *secret, concealed.*

nihang, 𐬘𐬋𐬀, kincit, kincittara, svalpa; *story, tale.*

nihãnî, 𐬘𐬋𐬌, guhyatâ, *secrecy.*

nihãnihâ, *see* vas-nihãnihâ.

nihã-raweshnî, 𐬘𐬋𐬭𐬀𐬱𐬌, guptapracârin, *secret proceedings.*

nihã-raweshnihâ, 𐬘𐬋𐬭𐬀𐬱𐬌, guhyapracâratayâ, *secretly progressive.*

NYA

nîm, 𐬣𐬌 [𐬀𐬵𐬛] arddha, *half.*

nîrô, 𐬣𐬌𐬭, prâna, bala, prânatâ, balishtha; *power, strength; powerful.*

nîrôî, *see* abundaa, drûz, vesh.

nîrôihâ, *see* âgâr-nîrôihâ.

nishâmî, *perhaps* nishîmî, 𐬱𐬌𐬐𐬌, âsanatva, âsana; *resting-place.*

nishã, 𐬱𐬋, sâbhijnâna; *sign, mark.*

nishâninîdan, 𐬱𐬀𐬘𐬌𐬛, sâbhijnânin, sâbhijnânaya, cihnaya; *to indicate, note.*

nishastan, 𐬱𐬌𐬯𐬌 [𐬱𐬌𐬯𐬌𐬯] upavis, sannivis, sannivesana; *to sit.*

nishîn, *pres. stem of* nishastan.

niwe, 𐬈, âgama, likhita, prabandha, nibandha, âlekhin, âgamîka; *a writing, scripture, manuscript.*

niwes, 𐬈𐬱: 1) *pres. stem of* nawashtan. 2) nibandha, *a writing.*

nô, 𐬣, nûtana, nava, punar; *new, anew.*

nô-âinaî, 𐬣𐬀𐬌𐬀 𐬣, nûtanaprakâratâ, *a new description.*

nô-awazâr, 𐬣 𐬀𐬱 𐬣, nûtanasastra, *newly qualified.*

nuh, 𐬌 [𐬌𐬌𐬌] nava, *nine.*

nun, 𐬌 [𐬌] nanu, iha, tannanu, idânîm; *now, still, already.*

nyak, 𐬣𐬀 *subha, sobhana; good, virtuous.* (*See* nyâî.)

nyak-kâm, 𐬐𐬌 𐬣𐬀, subhakâmin, *good-willed.*

nyak-raweshnî, 𐬭𐬀𐬱𐬌 𐬣𐬀, subhapravritti, *happy progress.*

nyak-raweshnihâ, 𐬭𐬀𐬱𐬌 𐬣𐬀, subhapravrityâ, *in virtuous progress.*

nyârashni, *for* nihârashni, 𐬭𐬀𐬱𐬌, kshînatva, *decay.*

nyâwîdan, *for* nyâzidan, 𐬈𐬵𐬛, dris, *to yearn.*

nyâz, 𐬦𐬎𐬌, nimnatva, daridratva, nihîna, nâstikya, nihînatva; *want, necessity.*

nyâzand, 𐬦𐬎𐬌𐬌, nâstika, *begging.*

nyâzashni, 𐬦𐬎𐬌𐬱, nâstikya, nirddhana, ûnatva; *necessity, solicitation.*

nyâzîdan, 𐬦𐬎𐬌𐬌, kshînaya, *to covet.*

nyâzmand, 𐬦𐬎𐬌𐬌𐬌, nâstika, daridrin; *needy, necessitous.*

nyôkhsh, *see* farmân-nyôkhsh.

nyôkhshîdan, 𐬦𐬎𐬴𐬌, sru; *to hear, listen.*

nyôkhshîdârî, 𐬦𐬎𐬴𐬌𐬌, karnnasrâvana, *a listening.*

ô, 𐬀 [𐬋, 𐬊] (S. *loc. dat. gen. acc. om. nom. ins. adv. inf.*) yâvat, iyam; *to, for, into, towards, with, at.*

ô aghanîn, 𐬀 𐬋, anyonyam, *together.*

ôca ka [𐬀𐬌 𐬋] yadica, *so far indeed.*

ôca ôi, *for* ô cavarman (gardan) [𐬀 𐬋] 𐬀 𐬌𐬀, asau, etasmât; *for the neck, as a yoke.*

ô ci [𐬀 𐬋] kasmai, *for what?*

oftîdan, 𐬀𐬎𐬌, nipat, *to fall.*

ôghãm, *for* hangãm, 𐬀𐬌, 𐬀𐬌, yuga; *period, time.*

ô ham, 𐬀 𐬋, ekatra, sarvvatra; *together, on the whole.*

ôi [𐬀] idam, adas, etad, (*om.*), tad, tadasau; *that, the, he, she, it, him, his. Plu.* eshã.

okht, 𐬀𐬌, avocat, ukta; *said, spoken.*

ômed, 𐬀𐬌 [𐬀𐬌] âsâ, *hope.*

ômedâr, 𐬀𐬌𐬌, âsâkara, *hopeful.*

ômed-dârashnî, 𐬀𐬌𐬌 𐬀𐬌, âsâvritti, *maintenance of hope.*

ô padîraa, 𐬀 𐬋, pratyabhimukham, *for encountering.*

ôstâd, 𐬀𐬌, pravîna, *teacher.*

ôstyã, 𐬀𐬌, pravînatara, sûtradhâra, prâvînya, vivekin; *the faithful, steadfast.*

ôstyãni, 𐬀𐬌, sûtradhâratâ, *assurance.*

pa [𐬉] (S. *inst. loc. om. adv. gen. acc. nom. dat.*), madhye; *in, through, by, with, for, on, as.*

pacîn, *see* ham-pacîn.

pad, 𐬉, 𐬉, medas, *fat.*

pâdadahishni, 𐬉𐬌, prasâdadâna, prasâda; *recompense.*

pâdadahishnimand, 𐬉𐬌𐬌, prasâdadânavat, *worthy of recompense.*

pâdadahishninîdan, 𐬉𐬌𐬌, prasâdapûr, *to reward.*

pâdadahishninîdâr, 𐬉𐬌𐬌, prasâdadâtri, *bestower of recompense.*

pâdafrâh, 𐬉𐬌, nigraha, *punishment.*

pâdafrâhgar, 𐬉𐬌, nigrahakara, *inflicter of punishment.*

pâdafrâhinîdan, 𐬉𐬌, nigrahakarana, nigrah; *to punish.*

pâdan, 𐬉𐬌 [𐬉𐬌], pâ, nipâ; *to protect.*

pâdâr, 𐬉𐬌, pâtri; *protector, watcher.*

padarâstan, 𐬉𐬌, prakâs, nihsandih; *to prepare, provide.*

padarmâishni, 𐬉𐬌, *for* pîrmâsishni, 𐬉𐬌, sparsana, *the touch.*

padasâê, 𐬉𐬌? anurûpa, sânurûpa; *desired, inclined for.*

padash, 𐬉𐬌, tena, tasya, tatra, taih, tam prati, tam, tâm, teshâm, teshu, tasmin, tasyâm, (*inst. loc.*); *by* (*with, in, on, about, for, or of*) *him* (*her, or it*); *thereby, therein, thereon.*

pâdazahar, 𐬉𐬌? vishaushadha, *antidote.*

pâdimâl, 𐬉𐬌, pratiraksbaka, *defence.*

padîr: 1) *see* awâkhtarî-padîr. 2) *pres. stem of* padîraftan.

padîraa, 𐬉 𐬋, pratyabhimukham, pratîpa, abhimukham, pratikûlam, sammukham; *opposing, against.*

PAD

padîraftan, [pratikri], pratikarana; *to accept, receive.*

pâdirã, skhalana, *exhausted.*

pâdirânihed, pratiskhalyate, *is exhausted.*

padîrashnî, pratikaranîya, pratikarttavya, pratikaranatva; *acceptable.*

pâdishâh, râjan, pârthiva; *ruler, sovereign, king.*

pâdishâhî, pârthivatva, râjya; *sovereignty.*

padmôkhtan, parivesht; *to clothe, envelope.*

padsâr, prakâra, *sequence.*

pâdyâwand, pradhâna, pradhânatara, pradhânavat, prâdhânyavat; *prevailing, resistant.*

pâdyâwandî, pradhânatva, *predominance.*

paê, ? mâñsa, *sinew.*

pâê, , [] pâda, *foot.*

pâêaa, pada, *station.*

pa edun, tathaiva, *just the same.*

paêmã, pramâna, *agreement.*

paêmãnî, pramânatâ, pramânatas; *proportionate, orderly.*

paêwand, : 1) *pres. stem of* paêwastan. 2) anvaya, âmnâya; *relationship, succession, lineage.*

paêwastan, pravarttana, pravrit, pracar; *to be connected, to attach, continue.*

paêwastârî, pravarttayitri, *continuance.*

pahanâê, prithulatva, *breadth.*

paharekhtan, pariraksh, prayat, prayatnîya, prayatnaya, raksh, pratiraksh, parirakshanîya, parirakshana, pratirakshana; *to abstain, avoid.*

PAS

paharekhtâr, prayatnayitri, *caretaker.*

paharez, : 1) *pres. stem of* paharekhtan. 2) pratiyatna, *forbearance.*

paharezashni, pratiyatna, *abstinence.*

pâk, [] pavitra, pavitratara; *pure.*

pâkî, [] pavitratva, pavitratâ; *purity.*

pâlâîdan, ? gâlaya, *to filter.*

pâlâishni, ? gâlana, *a filtering.*

pâlîdan, ? gâlaya, *to filter.*

pânâ, pâtri, *protecting.*

panâh, rakshaka; *protection, refuge.*

pânâî, rakshanatva, rakshâ; *protection.*

pand, , sikshâ; *advice, doctrine.*

panîr, [] panîra (*Pz.*), *cheese.*

panja, [,] panca, *five.*

paoiryôdkaêshî, pûrvvanyâyavat, *of the primitive faith.*

parast, ârâdhita, *worshipper.*

parastaa, ârâdhaka, samârâdhaka, arccaka; *worshipper, servant.*

parastan, arc, *to worship.*

parastashni, pûjâ, ârâdhanâ; *worship.*

parastashnigar, arccanâkara, *worshipper.*

parastîdan, arccaya, samârâdhaya; *to worship, serve.*

parekht, *for* firekht, parireshana, parireshâ; *disturbed.*

Pârs, Pârasîka, *Pârs province.*

pas, [] pascât, tathâ, pâscâtya; *after, afterwards, then, therefore.*

pasâkht, mahâdivya; *achievement, ordeal.*

pasâkhtaa, âracita, *settled.*

PAS

pasâkhtaî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, âracitatva; *construction, organization.*

pasâkhtan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, ârac, samârac, virac, rac, viracana, vinirmmâ; *to construct, organize.*

pasâkhtâr, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, âracayitri, viracayitri, âracitri; *constructor, composer.*

pasâkhtihâ, *see* jad-pasâkhtihâ.

pasandîdan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pratikri, *to approve.*

pasâz, *pres. stem of* pasâkhtan.

pasazaa, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, anurûpa, anurûpin, anurûpâyate, yogya; *provided, adapted.*

pasâzashni, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, âracana, *composition.*

pâsh, *for* pâs, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, praharaka, *watch.*

pashemâ, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pascâttâpa, pascâttâpin; *sorry, repentant.*

pashemânî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, anutâpatva, pascâttâpatva; *regret, penitence.*

pashemânî-kunishni, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, anutâpikarmman, *performing penitence.*

pasî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌 [𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌], pascât, *behind.*

pasîn, *see* tan-i pasîn.

pas-khardî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, anutâpibuddhitva, *after-wisdom.*

pâsukh, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pratyuttara; *reply, answer.*

pâsukhinîdan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prativac, *to answer.*

pâswâninîdâr, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, praharakakartri, *defender.*

patkâr, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, saṅvâda, *disputing.*

patkârashni, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prativâda, *disputation.*

patyâraa, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pratighâta, pratighâtin, pratidvandvin; *adversary.*

patyâraî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pratidvandvatâ, pratighâtatva; *antagonism.*

patyârainidan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, sapratighâtinañ kri, *to afflict.*

PES

patyârainîdâr, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, pratighâtayitri, *disturber.*

Pâvarôsh, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌? Pâvarosa, *Paul.*

pazâminîdârî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, paripâcana, *cause of maturity.*

pâzashni, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, trishâ, *a parching.*

pecîdaa, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, âvamarddita, *entangled.*

pecîdaî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, samparkka, âvamarddanatva; *entanglement.*

pecîdan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, sampric, *to entangle.*

pedâ, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prakata, parisphutameva, prakatameva, spashtameva, parisphuta; *manifest, evident, declared, conspicuous.*

pedâî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prakatatva, prakatatâ, prakata; *manifestation, perceptibility.*

pedâîdan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prakatâya, prakatîkri, prakatîbhû; *to manifest.*

pedâinîdan, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, prakataya, prakatâya, prakatîkri; *to publish, announce, specify.*

pedâbar, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, âcârya, guru; *apostle.*

pedâbar-âfrâ, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, ârâdhakah sikshâpaka, *exalting the apostle.*

pegh, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, vyajana, *fat.*

perâishni, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, bhûshana, *adornment.*

perâmûn, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, parivarttulam, *around.*

perôz, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, vijayin, *victorious.*

perôzgar, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, vijayin, vijayitara; *victorious, triumphant, successful.*

perôzî, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, vijaya, vijayatva, vijayatâ; *victory, triumph.*

pesh, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌 [𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌], pûrvvam, puras, prâk, âdya, âdi, pûrvvatva, prâgeva, prâktanîya; *before, previous, earlier.*

peshaa, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, vidyâ; *class, profession.*

peshawâê, 𐬐𐬀𐬯𐬐𐬀𐬙𐬀𐬌, purahsara, agresara; *leader.*

pesh-dahishnî, 𐬯𐬎𐬹-𐬛𐬀𐬵𐬌𐬱𐬌, prâk srishteh, *before creation.*

peshînaa, 𐬯𐬎𐬌𐬱𐬀𐬀, pûrvvapurusha, *ancient.*

peshînî, 𐬯𐬎𐬌𐬱𐬀, prâktana, *ancient.*

pesh-jastihâ, 𐬯𐬎𐬹-𐬐𐬀𐬵𐬀 𐬐𐬀𐬵, prâk prâpta, *through previous occurrence.*

pesh-vînâihâ, 𐬯𐬎𐬹-𐬯𐬌𐬨𐬀𐬌𐬀 𐬨𐬀𐬵, puronirîksha-natayâ, *through foresight.*

pid, 𐬨𐬌𐬛 [𐬨𐬌𐬛𐬀𐬵], pitri, *father.*

pidar, 𐬨𐬌𐬛𐬀𐬵 [𐬨𐬌𐬛𐬀𐬵𐬎], pitri, dhâtri; *father.*

pidar-mâ, 𐬨𐬌𐬛𐬀𐬵-𐬨𐬀𐬵𐬎, pitarme, *our father.*

pidar-tâ, 𐬨𐬌𐬛𐬀𐬵-𐬛𐬀𐬵𐬎, pitrâ yûyam, *your father.*

pih, 𐬨𐬌𐬵 [𐬨𐬌𐬵𐬀𐬵], vasâ, *fat.*

pîl, 𐬨𐬀𐬵 [𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵𐬀𐬵], hastin, *elephant.*

pîrî, 𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵, vârddhakya, *old age.*

pôshashni, *see* zahar pôshashni.

pôst, 𐬨𐬀𐬵𐬛 [𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵𐬛], carmman, ajina; *skin.*

pur, 𐬨𐬀𐬵 [𐬨𐬀𐬵𐬀], sampûrnnam, pûrnna; *full, fully, complete, abundant.*

pur-erang, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬀𐬵𐬀𐬵, sampûrnnam ajayatva, sampûrnnam asuddha; *full of delusion.*

pur-erangî, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬀𐬵𐬀𐬵𐬌, sampûrnnamasuddhitva, *full delusion.*

pur-erangihâ, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬀𐬵𐬀𐬵𐬌𐬀, pûrnnâsuddhitayâ, *completely delusive.*

pur-nekî, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬀𐬵𐬌, sampûrnnasubha, *full of happiness.*

pur-rawâ, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵𐬀, sampûrnnapravritta, *fully proceeding.*

pur-raweshnihâ, 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵𐬎𐬌𐬀, sampûrnna-pravrittitayâ, *fully continuously.*

pursaî, *see* ham-pursaî.

pursashni, 𐬨𐬀𐬵𐬱𐬀𐬵𐬱, prasna, prasnatâ, prac*ch*anatva; *enquiry, question.*

pursîdan, 𐬨𐬀𐬵𐬱𐬌𐬛, prac*h*; *to ask, enquire.*

pursîdâr, 𐬨𐬀𐬵𐬱𐬌𐬛𐬀𐬵, prash*t*ri, *enquirer.*

pur-zahar, 𐬨𐬀𐬵 𐬵𐬀𐬵 𐬨𐬀𐬵, sampûrnnavisha, *full of indignation.*

pus, 𐬨𐬀𐬵 [𐬨𐬀𐬵], putra, *son.*

pusarî, 𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵𐬌 [𐬨𐬀𐬵𐬀𐬵], putratâ, *sonship.*

râ, 𐬵𐬀 (S. *abl. dat. inf. ins. loc. gen. acc.*), hetave, hetunâ; *on account of, for the sake of, for, at, by means of.* (*Follows its noun or phrase.*)

rad, 𐬵𐬛, guru, *master.*

râdî, 𐬵𐬀𐬛𐬌, dakshinâ, *liberality.*

râd-manishnihâ, 𐬵𐬀𐬛-𐬙𐬀𐬯𐬌𐬱𐬌𐬀 𐬵𐬛, dânamânasatâ, *with liberal thought.*

rad-mastarag, 𐬵𐬛-𐬙𐬀𐬱𐬛𐬀𐬵𐬀𐬵 𐬵𐬛, guroh mastargga, *empty-skulled.*

raftan, 𐬵𐬀𐬵𐬛𐬀𐬵 [𐬵𐬀𐬵𐬀𐬵𐬛𐬀𐬵], pracar, paryat, samudgam, pradâ, pravah, prayâ, prabhû; *to proceed, walk, go, move.*

ragh, 𐬵𐬀𐬵: 1) sirâ, *vein, tube.* 2) *for* lag; sirâ, rasanâbhara; *prison, confinement.*

rah, *pres. stem of* rastan.

râh, 𐬵𐬀𐬵, mârgga; *path, way.*

râhdâr, 𐬵𐬀𐬵 𐬛𐬀𐬵, mârggarakshaka, *highwayman.*

râhî, *see* awâz-râhî, râst-râhî.

râinâ, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬀, pravrittikara, pravarttamâna, pracârayitri; *stimulating, urging.*

râinîdan, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬛𐬀𐬵, pracâraya; *to stimulate, urge, propagate.*

râinîdâr, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬛𐬀𐬵, pravrittikarttri, pracârayitri, pravrittikara; *stimulator, manager.*

râinîdârî, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬛𐬀𐬵𐬀𐬵𐬌, pravrittikâritâ, pravrittikâritva; *management.*

râinishni, 𐬵𐬀𐬵𐬌𐬱𐬌, pravritti, *stimulus.*

râinishnî, *see* jad-râinishnî.

ram, 𐬵, vrinda, yûtha, sanghâta; *assemblage, congregation, flock.*

râmishni, 𐬵𐬀𐬙𐬌𐬱𐬌, ânanda, *pleasure.*

ranj, 𐬵𐬀𐬐, kashta, âyâsa, klesa; *toil, trouble.*

ranjaihâ, 𐬵𐬀𐬐𐬌𐬀𐬵𐬀, âyâsatayâ, *with suspicion.*

ranjî, *see* kam-ranjî.

raseshni, 𐬫𐬀𐬯𐬎𐬌 [𐬫𐬀𐬯𐬎𐬌𐬐𐬌] samprâpti, prâpti; *arrival, a coming.*

raseshnî, *see* be-raseshnî, margî-raseshnî.

rasîdan, 𐬫𐬀𐬯𐬎𐬌 [𐬫𐬀𐬯𐬎𐬌𐬐𐬌] prâp, prâyâ; *to arrive, come, reach, occur.*

râst, 𐬫𐬀𐬯𐬎, satya, tulya; *true, just.*

rastaa, 𐬫𐬀𐬯𐬎, sañvâsin, antaranga, varnna, pravâha; *custom, rule, law.*

rastan, 𐬫𐬀𐬯𐬎, sudh, samânayana; *to escape.*

râst-gaweshni, 𐬫𐬀𐬯𐬎 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyavâk, *speaking truthfully.*

râst-gaweshnî, 𐬫𐬀𐬯𐬎 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyañ vacas, - *true statement.*

râstî, 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyam, satyatâ, tulyatâ, satyatva; *truth, justice.*

râstihâ, 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyatayâ, saralatayâ; *truly, justly, rightly.*

râstî-kâmaa, 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyakâmin, *desiring the truth.*

râst-nigareshnî, 𐬫𐬀𐬯𐬎𐬌𐬐𐬌 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyanirîkshanatva, *just observation.*

râst-râh, 𐬫𐬀𐬯𐬎 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyamârggin, *in the true path.*

râst-râhî, 𐬫𐬀𐬯𐬎 𐬫𐬀𐬯𐬎, satyam mârggatva, *the true way.*

rasûnâ, *for* rasvâ? 𐬫𐬀𐬯𐬎? nibandhya (= rasûnâ kardan), *disgrace.*

rasûnâî, 𐬫𐬀𐬯𐬎? rajjubandha, *disgrace.*

rasûnâihâ, 𐬫𐬀𐬯𐬎? rajjubandhatayâ, *disgracefully.*

raw, *pres. stem of* raftan.

rawâ, 𐬫𐬀𐬯𐬎, pravritta, pravritti; *continuous.*

rawâî, 𐬫𐬀𐬯𐬎, pravrittitva, *advancement.*

rawâinîdârî, 𐬫𐬀𐬯𐬎, pravrittikârin, pravrittikâritâ; *advancement, propagation.*

raweshni, 𐬫𐬀𐬯𐬎, pravritti, pracârin, pravarttana; *progress, motion.*

raweshnî, *see* awâz, frâz, nihã, nyak.

raweshnihâ, *see* nihã, nyak, pur.

râz, 𐬫𐬀: 1) rahasyatâ, guptam; *mystery, secretly.* 2) sûtradhâra, *mortar-mixer.*

razm, 𐬫𐬀, sainya, *contest.*

redak, 𐬫𐬀 [𐬫𐬀] dimbha; *child, young one.*

revihed, *for* rezihed, 𐬫𐬀, avakîryate, *is poured. Or 'is liberated,' (see* rewudan.)

rewudan, *for* rewîdan? 𐬫𐬀? avâlikh[1], *to be liberated.*

rezashnî: 1) 𐬫𐬀, *see* khûn-rezashnî. 2) 𐬫𐬀, pravâha, recita; *pouring, shedding.*

rezihed, 𐬫𐬀, riktâyate, *is poured out.*

rîman, 𐬫𐬀, malina, *polluted.*

rîmanî, 𐬫𐬀, malinatva, *pollution.*

rist, 𐬫𐬀, 𐬫𐬀, sava, *the dead.*

ristâkhez, 𐬫𐬀, 𐬫𐬀-, savotthâna, savotthânîya; *resurrection.*

rôd, 𐬫𐬀, srotas, nadî; *river.*

rôd, 𐬫𐬀, hrada; *face, surface.*

rôdamãn, 𐬫𐬀? vanaspatirdhânyanca, *sprouting plant.*

rôdîdan, 𐬫𐬀, pravah, *to grow.*

rôshan, 𐬫𐬀, rocishmat, tejas, rocis, nirmmala, nirmmalatara, tejasvin, teja; *light, clear; a luminary.*

Rôshan, 𐬫𐬀, Rosana, nirmmala; *Róshan.*

rôshanî, 𐬫𐬀, rocis, roci, tejas, uddyota, uddyotatva; *the light.*

rôshanihâ, 𐬫𐬀, nirmmalatayâ, *clearly.*

rôspî, 𐬫𐬀, vita, *paramour. Plu.* -yã.

rôv, *pres. stem of* rustan.

rôz, 𐬫𐬀 [𐬫𐬀] dina, ahan, divasa; *day.*

rôza, 𐬫𐬀, nakta, *fasting.*

rôzgâr, 𐬫𐬀, divasa, *daily work.*

rôzgârî, 𐬫𐬀, santatîya, *daily.*

[1] Perhaps Nêr. read rezîdan with the meaning 'to bruise, tear, scratch.'

ROZ

rôzî, 𐬭𐬀𐬵𐬌, artha, *daily food.*

rûi, 𐬭𐬌, dhâtu, *metal.*

run, 𐬭𐬎, abhimukham; *direction, tendency.*

rustan, 𐬭𐬎𐬱𐬀𐬌 [𐬭𐬎𐬱𐬀𐬌𐬙𐬀], samâruh, samudbhû; *to grow.*

rvã, 𐬭𐬎𐬌 [𐬭𐬎𐬌], âtman, *soul.*

rvãnî, *see* anôsh-rvãnî.

sad, 𐬯𐬀 [𐬰], sata, *hundred.*

sadîgar, 𐬭𐬀𐬯𐬀, tritîya, *third.*

sâêaa, 𐬯𐬎𐬀, târakâ; *shadow, iris of the eye.*

sag, 𐬰𐬀 [𐬰𐬎𐬭], sunaka, *dog.*

sakht, 𐬯𐬀, gâdhatara; *hard, vehement.*

sâkhtan, 𐬭𐬀𐬴𐬌, âracana, *to form.*

sâkhtârî, 𐬱𐬭𐬀𐬴𐬌, sañsparddhanatva (= hambidî sâkhtârî), *formation.*

sakht-vîrôdashnihâ, 𐬱𐬎𐬴𐬌𐬭 𐬯𐬀, nividapravâhatayâ, *through obstinate faith.*

sakhun, 𐬴𐬀, 𐬴𐬀 [𐬱𐬵], vâkya, vacas; *word, statement. Plu.* -ihâ.

sakhunîdan, 𐬭𐬎𐬴𐬀, vâcaya, *to discourse.*

sakhunihâ, *see* vîmand, vîmandî.

sakhun-shnâsî, 𐬱𐬎𐬴𐬀 𐬴𐬀, vacasâ jnânin, *understanding of the words.*

sâl, 𐬭𐬀 [𐬴𐬎], varsha, sañvatsara; *year.*

sâlâr, 𐬭𐬀𐬎𐬙, adhipati, *leader.*

sâlârî, 𐬱𐬭𐬀𐬎𐬙, âdhipatya; *leadership, control.*

sâmãn, 𐬴𐬁, sîman, sîmâ, maryâdâ; *limit, argument.*

sâmãnaa, 𐬯𐬴𐬁, kiyânapi, maryâdâ; *limit, extent.*

sâmãnihâ, *see* gunâh-sâmãnihâ.

sâmãnmand, 𐬰𐬵𐬀 𐬴𐬁, sîmâvat, sîmâmat; *limited.*

sang, 𐬰𐬙, 𐬰𐬀 [𐬭𐬀𐬵], silâ; *stone, weight.*

sar, 𐬭𐬀 [𐬭𐬎𐬭], siras; *head, chief.*

sâr, sârî, *see* awâz.

sard, 𐬭𐬀, sîtala, *cold.*

SHA

sardaa, 𐬯𐬭𐬀, jâti, jâtîya; *species, race.*

sardaa sardaa, 𐬯𐬭𐬀 𐬯𐬭𐬀, prithak prithak jâti, *various kinds.*

sardaihâ, *see* jad, vas.

sardî, 𐬱𐬭𐬀, saitya, sîtam; *coldness.*

sârînîdan, 𐬭𐬀𐬭𐬀, utsâraya, *to pour forth.*

sarmandihâ, 𐬱𐬎𐬰𐬵 𐬭𐬀, paryantamattayâ, *finally.*

Satavaêsh, 𐬱𐬀𐬭𐬀, Satavaesa, Satava,isa; *star Satavaés.*

sawagand, 𐬰𐬀𐬯𐬎, sapathâ, *oath.*

sâz, *pres. stem of* sâkhtan.

sazâ, 𐬯𐬎, yogya, anurûpin; *fitting, expedient.*

sâzaî, *see* ham-sâzaî.

sâzashnî, 𐬴𐬎𐬴𐬌, senâracana, *forming.*

sazastan, 𐬭𐬀𐬎, anurûpa, *to be expedient.*

sazîdan, 𐬭𐬀𐬎, yujya, sañyujya, sak, sañvad, upayujya, anurûpâya, yogya, anurûpin, subh, sambhû; *to be expedient, fitting, suitable, proper; ought.*

se [𐬰, 𐬱𐬭𐬀] tri, *three.*

ser, 𐬭𐬌, tripta; *surfeited, tired.*

serî, 𐬱𐬭𐬌, tripti, *satiety.*

shâh, 𐬱𐬱, 𐬱𐬱 [𐬱𐬭𐬎], râjan, *king.*

shahar, 𐬭𐬎𐬙, nagara; *district, country.*

shaharyâr, 𐬭𐬱𐬭𐬎𐬙, 𐬭𐬱𐬱𐬭𐬎𐬙, râjan, *emperor.*

shaharyârî, 𐬱𐬭𐬱𐬭𐬎𐬙, râjya, *empire.*

shahôd, *pres. 3d s. of* shudan.

Shâhpûr, 𐬭𐬱𐬎𐬙𐬱, 𐬭𐬱𐬎𐬴𐬱, 𐬭𐬱𐬎𐬙𐬱, Sâhapûra, *Shâhpúr.*

shâind, *pres. 3d pl. of* shâyastan.

shã, 𐬴𐬱, eshâm, tebhyah, âsâm, teshâm; *them, their.*

sharm, 𐬯𐬙, lajjâ, *shame.*

shash, 𐬱𐬱 [𐬰, 𐬱𐬎𐬱], shash, *six.*

shast, 𐬯𐬱 [𐬱𐬙, 𐬱], shashti, *sixty.*

shav, 𐬱𐬱 [𐬱𐬭𐬀], nisâ. râtri; *night.*

SHA

shavã-gâh, 𐬱𐬀𐬯𐬌 𐬰𐬀𐬵𐬀𐬱, nisâvasâna, *nightfall.*

shaw, *pres. stem of* shudan (*except 3d s.*).

shawã, 𐬰𐬀𐬯, pasupâtri, *shepherd.*

shâyad, 𐬱𐬀𐬌𐬎, *pres. 3d s. of* shâyastan.

shâyastan, 𐬱𐬀𐬌𐬎𐬌𐬎, sak, adhikri, upakri. yujya; *to be possible*; *can, may, must.*

shê, *for* gâh-ê? 𐬵𐬀𐬱, kshana, *one time.*

sher, 𐬱𐬵𐬯 [𐬱𐬵𐬰], vyâghra, *lion.*

shîhastan, 𐬱𐬀𐬰𐬌𐬎 [𐬱𐬀𐬰𐬌𐬎𐬎], samîh, abhîps, ruc, îh, pratibhâs; *to seem, consider.*

shîrîn, 𐬱𐬀𐬯𐬌𐬯, madhura, *sweet.*

shkaft, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬵, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬵, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬵, adbhuta, ghoratara, sacamatkâra; *marvellous, strange, awful.*

Shkand-gumãnî-vazâr, 𐬱𐬴𐬀𐬯𐬎 𐬰𐬀𐬥𐬀𐬯 𐬱𐬀𐬎𐬵, Skanda-gumânî-gujâra, *doubt-dispelling explanation.*

shkastaî, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬌𐬎𐬵, vibhinnatâ, *disconnection.*

shkastan, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬌𐬎 [𐬱𐬴𐬀𐬎𐬌𐬎𐬎], vimarddana; *to break, destroy.*

shkastâr, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬌𐬎𐬀𐬯, bhanktri, *destroyer.*

shkastârî, 𐬱𐬴𐬀𐬎𐬌𐬎𐬀𐬯𐬌, bhanktatva, *destructiveness.*

shkôh, 𐬱𐬴𐬀𐬵𐬵, samûha, *dignity.*

shnâkhtan, 𐬱𐬈𐬀𐬵𐬌𐬎, parijnâna, avalok, avabodhana, avalokana, parijnâ, avabudh, samâjnâ, avagam, âlok, vijnâ, samavalok, parijnânatva; *to understand.*

shnâkhtârî, 𐬱𐬈𐬀𐬵𐬌𐬎𐬀𐬯𐬌, parijnâna, parijnânatva; *understanding, information.*

shnâs, 𐬱𐬈𐬀𐬰, *pres. stem of* shnâkhtan. *See* afarzãm, ne, vad.

shnâsaa, 𐬵𐬈𐬀𐬰𐬀, jnânin, *intelligent.*

shnâsaî, 𐬱𐬵𐬈𐬀𐬰𐬀, avabodha, *understanding.*

shnâsî, *see* ne, sakhun, yazad.

shnawashni, 𐬱𐬈𐬀𐬢𐬱𐬌, sravana, *the hearing.*

shôishni, 𐬱𐬀𐬌𐬱𐬌, kshudhâ, *hunger.*

SPO

shôishnimand, 𐬱𐬀𐬌𐬱𐬌𐬥𐬀𐬯𐬎, kshudhâtri-shâvat, *hungry.*

shtâftâr, 𐬱𐬌𐬀𐬎𐬎𐬀𐬯, santâpayitri, *hurrier.*

shudan, 𐬱𐬰𐬌𐬎 [𐬱𐬰𐬌𐬎𐬎], prayâ, gam, yâ, sancar, vipranas, samâyâ, dhâv; *to go.*

shumâ [𐬱𐬢𐬌𐬎], yûyam, *you.*

shumâ-shã [𐬱𐬰𐬢𐬌𐬎], yûyam etâmetân, *ye them.*

shun, 𐬱𐬰, pratimâ, anurûpa, upama; *description, nature.*

shunbad, 𐬱𐬰𐬥𐬎, sanaiscarîya, *sabbath.*

shustan, 𐬱𐬈𐬰𐬌𐬎 [𐬱𐬈𐬀𐬱𐬌𐬎], snâpayana; *to wash, cleanse.*

shuthur, 𐬱𐬈𐬰, vîrya, *semen.*

sôzâ, 𐬵𐬰𐬀𐬯, jyotishmat; *burning, blazing.*

spâh, 𐬯𐬌𐬰, sainya, *troops.*

Spâhân, 𐬰𐬯𐬌𐬰, Aspâhana, *Ispâhân.*

spâhsalâr, 𐬱𐬀𐬵𐬯 𐬯𐬌𐬰, sainyâdhipati, *commander of the army.*

Sparagar, *for* Geprel, 𐬱𐬎𐬯𐬰, Sparagara, *Gabriel.*

spâs, *see* bun-spâs.

spâs-angâr, 𐬱𐬀𐬵 𐬵𐬌𐬰, tridhâpraharaka-kârin, *recounting praise.*

spâsdâr, 𐬱𐬵𐬵𐬌𐬰, rakshakâra, tridhâ-praharakakârin, tridhâpraharakakara; *praising, grateful.*

spedaa, 𐬵𐬌𐬎𐬰, pakshman, spedaka (*Pz.*); *white (of eye or egg).*

spedî, 𐬰𐬌𐬎𐬰, dhavalatva, *whiteness.*

Spenzagar, 𐬱𐬎𐬀𐬢𐬰, Spenjagra, *Spenjaghra demon.*

spihir, 𐬱𐬌𐬢𐬰, cakra, cakrapada; *celestial sphere.*

spôz, 𐬀𐬢𐬰: 1) *pres. stem of* spukhtan. 2) skhalitri; *setting aside, neglect.*

spôzâ, 𐬵𐬰𐬀𐬢𐬰, poshtri, prasthâpaka; *putting aside, extracting.*

SPO

spôzashnî, 𐬱𐬀𐬎𐬵𐬀𐬱𐬌, pratiskhalana, *removing.*

Spudâkht, *for* Spendâd, *see* Kai Spudâkht.

spukhtan, 𐬱𐬉𐬴𐬌, pratiskhal, pracchâdana, pratiskhalana, skhal; *to set aside, remove, neglect.*

spukhtâr, 𐬐𐬉𐬴𐬌, skhalayitri, *remover.*

spur, 𐬐𐬉, sampûrnna, *perfect.*

spurî, 𐬱𐬉, pûrnna, sampûrnna, sampanna; *complete, perfect, fulfilled.*

spurî-humânâ, 𐬱𐬉 𐬱𐬉, pûrnnopamâna, *completely similar.*

stahm, 𐬯𐬀, balâtkâra, *oppression.*

stâîdan, 𐬯𐬀𐬌, stû; *to praise, glorify.*

stâîdâr, 𐬐𐬀𐬌, stutikara; *glorifier, thanksgiver.*

stâishni, 𐬯𐬀𐬌, stuti, *commendation.*

star, 𐬐, târâ, târakâ; *star, planet.*

stâr, 𐬐, târakâ, *star.*

stâraa, 𐬐, târakâ; *star, constellation.*

star-angâr, 𐬐 𐬐, târâganaka, *astrologer.*

star-karfî, 𐬐, târakâkalevaratâ, *shape of stars.*

stezîdan, 𐬯𐬌, yudh, *to contend.*

stî, 𐬯, pankti, *substance.*

stûn, 𐬯, stambha; *column, series.*

stûnaa, 𐬯, prakânda, stambha; *stem.*

sturdaihâ, 𐬯𐬐, stabdhatayâ, *stupidly.*

sûca, *for* sûcan, 𐬱, sûcikâ, *needle.*

sûd, 𐬛, lâbha, lâbhin; *profit, advantage.*

sûd-bar, 𐬛, lâbhasyaca phalasyaca, *advantageous.*

sûdî, 𐬛, lâbha, *advantage.*

sûdmand, 𐬛, lâbhavat, lâbhamat; *advantageous, beneficial.*

sûdmandihâ, 𐬛, lâbhamattayâ, *advantageously.*

TAR

sûdmand-kârî, 𐬛 𐬀, lâbhavatkâryatâ, *advantageous effect.*

sûdmand-kunishnî, 𐬛 𐬀, lâbhavatkarmmatâ, *advantageous action.*

sûlâ, 𐬐, chidra; *hole, eye* (*of needle*).

sush, 𐬯, bukkam aurasam? *lungs.*

suwastâî, 𐬐𐬀𐬌? suvastâyîka (*Pz.*), *sophistical. Plu.* -âîâ.

syâh, 𐬱, krishna, *black.*

taftî-manishni, 𐬐 𐬀, ushnataramanas, *fervent-minded.*

taftî-manishnihâ, 𐬐 𐬀, sucetanamanas, *fervent-mindedly.*

tahal, 𐬐, katu, katuka, katukatara; *bitter, jaundiced.*

tahalûnî, 𐬐, katukatva, *jaundiced nature.*

takht, 𐬐, âsana, *throne.*

tamaa, 𐬀, tamasvin, *gloomy.*

tamî, 𐬀, tamisrîya, *gloomy.*

tam-tukhmaa, 𐬀 𐬀, tamobîja, *of a gloomy race.*

tan, 𐬀, tanu, vapus; *the body.*

tân, 𐬀? vistîrnna; *empty, void.*

tani-kard, 𐬀 𐬀, tanukrita, sarîrin; *bodily-formed.*

tani-kardî; 1) 𐬀 𐬀, sarîrakrittâ, *bodily formation.* 2) 𐬀 𐬀, tanukrit, sarin; *bodily-formed.*

tanimandî, 𐬀𐬀, tanumattâ, *bodily form.*

tan-i pasîn, 𐬀 𐬀, tanoh akshayatva, *future existence.*

târ, 𐬐, tamas, timira, tamisra; *dark, gloomy.*

târîk, 𐬐, tamomat, tamasvin, tamovat, tamisrin; *dark.*

târîkî, 𐬐, tamisra, tamas, timira, timiratva; *darkness.*

TAR

Tarsâ, 𐬙𐬀𐬭𐬎, Tarsâ, *Christian.*

tars-âgâh, 𐬚𐬀𐬭𐬎𐬀𐬐𐬀𐬎, bhaktisîla, *reverent.*

Tarsâî, 𐬚𐬀𐬭𐬎𐬀𐬌, Tarsâkajâti, *Christianity.*

tâsht, 𐬞𐬀𐬯𐬙, ? niscaya, *anxiety* (?).

tâshtî, 𐬞𐬀𐬯𐬙𐬌, suniscita, *formed.*

tâwââ, 𐬞𐬀𐬯𐬀𐬀, tîvratara, sadrava; *scorching, fervent.*

tawâhinîdan, 𐬞𐬀𐬯𐬀𐬵𐬌𐬛𐬀𐬥, vilopana, vinas, vinâsaya; *to spoil, destroy.*

tawâhinîdâr, 𐬞𐬀𐬯𐬀𐬵𐬌𐬛𐬀𐬭, vidhvañsakartṛ, vilopayitṛ, vidhvañsayitṛ; *spoiler, corrupter.*

tâwãnaa, *for* tâzãnaa, 𐬞𐬀𐬯𐬀𐬐𐬀, carmmalatâ, *whip.*

thar, 𐬔𐬭, hîna, *scornful.*

tharaa, *for* talaa, 𐬔𐬀𐬤, kîlaka, stambhâḥ; *springe, trap.*

thedaa, 𐬔𐬌𐬛𐬀, bimba, *pupil (of eye).*

thihî, 𐬔𐬌𐬵𐬌, sûnyam, âkâsa, riktatva; *empty space, a void.*

this, *for* cish, 𐬵𐬌𐬰 [𐬰𐬌𐬵] kincit, padârtha, kascit padârtha, vastu, kincit vastu, kincidapi, kimapi; *a thing, anything, something.*

thô [𐬔𐬱] tvam; *thou, thee.*

thôkhtan, 𐬵𐬯𐬀𐬭𐬎, socaya, sodhaya; *to repay, retaliate.*

thôz, 𐬵𐬯𐬎, *pres. stem of* thôkhtan.

thûm, 𐬵𐬱𐬎, ? bîja, *semen.*

tîmâr, 𐬞𐬌𐬨𐬭, vishâdita, *anxiety.*

Tîr, 𐬞𐬌𐬭, Budha, *planet Mercury.*

Tishtar, 𐬞𐬌𐬯𐬙𐬭, Tistara, Tistaratâra; *angel Tishtar, star Sirius.*

tôw, 𐬵𐬯𐬎, puta, *eyelid.*

tukhm, 𐬵𐬱𐬎, bîja, *seed.*

tukhmaa, 𐬵𐬱𐬎, bîja, ekabîja; *source, pedigree.*

tukhshâ, 𐬵𐬱𐬯𐬀𐬎, vyavasâyin, *diligent.*

VAD

tukhshâî, 𐬵𐬱𐬯𐬀𐬌, adhivyavasâya, *diligence.*

tvã, 𐬞𐬯𐬀𐬎, sakta, saknoti, sakti, samartha, sakyate, kshama, saknuvanti, balishtha; *able, possible; power.*

tvãnâî, 𐬞𐬱𐬀𐬐𐬀𐬌, saktitva, *capability.*

tvãnastan, 𐬞𐬯𐬀𐬐𐬀𐬎, sak, *to be possible.*

tvãnî: 1) 𐬞𐬱𐬀𐬐𐬌, saktitva, sakti; *capability, power, opulence.* 2) 𐬞𐬱𐬀𐬐𐬌, sakta, saktimat, sakti, samartha; *capable, powerful.*

tvãninîdan, 𐬞𐬯𐬀𐬐𐬌𐬛𐬀𐬥, samarthîya, *to be enabled.*

u, ı, ca, (*om.*), vâ, tu, tathâ, param, hi; *and; (rarely) also, or, but.*

urvar, 𐬉𐬭𐬎, vanaspati; *plants, trees.*

uuh, *see* vh.

vacôrdî, 𐬌𐬍𐬀𐬭𐬛𐬌, vacogurutâ, *judgment.*

vad, 𐬌𐬛 [𐬌𐬛𐬎] asubha, nikrishta, nikrishtatva, viruddha, dukkhita; *evil, bad, wretched.*

vad, 𐬌𐬛, pati, *ruler.*

vâd, 𐬌𐬀 [𐬌𐬱] vâyu, pavana; *wind, air, breath.*

vadaa, 𐬌𐬛𐬀, dushta, *evil.*

vadâkhtan, 𐬌𐬛𐬀𐬯𐬭𐬎, uttap, *to melt.*

vadang, *for* u tang, 𐬌𐬛𐬀𐬐, hâni, vishama; *and straitened.*

vadangihâ, *for* u tangihâ, 𐬌𐬛𐬀𐬐𐬌𐬯𐬀, hânitayâ, *and distressingly.*

vadardan, 𐬌𐬛𐬀𐬭𐬛𐬥 [𐬌𐬭𐬛𐬥] vyatyaya; *to pass away, die.*

vadâz, 𐬌𐬛𐬎, *pres. stem of* vadâkhtan. *See* zahar-vadâz.

vad-gôharî, 𐬌𐬛𐬵𐬀𐬭𐬌 𐬌𐬛𐬎, nikrishtaratnatva, *evil nature.*

vadî, 𐬌𐬛𐬌 [𐬌𐬛𐬎] asubham; *evil, vileness.*

vadîrdan, 𐬌𐬛𐬌𐬭𐬛𐬥, prer. *to pass on.*

VAD

vad-kunishnî, 𐬌𐬀𐬛-𐬐𐬀𐬯𐬌𐬱𐬌𐬀, nikrishtatâ, *evil deeds.*

vad-shnâs, 𐬌𐬀𐬛-𐬱𐬀𐬯, asubhâvalokin, *badly informed.*

vaê, 𐬯𐬌? nindâ, *woe.*

vaêm [𐬯𐬎𐬌] aham, mayâ, me, (*om.*), mâm; *and (or also) by (for, or of) me; and (or also) me (or my). See* awam.

vâfrîngânî, 𐬯𐬀𐬐𐬭𐬌𐬀𐬑𐬌, prasiddhatâ, *blessedness.*

vahâ, 𐬯𐬀𐬵, vikrayin, *price.*

vahãn, 𐬯𐬀𐬌, kârana, hetu; *cause.*

vahãnaa, 𐬯𐬀𐬌, arthâya, *cause.*

vahãnî, 𐬯𐬀𐬌, kâranîya, kâranena; *caused.*

vâhar, *for* nâhar, 𐬯𐬀𐬵? anrita, *strange.*

vahe, 𐬌 [𐬛𐬀𐬎-𐬌] uttama, sundaram; *good, better. Plu.* vahã.

vaheftaa, 𐬯𐬎𐬑𐬀, vyâmugdha, vimugdha; *defiled.*

vaheftaa-dil, 𐬛𐬀𐬴 𐬯𐬎𐬑𐬀, vimugdhacetas, *defiled in heart.*

vaheftaî, 𐬌𐬯𐬎𐬑𐬀, vipratârana, *defilement.*

vaheftan, 𐬀𐬎𐬑-𐬌, 𐬀𐬎𐬑𐬀, vyâmohaya, *to defile.*

vaheftâr, 𐬛𐬀𐬎𐬑𐬀, vipratâraka, *defiler.*

vahe-kâm, 𐬨𐬯 𐬛𐬀𐬎-𐬌, uttamakâmin, uttamakâma; *good-willed.*

vahe-kâmî, 𐬌𐬨𐬯 𐬛𐬀𐬎-𐬌, uttamakâmatva, *good will.*

vahe-manishnihâ, 𐬌𐬎𐬐𐬀𐬯𐬵 𐬌, uttamamanasâ, *with good intent.*

vahesht, 𐬎𐬱𐬌, svargga, svarggaloka, svarggabhuvana; *heaven, paradise.*

vahî: 1) 𐬌-𐬌 [𐬌𐬛𐬀𐬎-𐬌] uttamatva, uttamatâ, uttama; *goodness, welfare.* 2) 𐬌-𐬌 [𐬌𐬛𐬀𐬎-𐬌] uttama, *of good origin. Plu.* -îgã.

Vahman, 𐬯𐬌, Gvahmana, *Vohuman.*

VAR

vahmãn, 𐬨𐬱𐬌, varttamâna, *a certain.*

vahmãnî, *see* viãmãnî.

vakhsh, *for* vâyâ, 𐬌𐬱, locana, cakshus[1]; *breath, breathing.*

vakhshashni, 𐬀𐬱-𐬌𐬱, visphîti, varddhishnu; *growth.*

vakhshinîdârî, 𐬌𐬛𐬀𐬱𐬀𐬎𐬌𐬱, vikâsana, *cause of growth.*

vakhshûr, 𐬛𐬀𐬱, vidagdha, pravîna; *prophet.*

vakht, 𐬱𐬌 [𐬨𐬌] vidhvasta, *destiny.*

vakhtan, 𐬀𐬱𐬌 [𐬀𐬎𐬑𐬀𐬛𐬌] vibhaj, bhrañs; *to ordain, appoint, bestow.*

Vanand, 𐬴𐬀, Vananta, *star Fomalhaut.*

vanâsashnigar, 𐬛𐬀𐬵𐬱-𐬌𐬌, vinâsakara, *doer of mischief.*

vanâsîdan, 𐬀𐬱𐬌-𐬌, vibhrañsaya, *to injure.*

vanâstâr, 𐬛𐬱𐬌𐬀, vibhrañsayitri, *injurer.*

vãg, 𐬴𐬌 [𐬛𐬌𐬵] sabda, âghosha; *voice, outcry.*

vãgî, 𐬌𐬴𐬌, âghosha, *shouting.*

var, 𐬛, hridaya; *the chest, breast.*

vârã, 𐬌𐬛 [𐬛𐬎𐬵] vrishti, *rain.*

vardîdan, 𐬀𐬱𐬎𐬛, viparyaya, *to turn.*

vardinâ, 𐬵𐬌𐬎𐬛, parivarttamâna, *changing.*

vardinîdan, 𐬀𐬱𐬌𐬵𐬎𐬛, vyastaya, viparyaya, paribhrâmaya, vyâvarttaya, vibhrâmaya; *to turn, change, pervert.*

vardinîdâr, 𐬛-𐬱𐬌𐬵𐬎𐬛, vibhrâmayitri, *changer.*

vardishni, 𐬀𐬱𐬎𐬛, parivarttana, parivritti; *change, rotation.*

vardishnî, 𐬌𐬱𐬎𐬛, vyatyaya, viparyayin; *changeable.*

varekhtan, 𐬀𐬱𐬌𐬛 [𐬀𐬎𐬑𐬀𐬛] pranas, *to flee.*

varg, 𐬴, patra, *leaf.*

varôishnî, 𐬌𐬱𐬛 [𐬌𐬎𐬨] prabodhîya, *believing.*

vars, 𐬌, kesa, *hair.*

[1] Nêr. was thinking of 𐬌-𐬌 a 'a look, eye.'

VAR

varun, 𐬵𐬁, kâma, *lust.*

varz, 𐬵𐬁: 1) krishi, *cultivation.* 2) *see* âsmãn-varz.

varzîdan, 𐬵𐬁𐬌𐬎, krish, samanushthâ, anushthâna, samâcarana, vicar, samâcar; *to till, practise.*

vas, 𐬎𐬀 [𐬎𐬀𐬰] prabhûta, bahu, pracura, prabhûtatara, bhûri, bahutaram, pracuratara, prabhûtatva, bhûritara; *many, much, more, very.*

vas, *for* vash? 𐬎𐬀? rasa; *phlegm, or bile? Or for* vars, *hair?*

vas-âinaî, 𐬎𐬀𐬌𐬀𐬌𐬎𐬀𐬰, bahuprakâra, *multifariousness.*

vas-âinaihâ, 𐬎𐬎𐬀𐬌𐬀𐬌𐬎𐬀𐬰, bahuprakâratayâ, *multifariously.*

vasã, *for* vas âîn? 𐬌𐬎𐬀𐬰, prabhûta, bahu, pracura, pracuratara; *many ways, many kinds.*

vas-dînî, 𐬎𐬀𐬙𐬌𐬎𐬀𐬰, bahudînitva, *much religiousness.*

vash [𐬎𐬌] asya, asau, asyaca, asauca, anena, asyâh, tasya, enanca, tasyaca, tanca, teca, tebhyah, iyam, tân, yasmât, yasyaca, eteca, etaih, sâca, ete, yenaca, asyaiva, asau . . eva, anenaca, idamapi; *and (or also) by (for, or of) him (her, or it); and (or also) him (her, it, his, or its).*

vashâdaî, 𐬎𐬀𐬱𐬎𐬎𐬀𐬌, visleshatva, *open space.*

vashã [𐬎𐬎𐬌] teshâm, eteshâm, âsâm, teca, amîshâm, amûn, etân, âsânca, etânca, teshânca, eteca, ete, taisca, tayoh; *and (or also) by (for, or of) them; and (or also) them (or their).*

vash-awazûd, 𐬌𐬀𐬎𐬌 𐬎𐬀? pittaprakopin, *abounding in bile (or phlegm).*

vashôftan, 𐬎𐬌𐬎𐬎𐬀𐬌, vidhvañs, vighataya, vibhrañsaya, vilî; *to dissipate, destroy.*

VAT

vashôftâr, 𐬎𐬌𐬎𐬎𐬀𐬌𐬎𐬀𐬌, vighatayitri, vinâsayitri, vibhrañsayitri; *dissipater.*

vashôw, 𐬎𐬌𐬎𐬌, vidhvañsin, *devastating. Pres. stem of* vashôftan.

vashôwâ, 𐬎𐬌𐬎𐬌𐬀, vinâsitara, *disintegrating.*

vashôwashni, 𐬎𐬌𐬎𐬌𐬱𐬌, vinâsatva, vinâsa, vidhvañsa, vidhûnana; *disintegration, devastation.*

vashôwihend, 𐬎𐬌𐬎𐬌𐬀𐬵𐬀𐬴, vinasyanti; *are disintegrated, are dispersed.*

vashtaa, 𐬎𐬱𐬎𐬀, vyatyayita, *turned.*

vashtaî, 𐬎𐬱𐬎𐬀𐬌, vyatyayatâ, *change.*

vashtan, 𐬵𐬱𐬎, vyatyaya, viparyaya; *to turn, change, become.*

vashûdaa, 𐬎𐬶𐬎𐬀, dushtasrishtî, *a miscreation.*

vasihâ, 𐬎𐬎𐬀 [𐬎𐬎𐬀𐬰] prâcuryena, pracuratayâ, bâhulyena; *abundantly.*

vas-nihãnihâ, 𐬎𐬎𐬌𐬎𐬀 𐬰, bahuguhyatayâ, *very secretly.*

vâspuharg, 𐬀𐬎𐬵𐬱𐬎𐬌 [𐬀𐬎𐬵𐬱𐬎𐬀] suprasiddha; *princely, noble.*

vâspuhargãnî, 𐬎𐬌𐬀𐬎𐬵𐬱𐬎𐬌, prakâsatâ, prakâsitatva; *ennoblement, nobility.*

vâspuhargãnîdan, 𐬵𐬎𐬌𐬀𐬎𐬵𐬱𐬎𐬌, prakâsaya, *to ennoble.*

vâspuhargãnîdâr, 𐬎𐬀𐬎𐬌𐬀𐬎𐬵𐬱𐬎𐬌, prakâsayitri, *ennobler.*

vas-sardaî, 𐬎𐬀𐬎𐬵𐬎 𐬰, bahujâtitva, *many species.*

vas-sardaihâ, 𐬎𐬎𐬀𐬎𐬵𐬎 𐬰, bahujâtitayâ, *multiformedly.*

vâstryôsh, 𐬎𐬌𐬎𐬵𐬌, kutumbika, *husbandman.*

vâstryôshî, 𐬎𐬎𐬌𐬎𐬵𐬌, kutumbikatâ, *husbandry.*

vat [𐬎𐬌] tavaca, teca, tava; *and (or also) by (for, or of) thee; and (or also) thee (or thy).*

VAT

vatar, [illegible] [illegible] nikrishta, nikrishtatara, asubhatara; *very bad, vile, evil.*

vatarî, [illegible] nikrishtatva, nikrishtatâ, asubham, nikrishta; *vileness, evil.*

vâwar, : 1) suddham, *credibly.* 2) pradhâna, *belief.*

vazâ, *pres. stem of* vazûdan.

vâzaa, , vâkya, *statement.*

vazâishni, , vikrânti; *a hurrying on, an injuring.*

vazand, , hâni, vipatti; *damage, ruin.*

vazand-kârî, , hânikâritâ, *work of ruin.*

vazâr, , vicâra, *explanation.*

vâzâr, [illegible] hattavyavahâra; *market, usage.*

vazârashni, , vibhakti, vibhaktitva; *distinction, release.*

vazârashnî, *see* jad-vazârashnî.

vazârdaa, , vibhakta, *represented.*

vazârdaî, , vibhaktatva, *discrimination.*

vazardan, , vibhaj; *to pass, release.*

vazârdan, , vibhaj, vivic, vicârya, vij, vibhedaya, sañsodhana, vibhanj; *to explain, distinguish, separate, discharge, expend, atone.*

vazârdârî, , suddhikâritâ, vibhaktikarttritâ; *departure, atonement.*

vâzargân, , vânijyakrit, *trader.*

vazârî, , vicâranatâ, *explanation.*

vazârihâ, *see* gumî-vazârihâ.

vazârinîdan, , vivejaya, *to release.*

vâzâyastan, , vikram, *to hurry on.*

vâz-frâ, *for* vâz-parâs, , vacah sikshâpanâ, *uttering a word.*

vazîdaa, , vivikta; *selected, distinguished.*

VIC

vazîdan, , vivic; *to select, prefer.*

vazîdâr, , vivektri; *selector.*

vazîdârihâ, , vivektritayâ, *discreetly.*

vazîhashni, *for* uzdahishni, , parîkshâ, *result.*

vazîn, *pres. stem of* vazîdan.

vazînââ, , vivikta, *discriminative.*

vazîngar, , vivejanakara, *decisive.*

vazirîdan, , sañvad, *to determine.*

vazirinîdan, , nirvvij, vicâraya; *to decide, form an opinion.*

Vâzisht, , Vâjista, *lightning fire.*

vazm, ? dhûmalatva, *dew.*

vazôstâr, , sodhayitri, *investigator.*

vazôstârî, , sañsodhana, sañsodhanatâ; *investigation.*

vazûdaî, , virodhatâ, *injury.*

vazûdan, , vidhvañs, vibhrañsana; *to injure, diminish, incline.*

vazûdâr, , virodhin, virodhayitri, vidhvañsayitri, virodhitara, vibhettritara; *injurer.*

vazûdârî, , virodhatva, virodhitâ, vidhvañsatva, virodhatâ; *injuriousness, injury.*

vazurgî, [illegible] garimatâ, mahattva; *greatness, grandeur.*

vesh, , prabhûta, bahu, visphîta, bhûri; *much, more.*

vesh-nîrôî, , prabhûtaprânatva, *much power.*

vh, *or* uuh, *for* ahu, , prajnonmesha, *spiritual life.*

viâmânî, *for* vahmânî, , vivekatâ, *intervention.*

vicumânahihâ, , vivekatayâ, vivekajnatayâ; *methodically.*

VID

vîdardan, *for* vadardan, 𐬬𐬀𐬛𐬀𐬙𐬀𐬛𐬀𐬙, sankram, *to pass.*

vîmand, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬛, sîmâ, sîman; *limit, shore.*

vîmanda-gaweshnî, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬛 𐬐𐬀𐬱𐬀𐬯𐬀𐬙𐬌, sîmâvatî vâc, *definite statement.*

vîmandihâ, *see* ham-vîmandihâ.

vîmandî-sakhunihâ, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬛𐬌 𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙𐬌, sasîmavâkyatayâ, *through definite words.*

vîmand-sakhunihâ, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬛 𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙𐬌, sasîmavâkyena, *definitely worded.*

vîmâr, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭, rogin, mândyavat; *sick.*

vîmârgar, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬐𐬀𐬭, vyâdhikara, *producing disease.*

vîmârî, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬌, mândya, vyâdhi, roga; *sickness, disease.*

vîmârihend, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬌𐬵𐬀𐬛 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭, mândyîyanti, *they are sick.*

vîmârstân, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙, rogin, *abode of disease.*

vîn, 𐬬𐬀𐬙, drishti, *the sight. Used as pres. stem of* dîdan.

vînâ, 𐬬𐬀𐬙𐬀, nirîkshana, *seeing.*

vînâî, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬌, nirikshana, vilokanatva, vilokana; *sight, view.*

vînâihâ, *see* pesh-vînâihâ.

vînâkhta, *for* nîvâkhta, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬵𐬀𐬵𐬀, guna, *influence.*

vînârashni, *for* nîvârashni, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬯𐬙𐬌, samâracana, sammârjjanâ, svâsâkrishti; *arrangement, preparation.*

vînârastan, *for* nîvârastan, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙, viracana, *to arrange.*

vînârdan, *for* nîvârdan, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬛𐬀𐬙, vinirmmâ, sanghataya; *to arrange, prepare.*

vînârdârî, *for* nîvârdârî, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬭𐬛𐬀𐬭𐬌, prakâsakâritâ, *arrangement.*

vînashni, 𐬬𐬀𐬙𐬯𐬙𐬌, nirikshana, drishti, drisyatva; *the sight, perception, visibility.*

vînashnî, 𐬬𐬀𐬙𐬯𐬙𐬌, drisya, *visible.*

VIS

vînâwadâ, 𐬬𐬀𐬙𐬀𐬎𐬀𐬛𐬀, drisyatara, drisya, parisphuta; *visible, the sight.*

vînî, 𐬬𐬀𐬙𐬌 [𐬯𐬀𐬵𐬀𐬙𐬌], nâsikâ; *nose, nostrils.*

vîninîdan, 𐬬𐬀𐬙𐬌𐬙𐬌𐬛𐬀𐬙 [𐬬𐬀𐬙𐬌𐬙𐬌𐬛𐬀𐬙], nidarsaya, *to show.*

vîr, 𐬬𐬌𐬭, caitanya, smriti; *intellect.*

vîrâishni, 𐬬𐬌𐬭𐬀𐬌𐬯𐬙𐬌, samâracana, âracanatâ; *arrangement, preparation.*

vîrâstaî, 𐬬𐬌𐬭𐬀𐬯𐬵𐬀𐬌, samâracana, samâracanatva; *arrangement.*

vîrâstan, 𐬬𐬌𐬭𐬀𐬯𐬵𐬀𐬙, samârac, sammârjjaya, vinirmmâ, nirmmâ, ârac, samâracana, âracana; *to prepare.*

vîrâstârî, 𐬬𐬌𐬭𐬀𐬯𐬵𐬀𐬭𐬌, sammârjjanatva, *restoration.*

vîrôdashnihâ, *see* sakht-vîrôdashnihâ.

vîrôd-dînî, *for* vîrôishnî, 𐬬𐬌𐬭𐬌𐬛𐬌𐬙𐬌, 𐬬𐬌𐬭𐬌𐬌𐬯𐬙𐬌, Gvirodadînîya, *believing. Plu.* -iâ[1].

vîrôshaa, *for* vîrôiâ, 𐬬𐬌𐬭𐬌𐬀, âmnâya; *believing, faith.*

vîsavad, 𐬬𐬌𐬯𐬀𐬎𐬀𐬛, vîsapati, *village-ruler.*

vîsp, 𐬬𐬌𐬯𐬯, sarvva, samagra, visva, sarvve'pi; *all, the whole.*

vîsp-âgâh, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬀𐬐𐬀𐬵, sarvvajnânin, sarvvâvagati; *all-knowing, omniscient.*

vîsp-âgâhihâ, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬀𐬐𐬀𐬵𐬌𐬵𐬀, sarvvajnânatayâ, *omnisciently.*

vîspâ, *for* vîsp âîn, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬀𐬌𐬙, sarvva, samagra; *all kinds, all classes, every description.*

vîsp-dânâ, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬛𐬀𐬙𐬀, sarvvajnânin, *all-wise.*

vîsp-khvadâê, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬯𐬎𐬀𐬛𐬀𐬌, sarvvarîjan, *all-ruling.*

vîsp-tvã, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬵𐬎𐬀, sarvvasakti; *almighty, omnipotent.*

vîsp-trânî, 𐬬𐬌𐬯𐬯 𐬵𐬭𐬀𐬙𐬌, sarvvasakti, sarvvasaktitva, sarvvasakta; *omnipotence.*

[1] The Pl. vîrôyishnikân is a translation of the Ar. مؤمنون, 'the believers, the faithful,' an appellation commonly assumed by the Muhammadans.

vîsp-vahe, 𐬌𐬎𐬱 𐬎𐬀𐬎𐬌, sarvvottama, visvottama; *all-good.*

vîsp-vîn, 𐬌𐬎𐬱 𐬎𐬀𐬎𐬌, visvadarsin, *all-seeing.*

vyâwãn, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌: 1) sûnyam, *wilderness.* 2) vimugdha, vimohita; *astray, deluded.*

vyâwãngar, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬭, vimohanâkara, vimohayit*ri*, vimohakartt*ri*, vimohaka, vyâmohakartt*ri*; *deluding, deluder.*

vyâwãngarî, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬭, vimohanatâ, vimohakârîtâ; *a deluding, delusion.*

vyâwãnî: 1) 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌, vyâmohana, vimohana, vipratâran*a*tâ, vimohanatva, vyâmûd*h*atva; *delusion.* 2) 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌, vimûd*h*a, vimûd*h*atâ; *deluding.*

vyâwãnîdan, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬌𐬛𐬀𐬙, vyâmohaya, *to delude.*

vyâwãnîdâr, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬌𐬛𐬀𐬙𐬭, vimohaka, vimohayit*ri*; *deluder.*

vyâwãninîdan, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬌𐬌𐬛𐬀𐬙, vimohaya, vipratâraya, vinâsaya; *to delude.*

vyâwãninîdâr, 𐬌𐬀𐬎𐬀𐬎𐬌𐬌𐬌𐬛𐬀𐬙𐬭, vimohayit*ri*, *deluder.*

vyâwãninîdârihâ, *see* freftagã.

yak, 𐬌𐬀𐬐, eka, eka tâvat; *one, single.*

yak andar did [𐬌𐬀𐬐 𐬀𐬯𐬀𐬭 𐬌𐬀𐬐] anyonyântar, *among one another.*

yak awâ did [𐬌𐬀𐬐 𐬀𐬯𐬀 𐬌𐬀𐬐] anyonyam, *one as regards the other.*

yak ez did [𐬌𐬀𐬐 𐬋𐬵 𐬌𐬀𐬐] anyonyasmât, anyonyatas; *one from the other.*

yakî, 𐬌𐬀𐬐𐬌, ekatva, ekatâ; *unity.*

yak ô did [𐬌𐬀𐬐 𐬀𐬱 𐬌𐬀𐬐] anyonyam; *one another, one towards (to, for, or with) the other.*

yak pa did [𐬌𐬀𐬐 𐬐𐬀 𐬌𐬀𐬐] anyonyena, *with one another.*

yak yak, 𐬌𐬀𐬐 𐬌𐬀𐬐, ekaikasas, ekaika; *each one, each unit.*

yam [𐬌𐬵] asmâbhi*h*, yasmâdasmâbhi*h*, mat, mec*a*, asmâkam, yadasmâbhi*h*, yanme; *who (which, or that) by (for, or of) me; who (which, or that) me (or my).*

yamã [𐬌𐬵𐬎] asmâbhi*h*; *who (which, or that) by (for, or of) us; who (which, or that) us (or our).*

yaozdâthragar, 𐬌𐬀𐬎𐬎𐬀𐬵𐬙𐬀𐬭, pavitratayâ âtmana*h* pâvanakartt*ri*, *purifier.*

yash [𐬌𐬎𐬱] yadasya, asya, yat, yo'sya, ya*h*, yasya, yad, (*om.*), yâ*h*, kecit, ye, yam, yamasya, yânasya, yâ, yâni asya, yâ*h* anena, yân, yadete, yâm, yena, yat iyam; *who (which, or that) by (for, or of) him (her, or it); who (which, or that) him (her, it, his, or its); of his (hers, or its); by (to, for, of, in, or with) whom (or which).*

yashã [𐬌𐬎𐬱𐬎] yeshâm, eteshâm, yatteshâm, teshâm, ye, yadyete, yadamunâ, amîbhi*h*, te, (*om.*), yô'mîshâm, yat, yasteshâm; *who (which, or that) by (for, or of) them; who (which, or that) them (or their); theirs, whom, whose.*

yat [𐬌𐬎] yâ tvayâ, te; *who (which, or that) by (for, or of) thee; who (which, or that) thee (or thy); of thy.*

yatã [𐬌𐬎𐬎] yat yûyam, yat yushmâkam; *who (which, or that) by (for, or of) you; who (which, or that) you (or your); of yours.*

yazad, 𐬌𐬀𐬟𐬀𐬙, iajada (*Pz.*), svâmin, iajadîya; *the sacred being, an angel. Plu.* yazdã.

yazadî: 1) 𐬌𐬀𐬟𐬀𐬙𐬌, iajadatva; *divinity, divine existence.* 2) 𐬌𐬀𐬟𐬀𐬙, iajadîya; *divine, sacred.*

yazad-shnâsî, 𐬌𐬀𐬟𐬀𐬙-𐬱𐬀𐬯𐬀𐬎𐬌, iajadaparijnânatva, *an understanding of the sacred being.*

zâdan, 𐬵𐬀𐬙, jâta; *born, offspring, prince.*

zadan, 𐬵𐬀𐬙 [𐬵𐬀𐬙𐬀𐬙𐬎𐬵] nihan; *to strike, destroy.*

ZAD

zâdan, 𐬵𐬀𐬎𐬌𐬌 [𐬵𐬀𐬎𐬌𐬌𐬎𐬀] samut-pad, *to be born.*

zadâr, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬭, hantṛi, vighâta, nihantṛitara; *destroyer, destructive.*

zadârî, 𐬵𐬀𐬎𐬀𐬭𐬌, vighâta, nihantṛitâ; *combativeness, destructiveness.*

zahâ, 𐬵𐬀𐬱𐬀, pinda, *emanction.*

zahaa, 𐬵𐬀𐬱, sambhûti, janani; *emanation, element.*

zahaamand, 𐬵𐬀𐬱𐬀𐬨𐬀𐬙𐬀𐬴, jananimat, *germinating.*

zahar, 𐬵𐬀𐬵, visha; *poison. venom. Plu.* zaharihâ.

zahar-gumekht, 𐬵𐬀𐬵 𐬜𐬭𐬐𐬀𐬵, vishâvalipta, *mingled with poison.*

zahar pôshashni, 𐬵𐬀𐬵 𐬐𐬀𐬱𐬀𐬱𐬌, pittam antram, *gall-bladder.*

zahar-vadâz, 𐬵𐬀𐬵 𐬯𐬀𐬎𐬀𐬵, vishavarshin. *dissolving venom.*

zâishni, 𐬵𐬀𐬌𐬱𐬌, janani, utpatti, jananam; *birth, bringing forth, origin.*

zamî, 𐬵𐬀𐬨𐬌, 𐬵𐬀𐬨 [𐬵𐬀𐬨𐬎𐬀] jagatî, prithvî, prithivî, bhû, bhûmi; *earth, land. Plu.* zamyâ.

zan, *pres. stem of* zadan.

zanashni, 𐬵𐬀𐬱𐬌 [𐬵𐬀𐬱𐬌𐬌𐬱𐬌] nirasana; *a beating, scourging.*

zandavad, 𐬵𐬀𐬱𐬎𐬀𐬯𐬎, jandapati, *tribe-ruler.*

zanî, 𐬵𐬀𐬱𐬌 [𐬵𐬀𐬱𐬎𐬀] yoshit, kalatra, nârî; *woman, wife.*

Zarathusht, 𐬵𐬀𐬭𐬀𐬎𐬱𐬎, 𐬵𐬀𐬭𐬎𐬱𐬎, Jarathustra, Jarathustrîya; *Zarathushtra.*

zarathushtrôtem, 𐬵𐬀𐬭𐬀𐬎𐬱𐬎𐬭𐬴𐬎𐬨, Jarathustrotima, *supreme Zarathushtra.*

Zargar, 𐬵𐬀𐬭𐬜, Jaragara, *Zarîr.*

zarî, *for* zardaa, 𐬵𐬀𐬭, jariga (*Pz.*); *pale, despondent.*

zarmânî, 𐬵𐬀𐬭𐬨𐬀𐬌, jarâ, *decay.*

ZYA

zaspâ, *for* zîfâ, 𐬵𐬌𐬐𐬀, kutsita, nikṛishṭa; *faulty.*

zaspâ-gaweshnî, 𐬵𐬌𐬐𐬀 𐬜𐬀𐬯𐬱𐬌, kutsitavâc, *faulty statement.*

zaspânî, *for* zîfânî, 𐬵𐬌𐬐𐬀𐬌, kutsitatva, kutsitatâ; *faultiness, error.*

zindaa, 𐬵𐬌𐬌𐬨, jîvat, jîvita; *living, alive.*

zindaî, 𐬵𐬌𐬌𐬨𐬌, jîvitam, jîvitatva; *life.*

zindânî, 𐬵𐬌𐬌𐬀𐬱𐬌, guptyâm, guptyâñ kshipta; *imprisoned.*

zîshtî, 𐬵𐬌𐬱𐬎𐬌, kashṭam, kashṭatâ; *brutal treatment, brutality.*

zîshtihâ, 𐬵𐬌𐬱𐬎𐬌𐬱𐬎𐬀, kashṭatayâ, *brutally.*

zîwashni, 𐬵𐬌𐬯𐬱𐬌, jîvitam, *a living.*

zîwastan, 𐬵𐬌𐬯𐬎𐬀𐬱, jîvitaṃ, *to live.*

zîwihend, 𐬵𐬌𐬯𐬌𐬴𐬙𐬀𐬴, jîvîyanti, *are lively.*

zôr, 𐬵𐬵, 𐬵𐬵, prâṇa, bala; *power.*

zôrdâê, 𐬵𐬵𐬎𐬀𐬌, dhânya, *grain.*

zôrî, *see* ham-zôrî.

zôshast, 𐬵𐬵𐬱𐬎, sahodara, *dearest.*

zrih, 𐬵𐬭𐬀, samudra, *sea.*

zûd, 𐬵𐬵, kshipram; *quick, rapidly.*

zufâê, 𐬵𐬵𐬌, dushṭâgama, *depth.*

Zuhûd, 𐬵𐬵𐬎, Juhûda, *Jew.*

Zuhûdaa, 𐬵𐬵𐬎𐬨, Juhûda, *Jewish.*

Zuhûdî, 𐬵𐬵𐬎𐬌, Juhûdatâ, *Judaism.*

zur, 𐬵𐬵, nikṛishṭa, *a lie.*

zurmand, 𐬵𐬵𐬨𐬙𐬀𐬴, alikamat; *lying, hypocritical.*

zur-mîdukhtihâ, 𐬵𐬵 𐬨𐬌𐬙𐬵𐬌𐬱𐬎𐬀, nikṛishṭamithyoktyâ, *with lying falsehood.*

Zurvân, 𐬵𐬵𐬯𐬀𐬴, kâla, *Time (personified).*

Zurvânî, 𐬵𐬵𐬯𐬀𐬴𐬌, kâla, *of Time.*

zyâ, 𐬵𐬌𐬀, hâni; *harm, injury.*

zyânaa, 𐬵𐬌𐬀𐬱, kalatra[1], *unfortunate.*

zyâgârî, 𐬵𐬌𐬀𐬜𐬀𐬭𐬌, hânikâritâ, *doing of harm.*

[1] Nêr. understood zani.

ERRATA.

Page 2, line 16, for 'written A.D. 1568' read 'four centuries ol

P. 2, last line, for 'about the fifteenth' read 'early in the four

P. 4, l. 24; p. 5, l. 16; for स्कंधविकाशौ read स्कंधविकासौ

P. 5, l. 5, for [illegible] read [illegible]

P. 15, l. 8, for [illegible] read [illegible]

P. 26, l. 11, for [illegible] read [illegible]

P. 27, l. 13, for [illegible] read [illegible]

P. 27, l. 21, for नु read तु

P. 38, l. 18, for यदमूना read यदमुना

P. 42, l. 21, for विविक्तुः read विवेक्तुः

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles
This book is DUE on the last date stamped below.

University of California
SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
305 De Neve Drive - Parking Lot 17 • Box 951388
LOS ANGELES, CALIFORNIA 90095-1388
Return this material to the library from which it was borrowed.

JAN 14 2008

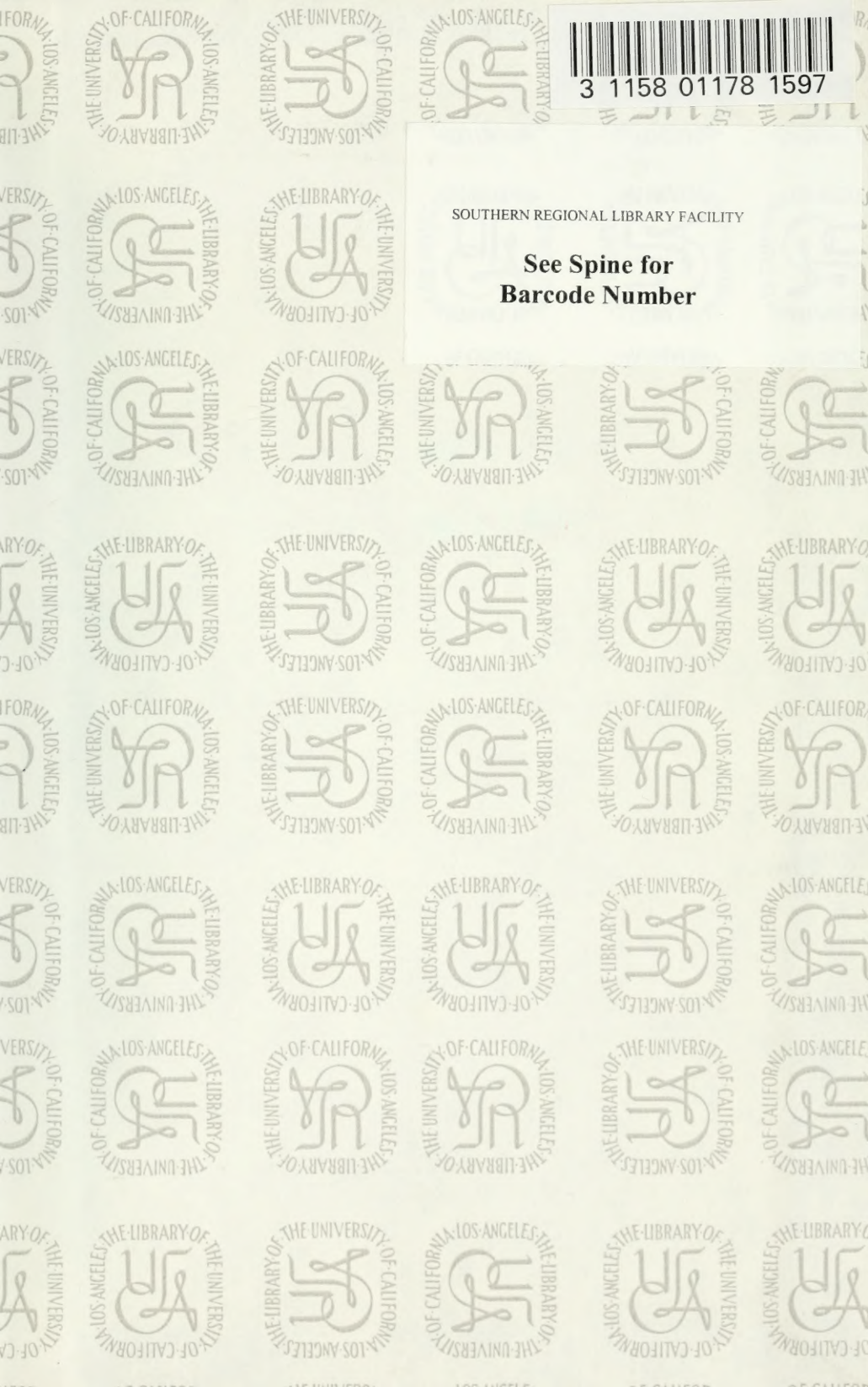
3 1158 01178 1597

SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

See Spine for Barcode Number